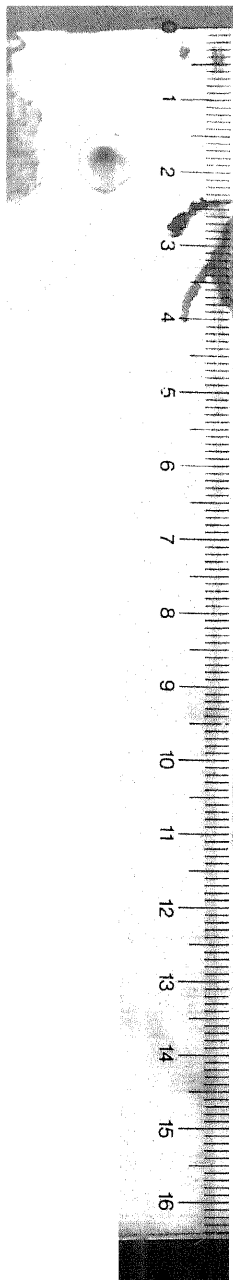

BIBLIOTECA REAL	
GRANADA	
Clase	9
Numero	14
Titulo	
Observaciones	15

BIBLIOTECA REAL	
GRANADA	
Clase	A
Numero	11
Titulo	438

No. 438-275

11.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA	
GRANADA	
Fecha	9/
Volume	0/4
Folio	
Numero	475

~~11~~
 No. 11-278
 11. 8

BIBLIOTECA NO. REAL	GRANADA
Fecha	A
Volume	11
Numero	438

Del Colegio de la comp^a de Sta de gran^{te} R. 5796

DE S. TRINITATE

LIBRI TRES CONTRA

HVIUS ÆVI TRINITARIOS,

Antitrinitarios, & Autotheanos.

G. Genebrardo Theologo Paris. auctore:

*his præposita est summa sessionum Synodi, quam trien-
nio superiore Ministri Poloni cum Trinitariis
Petriconia habuerunt, ex alicuius
amici Poloni Epistola.*

*Tertio libro Symbolum s. Athanasii exponitur,
& à contumeliis Valentini Gen-
tilis vindicatur.*

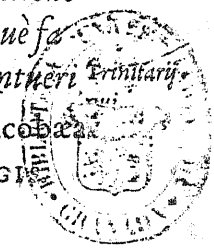
Ad D. Carolum Lotharingum Car-
dinalem & Principem.

*Ex commissione Off. S. In-
quisitionis commentarius R. Thomæ
ham in Cant. hic insertus, cor-
rectus et iuxta præscriptam
indiciem et conventionem
1708
s præcipue factus*

PARISIIS, M. D. LXXII

Ex officina Petri Lollij, via Iacobæ

CVM PRIVILEGIO REGI

D. CAROLO LOTHAR-
RINGO CARDINALI ET PRIN-
cipi Maximo G. Genebrardus
Theologus Parisiensis.

*Vm in multis aliis re-
bus, Cardinalis &
Princeps illustrissime,
tum in presenti negotio
haud dubiè nimis ve-
rum cernimus, quod alicubi secundum
Aristotelem Clemens & Theodoritus
scriptum reliquerunt, veri unicam &
simplicem esse viam, falsi autem multi-
plicem. Vbi enim semel fuit à Catholica
de S. Trinitate sententia discessum, ut ta-
ceam vetera veterum hæreticorum com-
menta, recentiores de ea ultrò citrò-
que implacabili animorum contentione
rixantes, nostro ævo in tres præcipuè fa-
milias se dissecuerunt. Alij dum in hæri-
nequeunt, quæ cum unitate essentia per-
sonarum ternio possit coherere, in ca-*

*Clem. sub
finem libr.
3. Recog.
Theod. lib.
1. de prou-
dentia.*

*Trinitarij
qui.*

stris Trinitariorum militantes defendunt unitatem speciei, cuius apud Philosophos crebriuscula mentio existit, necessariò in hoc mysterio recipiendam. Alij, vel nimio ab hoc impio dogmate secedèdi studio, vel etiam rerum articulo de Deo pulcherrimè saluberrimèque conceptarum ignoratione, Antitrinitarij euaserunt. Antitrinitarios voco non Tredeitas superiores, contra quos sub isto titulo SchegKius Schorndoffensis publicæ Ecclesiæ suæ Brentianæ nomine scripsit, sed ipsummet SchegKium & eiusdem generis impios, qui contraria Trinitariis sentientes profitentur sic vnâ esse Dei substantiam, ut ille non personis, sed δυνάμειον & facultatibus distinguatur. Quæ profectò sententia iam pridem in Sabellio damnata est. Etsi enim à se Sabellianismum repellunt verbo, quòd huiusmodi facultates non nomine tantum, ut ille, verum etiam reipsa distin-

Antitrini-
sarij.

ctas prædicent, tamen, quia vnâc a-
gnoscunt in diuinitate hypostasim &
subsistentiam, re vera numerandi sunt
in Sabellianis. Nam non tam damna-
tus est Sabellius, quòd Deum Trinomi-
nem faceret, quàm quòd negaret τρι-
των. Ceteros appellare libuit. Au-
totheanos, quoniam dum etiam ipsi lon-
gius abscedunt à Tredeitarum hæresi,
Christum à se habere essentiam, non à
Patre, contendunt. Huius impietatis
primum auctorem Stancarum, qui mul-
ta quidem certamina, sed infelicissimè
cum istis primus omnium sectariorum in
Polonia gessit, extitisse suspicor, ex his,
quæ de Mediatore Christo aduersum
reliquos disputauit. Gregorius tamen
Paulus & Iohannes CaZanouius Tri-
nitariorum signiferi Ioanni Caluino,
in libris, quos contra eum edidère, eius
inuèti palmam deferunt. Vtrum horum
sit certius, nihil mea videtur interesse,

Autothea-
ni.

quando quidem non cum personis, sed cum causa, de qua multo animarum dispendio agitur, decertare, ac morbo in dies latè etiam atque etiam gliscenti, si Dei gratia valeo, medicinam facere in optatis habeam. Quàm solidis autem & Scripturis & rationibus, & veterum, quos omnis pietatis habemus auctores, testimoniis, veritatis ab istis desertæ patrociniū suscipiamus, iudicent alij, quos obnixè velim obsecratos, ut hæc nostra legant animo candido ac perturbationibus vacuo. Studuimus certè, ut in eo moderatè philosophia uteremur, neque Scripturas contaminaremus tortis interpretationibus, neque Patrum scitis abuteremur in speciem orthodoxæ nostræ fidei. Plurimum autem mihi gratulor, te diuinitus, ut quidem reor, meæ sorti esse oblatum, cui hoc opusculū nuncuparem, & cuius authoritate tãquam theriacis aduersus venenatos aduersa-

riorum, contrãque sentiētium morsus, me communirem. Quamuis enim fortasse in publica commoda peccare videamur, quod te à supremis Reip. clavis ad extrema, id est, ad priuati hominis scripta reuocemus, tamen putauimus esse non indignum, mihi verò etiã priuatim commodum, ut eius auspiciis causam Dei vnius & Trini tueremur, cuius ope, cura, consiliis regnum nostrum Christianum adhuc spirare ac viuere, per Dei gratiam, sentimus. Ut autem omnes, in quos hæc lucubratiuncula incidet, si quidem incidet, sanctius incorruptiúsque de hac tota actione possint iudicare, dedimus operam, ne statum disputationis inuolueremus. Aristotelis more primo loco refutauimus per ordinem sententias & argumenta, quæ Catholica aduersabantur. Altero libro facili planaque, ut mihi quidem videtur, methodo veram ac puram doctrinã de Deo vno

Operis periocha.

EPISTOLA.

ac trino, ad cuius salutarem recordationem contremiscere potius nostrum erat, quàm differere, nisi hominum ingratus improbúsque erga suum summum opificem animus omnem moderationē frāgeret, ex sacris oraculis cōstituimus. Postremò confessionem D. Athanasij (sic enim eius Symbolum apud Græcos inscribitur) à spurcis corruptelis impuri infidelisque Valentini Gentilis, qui gentiliter & plusquam Satanicè illam ausus est nominare Symbolum Satanasi, repurgantes, explicauimus, qua potuimus breuitate, præcipua nostræ sanctæ fidei capita, quatenus faciebant aduersum enatas nuper per orbem Christianum hæreses. Speramus in domino, cuius causa pios omnes oblectare debet vehementissimè, hunc laborem non fore inutilem Ecclesiæ, tuæ etiam dignitati acceptum, quòd in ipso agniturus sis, quicquid de hoc articulo, circa quem cardo

Articulo
de Deo 7-

EPISTOLA.

nostræ religionis potissimum vertitur, ^{no & trino} & per quem à Iudeis, Maometanis, ^{distingui-} Paganis, Philosophis, omnibus denique ^{mur à cæ-} atheis maximè distinguimur, ferè potest ^{teris.} & solet in disputationē cadere. Oro Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, qui reipsa distincti, sunt unus Deus naturaliter, etiam si rumpatur infernæ potestates, ut dissoluant opera Satanae, néve sinant impiorum adulterinas plantationes, in suorum animis radices propagare, te ut etiam atq; etiam ad sedandos regni motus, quibus communis omnium nostrum patria perditè diuexatur, incolumen diuturnumque seruent. Vale in Domino. Lutetiæ Parisiorum 9. Calend. April.
M. D. LXVIII.

SVMMA COLLOQVII
 ORTHODOXORVM, CVM NO-
 uis Arianis Petricouix in Comititiis, in
 Regno Poloniae habiti 1565. ante
 Dominicam, quae dicitur Lætare, ex
 quadam amici nostri Poloni Epistola.

Oppugna-
 tur hæc eni
 ciatio, Pa-
 ter, Filius,
 & Spiritus
 sanctus sũt
 vnus Deus.
 Quasi vni
 dei nomine
 solus Pater
 intelligen-
 dus sit.

QVM Petricouix comitia haberentur,
 in quibus de salute Reip. contra im-
 manem hostem Moschum delibera-
 batur, placuit magnæ Nobilitatis
 parti, Rege Sigismundo permittente,
 publicam colloquium de religione instituire. Primum
 igitur ex parte Orthodoxorum, eorum qui ad exem-
 plum Gencuensium reformatas Ecclesias habent, erant
 selecti quatuor testes futuræ actionis, viri illustres,
 duo ex Minore, totidem ex Maiore Polonia. Erant de-
 lecti etiam è ministris verbi, quatuor collocutores, vi-
 delicet Sarnicius, Syluius, Andreas Radziouiensis
 Pastor & Treius, his adiunctus erat scriba Nicolaus
 Plusius vir nobilis. Totidem fuere aduersariorum &
 Testes & Ministri, quorum Ministrorum hæc sunt no-
 mina, Gregorius Paulus dux Hæresis Tritheitanæ, Lu-
 tomirius, Paclesius, Homanus, scriba verò homo nobi-
 lis, qui contra duas Epistolas Caluini ad fratres Polo-
 nos scripsit, Ioannes Cazanouius. Sed quæstio erat de
 præside, quis & an vnus esse deberet. Placebat Or-
 thodoxis, vt alternis diebus, vnus ex vtraque parte
 præficeret: vbi cum discordes essent, tandem duo ele-
 cti sunt, vnus Orthodoxus, aduersariorum alter.
 Porro cum iam ad reipsam accederent summus Regni
 Magister, quem Marschalcum vocant, (is autem erat

SVMMA

vnus è testibus) præfatus est, & ad colendam pacem
 ac reditum ad Orthodoxos, Aduersarios inuitabat,
 his verbis subiectis. Iam igitur, inquit, constituta pro-
 positione, qua de agendum est, in Dei vnus in Trini-
 tate nomine exordimini. Vbi protinus quidam eorum
 eorum inspiciebat, respondit. Nos verò hic non dicimus,
 Amen. Neque enim nos nouimus istum Deum Trini-
 tatem. Tum nostri, Nulla iam alia (inquiunt) propo-
 sitione nobis opus est, cum se hæc obtulerit. Nos autem
 Deo fauente & volumus & parati sumus demon-
 strare, quòd spiritus sanctus non alium nos Deum in
 scriptura doceat nisi solum Patrem, Filium & spiritum
 sanctum, id est, Deum vnum in Trinitate. Is erat ad-
 rem accessus, verum vt eo melius res ipsa percipiatur,
 poterit tota ista actio in tria capita distingui.

I In primis quatuor sessionibus nihil aliud quam
 veri ac puri verbi Dei testimonia in medium affere-
 bamus, idque ideo quòd aduersarij sententis verbi Dei
 gloriari, seque iactare apud vulgum soleant, vt eum
 tantò facilius decipiant, inque hæreses inducant.
 Primum igitur legebatur nostrum scriptum, cuius hæc
 erat sententia. Nos quidem o amici, haud difficulter
 poterimus vobiscum eam rem transigere. Nam vbi
 primum Biblia aperueritis, & initium veteris & no-
 uæ legis consideraueritis, statim offenderis id ibi asse-
 ri, quòd vos pernegatis. Sic enim Genesis primo Scri-
 ptura loquitur. Faciamus hominem ad imaginem no-
 stram. Nostram, inquit, non Meam, postea verò addit,
 Et fecit Deus. Nouæ autem legis initium hoc est. Ver-
 bum erat apud Deum, Et Verbum erat Deus. Videtis,
 vt in veteri lege loquatur, Vnus Deus tanquam de
 Tribus, hic verò, quòd Filius Verbum æternum (Næ

quod ab initio erat æternum esserat apud Deum. Et erat idem, nõ alius, uti vos perperam interpretamini, Deus. Multa & alia sunt nobis verbi diuini testimonia. Verum ne longius progrediamur, videtis, ut statim ab ipso Bibliorum principio redagumini. Isti verò secundo confesso scripto nostro responderunt, quod ipsorum responsum, quàm a nobis tertio scripto funditus euersum fuerit, ille demum intelliget, quicumque illud leget. sed & extremum eorum responsum idem testatur. Vbi cum iam plane nihil directè respondere possent, obiicerunt nobis quasdam equipollentes enuntiationes minime ad rem pertinentes & quasi ex alia theca petitas. Is erat primus insultus colloquij quatuor actibus absoluti.

2 In secundo conflictu tanquam in tabula depicta consentionem primitiue Ecclesie ad nostra vsque tempora deductam, quàm manifestissimè demonstrauimus. Nempe quòd nõ alia vnquam doctrina in Ecclesia Dei viguerit, quàm qua Filius Dei est verus Deus. Nemo est autè qui nesciat, nõ nisi duos posse esse Deos verum esse aut falsum. Quod si Filius Dei verus est Deus, non potest esse alius quàm vnus ille, què concordie conuentu celebrat vniuersa sancta Scriptura, Audi Israël Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et Ego sum Deus, ante me non est alius Deus, & post me non erit & præter me non est. Hic aduersarij huic nostro veterum Ecclesiarum consensui, contrarias eorundem scriptorum sententias opposuere quibus tamen nihil ostendebant, nec quicquam aliud afferebãt, quàm illud suum, vnus est Deus Pater. Quas sententias, vbi ad fatietatem vsque recitassent, studuimus eas paucis verbis refutare. Concedimus quidem, dixerunt Nostri,

vnus esse Deum Patrem, sed Deum Patrem sapientem & spirantem, hoc est, vnus cum filio & spiritu sancto. Ad quæ illi. Quandoquidem, inquiunt, Patrum testimonia tam vestra, quàm nostra vera sunt, consequens erit, ut isti Patres sibi ipsis sint contrarij. Facestant igitur isti. Nos verbo Dei inhereamus, quibus Orthodoxi vos verò, inquiunt, quemadmodum neque Verbum Dei, quod vobiscum faciat, sicut iam ostensum est, ita neque consensum Ecclesie, quo magis confirmemini, habere potestis. Patres autem illi sancti non sibi ipsis aduersantur, neque enim amētes fuere, nec bilingues, uti vos eos traducitis, sed ad scripta eorum intelligenda necesse habetis arcana quadam clauē. Hic vbi clamantes assēuerent eos sibi ipsis esse contrarios, Nostri illis proposuerunt ex isdem Patribus desumptos eiusmodi locos, cōtra quos nihil poterant mutire, quibus in locis seipos interpretantur & declarant manifestè, videlicet nihil inter hæc duo enunciata interessè, imò equipollentia esse, Vnus est Deus, hoc est, Deus Pater, Filius & spiritus sanctus & vnus est Deus pater. Nam illi semper intelligunt Deum patrem esse vnus cum Filio & spiritu sancto essentia. prout inquit Tertullianus, Cum, inquit, nominatur Deus pater, intelligitur & Filius, etiamsi non nominetur. Hic erat finis alterius congressus, tribus actibus absoluti.

3 Porro in tertio conflictu ad historias ventum est. Nam vbi & testimoniis Verbi Dei & consensu sanctæ Ecclesie conuicti essent, receperunt se ad historias, quas iam in promptu habebant, quas illi cum proferrent, studuerunt potissimum duplici turpissima reprehensione fidei Christianæ auctoritatem derogare. Præ-

ma fuit, cum pertinacissimè assererent, quasi hæc nostra fides in Niceno primùm concilio fabricata, & in lucem edita esset. Altera cum dicerent, quasi magna vi à Cæsare Constantino, & ab illis Episcopis constituta atque stabilita esset. Vbi se dolore affici professi sunt ob casum illorum quinque discipulorum Arii nolentium approbare verbum *ὁμοούσιος*, carpentes sanctos illos Patres Athanasium, Cyrillum, Augustinum, Epiphanium, Chrysostomum & illos prælatos Imp. Gratianum, Valentinianum & Theodosium, qui suis edictis fidem Christianam sanxerunt. Quæ omnia scripto complexi nobis obtulerunt. In quo scripto palam vituperarum Concilium Nicenum, sanctos Patres & pios illos Imperatores fidemque eorum. Contra verò comprobarunt Concilium Arianum Syrii habitum, eique subscripserunt, laudantes tam discipulos illos Arii, fidemque ipsorum, quàm Constantium Cæsarem factorem Arianorum. Hæc nos ubi audiuimus, scriptumque eorum magno cum animi nostri dolore accepimus, huiusmodi eos verbis postremo confessu allocuti sumus. Non sine graui animorum nostrorum mærore id ex vobis amici intelleximus, quod vos palam profiteamini, Arii esse amatores. Nos verò omnino parati eramus demonstrare fidem vestram, quàm ea recens, quàm vana sit, non tantum sanctis literis, consensu Catholico, ac historiis, sed quocunque tandem voluissetis scriptorum genere. At quoniam expressis verbis contestati estis vos Arianarum partium fautores esse, præclusistis iam hoc pacto viam & nobis vobiscum & vobis nobiscum deinceps hisce de rebus differendi. Non enim vos latet quàm Arius fueris hostis omnis Catholici nominis. Nobis autem, qui exi-

De hoc concilio lege Nicephor. lib. 9. cap. 31.

gia fidentium pars sumus, neque conuenit, neque nos decet causam totius orbis Christiani transigendam suscipere. Quod si faceremus, neminem esse existimamus, qui non hoc nobis vitio potius vertat, quàm tribuat laudi, præsertim cum & Apostolicis mandatis & legibus Romanis ab eiusmodi curiosis questionibus arceamur. Attamen ecce vobis scriptum, quo ostendimus, non ex mutilatis, sed certis & fidei probate historiis verbum *ὁμοούσιος*, adeoque doctrinam de Deo Vno & Trino ante Nicenum concilium fuisse, illòsq; 318. Episcopos, qui illic aderant, nihil aliud quàm antiquam & à maioribus acceptam fidem (quos vos, nescimus, quid noui inuexisse putatis) clariorem reddidisse. sed neque vis cuiquam, vti vos existimatis, vlla illata est, quod restatur historia Socratis lib. 1. cap. 8. & illa altera de Pasnuto, quem solum fregisse scribunt omnium suffragia de Sacerdotum matrimonio. Ad hæc omnes historici testantur, Constantinum illum religiosissimum imperatorem nihil ausum fuisse in confessu illo amplissimo eloqui, nisi prius ab Episcopis petita venia. Vos verò, cum omnia perperam interpretemini, Dei ideo vindictam aliquando experiemini. Iam verò videmus nullam vobis amplius esse sortem in hac hereditate.

His illi auditis vale nobis dixerunt & verbis & scripto. Hic verò cum surrexisset pastor Radziouniensis elegantissima oratione ad precandum omnes cohortatus, Deum aduersarius propitiū deprecatus est. Tandem cum finis actioni imponendus esset, cecinitimus vulgatam cantilenam, in hæc verba: Deo Patri & Filio & Spiritui sancto omnipotenti Deo laus sit & honor perpetuus, Amen. Vbi statim aduersarij,

COLLOQUII

tum hæc verba ferre non possent, cæperunt sese sub-
 elucere, negantes se velle dicere, Amen. Is fuit finis
 colloquij. Deinde die Dominico, qui Latere dicitur,
 conuocatus est vniversus nobilium cætus, vt rem ge-
 stam cognosceret, vbi summus regni magister ex cor-
 sensu reliquorum testium professus est totum ne-
 gotium, ita quemadmodum hic descri-
 ptum est, gestum atque transactum
 esse. Idque ipsimet etiam
 testes compro-
 barunt.

Colloquij ministrorum cum Trinitariis finis.

Errata, quæ irreperunt, sic corrige.

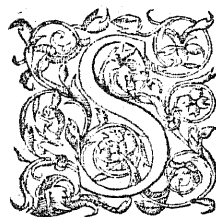
Pag. 65. lin. 1. pro efficere lege afficere. 74. lin.
 1. leg. patientiorem. 28. pro implorandam lege implo-
 rantium. 77. 14. post, Apostolica autem, adde, Ec-
 clesia. 88. 14. confundat. & lin. vlt. desideratur, Nos,
 ante, Verbū accepisse. 91. 21. leg. Loro. lin. 22. lustrū.
 95. lin. antepen. Partis. 96. 3. leg. demonstrandum. &
 lin. 5. Calorem. & lin. 13. vident. 102. 4. le. Cuium.
 105. 29. iuxta. 188. lin. antepen. Quorum.

DE S. TRINITATE LIBER
 PRIMVS G. GENEBRARDI
 Theologi Parisiensis.

Contra

Trinitarios, Antitrinitarios, & Auto-
 theanos, nostri æui monstra-
 portentosissima.

IMPLICITI fide olim confi-
 tebatur Ecclesia Patrem, Fi-
 lium, & spiritum sanctum v-
 num esse Deum, aut Patrem
 ita esse solum Deum propter
 authoritatem originis, secun-
 dum verbum Domini, vt co-
 obtentu à diuinitatis consortio
 nunquam excluderet Filium & Spiritum S. tanquam
 Patris nativa germina, vbi Brasolis quoniam tunc, vt Dio-
 nysius Areopagita pereleganter loquitur. Nec verò cu-
 riosius percontabatur, qui vel vnitas in tribus re ipsa
 distinctis citra permixtionem, confusionem, collectio-
 nem, aggregationem, continuationem, aliquid deniq;
 eiusmodi, vel Trinitas cum vnitate salua reali distin-
 ctione possit consistere. Hæ enim quæstiones propter
 obscuritatem sunt ex earum genere, quæ fidem plebe-

Ioh. 17.

Lib. de di-
 uin. nom.
 cap. 1. & 2.

A

quondam Iudaicantium copiae corruerunt, iisdem & discifuntur Arianæ. Sed nec propterea conqueuit Satanas.

2. Error Paulianistarum.

Nam secundo à Cherintianis loco armauit contra Catholicam sententiam Artemonem, Paulum Samosatenum, Photinum, & nouissimè Seruetum, qui illam de mediis fabulis abreptam euomerent, in quibus Geryon fingitur tricorpor, & Cerberus canis triceps. Prius enim fuit obiectum etiam ab Arianis Augustino, vt liquet è quadã eius epistola, quæ inscribitur, de Deo Triformi. Posteriùs posterioribus annis à Seructo magna exultatione & triumpho decantatum est, quasi ipse fuisset commentus aliquid, quo recepta de S. Trinitate fides non sine risu à plebe traduceretur. Volebant autem isti vnicam duntaxat esse in diuinitate hypostasim, in qua filius ante incarnationis mysterium quasi ratio & forma ideanica tantum prædestinatione, aut etiam potestate ineffet, quemadmodum in humanis, Iacobus in lumbis patris Isaac, anequàm nasceretur, tantummodo erat κτλ. γεν. σωματικόν, non propriè, non verè, non actu. Spiritum sanctum similiter non esse rem per se subsistentem, id est, hypostasim siue σωματιν, sed tanquam Dei actionem, agitationem, motum, quo prophetæ & sancti Dei homines afflari in scripturis perhibentur. Sed hæc blasphemie ex crassissima non solum impietate, verum etiam ignoracione profliunt. Cum enim dicimus Tres esse vnum, illud Vnum nõ est accipiendum, quasi vnitum, coniunctum, continuatum, aut συνουσιον, sed pro ὁμοσιω, vt in concilio Niceno contra Arianum pronuntiatum est. Magnum autem discrimen est inter vtrumque, vt in Ancorato docet hisce verbis Epiphanius Cyprius. ὁ δὲ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, ἢ σωμασιος,

August. ep. 176. & 177.

Nota quid sit Vnum in hoc mysterio.

ἀλλ' ὁμοούσιος, τοῦτέστι, ἢ κτλ. ὡς ἔστιν τὸ πατρὸς ἡμνηθῆς, ὡς πνευμάτων εἰρωνεία φέρονται, δέσφ. θέλοντες ἔτι τὸ ὄν. ἢ ἢ κτλ. ἀφ' ἑαυτοῦ. σωμασιος, δὲ τῆς πίστεως ὁμοούσιον λέγειν. ἔαυτ' ἑαυτοῦ τὸ ὁμοούσιον, ἔλυσα Σαβελλίον τὸ δεινόν. ἢ δὲ γὰρ ὁμοούσιον μιᾶς ὑποστάσεως ὅτι δηλωτικόν, διὰ καὶ ἐνυπόστατον σημαίνει τὸ πατέρα, καὶ ἐνυπόστατον τὸν υἱόν, καὶ ἐνυπόστατον τὸ πνεῦμα τὸ ἀγίου. πάλιν δὲ τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἀλλότριον τῆς αὐτῆς θεότητος σημαίνει, διὰ τὸν οὐ θεὸν τὸν υἱόν, καὶ θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀγίου τῆς αὐτῆς θεότητος, ἢ τρεῖς θεοίς. Filius, ait, est Homouistos patri, non σωμασιος. i. simul habens essentiam, sed Homouistos, id est, nõ extra patrem genitus, vt quidam ironia iactant, positu siue adoptione volentes esse filium, non veritate. Consensus autem est fidei dicere ὁμοούσιον. i. eiusdem essentia. Si enim dixeris Homouiston, soluisi Sabellij vim. Non enim vnam hypostasim significat hæc vox, sed in se subsistere patrem, in se subsistere filium, & in se subsistere spiritum sanctum. Præterea etiam non alienum ab eadem deitate declarat, sed Deū ex Deo filium, & Deum Spiritum S. eiusdem diuinitatis, non tres deos. Et Cæsarius, in libro, quem supra nominavi, questione vndecima, πίστευε οὐδὲ ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν υἱόν, καὶ σωμασιον, κτλ. τὴν τὴν Σαβελλίον παροίτη. τὸ κτλ. γὰρ ὁ παρὰ ὑποστάσεως δηλωτικόν. τὸ δὲ βλασημίας εἰς πατέρα * ἢ ἢ καὶ τὸ πνεύματος ἀκακριαδρμης, καὶ εἰς υἱὸν καὶ τὴν τρεῖς ἀγαλουύσις, ὁ σὺ ἀλλότριον πατεριῶς ἄφθων ὁ παρὰ νόμον. Que verba interpretari etiam libet, maxime quia liber nondum vsquam est divulgatus. Crede eiusdem cum patre essentia esse Filium, nõ cum vna essentia, iuxta Sabellij crapulam. illud enim (ὁμοούσιον) declarat hypostasim siue subsistentiam. Hoc autē (σωμασιον) blasphemie est Filium & Spiritum sanctum miscens cum Patre, & in vnitatem Trinitatem resolu-

Quid sit Homouistos.

* lego τὸ ὄν καὶ τὸ πνεῦμα.

An. 1556.

Vox Cōsubstantialis apud Latinos ambigua.

Ita Syri loco eius, Consubstantialē Patri.

In categoriis.

Aug. in lib. de Trinit. & colūba.

uentis, quod profus alienum est à diuinis legibus. Hinc ergo fit, vt in symbolo Syrorum & Mesopotamiorum (quod ante paucos annos Moses quidam Syrus à suo Patriarcha in has regiones missus, typis chalcographice cum nouo testamēto edendū Viennæ apud pientissimum Imp. Ferdinandum curauit) sublata omni ambiguitate, cui obnoxia est vox Consubstantialis in Latino symbolo, appositè significanterque legatur **אֵלֹהִים אֵלֹהִים** * & parem in **אֵלֹהִים** patri suo. Sic enim euidenter intelligitur patrem & Filium ità eadem constare essentia, vt interim non sint in vnum ac idem veluti compacti, aut coalescentes, quod apud nos Consubstantiale, non satis distinctè explicat. Nempe vocabulum est anceps ad Græcorum **συνούσιος** & **ὁμοούσιος**. Ac certè **ὁμοούσιος** longè distare à **συνούσιος** perspicipote est à similibus compositionibus. Boëtius Latinique veteres apud Aristotelem, vocabulis quidem barbaris, sed certè significatissimis interpretati sunt **συνώνυμα** & **ὁμώνυμα** Vniuoca & Æquiuoca. Non igitur aberrauerit, qui similiter ad declinandam homonymiam Vnessentiali exprimet **συνούσιος**, Æquessentiali **ὁμοούσιος**. Nam & quidem Augustinus aequalitatem dicit inter substantiam Patris, & Filij, & Spiritus sancti. In Patre (inquit) & Filio, & Spiritu S. non est similis substantia, sed vna equalis per omnia. Et Basilius Magnus in quadam epistola concedit aduersariis Filium Patri nō tantum esse **ὁμοούσιος**, sed etiam, qua voce plerique eorum delectabantur maximè, **ὁμοίσιος**, modò aduceretur à **ὁμοίσιος**. Id enim esse, quod asseueraretur ab vnīs **ὁμοούσιος**, ab alteris **ὁμοίσιος** & **παίσιος**. Hanc verò particulam addendam esse vrget, ne vlla species cogitetur, vel differentia, si substantiam contuere, vel di-

uerfitatis, disparitatis, dissimilitudinis, si cætera, quæ substantiam circumstant, spectes, quod seipsum Pater liquidissimè absolutissimèque in Filio expressisset, infinitis numeris profectò exactius, quàm Sol in pærelio sui characterem formamque inscribat. Hoc antea Athanasius notauerat dum scriberet, Consubstantialem importare, & ex substantia Patris esse & similem eidem esse substantia. Nam similem, inquit, Patri secundum substantiam Filium dicere, neuiquam satis est, cum stannum quidem argento simile sit, & lupus canis, & æs fuluescens vero auro: stannum verò neque sit argentum, neque ex argento, neque lupus catulus canis habeatur. Vnde efficitur non fuisse sententiam Catholicorum, quam isti ganniunt, tres s. hypostasēs ita inter se affectas, vt simul complectantur essentiam personis in se commixtis, & Trinitate in Vnitatem prodigiōse contracta: sed idèò Consubstantiales esse ac dici, quòd Pater cæteris duobus totum suum esse diuinum, nulloque modo aliud tribuerit, quòd summam & simplicissimam essentiam, summum sapere, summum posse, & id genus omnia cumulatifimè concesserit, quòd totam suam naturam diuinam expresserit, nihil retinens, quin communicaret, quòd inter Patrem, Filium, & Spiritum S. nihil differat, quòd inter ipsos summa versetur aequalitas, summa nature vnitas, summa coæternitas, potestas & maiestas eadem, quòd denique deitas Patris non sit multiplicata, sed vna numero tradita, sine partitione, sine detrimento, sine fluxu, sine perpeffione.

Atha. de Synodis Arimini & Seleuciæ. Consubst. duo includit.

Trinitarij hanc nobis affingunt, vnde & Sabellianos vocat.

Aug. epist. 177. & de heres. ad quod vulgè Deum.

quasi quædam eius pars sit pater, quædam Filius, quædam Spiritus, sed Vnum, quia trium perfectorum, integrorumque vna sit forma atque Deitas, nec Trinitas ex personis coalescat, quippe quæ sit indiuidua, simplicissima, omnis compositionis expers.

3. error sa
bellianorū
& Antitri
nitariorū.
s. Vigilii
in disputa
tione inter
ab'lium,
Photinum,
Arianum, &
Athanasii.

Postea per Praxeam, Epigonum. Cleomenem, Noë tum, Callistum, Sabellium, Catholicum dogma morsu configere perrexit serpens. Aliud enim sentiebant isti, quam Photinus & Samosatenus, quod à nonnullis non satis expenditur. Sabellius (vt is prædictorum omnium nomine prodeat in theatrum) neque falsum, neque portentosum aiebat propositionem, Tres sunt vnus Deus, sed illam nefaria expositione corrumpebat pronuntiabat numerum ternarium hic non referre res vel personas, cum in Deo vnam tantum putaret personam, sed vel nomina, vel actiones & officia distincta, ne videretur tres Deos inducere. Itaque idem diuinum indiuiduum nunc dici Patrem, quatenus res condidisset, & quotidie conderet atq; conseruaret, accepta metaphora à parentibus nostris, qui nos & gignunt, & sua provisione tuentur. Filium verò, quatenus in tempore carne assumpta ex aluo virginea prodiiisset. Sic enim, inquit, qui carnem humanam contrahunt generatione filios solemus appellare. spiritum autem sanctum, quæ se rebus procreatis impertiret, inque earum mentes siue substantialiter, siue per sua dona incideret ac illabere-
tur. Vnde concedebat Patrem Deum natum, passum, crucifixum, &c. per quandam communicationem, quemadmodum eadem ferè de causa fatemur Filium Dei mortuum. Quasi hæc essent aut synonyma vt, ensis & gladius, aut tanquam nomen, prænomen, & agnomen, M. T. Cicero, aut vocabula officii, quibus sit, vt

Patropas-
siani.

idem, exempli gratia, sit rex ac comes.

SKegkij, qui Brentiano dogmate gloriatur, cum Antitrinitarij Brentiani. scribit aduersum Trinitarios, quos in Polonia nuper eructauit satanas, ab hac improbitate nihil aut parum abscedit. Nam illo in opere (vt nunc desinam persequi impias voces, quibus aspergit libros duos de duabus Christi naturis) vbi fusè docuisset, quo pacto Vnum possit esse Multa concludit pag. 23. & seq. Deum Vnum numero esse, Multa facultatibus & differentiis hypostatice, perinde atque anima vna, est multa reapse distincta, nempe est vegetans, est sentiens, est intelligens. Ob eamque causam negat scripturam Patrem & Filium & Spiritum s. vel res vel hypostasies nominare. Ad hæc afferit se appellare δυνάμεις, differentiâs ve hypostatice, id quod Patres dixerunt personas & hypostasies. Mira profectò audacia sine auctore, sine scriptura diobolarem philosophum commutare cum heretica, formam dicendi in Catholicam receptam. Deinde crassam admodum oportet esse cecitatem, quæ nõ cernit, quàm contraria sit personæ & δυνάμεις notio. Δύναμις est vis alteri inherens, persona in se hæret, per seque subsistit. Præterea dicere Patrem esse δυνάμιν & facultatem diuinitatis, dicere est Patrem non esse à seipso, sed ab eo, cuius est δύναμις. Nam in philosophia, cuius opinione inflatur, quamquam meo quidem iudicio eius veram speciem nõnquam attingit, facultates fluunt, manant, existunt à suis siue essentiis, siue essentialibus principiis. sic lubet vsurpare vocabula scholarum, vt se agnoscat in eo labi turpiter, quod est apud veripareticos tritissimum. Postremò non tam corrigat vetustatè, quàm ipsa diuina oracula. Paulus enim vsurpat vocabulum hypostasis, cum de hoc mysterio verba facit in

Refutatio
SKegkij.

Rich. lib. 6
de Trinit.
c. 11. & 22

epistola ad Hebræos, ac pronuntiat filium esse chara-
cterem τὸ χαρακτήρ πατρὸς, id est, subsistentiæ siue per-
sonæ Patris. Nempe quoniam nunquam ouum ouo fuit
similius, vt est in veteri prouerbio, quàm filius Dei pa-
tri suo, siue patris sui personæ. Nam hypostasim, siue, vt
noster interpres transtulit, substantiam nihil hic aliud
significare posse, nisi personam, etiam Richardus Vi-
ctorinus, qui Græca Pauli nunquam fuerat odoratus,
docet. Quod & conuincit ratio. Christus enim non est
figura imago ve paternæ essentia, quippe qui sit ipsa
met patris essentia. Vnde neque Isaac imago hominis,
humanae ve substantiæ dicitur, cum etiam ipse homo e-
xistat, sed patris Abrahæ, a quo sumpsit exordium, cuius
& lineamenta in vultu, aliisque partibus gerit.
Deinde imago relatiuum est vocabulum. Relationes
autem in diuinis duntaxat fiunt inter personas, nec di-
cuntur comparatione essentia, ne essentia multiplicari
quoquo modo videatur. Verùm in eo meretur aliquan-
tulâ veniâ, quod non ex suo, sed Ecclesiarum recetè in
Plutonis officina signatarum, quarum vni, deserta Ca-
tholica, se improbè addixit, sensu hanc deprompserit
hæresim. Nã Germani & Galli τὰ νότια simul & ἑκα-
πῶτα, dum manus cum Trinitariis conserunt, sic causam
de Deo tuentur, vt in eius essentia tantum agnos-
cant proprietates. Sic enim ferè ipsis loqui placet, dum
in diuinarum personarum mentionem ingrediuntur.
Vnde & disputando de rebus certè ignotis meri exa-
dunt Sabelliani, vt eis quidem rectè probro vertit Gre-
gorius Paulus Trinitariorum fax libro, quem inscripsit
aduersus Sabellianos. Sabellianos, vt ipse ait, intelligēs
Ministros Ecclesiarum Gallicarum. Et sanè personæ de-
finitio, quam in suis institutionibus afferunt, id etiam

arguit certissimè. Sed de hac re hoc in opere alibi copiosius.

R. Iosephus Albo libro superius commemorato nar-
rat veteres philosophos, in hac quoque versatos senten-
tia. Tradidisse enim Deum in se esse vnum, trinum au-
tem ratione מושביל שכל & מושכל, hoc est, vt
Alexander Aphrodisæus locutus est, τὸν νοῦν ἑαυτοῦ
& τὸν ἑαυτοῦ. Nec ab his abhorrent Iudæorum veteres Cab-
balici, quum de suis Middoth philosophantur. Quum
enim aiunt in Midras Psalmi 50. Deum mundum pro-
creasse in tribus Middoth, siue attributionibus, quas
esse dicunt חכמה sapientiam, תבונה intelligentiam,
& רעת scientiam, non certè significant perso-
narum diuinitatis hæc esse attributa, quibus tres per-
sonæ denotentur, vt nonnullis inscitè visum est, sed om-
ninò Deum ipsum, quem τὸν νοῦν vnicum existimant,
sapienter, intelligenter, & sciè mundum fabricasse,
contra Momi imitatores, qui semper aliquid habent,
quod reprehendant, & Epicureos, quibus temeritate
quidam hæc mundi machina videtur coaluisse. Hanc
quippe Cabalam eliciunt è versu capitis tertij Prouer-
bioru, vbi ita cõcionatur Salomon. Dominus בחכמה
in sapientia fundauit terram, aptauit caelos בתבונה
in intelligentia, ברעתו in scientia eius abyssi fissæ
sunt & nubes fundunt rorem. Ita illis Deus hypostasi
vnus est, attributis trinus. Quæ quàm falsa sint & à
scripturis discrepantia suo quidem loco demonstrabi-
mus. Apertè enim præter diuinas attributiones plura-
litate personarum siue subsistentiarum scriptura tum
vetus, tum recens commemorat. Interea autem mone-
mus istos omnes de via veri ideò deerrasse, quod ne-
scirent distinguere inter essentiam & personam, nec

Vide R.
Mosem lib.
I. More,
cap. 67.

Hist. Eccl. cap. 10. cap. 29. caperent hanc esse quoddam singulare, illam communem aliquid, ut rectè annotatur à Ruffino in hist. Ecclesiastica.

Error quatuor Ioa-chi-mi abbatis. Demùm quum obtinere diffideret diabolus vnicam esse in diuinitate hypostasim per Ioa-chimum abbatem pugnare ausus est, tres quidem extare personas, verùm tamen illas non esse vnã rem, quæ nec generaret, nec

generaretur, nec spiraret, nec spiraretur, id est, non esse vnum Deum, nisi per quandam collectionem. Id sibi videbatur familiaribus exemplis illustrare. Sic, inquit, videmus multos fideles dici vnã Ecclesiam propter vnã fidem & charitatem, sic tres aut plures ciuitates vnum regnum vel populum ob vnitatem regis vel patriæ. Allegabat præterea, quod apud D. Io. in nem ait Dominus, ater serua eos, ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Atque hinc inferebat, cum apostoli non essent vnum vnitæ naturæ indiuiduæ, sed quadam duntaxat communiõne, communiõne ratione, Patrem, Filium, & Spiritum non esse aliquid vnum numero. Id verò nefandum ex eo intelligitur, quod Patre generando contulit suam ipsius essentiã siue diuinitatem Filio & quidem totam, ut pote insecabilem. Similiter Pater & Filius spirando eãdem essentiã cum omnibus suis diuinis perfectionibus, virtutibusque & non aliam impertiuerunt Spiritui sancto, adeo ut ipsos vnã rem substãtialiter existere planè oporteat. Verùm de his mox. Nam ab isto, quod sequitur dogma, tempore quidem prius, sed instituti nostri ratione posteriore ordine tractandum, parum abscedit.

Quintus error Tredecim Trinitariorum. Igitur suo loco excitauit Philoponum, qui fundamenta Trinitariorum, aduersum quos potissimum nostra disputatio suscepta est, iaceret. De isto etenim ita

scriptum reliquit Suidas. Multa scripsit καὶ κατὰ Σεβήριου. Suidas in πολλὰ ὅτι πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικῶν διδασκαλῶν, ὡς περὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῆς κατὰ τὸν ὁρθοδόξου λόγου διώκεται. Sed præstat de hac re Philoponum ipsum sua dicentem audire. Eius verba, ut Nicephorus Calixtus retulit, Niceph. lib. 18. histor. sunt hæc. Natura qualibet non simpliciter id quod est, dicitur, sed dupliciter. Vno enim modo, cum communè cuiuslibet naturæ rationem, per seipsam contemplamur, veluti hominis, aut equi naturam in nullo indiuiduorum extantem. Alio verò modo, cum eam ipsam communem naturam in indiuiduis existentem & particularem, maxime in quolibet eorum subsistentiam recipientem, neque cuiquam alij, præter illi ipsi soli de cætero convenientem consideramus. Quod nanque in me est animal rationale mortale, nulli reliquorum hominum commune est. Neque quæ in hoc ipso animante est natura, in alio quopiam fuerit. Quod verò has ipsas notiones de naturis & subsistentiis Ecclesiæ doctrina habeat, ex eo constat, quod naturam quidem Patris & Filij & Spiritus sancti profiteremur. Tres autem horum subsistentias, siue personas prædicamus, per quas quælibet proprietate quadam à reliquis discernuntur. Quæ etenim sit natura vnã diuinitatis, quã communis diuina naturæ ratio, ipsa per seipsam considerata, & nuda contemplatione à proprietate cuiusque discreta? Et quòd propriè & peculiariter rursus naturæ nomen consideremus, dum rationem naturæ in quolibet indiuiduorum siue subsistentiarum communem, propriam, atq; peculiarem cuiuslibet factam, quæ nulli deinceps alij, quod sub communem speciem cadat, coaptari possit, contemplamur, ex eo patet, quòd in duabus Christi naturis vnionem, diuinitatis, inquam, & humanitatis,

docemus. Non enim communem, quam in sancta Tri-
 nitate consideramus, diuinitatem incarnatam esse di-
 cimus. sic etenim & Patris, & spiritus sancti incar-
 nationem predicaremus, sed neque communem hu-
 manæ nature rationem vnitam esse verbo Dei opina-
 mur. Eo nanque pacto, & qui ante verbi aduentum
 extiterant, & qui postea futuri erant, hominibus om-
 nibus vniuum esse Dei verbum rectè dicatur. Cæterum
 satis liquet, nos hîc diuinitatis naturam dicere eam,
 quæ est in subsistentia verbi, non communis diuinitatis
 naturam. Itaque etiam vnam naturam Dei verbi in-
 carnatam esse profiteremur, diserte eam à Patre & spi-
 ritu sancto secernentes, ita vt hîc quoque communem
 nature rationem, propriam iam Dei verbi esse intelli-
 gentes, verbi naturam incarnatam dicimus. Et natura
 eandem humanitatis vnitam verbo dicentes, particula-
 rem maximè illam subsistentiam, quam solam ex om-
 nibus verbum assumpsit, sentimus. Hæc sunt, quæ
 paucis sententiam Philoponi explicant. Nimirum quo-
 niam insignis erat philosophus, & plures easque me-
 liores horas in philosophia, quam in scriptura, & Theo-
 logorum veterum scriptis consumpserat, vt eius in Ari-
 stoteli commentarij indicant, nefas ducebat ab in-
 stitutis, in quibus fuerat educatus, discedere. Philoso-
 phi quæ vnum sunt essentialiter in tria tantum genera
 partiuntur, ac putant omnia, quæ vnum censerî debent
 esse possunt, & possunt, esse vnum aut genere aut specie, aut nu-
 mero. Iam quæ vnum sunt numero, illa vnum esse non
 tantum & subiecto, verum etiam essentia
 atque re. Et è conuerso, quæ numero distinguuntur, di-
 stinguuntur tam & subiectis, quam re & essen-
 tia. Quæ præcepta si sequimur, proculdubio ad Philo-
 poni

poni castra transcendendum nobis erit, atque omnino con-
 cludendū Patrem, Filium, & spiritum s. vnum Deum
 esse non numero, quod eorum distinctæ sint hypostases,
 sed specie, siue, vt ipse loquitur, ne ex philosophia suum
 videatur hausisse errorem, natura quadam communi,
 quæ in nuda intelligentia versatur, atque est veluti
 vniua. Nos autem, qui in Ecclesia rationale lac suxi-
 mus, scimus in substantiis non omnia, quæ reapse dif-
 ferunt, differre essentialiter. Fateamur quidem in rebus
 procreatis distinctionem realem nihil differre ab essen-
 tiali. Nam exempli loco, Petrus & Paulus, qui non v-
 niuersam, sed distertitam naturam humanam possident,
 distinguuntur, & reip, a & essentialiter. sed in diui-
 nis, in quibus essentia eiusdem communicatio existit
 absque partitione atque defluuio, more certè inusitato,
 id concedi non potest, quippe cum personas diuinitatis
 ex scripturis constet re vera quidem distingui, sed non
 essentialiter. Effellit etiam Philoponum, quod non satis
 attenderet aliam esse rationem diuinæ productionis, non apud
 aliam humanam. Pater humanus Filio impertit substan-
 tiam eandem specie quidem, at non numero, quoniam nos.
 generat facta seminis decisione. Cælestis verò non mo-
 do specie, vt isti placuit, sed & numero, quoniam ipse,
 decisionem sui nulla vi pati potest siue generando siue
 spirando. Cum enim sit spiritus, cuius nullæ sunt par-
 tes, fieri nequit, vt dederit partem essentia, quoniam
 essentia diuina est adæprens & infecabilis, aut vt ita
 rotam dederit, quin illam sibi vniuersè retinuerit: alio-
 qui nullus esset, seque producendo exhausisset. Itaque
 oportet vi eadem ad numerum existat substantia, &
 illius qui dedit, & eius cui data est. Exemplum apud
 Panormitanum vtcunque præbet fax ardens, quæ
 Cathol.

Genus di-
 stinctionis
 substantiarum
 ignotum phi-
 losophis.

In substan-
 tiis distin-
 ctio realis
 & essentia-
 lis eadem
 apud phi-
 losophos,
 non apud
 Christianos.

Pat. cap.
 dānamus;
 Extra de
 summa Tri-
 nit. & fide

aliam accendit ut inquit doctor, qui plenè scientiam in discipulum transfundit. Nam totum transfert & totum retinet, neque se eo, quod tribuit, priuat. Proinde cruditè Nicephorus sequenti oratione superiora Philo-
 Nic. lib. 18. cap. 48. » poni verba coarguit. sed Philoponus (inquit) cum se-
 » ctatoribus suis, communem humanà naturam, ipsamq;
 » etiam diuinam, quam indiuisibilem dicimus, in pluri-
 » mas partitur personas, discernens eam & singulati-
 » mè indiuiduis tribuens, & tribus super substantialis natu-
 » ræ subsistentiis dispertiens. Id verò ipsum à rectè sen-
 » tentibus prorsus est alienum, quemadmodum magnus
 Naz. » in Theologia vir Gregorius Nazanzenus clarissimè in
 lib. de Deitate » libro ad Euagrium monachum de diuinitate scripto
 ad Eua- » astruit. Quin etiam post illum, cruditi quidam homi-
 gium. » nes ea, quæ perperam à Philopono prolata sunt, refelle-
 » runt. Atque hæc quidem ille. Cæterum ne istum putes
 dogmatis fuisse inuentorem, iam olim ante Christi
 Pythagori- » sæcula Pythagorici & Platonici tale quippiam occi-
 eorum & » nerant. Iam olim in ipsis memorie Christiana cuna-
 Plat. opi- » bulis Peratæ portentosarum opinionum hæretici tale
 nio de di- » aliquid somniarant. Hi quidem apud Theodoritum
 uinis Perso- » mundum in tres partes disperientes, primam dixerunt
 nis. » ἀνομιον καὶ ἀειδαία, τὴν δὲ ἀνομιον τρεῖς νοῦς, καὶ ἓξ νοῦς.
 Theod. de » τρεῖς νοῦς, τρεῖς ἀδιάρωτοι, id est, increatam & triadem,
 fabulis hæ- » quam & nominarunt, inquit, tres Deos, tres rationes,
 reticorum. » tres intelligentias siue mentes, tres homines, (erāt enim
 Anthropomorphitæ) alteram ἀπειρον, infinitarumque
 Pythag. & » potestatum plenitudinem, tertiam hanc ipsam, in qua
 Plat. tres » versamur, sedem, quam & ἰδιὸν appellabant. Illi au-
 intellectus » tem tres intellectus constituerunt, supremum, medium,
 & Deos po- » & tertium. Primum maximè vnum & simplicem,
 fuerunt. » proindeque ideis, quippe quæ multæ & variæ essent.

vacuum. secundum, id earum receptatorem, aliquan-
 tulum à primi simplicitate discedentem. Tertium, ani-
 mam mundi, spiritu suo omnia peruadentem, omni-
 continentem. Ultra has autem intelligentias diuinam
 substantiam haudquaquam progredi, ut explicauit
 Porphyrius. Quæ certè hæcenus eleganter & non sine
 aliqua diuina virgula effata sunt. Verum quum addi-
 derunt tres hos intellectus esse tres principales essen-
 tias, ut Plotinus libro de tribus principalibus substan-
 tiis differit, aut tres Deos, quemadmodum proditum est
 apud Calcidium Platonici Timæi Paraphrasten, ad
 eundem infelicem philosophiæ scopulum, ad quem
 multis post ætatibus Philoponus, impegerunt. Ita enim
 illorum sententiam Calcidius prosequitur. Originem
 Calcid. in
 quidem rerum, ex qua cæteris omnibus quæ sunt, sub-
 Timeum
 stantia eius ministratur, esse summum & ineffabilem
 Plat. pag.
 Deum, post quem providentiam eius secundum Deum
 44.
 latorem legis vtriusque, vitæ tam æternæ, quàm tem-
 porariæ. Tertiam porrò esse substantiam, quæ tertia
 mens, intellectusque dicitur, quasi quædam custos le-
 gis æternæ. Et paulò post. Ergo summus Deus iubet,
 secundus ordinat, tertius intimat. Itaque, cum ab Ægyptiis
 & Hebræis, ad quos discendi causa, Pythagoras &
 Plato olim peregrinati fuerant, obscurè aliquid de tri-
 bus diuinis hypostasibus accepissent, & illud ad phi-
 losophiæ præcepta accommodassent, de Deo senserunt,
 & posteris, vera falsis commiscentes, tradiderunt. Et
 certè fateor magna probabilitate concluditur in diui-
 nis ita rem sese habere, cum in rebus omnibus aliis, ubi
 distinctio est realis, essentialis quoque locum sortiatur.
 Hinc enim Raimundus Lullus fidei articulos ad natu-
 rales demonstrationes explorare tentans, inter quin-
 R. Lullus.

Bernardus
Luxemb.
in Catalo-
go Hæreti-
co.

gentos errores, quibus sua scripta asperfit, si Petro Ter-
racensi Episcopo credimus, probabiliter docuit Deum
habere multas essentias, perinde agens, atq; si tres Deos
palam prædicasset, cum multiplicationem essentiarum,
id est, deitatum, multiplicatio deorum consequatur, ut
non ignorant Trinitarij, qui unam cum tribus essentiis
urgent ternarium Deorum numerum. Hinc Auerrois
Arabs impius affirmavit, nostram de s. Trinitate fidem
consistere non posse, nisi euocata in præsidium unitate
speciei. Fieri quippe non posse, si tria essent divinitatis
individua, quin similiter extarent tres dij. Audi quid
dicit in 12. Metaphysicis Aristotelis. Putauerunt, in-
quit, antiqui (Nos intelligit. Nam sumus Maometanis
antiqui, quemadmodum nobis Patres circumcisi, ut
sepe in Corano inculcatur) Trinitatem esse in Deo, &
voluerunt euadere dicentes, quod sunt tres & unus,
& non potuerunt, quia cum substantia fuerit nume-
rata, congregatum erit unum per intentionem, i. speci-
fice.) Hinc & querelæ infelicissimi Maometis, qui in
impurissimo suo Corano nos passim clamitavit impios,
quod contra omnem & scripturam (si Deo placet) &
philosophiam & rationem, ternionem Deorum intro-
ducamus. Nimirum putabat id planè ex eo sequi, quod
tres per se subsistentes, quorum singulatim quilibet sit
Deus, credimus. Hinc denique iocus Luciani, qui co-
gnominatus est Atheos, ut fidem facit dialogus eius,
qui Philopatris inscribitur. Afferam Athei verba, ut
cernas omnis generis improbos in hanc conspirasse sen-
tentiam. Cum quondam Triephonem dicentem Criticæ
fecisset, Deum iura alte regnâtem, magnum, ætherium,
Filium patris, spiritum ex Patre procedentem, unum
ex tribus, tria ex uno, Criticam inducit respondentem;

Azora 12.
54. 107.
&c.

Lucianus
in philo-
patri.

Non intelligo quid dicas, Tria unum, & unum tria.
Num quaternionem dicas Pythagoricum illum, an O-
cternionem, an numerum ex triginta constantem? In-
telligis opinor, quàm aliena existimauerit, quæ de
Trinitate maiores nostri rectè sentiebant. Certe accessit
ad eorum impietatem, quorum ab stephano Paristenfi
antistite damnatus est error an. Domini 1226. Isti aie-
bant Trinitatem nõ coherere cum summa simplicitate,
quod ubi existeret pluralitas realis, ibi necessario repe-
rretur additio & compositio, in exemplum rapientes
aceruum lapidum. At inscitia hæc ferenda non est.
simplicitas enim Deo tribuitur, non comparatione hy-
postaseon, sed ratione diuinæ essentiæ, quæ in quocunq;
fuerit, simplicissima est, nihilque habet addititium,
non partem, non accidens, non aliud quidpiam. Ac isti
quidem sunt nostrorum Trinitariorum, quos suidæ vo-
cabulo ~~celestes~~ appelles licet, maiores, quantumvis
Gregorius Paulus dogmatis inuentum sibi gloriosissimè
arroget, & hac de palma cum Valentino Gentili ma-
gna animi contentione dimicet. Neutri profectò, ut
docui, hæc primùm hæresis venit in mentem. Habent
præcessores Pythagoricos, Platonicos, Peratas, Philopo-
num, Raimundum Lullum & ceteras humani generis
pistes, quas modò nominavi. Quamquam quid attinet
tam impium inuentum istis adimere, cum præsertim
ipsis dignissimum sit? Nam nec propterea quicquam
metuendum Ecclesiæ, cum longè efferatioribus belluas
ipsa domuerit, ac habeat insignes multos propugnato-
res, qui suos lacertos in hac palestra obnixissimè exer-
cuerunt. Præterea supersunt libri plurimi Maiorum, qui
institutam quæstionem tractant, atque docent eviden-
tissimè tres deos dici non oportere, & propositionem,

Tres sunt vnus Deus, luculentissimè declarant.

Græci, vt ab his auspicer, prout spiritus suggererat & præbeatur disputando occasio, non vna contenti, multas rationes attulerunt. Vnam Basilius Magnus in Apologia ad Cæsarianos & in tractaculo contra eos, qui calumniantur nos tres Deos dicere. Alteram Gregorius Nyssenus in libello ad Ablabium, aliam Dionysius Areopagita de diuinis nominibus attingit. Has verò omnes in vnum album reposuit capite de Triade Ioannes Damascenus, scriptor in legendis carpendisque veterum Theologorum sententiis diligentissimus. Eius verba vtraque lingua proferam. δεξ τὸ ὁμοιοῦσι, καὶ τὸ ἐν ἀλλήλοις εἶναι πᾶσι ἡσθεσίς, καὶ τῆς ἑωποτιπῆς τε καὶ ἡλιθιωποε, καὶ τῆς ἐνδραίας, καὶ τῆς διωάμεως, καὶ τῆς ἡξοισίας, καὶ τῆς κινήσεως ἡνα οὐτως εἶπω. τὸ ἀδιαιρετον, καὶ πᾶσι εἶναι ἑὸν γενεαζῆρ. Quòd eiusdem essentia & alie in aliis sint hypostases, quòdque eiusdem sint voluntatis, efficien-tia, virium, potestatis & motionis, vt sic dicam, inseparabilitatem, vnitatemque Dei cognoscimus.

Damasc. lib. i. de Ortho. c. 8.

Henr. à Ga centioribus lib. 6. q. 1.

Latini similiter non in vna herent causa. Nam è recentioribus Henricus Gandauens demonstrat propositionem, Vna est tantum hypostasis nõ producta, iisdem prorsum rationibus ostendi, quibus vnitatis Dei concluditur. Ac eam profectò vnam esse ex causis, cur vnus prædicetur Deus, indicat Hilarius cap. quinto libelli de Synodis. Qui dicit duos inna-scibiles, confite-tur duos Deos. Et Tertullianus ad extremum libri de Trinitate, Deus vtiq; procedens ex Deo secundam personam efficit, sed non eripit illud Patri, quòd vnus est Deus. Si enim natus fuisset innatus, comparatus cū eo, qui esset innatus, æquatione in vtroque ostensi duos

faceret innatos, & ideo duos faceret Deos, & c. Et veteres ante hæresim Arii huic sententiæ ad:ò addicti fuere, vt etiam D. Ignatius non dubitarit locum Deuteronomij, Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est, atq; similes de solo Patre interpretari. Ad Philippenses, inquit, εἰς ὁὼ θεός καὶ πατήρ, καὶ οὐ δύο θεοὶ εἶναι. εἰς ὁὼν, καὶ ὅτι ἐπὶ τῷ αὐτῷ, ὁ μόνος ἡμῶν θεός. κώλειος γὰρ φησὶν, ὁ θεός σου κώλειος εἰς ὅτι, καὶ πάλιν, ὄχι εἰς θεός ἐκπῶσι ἡμᾶς; οὐχ εἰς πατήρ πάντων ἡμῶν; εἰς δὲ καὶ ἦος λόγος θεός. Vnus certè Deus & Pater & non duo, neque tres. Vnus qui est, & præter quem non est, solus verus. Dominus enim, inquit scriptura, Deus tuus Dominus vnus est. Et rursum, Nunquid vnus Deus creauit nos? Nunquid vnus pater est omnium nostrum? Vnus verò etiam Filius, Verbum Deus. Et suos Antiochenos non sine affectu cohortatur, ὡς τε πλῆθος θεῶν ἐπιπαύειν, μήτε τὴ χριστιανὰ ἀρετὴν ἀποφάσις τῷ ἐνός θεοῦ. Μωσῆς γὰρ εἶπὼν, κώλειος ὁ θεός σου, κώλειος εἰς ὅτι καὶ πᾶν ἕνα καὶ ἄσπον κερύξας θεῶν, ὡμολόγησεν ὁ θεός καὶ τὸν κώλειον ἡμῶν λέγων, κώλειος εἰς ὅτι εἶναι ὅτι Σοδομα καὶ Γομορρα & c. κώλειος πᾶρ καὶ τὸ εἶναι. Cohortatur, inquam, neque multitudinem deorum inducere, neque Christum negare prætextu vnus Dei. Moses enim, qui dixit, dominus Deus tuus Dominus vnus est, quique vnus & solum Deum prædicauit, confessus est etiam Dominum nostrum (Christum) dicens, Dominus pluit super Sodomam & Gomorram à Domino ignem atque sulphur. Vides, vt ad solum Patrem oracula de vnitatis Dei Ignatius Apostolorum æqualis accommodet. Et quamuis talem esse huiusmodi scripturarum sensum clamitent Trinitarij, nihil tamen ipsis canit Ignatius. Siquidem præfatur se ἀρετὴν εἰς θεός ἑὸν τὸν καὶ τὸν ἀρετὴν, prætextu vnus Dei diuinitatem

Deut. 6.

Ibidem. Mal. 2.

Gen. 19.

Christi non inficiari. Quoniam enim Personarum nomina relata sunt, seque mutuo respiciunt, cum nominatur vna, necessario infertur & altera. Qui nominat Patrem, auditoris animum statim conuertit ad Filium, qui spiritum ad Spiratorem, etiam si aliud nihil adiungat. Quare hæc duæ enunciationes, Vnus Deus est Pater, Filius, & Spiritus S. & Vnus est Deus Pater, & Spiritus S. sunt neutra alteram excludere, sed potius altera alteram inferente. Præterea ut in concilio Syrmienti parum quidem Catholico, sed certè ab istis laudato declaratum extat, hæc de Vnitate Dei effata non ad destructionem diuinitatis Filij & Spiritus, sed ad prostrationem idolorum pertinent. Lege, obsecro, illius propositionem 13. ut explores, quàm falsò in eius iudicio stare se dicant. Prorsus illius synodi Patres astipulantur D. Hieronymo, qui in Esaiæ verba, Præter me non est Deus, ita commentatur. Absque me non est Deus, quia puer (Christus) quem elegi, in me Deus est, de quo supra dixit, Ecce puer meus, quem elegi, electus meus, quem suscepit anima mea, iudicium gentibus proferet, & in nomine eius gentes sperabunt. Nec dicit se esse solum, sed præter virtutem atque sapientiam suam nullum esse externum Deum, deorumque multorum opinionem & simulacra condemnans. Quid, inquit, similis mei. Et paulò post in illud, Qui extendit caelos solus. Non excluditur, inquit, Filius ab extensione caelorum. Omnia enim per ipsum facta sunt, sed, ut sæpius diximus, excluduntur idola. Nam & in Prouerbiis, ex persona Christi Dei virtutis, Deique sapientiae dicitur, Quando parabat caelos, ego cum eo eram, cuncta componens. Sed nec istis fauēt veteres illi, qui propter auctoritatem principij siue præstantiam

Es. 44.

causæ, omnem eminentiam soli Deo Patri tribuunt, vel ad ipsum solum suas preces dirigunt, ad eò ut Samosatenus apud Eusebium non dubitet hymnos Christo dictos nouos, suæque tempestate editos vociferari. Nam Prisci illi nostræ religionis auctores seruiebant tēpori, cuius gratia multa silentur, quæ profectò, cum sedulo res ad amussim exploratur, neesse est adiicere. Sic respondet Epiphanius contra Arium. sic Carolus Magnus in fragmentis de ritibus veteris Ecclesiæ. Ut Veteres ad ad solum Patrem (ait) dirigatur oratio, cum totius sanctæ Trinitatis, sicut vna est diuinitas, ita æqualis honor, & glorificatio debeatur, id a postoli sancto per eos ordinante spiritu sanxerunt, ut qui multorum deorum errores vnus Dei prædicatione nitentur euellere, sub Trinitatis sacramento, vni personæ in sacrificiorum ritu supplicare decernerent. Ne qui vnum Deum, ob falsorum deorum errores extirpandos prædicabant, in pluralem diuinitatis numerum incidisse arguerentur ab iis, qui ineffabili Patris & Filij & Spiritus sancti mysterium ignorabant. Rectissimè ergo constitutum, ut qui a Pater & Filius & spiritus sanctus vnus deitatis, vnus nature, vnus substantiæ, vnus denique potestatis existunt, vna ex eis persona, propter vnitatis mysterium retinendum in sacrificio inuocaretur. Nec alia magis debuit, nisi quæ prima est, in qua duæ ceteræ naturaliter existunt manentes. Interea rectè id in Auxentio Mediolanensi reprehendit Hilarius. Esi enim cum ipse, tum plerique Priscorum vnitatem Numinis ad vnum Patrem interdum, ut docui, retulerint, tamen plenam & totam causam in eo positam nunquam existimauerunt. Nam nec re vera est, imò vero ne propria quidem, ut scitè contra Gandaucum

Euslib. 7. Hist. c. 16.

Epiph. her. c. 69.

solū patrē

dirigebant

preces suas

ob

falsorum

deorum

errores

vnus

Dei

prædicatione

nitentur

euellere,

sub

Trinitatis

sacramento,

vni

personæ

in

sacrificiorum

ritu

supplicare

decernerent.

Ne

qui

vnum

Deum,

ob

falsorum

deorum

errores

extirpandos

prædicabant,

in

pluralem

diuinitatis

numerum

incidisse

arguerentur

ab

iis,

qui

ineffabili

Patris

&

Filij

&

Spiritus

sancti

mysterium

ignorabant.

Rectissimè

ergo

constitutum,

ut

qui

a

Pater

&

Filius

&

spiritus

sanctus

vnus

deitatis,

vnus

nature,

vnus

substantiæ,

vnus

denique

potestatis

existunt,

vna

ex

eis

persona,

propter

vnitatis

mysterium

retinendum

in

sacrificio

inuocaretur.

Nec

alia

magis

debit,

nisi

quæ

prima

est,

in

qua

duæ

ceteræ

naturaliter

existunt

manentes.

Interea

rectè

id

in

Auxentio

Mediolanensi

reprehendit

Hilarius.

Esi

enim

cum

ipse,

tum

plerique

Priscorum

vnitatem

Nominis

ad

vnum

Patrem

interdum,

ut

docui,

retulerint,

tamen

plenam

&

totam

causam

in

eo

positam

nunquam

existimauerunt.

Nam

nec

re

vera

est,

imò

vero

ne

propria

quidem,

ut

scitè

contra

Gandaucum

Ioannes Scotus disputat.

Propria causa est identitas singularitasque essentia, cur tria, quam nobis non obscure insinuauit Deus, cum Patribus diceret, Audi Israël, Dominus deus tuus unus est, hoc est, ens unum, siue essentia una. Hæc enim est nominis Tetragrammati vis atque notio, cuius causa tres personæ ipsa distinctæ una res creduntur numero. Quam etiam nobis declarauit Paulus, cum Christum esse & possidere plenitudinem diuinitatis diceret. Forma quippe Dei, plenitudoque deitatis nihil aliud esse possunt, quam Patris essentia, qua præditum Filium Dei vociferatur. Nam etiam Paulus sæpè Dei nomine propter originis principatum, aut, ut ab Ambrosio annotatur, ad hypostasem distinctionem, Patrem intelligit. Patris ergo essentia siue forma, siue plena diuinitas, forma quoque est aut essentia filij. Quod de spiritu sancto eodem modo sentiendum: siquidem Pater non aliam, sed ipsissimam substantiam utriusque citra diuisionem multiplicationemve. planè per productionem, ut sæpius demonstramus, tribuit, neque eam diuisit in plures essentias impertiendo Filio & spiritui sancto, instar rerum naturalium, naturam quandam eiusdem quidem speciei, sed non numeri. Neque enim mole & vastitate corporea, ut istiusmodi pati potuerit, circumfusus est, neque in ipsum, vlla substantiæ proprietate decisto potest cadere. Reliquum est igitur, ut impertiendo eandem numero substantiam, quam ipse obinet, Filium spiritumque produxerit. Atque ita quamuis sint tres diuinæ personæ ipsa distinctæ, non ideo tres sunt dii, sed unus solusque Deus, quippe qui præditi sint eadem singularissima siue essentia siue diuinitate. Hanc esse fidem Ecclesiæ, hoc sacramentum spiritus

Philip. 1.
Col. 2.

Amb. lib. 3.
de spir.
cap. 12.

sanctum scripturis vtriusque testamenti docuisse libro altero rebus addicam necessarius.

Superest, ut diluamus argumenta, in quibus erroris sui potiora præsidia isti collocant. In primis aiunt, ut probent nomine vnus Dei totam Trinitatem non comprehendendi, siue filium aut spiritum s. non esse illud Deum vnum Israël, quem scripturæ prædicant, vel, non esse tam propriè Deum, quam Patrem, vel non possidere eandem numero essentiam, siue non ex eadem essentia Deum vnum nominari (Ista enim istorum tria sunt præcipua pronuntiata, quæ eodem relabuntur, & Filio atque spiritui veram propriamque diuinitatem detrahunt) aiunt, inquam, regulam esse in vniuerso scripturarum corpore obseruandam, ut, quoties absolute Dei nomen tam in veteri quam in recenti testamento auditur, significetur solus Pater. Nos contra docemus animaduertendum vbi Dei vocabulum declarat hypostasim, vbi essentiam. Si enim ἐὶς ὁμοῦς accipiat, ex æquo ad tres personas siue coniunctim siue diuisim pertinere. Sin ἑκαστὸν κληθῆναι ceterè cognominare, præsertim in nouo Testamento, Patrem, non quòd is potius principalis ve Deus sit, aut καὶ τὸ ἄσπορῶν, ut quosdam non puduit scribere, sed per quandam attributionem ad distinguendas hypostasies, quippe qui diuinitatis totius fons existat atque principium. Quemadmodum cum Hebræi Adami nomine designant modò primum generis nostri propagatorem, modò homines vniuersos, item etiam singulos. Primum quidem hominem tantquam vniuersi generis humani fatorem, vniuersos vero & singulos quasi humanæ naturæ æqualiter participes. Alioqui, ut nemo sanus dederit Adamum magis, principalius, excellentius ve esse hominem, quam reli-

Arg. 6. Trinitariorum soluta.

Deut. 6.

Greg. Paulus ad extremum libri contra Sabellianos.

Caluinus contra Gentile in prothes. 10.

Aristot. in
Categ.

Due tantū
categoriae
in Deo.

quos ab ipso prognatos, sic nemini pio in mentē, ne per
visionem quidem, unquam veni, Patri Deo supra cæ-
teras diuinas personas, ab ipso promanantes aliquam
diuinitatis prerogatiuam concedere. Nam substantia,
ut probat Aristoteles, neque intenditur, neque remitti-
tur, sed in quocunque inest, æqualiter certè inest. In re-
bus quidem procreatis, ratione accidentium potest
censeri quidam excellentiæ gradus, ac, exempli causa,
homine homo sepe existit præstabilior, cum qualitates
in his recipiant quandam remissionis intentionisque
gradationem. Verum in Deo, in quem nullum cadit ac-
cidens, sed quicquid habet, agnatum habet atque essen-
tiale, tale incrementum versari nullo modo potest. Ip-
sius enim substantia, ut nec magis nec minus, ita neque
maiores neque minores qualitates attributorum ve
præstantiam admittit, quia nihil est in ipso, quod qua-
litate, affectionis que rationem obtineat. Ex vniuersis
nempe philosophorum categoriis due solum, substan-
tia videlicet & Relatio, quamquam ne hæc etiam pro-
priè aut *αὐτῶν ἑαυτῶν*, Deo tribuendæ sunt. Hinc Deus non
est qualitate bonus, sed seipso, non quantitate magnus,
sed semetipso, non magnitudine quantus, sed suapte
essentia, sine indigentia creator, sine situ præsens, sine
habitu omnia continens, sine loci spatio ubique totus,
sine tempore sempiternus, sine sui commutatione mu-
tabilia faciens, nihil patiens, cuncta denique trans-
cendens, atque superans generum, formarum, acciden-
tium, vocum notiones. Quod etiam de substantia &
relatione, quas quoquo modo ei tribuendas diximus,
potest intelligi. Deus enim substantia non est, sed maius
aliquid, ac ideo nullis accidentibus subiicitur, nec rela-
tiones, quæ de ipso affirmantur, sunt de Categoria re-

lationis, quoniam in Deo nullum est accidens, vniuer-
sis, quæ obtinet, ab eius substantia naturaliter, essentia-
literque fluentibus, neque re ipsa distinctis.

Hic igitur sic constitutis funditus istorum regulam *Regula Trè*
euertentes contendimus in scripturis nomine vnius Dei *nituriorum*
comprehendi tres personas, ac nomen Dei simpliciter *prorsus fal-*
enuntiatum non semper referri ad solum Patrem, sed *sa.*
nunc ad totam simul Triadem, quæ naturaliter ne-
cessarioque vnus est Deus vniuersorum, nunc sigilla-
tim ad alteram quamque personarum. Hic omitto ve-
tustissimos Patres in ea fuisse sententiæ Deum, qui in *Tert. lib. de*
veteri testamento apparuit, nunquam fuisse patrem, *Trinit.*
semper fuisse Filium, per quem Pater heri, hodie & in *Aug. lib. 2.*
secula cuncta administrat & gerit, atque ideo appel- *de Trin. c.*
latum magni consilij, testamenti quoque angelum. O- *9. & seq.*
mitto etiam Domini siue *κύριου* nomen, quod frequens *Isidor. lib.*
extat in veteri Testamento, in nouo semper Christum *1. de sum.*
significare, & nomina *κύριος* & *κύριος*, quæ per illud *bono. c. 12.*
totum inculcantur, septuaginta interpretes, A postolos *Es. 11.*
quoque & Enangelistas *κύριος* vocabulo perpetuo ex- *Mal. 4.*
pressisse, atque ex illa collatione apparere sententiam
predictam valdè esse probabilem. Etsi enim hæc mo-
uere nos debent plurimum, tamen ad manum habe-
mus alias scripturas, quæ regulæ vanitatem clarè eui-
dentèrque eoarguant. In exordio Genesis, In principio, *Genes. 1.*
inquit Moses, creauit Deus celum & terram. Equis *Heb. 1.*
ille Paule fidiissime spiritus sancti interpret? Certè is, *Psal. 105.*
de quo peculiariter illud Psalmi cuncti, Tu in principio
domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum
sunt celi. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & om-
nes ut vestimentum veterascent. Adcirco enim verbis,
quæ eodem libro de vero Deo scripta sunt, Adorate eum *Pf. 96.*

Esai. 6. » Et audiui, inquit Esaias, vocē domini dicentem, Quem
 » mittam, & quis ibit ad populum istum, & dixi, ecce
 » ego, mitte me, vade, ait, & dic populo huic, aure au-
 » dietis. Et post alia, ipse dominus ait, Et conuertetur &
 » sanabo illos, & statim propheta, Quousque domine
 » 𐤀𐤓𐤁𐤀? Plene sunt talium exemplorum diuina litera,

1. Cor. 3. » ut cum paulus ipse quos templum Dei nominarat, alibi
 1. Cor. 6. templum appellat Spiritus sancti, quae dona Dei vno
 1. Cor. 12. loco, altero Spiritus sancti distributiones. Ex quibus li-
 Heb. 2. quidō ostenditur in nuncupatione domini & Dei, etiā
 nomen Spiritus sancti intelligi. Mirum autem est, cum
 Dionysius magnus summa eruditione hanc scelestam
 opinionem iam olim confutauerit, post tot saecula iterū
 ē putei abyssō potuisse emergere. Ut ex eius multis

Dionys. A- pauca proferam, τὸ το μὲν οὖν, inquit, καὶ ἐν ἄλλοις ὁμοίως
 reop. lib. 1. δὲν ἢ μὴν ἀποδέξασθαι. τὸ πᾶσαι αἰεὶ ταῖς θεοσοφίαις θεωνο-
 de diu. no- μίας ἐν μελεῶσι, διὸ ὅτι τῆς ὅλης καὶ παντοῦ καὶ ὁλοκλή-
 minibus ρου, καὶ πρὸς θεοῦ, ἕως ἅπαντων ἡμῶν, καὶ πᾶ-
 cap. 2. σαι ἀμερῶς, ἀπολυτῶς, ἀποθετητῶς, ἐν πᾶσι τῆς ὁ-
 λότητι τῆς ὁλοτελεῖς ἢ πᾶσι θεοῦ, ἀπὸ τῆς αἰετῆς καὶ ἡμῶν
 ὡς ἐν ταῖς θεολογίαις ἕως πᾶσιν ὑπὸ μνήσεσιν, εἰ μὴ πε-
 ρὶ τῆς ὁμοίως θεοῦ φάσις τῶν εἰρησῶν, βλασφημῶν, καὶ ἀ-
 πειρήσῶν αἰσθησῶν, πολλὰ πλεονάζοντων ἐν ἡμῶν. Quor-

» rum verborum haec est interpretatio. Istud sanē in aliis
 » etiam libris discussum à nobis, demonstratum est vni-
 » uersas diuinitate dignas Dei appellationes non secun-
 » dum partem, sed de vniuersa, tota, perfecta, plenāque
 » deitate ab oraculis predicari. Ac omnes sine distin-
 » ctione, absolutē, citra comparationem, omninō denique
 » toti integritati perfecte vniuersaque deitatis attribui.
 » Igitur (ut in Theologicis efformationibus meminimus)
 » qui de vniuersa deitate minime fatetur hoc dici, bla-
 » sphemus

sphemus est, & abscondere nefariē audet vnitatē vni-
 tam perfectissimē. Subiicerem reliqua, quibus pracla-
 rē haec sacris testimoniis communiuntur, nisi liber ver-
 saretur in manibus.

Adiungunt suam causam redundare signatis tabu-
 lis. Apud Ioannem, Haec est vita aeterna, ut te cogno-
 scant solum verum Deum, & quem misisti Iesum Chri-
 stum. Et, Nobis vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos

in illum, & vnus dominus Iesus Christus, per quem
 omnia, & nos in illum, & vnus dominus Iesus Chri-
 stus, per quem omnia & nos per ipsum. Et, Vnus domi-
 nus, vna fides, vnum baptisma, Vnus Deus, & Pater
 omnium, qui supra omnes, & per omnia, & in omni-
 bus nobis. Denique nihil esse frequentius in Euangeli-
 cis & Apostolicis scriptis, quā ut nomine Dei solus

Pater intelligatur. Quin & Eirenaeum saepe conclu-
 sisse aduersum suae memoriae haereticos Patrem Christi
 solum esse Deum Israelis. Nec ab eius sententia disces-
 sisse Tertullianum contra Praxeam, neque in libro de
 Trinitate, vbi Filium negat esse Deum simpliciter, sed
 ex adiunctione. Clementem quoque, in constitutioni.

12. bus Apostolicis appellare Patrem supra omnia Deum. Clemens
 Idque inueniri crebriusculē in vetustiorum patrum li-
 bris. Atqui non animaduertunt istorum similitumque
 testimoniorum longē alia esse consilia. De patre (ait
 Augustinus) tantum modō vos vultis intelligi, quod
 dicitur, Ut cognoscant te vnum verum Deum, & quē
 misisti Iesum Christum, vbi nos subaudimus, etiam Ie-
 sum Christum verum Deum, ut haec sit sententia. Te
 & quem misisti Iesum Christum cognoscant vnum
 verum Deum. Epiphanius autem. Dixit vnigenitus
 verus Deus, cognoscant te o pater, solum verum Deū,

2. Arg.
 Trinitario-
 rum dilu-
 tu.
 Ioan 17.
 1. Cor. 8.
 Ephes. 4.
 Hir. lib. 3. c.
 6. 9. 12. 23.
 & lib. 2. c.
 46. & lib.
 4. ca. 9. &
 12.
 Clemens
 lib. 2. Cōst.
 cap 60. &
 lib. 3. c. 17.
 Aug. epist.
 174. ad
 Arianum.
 Epiphani.
 hær. 69.

Christi lib. Ecclesiarum testimonio unicum esse verum Deum, autem 4. creatorem celi & terræ, Patrem domini nostri Iesu eundem esse Christi, authorem veteris & recentis testamenti. Nam Deum qui hic status est sedecim primorum capitum tertij Hirelegē Iudæis nati, & totius quarti, status, qui non modo expugnat Valentinianos, sed etiam Trinitarios transfudit, qui Christum alienum à non numerabili Patris substantia falsò tuentur.

Tertij arg. Sed pergunt sic argumentari. Filius & Spiritus 3. confutatio. tales sunt propriè. Quod si propriè Filius est Filius, & Spiritus Spiritus, à Patre emanant necesse est. Si emanant, naturam diuinam acceperunt ab alio. Qui ab alio acceptam habet naturam, qui propriè queat esse Deus? Itaque vocant tum Filium tum Spiritum θεόν , sed negant alterum eorum esse αὐτὸ θεόν . Vocant prætereà deos essentialia, Patrem autem essentialiorem, id est præbentem essentialiam, & αὐτὸ θεόν , à se per seque Deum. Quamuis autem hanc questionem infra pluribus contra Autotheanos tractaturi sumus, ut interim tamen quadam ex parte blasphemantium, Filiòque & Spiritui Dei calumniam inæqualitatis mouentium ora obstruamus, respondemus istos ad philosophorum ferulas ablegandos esse. Quæ enim, obsecro, est hæc consequentia, Filius à Patre habet essentialiam, nec est αὐτὸ θεός , igitur non est Deus ille vnus Israël, quem scripturæ prædicant. Aut, Igitur non est tam propriè Deus, quam Pater. Aut, Ergò non habet eandem numero, quam Pater, essentialiam? Quantò rectius & ad formam syllogisticam accommodatius colligetur, Ergo Filius non est separatus à Patre, ut alius ab eo Deus dici valeat, aut, Ergo tam propriè, tam vocè Deus est, quam Pater. Nam cum

Deus gignat per communicationem eiusdem ad numerum, ut supra docui, essentialiæ, nec extra se suã substantiam effundat propter infinitatem, cui dubium existere potest, quin Filius sortitus sit inseparabilem, & eandem substantiam, atque Pater?

Quarta ratio est Nicenos Patres inter Deum Patrem & reliquas personas disertè distinxisse, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. En, inquiunt, vnus Deus, qui genuit, & alter qui genitus est. Ac Iudeorum esse atque Sabellianorum, imò verò Maometanorum nullam agnoscere in diuinis realem multitudinem. Sed Hilarius dudum Ecclesiam ab hoc crimine liberauit. Nos, quod attinet ad vnitatem Essentialiæ, minime à Iudæis dissentimus, sed quod ad Personas attinet, de eo institutum omnem diffentionem. Iudæis erat traditum, ut crederent vnum esse Deum, de Trinitate autem nihil explicatè. Et quamuis disputari tunc poterat huc articulum non posse esse verum, nisi vnus esset hypostaticè, sicut essentialiter, & hoc videretur magis cõsentaneum verbis articuli in Deuteronomio concepti, quemadmodum etiam philosophi, non nisi vnum indiuiduum absolutum & separatum in diuinitate posuerunt, tria tamen in ea existere inseparabilia, atque ad se inuicem relata, ut nos Christus aduentu suo docuit, tenere omninò iam debemus, atq; nobis persuadere Deum, per præceptum, Audi Israël, Deus tuus Deus vnus est, vnitatem retulisse ad ipsius essentialiam, qui personaliter certè sit trinus. Quemadmodum autem nobis absurdè Iudæis obiciunt, qui aduersus Iudeos triadem personarum defendimus, ita vera puraque conscientia eis Paganismum in probrum vertimus, qui πολυθεΐαν Christi

4. Arg. Trinitario. soluitur.

Hilari. in libro de Synodis.

Deut. 6.

stianis auribus nefariam, execratamque introducere impiis conatibus moliuntur, ac tantum à Paganis eos distare asseueramus, quòd illi deos tribus plures architectarètur, isti tres solum constituent. Nec verò nos mouere debent verba concilij, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero. Hic enim, vt sepe aliàs in scripturis Dei vocabulum non sumitur essentialiter, sed pro persona. Nimirù credimus in Deum Filium, qui genitus est de Deo Patre, Deus verus de Deo vero. Sic apud Lucam Paulus loquitur sanguine Dei acquisitam esse Ecclesiam, id est, Christi. Et ad Timotheum Deum asserit manifestatum in carne, id est, Christum siue Personam Verbi. Hinc Scholastici sonant Deum capi dupliciter, essentialiter, & personaliter, indistinctè & distinctè, absoluted & relatiue. Totidem quippe formulis idem enuntiant. Priore modo Deus non est de Deo, posteriore Deus, id est, Pater Deus gignit, Deus, id est, Filius Deus gignitur. Quemadmodum apud Philosophos homo species non generat, quoniam aliquid indistinctum indefinitumque est, sed indiuiduum, vt Adamus, vt Noa, vt Petrus.

§. Arg. ridiculum ad probationem Trinitatis nihil esse. Quis porro non miretur vel misereatur potius in re venerationis plenissima ioculare & ridiculam istorum Sophisticen. Præter Patrem, Filium & Spiritum S. nullus est Deus. Pater non est Trinitas, Filius non est Trinitas, Spiritus S. non est Trinitas. Trinitas igitur nullus est Deus. Quasi verò obscura sit captatio à distributo à non distributum, & Trinitatis vocabulum nõ sit de iis, quæ in singulari numero multitudinem significant. Viget pudetque me, referre cæteros ridiculos Paralogismos, quibus pure de Deo doctrinæ lucem eripere, & quasi noctem offundere cupiunt, cum præ-

A. Et. 20.
Eph. 4.
1. Timo. 3.

fertim in hoc eodem captionis generis peccent, vel certe in alio, quod deprehendere non sit ei difficile, cui aliquatenus noti sunt clenchi Aristotelis. Recordor interim eius, quod D. Paulus prædixit, fore aliquos, qui deserta vera doctrina ad fabulas conuerterentur, & per philosophiam inanemq, fallaciam alios deciperet.

Nam etiam ratiocinandi postremum genus, quod fermè habent in ore, sophisticum est. Pater, Filius, & spiritus sunt alius, alius & alius, quæ unus non aliud. At Pater est Deus, Filius Deus, Spiritus Deus, ergò alius Deus est Pater, alius Deus Filius, alius Deus Spiritus. Vel Pater, Filius & Spiritus se habent, vt Abraham, Isaac & Iacob. Sed hi sunt tres homines, non vnus, nisi communicatione speciei, ergo & illi non sunt vnus Deus, nisi communicatione quadam nature. Vtium in eo est, quòd diuinitas censeatur pro specie respectu Patris, Filij & Spiritus æquè ac homo, qui est species infima, ad Abraham, Isaac & Iacob. Atqui auctore Augustino in Deo essentia diuina siue diuinitas non est, vt species, neque personæ vt indiuidua ne maior aut minus, superius aut inferius in diuinitate cogitentur. Cum igitur in diuinis rebus essentia per speciem & hypostasises siue personæ per indiuidua exprimentur, vt apud Theodoritum & Damascenum, id non ex veritate proprietatis, sed per enuntiationis similitudinem fieri existimandum est. sicut enim species est, quod de multis dicitur, indiuiduum, quod de vno solo, sic & essentia diuina de omnibus personis enunciat, qualibet verò earum non de alia, sed de seipsa sola dicitur. In hoc autem discrimen versatur, quòd indiuiduis multiplicatis essentia quoque multiplicatur, diuersaque aliqua ex parte euadit, ac ideo vt species multitudi-

2. Tim. 4.
Col. 4.

Sextū arg. quo concludunt tres esse deos & nõ vnū.

An diuinitas sit species, personæ indiuidua.

Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 6.

Theod. initio Polymorph.

Damas. 3. de orthod. cap. 2.

nus numero efferatur, necesse est. Nam Abraham, Isaac
 & Iacob tres homines sunt, sicut tria indiuidua, non
 licet autem Patrem, Filium & Spiritum s. tres Deos
 appellare propter summam illius essentiae simplicita-
 tem, quae tota est in omnibus simul personis, & tota in
 singulis, quaeque in tribus personis non est maior, quam
 in singulis. Itaque non sequitur, quod isti statuunt, Pa-
 ter Deus, Filius Deus, spiritus sanctus Deus est, igitur
 tres sunt Dij. Sed ita colligendum est, igitur Pater,
 Filius, & Spiritus s. tres sunt, quorum quisque Deus
 est. Nomen enim Dei repetitum ad personas pertinet,
 quae reuera tres sunt, adiunctum autem numero, ter-
 tionem inducit substantiae, quae re quidem ipsa nullo
 modo multa existit. Non enim alia est substantia Pa-
 tris, alia Filij, alia Spiritus sancti, sed quam habuit Pa-
 ter, ipsissimam eandem citra differentiam plane plene-
 que transfudit in Filium & spiritum. Unde tres illi
 numero, id est, proprietate aliqua numerabili, ut Phi-
 losophi intelligunt, non differunt, quasi alia vnitas sit
 in vna persona, quam in alia, cum eadem vnitas insit
 ineffabiliter in omnibus, diuina certe essentia. Quod
 autem Graeci, ut Basiliius, ut Damascenus, differre nu-
 mero scripserunt, iam dialecticam acceptionem trans-
 gressi sunt, significareque voluerunt Hypostasies nu-
 mero differre, hoc est ab inuicem distingui numerabi-
 liter, ita ut numerare sic possit. Pater est vnus, Pater &
 Filius & spiritus sunt tres. Item Pater non est Filius
 aut spiritus s. Filius non est Pater aut spiritus s. &c.
 His nihil addunt, quod non sit profectum ex: ata-
 nae piritu, qui olim Maometi consimilia inspirauit, à
 quo hoc vno differunt, quod quae Pseudopropheta ad
 enervandam Filij diuinitatem & solius Patris consti-

Nota.

An perso-
 nae diffe-
 rant nu-
 mero.
 Basiliius in
 hom con-
 tra abel-
 lianos, A-
 rium &
 Anon eos.
 sic passim
 Damas.

bilendam in Corano simpliciter & citra conuersio-
 nem attulit, isti in suum dogma artificio quodam dia-
 lectico inuertant. Maometes Christum non esse Deum
 his rationibus construit. Deus vnus est, ergo non Pater
 & Filius, essent enim plures. si Pater & Filius essent
 & proinde plures dij schisma consequeretur & fa-
 ctiones in caelo. Igitur Deus non habet Filium. Deus
 nullius indiget ac per se potuit omnia creare, omnia
 gubernare, consortem igitur non habet. Nefas est in
 Deo cogitare membra & actionem generandi. Non
 igitur genuit sibi similem. Christus & mater ipsius co-
 mederunt, sicut & reliqui homines, quis igitur non
 videt Christum non esse Deum? docuit, adorate Deum
 & dominum meum, quare ipse non modo non est
 Deus, qui Deum adorauit, sed ne se quidem Deum
 haberi voluit, qui quis esset habendus Deus, palam
 declarauit. Has argutationes, etsi languidae sint &
 elumbes, nemoque extet Christianorum, qui non sta-
 tim soluat, tamen nihilo meliores Trinitarios in suum
 usum non pudet sic conuertere. Pater & Filius sunt
 duo, ergo Deus non vnus est, Essent enim non duo sed
 vnus. si Pater & Filius non essent plures dij, sabel-
 liana cōfusio cōsequeretur & Deus non haberet Filiū.
 Deus per Filiū omnia procreauit vniuersa etiā & sin-
 gula per eundē administrat. igitur cōsortē habet Deū,
 pluresque existunt dij. Nefas est inficiari Deum ge-
 nuisse Deum. Plures ergo sunt dij, vnus gignens, al-
 ter genitus. Christus se aequalem Deo Iudæis, qualis
 esset petentibus, respondit, ergo est alter Deus. Docuit
 ut adorarent solum Deum & quem misisset Iesum
 Christum, ergo duos adorandos praedicauit. Nonne v-
 trobique cōspicis eundem anguem reperere, ac more sa-

Arg. Mas-
 metis &
 Trinitario-
 rum affinia.

tyri aspici eodem ore moliri contraria? Quibus argumentis docere conabatur Christum non esse Deum, Dei ve genuinum Filium, iisdem quadam logica extremorum transpositione per Trinitarios probare auct Christum esse alium Deum à Patre? Sed nihil agis perditæ serpens Satana? Nam mendacio nihil est imbecillius, cum ad læcernam diuinæ veritatis inspicitur. Deinde tuæ ratiunculæ adeo imbecillæ sunt, ut cuius aperienti oculos, seseque ad mentis suæ sensu introrsum conuertenti, extemporancidæ, vietæ, vterno se pateant. Postremò quorsum idem toties illuue quadã battologica inculcas? Nondumne tua firmamenta superioribus nostris responsis planè disiecta dirutaque sentis? Nonne conspicis te tibi planè aduersari, tibi omninò aut redeundum ad Arianam blasphemiam, quam iam dudum victam triumphatamq; vehementer doles, aut cedendum causæ tam perditæ? Nam Pater, quem vnum solumque Deum canis, qui non producat, sed sit aliorum primum principium, Filium, & Spiritum S. producit, aut de nihilo aut de aliquo. Si de nihilo, erunt certè creaturæ, ideòque non dñi, sicut ipse per Trinitarios vis. Sin ex aliquo, certe non ex vlla creatura produxit, cum eos coæternos Patri fatearis, nondum vlla extante creatura, ex qua eos posset producere. Produxit igitur ex seipso. Quòd si ex seipso produxit, necesse est, ut vel eis totam suam substantiam, vel tantum partem dederit. Si tantum partem, vide ad quot qualésque mæandros te referas. Sic enim efficitur, ut ne quidem Pater sit Deus, quando secabilem eius essentiam constituis, cum Deus necessario sit insecabilis, indiuiduus, simplicissimus que spiritus. Sin totum dat, aut dando se ea exhaurit, priuatq;

atque ita alias personas producendo Deus esse desinit, aut se ea non priuat, atque ita tres persone sunt con- substantiales, sicut ingenti tuo dolore credimus nos, non essentia differentes, sicut tu, administrique tui blasphematis. Sed me vero ad cæteros, quos tu contrario spiritu, aduersum diuinæ Filij Dei & Spiritus sancti emanationes imbuisi.

Caluinus & Ecclesiæ, quæ istius disciplinam amplexæ sunt, ut nomine Aurelianensis & Bituricensis Gallasius quidam profitetur, vnitatis Dei causam, ex nescio qua Personarum ἀνωθεν petunt. Age hoc in loco de ea differamus. Sic enim refutatis omnibus, quæ sanæ & orthodoxæ fidei aduersantur, aptius ea, quæ ad solidam tanti mysterij cognitionem pertinent, libro secundo subiiciemus. Nec verò istud parui referre existimamus, cum hinc contra pietatem, multa alia absurda sine longa insinuatione consequantur. si enim ἀνωθεν Christo cum Patre communis sit, ac Christus à semetipso essentiam habeat, necesse est verba Niceni concilij, quæ sonant, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, non tantum dura esse & impropria, ut vltro quidem confitentur, sed etiam falsa. Necesse etiam, quod omnino metuunt, & cuius detestandi gratia siue ἀνωθεν siue ἀποκόττω excogitauerunt, tres esse deos, nisi ad sabellianos, ut sæpè faciunt, malunt transire. Nam, ut ex Tertulliano & Hilario supra docuimus, qui tres ἀνωθεν facit, tres inducit deos. Nec elabuntur, quando aiunt, Christum quidem natum ratione personæ, cum interea ratione diuinitatis à seipso obtineat essentiam. Nam qui ita respondent, in profundiore impietatis scrobem se dant præcipites. Primum, ut missum faciam clarissimum dictum Au-

6. error
Autothea-
norum.
Calu lib. I.
Instit. cap.
13. num. 13.
& 24. &
presu. li-
bri in Va-
lentinum
Gentilem.
Gallas. lib.
de diuina
Christi ess.
Calu. pag.
II. presu-
uonis lib.
de impie-
tate Gen-
tilis dete-
cta, & in
admonitio-
ne ad fra-
tres Polo-
nos.

φορα τῆς πατρὸς τὸ ὄνομα, καὶ τῆς ὑπαφ-
 ξεως ἑσπορὶ τὸ δὲ ἑαυτῶν, καὶ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, subiūgit,
 εἰ γὰρ ὁ μὲν ἀφ' ἑωυτῶν ἐστὶν ἡ πατρὶς, ὁ δὲ ἀφ' ἑωυτῶν, τὸ δὲ ἐκ πατρὸ-
 τῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας ἑαυτῶν πέρυε. si Pater, in-
 quit, innascibiliter habet essentiā, Filius nascibiliter,
 Spiritus autem sanctus per processionem, inter eos sanē
 distinctionem versari licet cernere. Vbi mihi observa-
 Iustinum, si vsura solis adhuc frueretur, habiturum
 Autotheanos pro Sabellianis. Nullam quippe agnoscit
 distinctionem inter diuinas hypostasēs, nisi quæ sumi-

Ruffin. in tur ex Esse ingenito, genito, & procedenti. **Ruffinus**
Sym. to- in suo Symbolo enarrans articulum, Et in telum
mo 4. ope Christum Filium eius vnicum, tale quidpiam re-
ru D. Hic fert. Vnicus ergo Filius. cum sit gloriā, sempiternitate,
non. virtute, regno, potestate hoc, quod Pater est, omnia ta-
 men hæc non sine authore sunt Patre, sed ex patre tan-
 quam Filius habet. Cūque sit ipse omnium caput,
 ipsius tamen caput Pater est, sicut scriptum est, quia ca-
3. Cor. 15. put Christi Deus est. **Hieronymus**, quod est mirandum
Is. 48. maximè, ex loco Esaiæ, quem insonabant Ariani, &
 quo se putabant gloriosissimè de Nostris triumphare,
 id planè colligit. Quod infert Esaias, ait D. Hieronym.
 Gloriam meam alteri non dabo, hoc significat, ne
 Idola putentur oppressisse populum Dei: vel certè cū
 dicit, Alteri non dabo, osēdit se alteri iam dedisse.
 Alteri enim ad distinctionem prioris dicitur. **Dama-**
scenus, qui omnium accuratissimè tractauit, quæcum-
 que de hoc mysterio cadere queunt in disputationem,
 idem hacce oratione confirmat. ὁ υἱὸς οὐ τὸ πατρὸς ὄνομα
 ἔχει, ὅσα ἐστὶν αὐτῷ ἐστὶν. ἀλλ' ὁ υἱὸς δὲ διὰ τὸν πατέρα αὐτῷ ἐστὶν
Dam. lib. 1. ὁ υἱὸς. Filius ex Patre est, & vniuersa quæ habet, habet
cap. 14. ex Patre. Vnde nec quicquam ex seipso valet facere.

Et

Et capite de sancta Triade. πάντα αὐτῷ ὅσα ἐστὶν ὁ υἱὸς, &
 τὸ πατρὸς ὄνομα, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐστὶν, ἐκ αὐτοῦ τὸ ἐστὶν. Quæcumque,
 inquit, habent Filius, & Spiritus, à Patre habent, ip-
 sum etiam Esse. **Athanasius**, qui eam ob rem multa ab
 Arianis sustinuit certamina, Vnigenium exponit ex
 essentiā Patris genitum, atque hanc vocabuli veram
 esse definitionem paulò post demonstrabimus, etiam si
 Autotheani canes longè aliud latrent. **Ioannes Cassia-**
nus, quem æqualem fuisse **Chrysostomi** historiæ Eccle-
 siasticæ commemorant, hanc fuisse suorum temporum
 fidem, non subicit. Dic, rogo, Verbum Patris, respon-
 de, quæso virtus & sapientia summi principij, sed tu
 ipse principium de principio, non duo principia, sed
 vnum certè principium. Dic Verbum semper manens.
 Quid enim tam tuum quàm tu? sed tu tuus & non
 tuus, quia constat te à teipso non esse (sicut in
 multis locis sæpe testaris) sed à Patre, cuius es Verbum,
 non sonabile & volatile, sed semper ens, viuens, at-
 que manens.

Quid memorem **B. Ambrosium** nomen illud, quod
 cæteris superius à Patre datum Christo scribit **Aposto-**
lus, dicere donatum Deo, non homini? Ac Patrem ab
 omni æternitate per generationem tribuisse Filio suo
 nomen, quod extat supra omne nomen, hoc est, esse
 Deum per naturam, quoniam genuerit Filium plenum
 & sibi æqualem Deum? **Quid** **Cyrillum** & **Augusti-**
num prorsum ostendere **Eunomium** damnatum here-
 sis, quod negaret Verbum Dei esse Filium essentiæ ip-
 sius siue nature siue substantiæ, aut vt, horum alter
 clarius explicat, essentiā ex essentiā, sapientiam ex
 sapientia, lumen ex lumine? **Quid** **Hilarium** scribere
Manichæorum hæresim esse Deum non procedere ex

Cass. parte prima con- fess. Theo- logica.

Ambr. in c. 2. ad Phi- lip. tom. 4.

Cyril. lib. 1. contra hæ- reses. 5. & 7.

Aug. lib. 15 de Trinit. cap. 20.

D

Deo, ne introducatur diuinæ substantiæ partitio? Nonne etiam Patres Niceni, tota Catholica vox, fidei formulam proposuerunt, in qua credendum affirmamus

Vigilius in rēt Christum ex Patre Vnigenitum, id est, ut ipsis conditio interpretari placuit, de substantia Patris genine inter sa- tum? Nonne hæc verba supersunt apud Cyrillum Alebelliū, Pho xandrinum ex concilij plenarij sacro canone, xij et iua- tinū, Ariū, κβελον ινοουω χη τον υον ε ην, Συμμετρετα εν τω πατρι ε υοιο- & Athana ηυν, ουτεστι εν τω ουοιας αυτη, ηδον εν θεοδ &c. Sed siū i lectiōe cur in re tam aperta diutius immorer? Quis nescit fidei Nice- Maometanos hanc de Deo opinionem contra Christianorum fidem improbè excogitasse? Auicenna Arabs in præiudicium Christiani dogmatis, quod sapinsculè

AZQARA 27 in Corano exagitatam legerat, in nominis Dei definitionem αωμωιασ violentè intulit. Deus, ait, ens est 28. 29. 31. necessariò existens, cuius esse impossibile est, quod sit 33. 49. 53. Auicenna ab alio, & esse cuiuscunque rei alterius ab eo non in tractatu prouenit, nisi ab esse ipsius. Quam machinam in Chride defini- stianos muros fabricatam audi ex Corani calce, Con- tionib⁹ & stanter, inquit Maometes, dic illis (Nos puta) Deum v- quæ sitis. num esse necessarium omnibus, qui nec genuit, nec

AZQARA II. generatus est, nec habet quempiam similem. Idem profecto spiritus, ac qui per Maximum Paganum phi- Epistola 43 losophum olim Augustino garriebat, Equidem vnum inter Augu esse Deum summum, sine initio, sine prole, naturæ cet- sinianas. Patrem magnum atque magnificum, quis tam demens, tam mente captus neget esse certissimum? Audis omnis generis improbos in eandem impietatis arcem con-

Quid vni- uenire. I nunc igitur, & cum istis sentiens aude ex- genitus Au plicare vnigenitum in essentia diuina genitum. Qua- tostheanis. lis definitio in mentem quidem venit cuidam Iohanni Leoni Nardo, in libro, quem impostorum more se di-

Etante Spiritu sancto scripsisse gloriatur. Nos autem, qui Ecclesiam parentem sequimur, Vnigenitum interpretabimur De siue ex essentia Patris genitum, partim ne aliquid ex sabellio nostra oratio oleat, partium ut significemus Deum Patrem vera prole nullo modo destitui: ac reponemus in Ecclesiæ arcibus anathema, quod olim maiores nostri, teste Coniate, inter ceteras catechetica tabulæ sanctiones statuerant, in Mahometis Deum, quem ille nec genuisse nec genitum sed holosphyron esse blasphemabat. Nicolaumque Lyranum contraria de scientia Christi asseuerantem approbabitur, inde ut de reliquis, quæ ipsi naturaliter secundum diuinam naturam insunt, coniecturam capiamus. Esaias persona Christi Domini scripserat, Erigit mane, mane erigit aurem mihi, ut audiam quali magistris, Lyranus verò interpretans, primū mane, inquit, accipit pro æternitate, in qua Filius habet scientiam diuinam à Patre, & secundum Mane pro instanti incarnationis, in quo habuit scientiam infusum. Vtraque enim est à Patre in Filio secundum duplicem naturam. Nec verò solum ob aduersam definitionem crasso imperitiæ somno demersos Autotheanos apud mundum testabimur, sed prætereà etiam execrabimur, quòd scelus aliud ex alio attrahentes subiungant verba, Deum de Deo, Deum verum de Deo vero, quæ tanto sudore aduersus Arianos expugnauimus, impropria esse. Caluinus quidem de hac sanctione concilio Niceno improprietatis καὶ κατὰ χη- calumniam intendet, sed Catholici, penes quos disceptandi de controuersis in Ecclesia excitatis ius semper extitit, absoluent ac propriè locutione iudicabunt. Audiēt Athanasium in disputatione, quam ha-

Athan.de Synodis Arimini & Seleucie.

Nicetas Coniates in Annal. Ma- nuels Imp.

Esa. 50.

Cal. pag. II præf. lib. de impietate Gētilis de- tecta, & alibi.

Vigilius » bunt apud Probum iudicem cum Ario , inter cetera
Martyr » clarè pronuntiantem. Ex seipso, id est, ex eo quod ipse
in dispu » est, Pater impassibiliter, indiuisibiliter, incorruptibili-
tatione » ter, sine diminutione, sine discissione, sine affluentis co-
inter sa » piæ redundatione, sine vilo passionis genere ineffabi-
bellium, » liter Filium genuit. Et idcirco fatemur vnus esse sub-
Fotini, » stantia, quia non aliunde, non ex nihilo, non ex sub-
Arium, » iacentibus, vel precedentibus materiæ quali-
et Atha » bus, sed propriè (Arrigite aures impij) propriè, in qua,
nasium. » Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute,
 » sapientiam de sapientia fideliter extitisse confitemur.
 Et aliquot pòst paginis de Fotino, cui hac quidem in
 » re suffragari Arium queritur. Nam qui et ipse cum
 » Filium Dei de Patre genitum abnegaret, atque talibus
 » testimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce
 » clarius demonstratur Filium Dei Deum verè et pro-
 » priè (Audistisne) de Patris substantia genitum, illuc
 » impietatis suæ molimina vertit, vt Filium assereret
 » natum per adoptionis gratiam. Suscribet Epiphanius,
Ps. 101. » qui in Panario contra Semiarianos sic posuit. Illud,
 » quod à Patre dictum est, In splendoribus sanctorum.
 » ex vtero ante luciferum genui te, necessario est dictū,
 » vt à communionem creaturarum Filium abduceret Pa-
 » tris natum ex se & propriè genitum, per nomen
 » ventris Filium docentis. Quemadmodum consimili-
Pror. 8. » ter postquā et Filius dixit, Dominus creauit me,
 » vt insignem eius ad reliqua creata considerarem
 » naturam, necessariò intulit, Ante omnes colles ge-
 » nuerat me nobis verè piā & impatibilem ex
 » Deo Patre filialitatis suæ astruens cogitationem. Et
 » in compendio Catholice fidei. Enimuerò vnica co-
 » lumba et virgo sancta (Ecclesia) Deum confitetur

Patrem et Filium et spiritum sanctum, Patrem per-
 fectum, Filium perfectum, spiritum sanctum perfectū,
 consubstantialem Trinitatem, non commixtam, sed
 Filium ex Patre verè genitum, et spiritum s. non
 alienum à Patre et Filio, semper existentem Trinita-
 tem et nunquam additionis indigam, neque haben-
 tem quidquam in se, quod se submittat, in vnam verò
 vnitatem et vnum principium Dei et Patris referen-
 dam. suum adiiciens calculum Cyrillus, Patris Filiq; Cyril. lib. 2
 ὁμοουσιότης dicit alioqui consistere non posse, Quo- Thesau. c. 2
 modo, inquiet, verè Filius erit, qui non ex substantia
 Patris emanat. sed verè Filius est, consubstantialis er-
 gò etiam est. Eadem enim natura genitoris et geniti
 inuenitur. Hilarius symbolum Arianorum impie et
 sophisticè scriptum euoluens integrum librum sextum
 de Trinitate proponet, vt Christum vere et naturā
 Filium Dei esse ostendat. Ac profectò nisi res ita sese
 haberet, summa esset personarum confusio, summa
 permixtio, quippe cum earum distinctio nulla mentis
 acie possit apprehendi, nisi quia Pater vere proprièque
 sit gignens, Filius vere proprièque genitus, spiritus s.
 propriè et vere procedens. Imò verò non aliunde,
 quam ex emanationum varietate atque proprietate
 pendet ipsorum communis essentia sine ὁμοουσιότης,
 quemadmodum et consanguinitatem inter homines
 non nisi ex propria ac vera propagatione videmus e-
 xistere. Quod enim in hominibus habetur consanguini-
 tas, id propemodum communem essentiam seu con-
 substantialitatem in Deo appellamus. Quanto igitur
 melius noster D. Thomas opusculo nono, quod inscri-
 bitur, De articulis centum et octo sumptis ex opere
 Petri de Tarantasio, questione vndecima de hac qua-

stione sic censuit. Male dictum est, quantum ad id, quod dicitur, Deum de Deo improprie dici. Est enim hæc propria, Deus de Deo, sicut & hæc, Deus genuit Deum, ut ipsemet determinat in quarta distinctione. Vnde arbitror ex errore scriptoris accidisse. O pium D. Thomæ animum! Mauult sibi persuadere librarium id de suo addidisse, quàm Tarantasiū eo viuū fuisse prouectum.

Arg. tria
Autothea-
norū, qui-
bus Christi
à se obtine-
re essentia
concludūt.
Extra de
summa Tri-
nit. cap.
d. anamus.

At enim, inquis, diuina essentia nec genuit, nec genita est. Nam illud etiam in libris pontificiis contra Ioachimū Abbatem sancitū legitur. sed heus, bone vir, quemadmodum nec mentem decreti, ita nec eius causam intelligis, cum tamen hæc præcipue sint recludendarum talium difficultatum clauēs. Ioachimū Abbas, cum arbitraretur Patrem, Filium, & spiritum s. non vera vnione, sed tantum collectitia vnā esse substantiam, reprehendebat Petrum Lombardum, qui ut veram, indifferentemque Trium vnitatem explicaret, docebat diuinam essentiam neque generare, neque generari, neque procedere. Concilium, ex quo Canonem in suū librum Gregorius Pontifex retulit, cum prius vero repugnans careret, ut ante suo loco tractauimus, vtrumque in Ioachimo simul maluit cōfodi, quàm errati huius supereffe reliquias. sic enim prius absolute falsum erat, ut posterius non careret reprehensione, præsertim cum citra circumscriptionem adhiberetur ad alterum confirmandum. Et certe proprie non τὸ φῶς, sed τὸ πνεῦμα, testante alicubi Aristotele, actiones conueniunt. Quoniam enim quæ per se indefinita est ad plures hypostases, si substantia diuina suapte vi generaret, vti que Filius & spiritus s. qui integram solidamque naturam diuinam comple-

Actiones
sūt proprie
subposito-
rum.

store, actiones conueniunt. Quoniam enim quæ per se indefinita est ad plures hypostases, si substantia diuina suapte vi generaret, vti que Filius & spiritus s. qui integram solidamque naturam diuinam comple-

stuntur generarent, ut ex rebus procreatis, quas sensibus vsurpamus, apparet manifestissimè. In illis sanè indiuiduum, non item natura præcreat, atque inde, ut rectè colligit Damascenus, cuiusque speciei prima in-
genita quondam fuere, & hodie plerique sterilia exi-
stunt. Quemadmodum igitur ineptus sit, qui propterea animantes progenitas sortiri essentiam à matricibus velit inficiari, sic capitur mente, qui inde contendit Filium Dei à Patre nos adipisci substantiam. Nam ut affirmatur essentia, sumpta simpliciter, impos generationis, ita vicissim illius compos esse conceditur, cum consideratur, ut τὸ φῶς π. Verum ne tantum ex meo sensu hæc Canonis interpretatio deprompta videatur, age in obsequium vocemus Franciscum Maronem Scholiasten librorum Augustini de Trinitate egregiū. Augustinus quidem ita scripserat. Eunomius hereticus, cum nō potuisset intelligere, nec credere voluisset, vndegenitum Dei verbum, per quod facta sunt omnia, Filium Dei esse natura, hoc est, de substantia Patris genitum, nō naturæ, vel substantiæ suæ, vel essentia dixit esse Filium, sed Filium voluntatis Dei. Ad ista verò interpres, intelligendum est, ait, quod cum de ista questione fuerit controuersum inter Magistrum Sententiarum, & Richardum de S. Victore, & Magister negauerit essentiam gignere, & Richardus affirmauerit, Augustinus magis pendet in partem Richardi. Quia tamen Abbas Ioachim. sequens Richardum, inseruit errorem contra vnitatem deitatis, ponens ipsam collectam in tribus personis, positio Richardi in tribus personis passa est detrimentum, in capitulo, firmiter credimus. Vnde accipitur documentum, & fide Ca quod adiungens errorem alicui opinioni susceptibili, tholica.

Dam. lib. 4
de orth. c. 8

Aug. lib. 15,
de Trinit.
cap. 20.

Rich. lib. 6
de Trinit.
cap. 22.

Extra de
sum. Trin.
lo, firmiter credimus.
& fide Ca

ipsam dissipat ex adiunctione. Taceo aliorum scholarum interpretationes, quarum nulla, siue doceat essentiam nõ esse extremum generationis, siue de duobus generibus principiorum Quo & Quod philosophatur, quicquam pro istis facit, aut absolute concedit essentiam neque gigni neque gignere. Et idcirco intempestiva est Auotheanorum exclamatio Patrem hoc pacto fore essentiatorem, Filium essentiatum. Fateor quidem parum aptè pro mysterio hæc excogitata vocabula, verumtamen si in huiusmodi nihil serpentis lateet, sed simpliciter enuntiant Patrem à nullo esse, Filium esse à Patre, nihil habent, cur ad vanum vsque hic vociferentur. Nam & Græcos his planè vsos compertient. Legent apud Eusebium Cæsariensem, si modò eius literaturam sustinere possunt, Christum ante Luciferum à Deo genitum, $\Theta\upsilon\tau\acute{\iota}\varsigma, \alpha\epsilon\theta\acute{\epsilon}\rho\acute{\eta}\varsigma \tau\acute{\eta}\varsigma \kappa\acute{\omicron}\sigma\mu\omicron\upsilon\sigma\upsilon\sigma\acute{\alpha}\sigma\omega\varsigma \epsilon\grave{\iota}\sigma\tau\omega\delta\iota\acute{\omicron}\nu, \alpha\delta\alpha\mu\alpha\tau\acute{\omicron}\nu \delta\epsilon \eta\grave{\iota} \alpha\gamma\eta\omega\tau\omega\iota\omega \epsilon\pi\omega\sigma\omega\lambda\omega\iota\epsilon\iota\varsigma \tau\acute{\omicron}\alpha\pi\acute{\iota}\rho\omicron\nu \alpha\iota\omega\acute{\omicron}\nu \delta\epsilon\iota\varsigma \kappa\alpha\tau\acute{\alpha}\chi\omicron\nu\tau\alpha$, id est, ante mundi constitutionem Essentiatum, immortalem autem & expers senij sacerdotium in infinitum æuum obtinètem. Legent apud Pachymerem interpretem Dionysij satis vetustij, $\eta\grave{\iota}\varsigma \delta\epsilon \pi\acute{\omicron}\beta\upsilon\mu\omicron, \omega\varsigma \sigma\omega\epsilon\sigma\omega\delta\iota\acute{\omicron}\nu \nu\epsilon\grave{\iota} \acute{\iota}\delta\iota\omicron\nu \alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu$. Spiritus est spiritus Filij, quod simul Essentiatum, propriusque ipsius existat. Legent & D. Dionysij in hoc sacramento vsurpassè vocabulum $\Theta\delta\acute{\omicron}\epsilon\sigma\beta\acute{\omicron}\omega$, adiunxisse præterea patrem esse $\alpha\tau\acute{\omicron}\nu$, Filium autem & Spiritum $\alpha\iota\eta\tau\acute{\omicron}$, quasi causata.

Eus. lib. 1.
Hist. Eccle.
cap. 4.

Pag. 221.

Dionys. de
diui. nomi.
nib. cap. 2.

Arg. 2. Au-
totheanorũ
 $\eta\eta\eta$
Rom. 1.
Apoc. 1.

Obiiciunt deinde nomen $\alpha\beta\eta\theta\alpha\nu$ Iehue commune esse Filio & Spiritui cum Patre. Nam locum Esaiæ, $\eta\eta\eta$ Vivo ego, dicit Iehue, mihi stectetur omne genu, Paulus Christo adaptat, & ne similibus testimoniis percensendis infinitus sim, Ioannes in Apocalypsi disertè

circumscriptionem eius ad Christum restringit, $\Theta\delta\acute{\omicron}\nu \lambda\epsilon\gamma\acute{\omicron}\nu \delta\acute{\omicron}\nu, \delta\acute{\omicron}\nu \lambda\omega, \delta\acute{\omicron}\nu \epsilon\pi\lambda\acute{\omicron}\nu\delta\omicron\varsigma, \delta\acute{\omicron}\nu \pi\alpha\tau\epsilon\rho\upsilon\kappa\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma$. Vox enim $\eta\eta\eta$ ab eo quod est esse significationem adipiscitur. Ac ista quidem, vt certissima sint, tamen non efficiunt, quin Christum semper essentiam à Patre consequi intelligatur. Nomen quippe tetragrammaton, quantum ab $\eta\eta\eta$, fuit, deducatur, non commeat vltro citroq; cum Græco $\omega\tau\acute{\omicron}\delta\epsilon\omicron\varsigma$, sed significat id quod semper verè, propriè, naturaliter necessariò existit, à quo cætera essentiam obtinèt, cuius comparatione reliqua ne quidem sunt per vmbra. Itaque commune est tribus sanctis hypostasibus, præsertim cum Filius & Spiritus s. tam verè, tam propriè, tam naturaliter, tam necessariò, tam ab æterno existant, quàm Pater, ac æquè essentiam vniuersis præbeant. Id quidem, quod seipso est, id est, Patris essentiam, quæ seipsa est, possident, sed nõ à seipsis. Plurimum autem distat, eo, quod seipso consistit, participare, aliud illud à seipso participare. Neque interea ab ipso pendent, sicuti pendent à Deo creaturæ, quia naturaliter, necessariòque subsistunt, creaturæ autem Deo egent, vt se suumque statum tueantur, vt sint, vt viuant, vt moueantur, vt verbo virtutis ipsius portentur. Habent esse contingens, nouum, vanum, caducum, fluens, temporarium, in participatione positum. Itaque quamuis ab æterno producti fuerunt à Patre & illa productione, vniuersa à Patre adepti sint, in se tamen postea consistunt, sese proprio nutu subsistent, Patris ope non indigent ad se tuèdum, suæque conferuanda. Atque ea est apud Græcos, quicquid aliud isti comminiscantur, vis nominis $\omega\tau\acute{\omicron}\delta\epsilon\omicron\varsigma$. Nam $\omega\tau\acute{\omicron}$ siue in compositione siue extrà, nihil aliud ferè notat, quàm propriè, per se, $\kappa\alpha\delta\acute{\omicron}\nu \acute{\iota}\omega\tau\acute{\omicron}\delta\epsilon\omicron\varsigma$ sicuti

Nomen Iehoua nõ significat qd à se est, vt putauit Caluinus lib. 1. Insti. cap. 13. Num. 23.

Plato docet, apud quem, ut alicubi meminit Aristoteles, $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$ seu $\alpha\omega\tau\omega\gamma\alpha\tau\omega\delta\delta\omega\iota$ declarat, verum solidum quodque per se est bonum, $\alpha\omega\tau\omega\tau\epsilon\lambda\gamma\omega\tau\omega\tau$ verum & exactum triangulum. Atque hoc sensu Dionysius noster Areopagita è schola Platonica ad Christianam à Deo accersitus infinita similia in suis libris format, ac eum emulatus Epiphanius in confutatione hæresis Ariana Filium Dei asserit præditum diuinitate, quæ obtineat $\tau\omega\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota\sigma\mu\epsilon\tau\omega\tau\omega\iota$, $\kappa\epsilon\lambda\iota\tau\omega\alpha\omega\tau\omega\tau\lambda\epsilon\omega\iota$, id quod per se glorificabile, & quod per se abiolum perfectumque est. Nec illum veretur nuncupare $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$ (eo enim vocabulo primus, quod sciam, *v*us est) siue quia propriè & per se Deus est, siue quoniam Patri est tum $\iota\omega\delta\tau\omega\sigma$, tum $\delta\iota\omega\delta\tau\omega\sigma$, quas duas voces ad idem demonstrandum Gregorius Theologus non minus eleganter, quàm feliciter conflauit. Si igitur in hoc volunt consistere, vltro eos in societatis dexteram recipimus, ac fatemur cum B. Maximo præclaro Dionysii scholiaste $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota\sigma\mu\epsilon\tau\omega\tau\omega\iota$ (substantiuum enim aliquoties vsurpat) tum coniunctim, tum diuissim nos Personis tribuere. Sin malunt reciprocari cum suo $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$, quod à se essentiam habere interpretantur, ne stomachentur, si veritatis, conscientiaque vi ipsis cogimur nuntium remittere. Ea enim notione proprium est solius Patris, neque aliis personis assignari potest, idem quod ingenitum, quod innatum, quod principium sine principio, & si qua alia sunt vocabula, quæ de Patre, eius quasi characteristico, Maiores vsurpare cõsueuerunt. Quamquam fortasse ne eo quidem sensu de Patre certè enuntiabitur, quippe qui à nullo sit, nec se ipse genuerit, ac potius, ut in explanatione symboli Athanasiani disputabimus, se ipso quàm à se existere

Epiph. sub
finem lib.
2. Panarij.

dicendus videatur. Scio equidem in Sybillinis Oraculis, Deum pronuntiatum $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$ & $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$, verum voces interpretatione aliqua emolliendæ sunt, ne ruamus in præcipitium Cælij Lactantij, qui pudendo errore Deum se procreasse atque fecisse non dubitauit scribere.

Obiter autem, dum transeo ad aliud argumentum, mihi monendi sunt isti, ut nomen Dei tetragrammatō, cuius *v*is alioqui pro dignitate nequit explicari, quantumuis ad id modò duodecim, modò quadraginta duas literas, ut meminit Moses Ægyptius, adhibeant Cabbalici, reuerentius habeant, nè ve in Iouem Genitium, cuius recordatio de cæli concavo multo Martyrum nostrorum sanguine dudum sublata est, ridiculè impudentèrque transforment. Sibi videntur præclare loqui de summo numine, si ipsum nouo & nunquam apud pios ante hos paucos annos audito Iouæ vocabulo insigniant. Quin etiam allegant, si Deo placet, quatuor elementis Hebraicis $\aleph\aleph\aleph\aleph$ tria puncta appingi, quæ si in vnum construantur, omninò Ioua efficiant. Atqui debuerant non obliuisci cum punctis etiam nominis Elohim $\aleph\aleph\aleph\aleph$ crebriusculè occurrere, & quemadmodum ineptus haberetur, qui illis locis Ioui pronuntiaret, ad hunc quoque modum insulsos esse, qui sibi Ioua propter punctorum Masoreticorum præsentiam occinendum aliquando putauerint. Puncta certè mutuo sumpta sunt, vel ab Adonai, vel ab Elohim, per quorum alterum nomen $\alpha\omega\tau\omega\delta\delta\omega\iota$ Hebraei solent legere, siue quia singulari illius veneratione tanguntur, siue quoniam à Maioribus, quorum institutis in hærent superstitionisimè, ita acceperunt. Neque negari potest, quin veteres omnes à primis Patrum

Lact. lib. 1.
Inst diu.
cap. 7.

De nomine
Tetragram
mato.

R. Mose
lib. 1. More
c. 60. 61. 62.

Sanctes Pa
guinus pri
mus cõsin
xit vocem
Iehoua.

Loca nume
ratur Gen.
15. in ma
gna Maso
ra.

Quare He
braei non le
gunt nomen
Tetrag.

circumcisorum temporibus usque ad Hieronymum in ea manserint consuetudine. Ac, ut missos faciam Hebraeos, quibus hoc perpetuo constat fuisse עִם הַמַּכּוּרִים .i. nomen expositum, per Adonai scilicet & aliquoties per Elohim, Septuaginta interpretes, itémq; noster Hieronymus locum Exodi, וְשֵׁמִי יְהוָה, וְשֵׁמִי יְהוָה, interpretatur, Nomen meum Adonai non manifestavi eis, cum tamen perspicue in Hebræo ponatur יְהוָה. Et in Hexaplis Origenis oraculum Esaiæ, בְּטַח בְּיְהוָה, Sperate in Domino, ita Græcis characteribus deliniatur, βεβαιου βαδω-
vai. Quomodo etiam legit Epiphanius contra Aetium. Huc pertinet, quod ex Ezechiele profert Tertullianus, Adonai domine tu scis. Et, hæc dicit, Adonai ostibus istis. Quodque ex prophetis Sybilla, Καὶ καθίσθη Ἐσαὶδ ἀδωνάος ὁ ψυχερωος. Et sedebit Adonai Sebaoth altronans.

Exod. 6.

Esa. 26.

Epiph. her. 76.

Tert. lib. de Rescarnis. Ezech 37.

Hinc quippe factum, ut Theodoritus nomen appellavit ἀδωνάος, Damascenus ἀππρωτος, Hieronymus & ferè cæteri ἀδωνάος, quod ne utiquam proferretur, extra solennes certè benedictiones, quarum formula præscribitur extremo capitis sexti Numerorum, aut ni in Mosem. si summus pontifex die expiationum Sancta Sanctorum Nomē Te ingrederetur, ut ab Hebræis scribitur in opusculo Matrag. quam amadoth, & à Iosepho indicatur, cum apud ipsum Ado pronun nanus Pontifex versus populum gloriatur se induisse tiaretur. vestem pontificiam, inclamasse præterea nomen Dei Lyra in Ps. ineffabile. Quod tanta veneratione servabatur, ut id solum in templo Hierosolymitano liceret, vnde ne in Ios. lib. 4. Synagogis quidem hodie illud Iudæi pronuntiant, imò de bell. Iud. verò qua vocalitate pronuntiandum sit, nesciunt per d. a. c. 12. temporis longinquitatem vera eius prolotione obt-

Abben Ezra præfat. in Mosem. Nomē Te Matrag. quam Lyra in Ps. Ios. lib. 4. de bell. Iud. d. a. c. 12.

sioni tradita. Itaque si legendum nobis est & solui volumus Iudæorum veteri religione, quibus hoc pronuntiare extra illa tempora & locum semper metus fuit, lectio non aliunde nobis petenda est, quam ab ipso Mose, cui primum tam præclari vocabuli facta est revelatio. Ei à domino, quod nomen ipsi esset percontanti, responsum est, אֲנִי אֱהִי Ehié, qui sum. Ehié misit me ad vos. Deus quia loquebatur, prima persona usus est. Moses cum rem ad Pharaonem, populúmque deferret, mentem quidem retinuit, verbum autem per tertiam expressit. Quid ita? Quoniam domini, ut absentis memoriam faciebat, quod omnibus aliena mandata referentibus perquam familiare est. Cum igitur Deus loquitur, Ehié, peculiare illi nomen est, cum de Deo alter יְהוָה aut יְהוֹיָהוּ Iehué aut Iehié. Nihil enim interest, utrum dicas, cum præsertim יְהוָה & יְהוֹיָהוּ, à quibus hæc futura creantur, idem valeant, nisi quòd hic vox Iehué Ἐϰαὶ τὰς ἑτεῖρα visitata est. Adde spiritus sancto perflatum Mosem, à quo ad ceteros sacros scriptores manavit Dei hæc nuncupatio, salva domini sententia, à pñua potuisse submutare eis ἑνομα τὸ ἰδιον. Nã Iehué nomen proprium censeferi potest, sonans Essentium. si ita fas interpretari, cui more Hebraico Iod præ-

positum sit, ad proprii formationem, ut in Isaac, Iacob, Iezrael atque similibus: Importans verò, uti videmus propria plurima penitus in naturas rerum ingredi, di, infinitatem essentia diuinae, in quaradices agunt quos quos diuina attributa appellantur, quam Pelahué vñù è substantia infinite D. Damascenus nominat. Hæc IO. nominat autem natiuam esse lectionem deprehenditur è B. Hieronymi de decem diuinis nominibus opusculo ad Isid. lib. 7. Marcellam, Isidori Hispalensis Etymologiis, commen-

Quid nomen proprie si- gnificet. Ehié & Iehué vñù è b° diuinis. Etym. c. l.

Abbas Ioa-
chim. in 1.
Apocal.

ariis Ioachimi Abbatis, in Ioannis Apocalypsim, quos
abhinc quadringentos propè annos scripsit, ubi etiam
adiicit illam ad mysterium sacre Trinitatis declarandū
plurimum conducere. Deprehenditur & è Theodoro
to, qui in polymorpho scribit nomen Dei proprium,
quod *αὐκ φωνῆται* extaret apud Hebræos Samaritas le-
gisse *ιαλαί*. Minore religione erga illud afficiebantur,
neque reformidabant germanam eius vocem, quam à

4. Reg. 19.

Leuita doctore sibi ab Assyriis olim misso acceperant,
ore terere, sicque eam ad nos, quibus alioqui non satis
fuisset cognita, propter Iudæorum nimiam superstitio-
nem, transmittere. Vnde & in Epitome diuinorum
dogmatum idem scriptum reliquit, *ὁ αὐτῶν τῶν
παρ' Ἑβραίων, ἡμῶν ἰαλαί αὐτῶν λέγουσιν ἀγαθῶν
καὶ τῶν πῦρος δεικνύει*. Scio interim apud Macrobiū in-
ueniri nomen *ιδω*, quod à Paganis è nudis literis le-
ctionem qualemcumque augurantibus videatur con-
fictum,

Macro. lib.
1. Satur.
cap. 18.

ὅτι αὐτῶν πάντων ὕπαρχει τὸν θεὸν ἐμμενιδῶ.
Summum cunctorum diuūm tu dicito Iao:

Diod. lib. 1.
Bibliothe-
cæ.

Ac Diodorum Siculum prodidisse Mosē ab Iao,
quem Iudæi inuocarent, suas leges concepisse, idque
videri præbuisse ansam D. Hieronymo, vt in octauum

Clemēs lib.

Psalmum, nisi locus corruptus sit, nomen Tetragram-

5. Stromat.

maton ita censeret pronuntiandum, inserta ex Hebrai-

Aug. lib. 1.

co aspiratione, Iaho, Clementi autem, vt obseruaret

de consen.

illud idem sonare *ιαὸν*. Varronem quoque scio, vti me-

Euāg. c. 22.

minit Augustinus, Deum Iudæorum Iouem, quo nihil

& 23. &

superius Romani colerent, existimauisse. Verum hæc

de Ciuit. li.

erant fraudes, hi astus, hæc retia Satana, qui veris fa-

6. c. 6. &

bulas aspergere conatus est, vt melius falleret stabili-

lib. 7. c. 5.

retque suos cultus impios, religionibus omnium popu-

lorum nominum quadam affinitate conturbatis atq;
commixtis. Sed hæc præter institutum hæctenus dispu-
tata sint.

Venio ad Achillem, quem sibi ingeniosè contra di-
uinam Filij Dei generationem videtur erexisse. si Chri-
stus à Patre obtineret essentiam, esset precariò Deus.
Tali enim è iure ciuili petita locutione in re seria lu-
dunt, nec quid per eam puent effici, satis explicant.
Quasi verò precarium non dicatur & de prece & de
eo quod commodatur ad nuum, quod vtrumque hac
in quaestione absurdissimè dicitur. Quis enim aliquis
obtinens ab aliquo substantiam, eam vel prece, vel
qualicunq; accommodatione potest accipere, cum
nondum in rerum natura subsistat, illam vt valeat,
vel deprecari vel commodato adipisci? Verum, esto,
hac formula nihil aliud declarent, quàm quòd dono
& munere Filius Dei nancisceretur essentiam, idne,
quæso, ex eo sequitur, quod ex Patre asseratur geni-
tus. Isaac igitur, quia essentiam ab Abrahamo Patre
consecutus est, aut, vt isti loquuntur, mutuatus, homo
erat factitius, non verus, non proprius, non naturalis?
Decipiuntur ambiguitate vocabuli, neque cernunt
aliud longe esse dare siue precariò siue largitione, a-
liud dare naturaliter. Filio à Patre datur substantia,
id est, communicatur, impertitur, tribuitur necessariò
naturalitèrque. Munere quidpiam amicus amico dat,
id est, quadam animi benevolentia largitur munus,
quod sibi retinere potuerat. Eadè mne tibi videntur
donationes, cum hæc sit voluntatis, illa naturæ opus?
Quando præclarus Theophylactus Bulgaria pontifex
in istud Ioannis, Ergo rex es tu, ὅταν αἰτῶμαι ἀκούης ὅτι λέγω
ἔδοκε τῷ ψῶδὸ πατὴρ, καὶ κρῖς καὶ ἄλλα πάντα, ὅτε πρὸς

Tertiū Ar-
gum. & po-
stremū Au-
thotheano-
rum.

Ioan. 18.

το ἐδωκεν αὐτῷ τὸ ἐξουσίαν αὐτῶν, ὥστε ἕως ζῶων, ἐπίστας, καὶ κριτὸν, καὶ φιλικῶς ἑαυτὰ πάντα ᾧ ἐσσεῖται ἡμεῖς ἐν πατρὶ. Cum audis, quod Pater dedit vitam Filio, & iudicium & cetera omnia, sic accipe. Dedit, hoc est, genuit ipsum, ita ut habeat vitam, essentiam, & iudicium, atque naturaliter hæc omnia adsint Filio ex Patre. Quid dici potuit explicatius? Quid clarius potuit ostendere Filium ab alio accipere diuinitatem, sapientiam, bonitatem, quæcunque denique similia, neque intereâ errare Maiorum aliquos, qui ut Filij Spiritusve cum Patre ὁμοουσιότητα demonstrarent, probabant non a-

liū de hæc eis inesse? Spiritus sanctus, inquit Didymus, sub finē » non accipiens aliunde sapientiam, dictus est Spiritus lib. 1. de » sapientiæ. Hoc quippe ipsum quod subsistit, spiritus sa- spiritu s. » pientie est, & natura eius, nihil est aliud, nisi spiritus veritatis & Spiritus Dei. Nam quæ ad hunc sensum tractantur omnia, siue de Filio, siue s. spiritu, qui hac in quaestione etiam communicat, eò tantum spectant, ut essentiam essentiaque conditiones duabus perso- nis per se, naturaliter, hoc ipso quod sunt, non partici- patione, vique aduentitia inesse intelligamus. Aliunde

Quo sensu ergo inesse hic non significat accipere ab alio siue ab Filio & alia persona, sed extrinsecus & ab eo, à quo natura sp. nihil ha alienum extrancūmq; sit, qua acceptione nulla trium bêt aliunde. diuinarum hypostaseon quippiam aliunde possidet. At Angelus aliunde diuinus est, aliunde sanctus, aliunde sapiens, aliunde bonus. Nempe quoniam diuinitatem, sanctitatem, sapientiam, bonitatem non obtrinet natu- raliter, neque hoc ipso, quod sit, sed participatione sed largitione, sed liberalitate Patris, Filij, & spiritus san- cti, qui illum his attributionibus, conditionibusq; ita affecerunt.

affecerunt, ut potuerint non efficere, manente nihilo minus ipsius integritate atq; vera essentia. Finge An- gelum non esse diuinum, non sanctum, non sapientem, certè non magis desinet esse spiritualis natura, quàm satanas, qui lapsu suo harum affectionum iacturam faciens angelicam essentiam non perdidit. Itaq; præ- clarè scripsit Plato deos quidem esse indissolubiles & immortales, sed eorum ἀσάρκατα esse ἑπιδημιῶν. Idem enim de reliquis attributis, quæ manant ab extrinse- co, haud dubiè respondendum innuit. Quod vtiā Autotheani discernere hic potuissent. Nunquam certè Filium Dei argumentati fuissent Deum fore precario, si quidem à Patre sua consequeretur. Quoniam autem error magna ex parte proficiscitur ex ignoratione ve- re definitionis hypostaseos, de qua alibi commodius differetur, nunc tantum mihi videntur commonefaciendi, Personam siue hypostasin nescio qua residetia ab ipsis definitam esse, errorem iam pridem in Corre- tano Piët. uiciensi Episcopo à Catholicis, qui ad synodū Rhemensem etate D. Bernardi conuenerant, proscri- ptum notatumque. Vnde & authorem, qui hypostati- cas proprietates siue relationes, quibus vniū Personæ aliæ ab aliis dissident, assidentes diuinæ substantiæ, nempe extrinsecus quasi assidentes affixasve, non in- sistentes insitasque defendebat: hæc oratione rectè Bernardus coarguit. Gilbertus Porretanus Episcopus Piët. uiciensis super verba Boethij de Trinitate commē- tabatur hoc modo, Pater est veritas, id est, verus. Filius est veritas. i. verus. Spiritus S. est veritas. ii. verus. Et hi tres sunt non tres veritates, sed vna veritas. i. vnus verus. O obscuram peruersamque ex- planationem. Quam verius saniusque per contrarium

Plato in Te- mo.

Calu. lib. 1. Inst. Galli- carū c. 13. num. 6.

Bernardus serm. 80. in Cantica,

» ita dixisset. Pater est verus, id est, veritas. Filius est ve-
 » rus. i. veritas. Spiritus S. est verus. i. veritas. Et hi tres
 » vnus verus. i. vna veritas. Paulò pòst. Dicente autho-
 » re (Boëthio) Cùm dicitur vnus Deus, Deus per-
 » tinet ad substantiam. Noster commentator intulit,
 » non quæ est, sed qua est. Quod absit, vt assentiat Ca-
 » tholica Ecclesia, esse videlicet substantiam, vel aliquã
 » omnino rem, qua Deus sit, & quæ non sit Deus. Hæc
 Bernardina quidem obscura sunt, sed tamen satis per-
 » spicue refellunt Autotheanorum residentiam, quam
 » proculdubio excogitauerunt, vt aliquid in Verbi Dei
 » Persona innatum, aliquid natum reperirent. Sed nihil
 » agunt, quia Persona infers substantiam, ac sufficit, ne
 » dicamus tres deos, siue tres diuinas substantias, quem-
 » admodum asserimus tres Personas, vt Personæ voca-
 » bulum præter substantiam, aliam quoque sonet nota-
 » tionem.

Aug. de fi-
de ad Pe-
trum.

Contra nõ-
nullorũ sa-
pientiam
secretam.

Quamuis autem cum Augustino atque adeò Ca-
 » tholica profiteamur Christum Dei Filium, ita verum
 » Deum esse vt diuinitatem eius de natura Patris eius
 » genitam dicere non dubitemus, nihil tamẽ quicquam
 » pro his facimus, qui alia loca Augustini contorquent,
 » vt sapientiam quandam creatam Filio Dei vniant.
 » Certè aliud est essentiam, sapientiam, omnia denique
 » obtinere per æternã natiuitatem, aliud ante seculorũ
 » circulũ sapientiam, aut aliquid aliud habere procrea-
 » tum. Cui si assentiuntur, & nihilo minus in verbo Dei
 » ponunt sapientiam geminam, vnã increatam, alte-
 » ram creatam, vnã semper alteram aliquot sæculis,
 » Angelorum auum excedentem, quis, cedo, procreata
 » vsus erat, cùm increata ad omnia plus satis semper
 » fuerit actiuosa & efficax? Præterea persona Verbi an-

» te carnis dispensationem simplex fuit semper habita,
 » quid igitur attinet aliquid ei creatum superaddere?
 » Postremò scripturæ clamant in Christo duas duntaxat
 » esse naturas, quarum vnã ex tempore assumpserit
 » in vtero virgineo, alteram ab omni æternitate ex Pa-
 » tre habuerit. Nec Augustinus, quem sui erroris patro-
 » num habere gloriantur, diuersum vsu significat.
 » locus, quem in suam sententiam è libro confessionum lib. 12. cap.
 » trahunt, est huiusmodi. An illud negatis sublimem 15.
 » quandam esse creaturam tam casto amore coherẽtem
 » Deo vero & verè æterno, vt quamuis ei coæterna non
 » sit, in illam tamen temporum varietatem & vicissitu-
 » dinem ab illo se resoluat ac defluat, sed in eius solius
 » veracissima contemplatione requiescat? Quoniam tu
 » Deus diligenti te, quantum præcipis, ostendis ei te &
 » sufficis ei, & ideo non declinat a nec ad se. Hæc est
 » domus Dei non terrena, neque vlla cælesti mole cor-
 » poreã, sed spiritualis & particeps æternitatis tuæ,
 » quia sine labe in æternum. Statuisti enim eam in sæcu-
 » lum & in sæculum sæculi, præceptum posuisti & non
 » præteribit. Nec tamen tibi Deo coæterno, quo-
 » niam non sine initio, facta est enim. Nam etsi
 » non inuenimus tempus ante illam, Prior quip-
 » pe omnium creata est sapientia, nec vtrique illa
 » sapientia tibi Deus noster Patri suo planè coæ-
 » terna & coæqualis, & per quam creata sunt om-
 » nia, & in quo principio fecisti cælum & ter-
 » ram, sed profecto sapientia, quæ creata est, in-
 » tellectualis natura scilicet, quæ contemplatio-
 » ne luminis lumen est. Dicitur enim & ipsa,
 » quamuis creata, sapientia. Sed quantum interest
 » inter lumen, quod illuminat & quod illuminatur,

tantum inter sapientiam, quæ creat. & istam quæ creata est. Et cætera. In istis enim nodus est. Quæ autem à duodecimo capite antecesserunt, quæq; post hoc consequuntur, nullam habent obscuritatem, sed perspicuè ad Angelicam naturam, quam sapientiam creatam & domum Dei more suo hic vocat Augustinus, pertinent. sic enim loquitur libri primi de Genesi ad litteram, capite 17. & libro quarto eiusdem operis cap. 14. Angeli, inquit, verbo eius unigenito perfruuntur, in quibus prima omnium creata est sapientia. Et libri quinti capite decimono Angelos vocabulo domus & civitatis afficit. Nuncij autem (hæc eius sunt verba) Græcè Angeli dicuntur, quo nomine generali uniuersa illa superna ciuitas nuncupatur. Nimius sim in re præsertim tam aperta, si huc velim congerere, quæ ad id referantur omnia, ex ipsius Meditationibus & soliloquiis. Libri sunt in manibus. Quod ergo hæc, quæ paulo ante protuli, alio videntur spectare, facit ex æquo verbi substantiu, quod si additur è libro Meditationum, in quo totidem verbis & aliquantò plurius repetuntur, nihil hoc in loco remanebit scrupuli. Ait igitur Augustinus. Prior omnium creata est sapientia (i. Angelica natura) Nec vtiq; illa est, quæ tibi Deus Patri suo planè coæterna & coequalis (est) id est, hæc sapientia non est Christus, qui sapientia est increata, & per quam creata sunt omnia, & in quo principio fecisti celum & terram, sed profectò (est) sapientia, quæ creata est intellectualis natura, & c. Quis adredò cæcus est, vt non cernat Augustinum intellectuales, siue Angelicam naturam affirmare creatam esse sapientiam, increatam esse inficiari. Vrgent quidem sententiam Ecclesiastici sed quàm improbè Ban-

Lib. Medit.
cap. 19.
tom. 6.

Ecclesi. i.

ditus mediæ etatis Theologus, à quo sententias suas Band. lib. 2. haurisse Petrum Lombardum non iniuria pleriq; auctent. dist. 2. tum. int. iam olim vidit. Quod scriptum est, ait, Prindò omnium creata est sapientia: de natura angelica necesse est intelligatur, quæ sepe vita, sapientia & lux in scripturis dicitur. Sapientia quippe Dei, quæ ipse est Deus, increata est. Deinde soluit, quæ isti possent opponere. Sed quo modo hoc est, cum alibi scriptura dicit, In principio creauit Deus celum & terram. Gen. I. Et initio tu domine terram fundasti. Profectò si initio terram creauit, ante eam nihil factum est. Quod si Angelus primò omnium, tunc & ante terram factus esse probatur. Sed respondendum primò omnium creatam esse sapientiam, quia est non tempore, præcedit tamen dignitate Angelus. Atque hæc ille ex Augustini perpetuo sensu. Alioqui enim Græci & ex Nostri Eularius, iet. neque Hieronymus. verius meo quidem suffragio, Angelos nescio quot seculis antecessisse rerum corporatarum originem sentientes, habent ad manum solutionem solidiorem, quam afferre non hic fert locus. Nihil quippe facit ad propositum de sapientia creata quæstionem, cum sufficiat intelligere Augustinum crebrò ita Angelos extulisse, vt deos propemodum fecerit, neque his reformidarit sapientie, similiumq; qualitatium eloquia tribuere. Duo, inquit, in Cõfessionibus, principio fecisti o Domine. Vnum propè te, (Angelum) alterum propè nihil (materiam primam) Restat igitur, vt se aliò conuertant, quando quidem ipsis nihil hac succedit via. Bluterant Gregorium in Moralibus in Iob suum confirmare inuentum. Equidem diligenter totum illud opus, eoque fine volui, nec tamen ququam reperi, quod vel exiguam eius suspensionem

Gen. I.
Psal. 103.

ueat. Quare aut locum indicent, aut desinant tantæ impietatis calumniam viro sancto struere. Boëthij libellum de Vnitate in ore ferunt. Quæ est hæc impudentia, obsecro? Toto illo, ne verbum quidem de procreata sapientia. Primam quidem aliquam esse vnitatem ait productam à Deo, per quam materia, quæ suapte natura est dissipabilis, diuidua, & indifferens vna ac intra vnum consistens efficitur. Sed quid hæc ad institutum? Quasi verò obscurum sit formam esse principium vnitatis, quemadmodum materiam diuisionis & multiplicatis. Adde Boëthium vti erat philosophus, sic stilo philosophico, de illa prima vnitatem, quam formam Aristoteles appellat, perinde loqui, atque de Idea Plato, cum eam velut rem per se extra singula coherentem contemplatur. Eam verò Filio Dei vnire atque coniungere, ne per somnium quidem Boëthio visum est. Eiusdem est vertiginis, quod auctor opusculi de causis: & Riccius libro de agricultura contendunt existere quandam naturam generalem, communemve, quæ sit mundi anima. Garriant illi quicquid fuerit collibitum, non tamen apud sanos obtinebunt vllam aliam naturam res tuentem conseruantemque esse, quam Deum. Quem si appellant animam mundi aut ineptè faciunt, aut metaphoricè se loqui fateantur necesse est. Primò quia Deo aliquid poneretur perfectius, aliquid absolutius, nempe mundus, cuius partem Deum, vti animam corporis animati, constituunt. Nam totum parte præstabilius est. Deinde mundus, cuius Deum animam esse somniant, animatus esset, sicque singulas partes haberet animatas, nec dari posset tam minutula mundi portio, ne lapillus quidem, aut aeris ramentum, quod vacuum existeret anima.

An Deus sit
anima
mundi.

Corporis quippe animati singula partes animatae sunt nec est titulum membrum bruti, hominis stirpis, quod non participet vita, quandiu animam vitæ principium atque fontem colligratam habet. Sed vt hoc agnoscamus qualis est hæc ratiocinatio, Quædam est natura generalis, quædam est anima mundi. Ergo quædam prima creatura Filio Dei ante Angelos couditos copulata est? Nunquid hæc mundi anima potuit esse increata, ac idem, quod Deus? Pari fatuitate Cabalici Hebræorum ad hunc disputationis campum pertrahuntur. A iunt quidam animam Messia primam esse creaturarum, sed quo id faciunt sensu exponit R. David Kimhi in Esaiam,

R. David
in 22. Esai.

וְדַבְרֵי לְדַעְתָּ רִוָּל נִבְרָא קוּדֵם
שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאֵלוּ הֵן גַּן עֵדֶן וְתוֹרָה
וְצַדִּיקִים וְיִשְׂרָאֵל וְכֶסֶד כְּבוֹד וִירוּשָׁלַם
וּמְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד : וְאֵין מִשְׁמַעוֹת הַדְרָשׁ
הַזֶּה כִּמְו שֶׁמִּבְּנִין אוֹתוֹ הַמֶּן הַתְּלַמִּידִין
אַלֶּה פִירוֹשׁ שֶׁעִמְדוֹ כִּכְרָה לְהַבְרָאוֹת
קוּדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לְפִי שֶׁהַרְבֵּי
הָאֵלֶּה הֵם תְּכֵלִית בְּרִיאת הָעוֹלָם :

- » Res septem sententia doctorum nostrorum, quorum
» faustum sit meminisse, procreata extiterunt antequam
» conderetur mundus. Nempe hortus Eden, Lex, Iusti,
» Israëlita, Thronus gloriae, Ierusalem, & Messias filius
» Dauidis. Sensus autem huius commentationis non is
» est, quem vulgus studiosorum existimat. Nam tantum
» significare voluerunt, hæc vi atque potestate fuisse,

priusquam fabricaretur vniuersitas quod eiusmodi sint finis, cuius causa mundus extaret conditus. Vnde

R. Abr. Abben. Ezra prefat. in Genesim.

Et R. Abraham prefans in Pentateuchum ridet eos, qui scite dictum maiorum, quo lex asseritur extitisse mille annis ante orbem conditum, allegoricè intelligendum non arbitrarentur. sic enim significari legem, cuius promulgatio comigit post multa ab orbe sacula precessisse res omnes destinatione artificis. Præterea, quod ad vñionem animæ Christi pertinet, pridem istâ opinionem damnatam prodidit Ioannes Damascenus.

Dam. lib. 4 de orth. cap. 7.

οὐχ ὡς εἰναι ψαυδῶν ποῦντες τὴν ἐκ παρθενοῦ ἀφελώσεως ὁ τοῦ κυρίου τῆς ἁλώ λόγος, &c. Non, inquit, vt quidam mentiuntur, ante factam ex virgine incarnationem, animus vnitus est Deo Verbo.

Misus igitur istis ad A uiotheanos reuertamur. Quæ admodum docuimus non effici, vt, si Christus à Patre per generationem diuinitatem habet, precariò commodatò ve sit Deus, ita aduersus eos demonstremus

Orationem receptam in solennibus sacris orationem, Sancta Tri Sancta Tri nitas vnus Deus, neque esse barbaram, neque im- nitas vnus propriam, neque rudiusculam. Primùm hoc pro suo iu- Deus, nõ es re statuunt nulla barbarismi aut ἀνωρολογίας, allata ra- se barbarã tione. Deinde annuunt Trinitariis, qui solum Patrem aut impro- per Filium in S. Spiritu implorandum sentiunt. Quod priam. procul dubiò à Lutheri genio videntur didicisse, qui Cal. in præ in Enchiridio, quod anno domini 1543 edidit, vt no- fat. contra strorum horaria emendaret, censoria virgula è Ger- Valent. Gé manorum litanis, hanc præcãdi formulam summonit tilem. Et in penitus. Postremò id ad pios à saluberrima inuocatio- Epist. ad Po ne S. Triadis, quasi inutili, aut certè per crassum vul- lonos. gus imperitumque in Ecclesiam inducta, retrahendos spectare nemo, cui mentis acies minime est erepta, non

cernit. Vt igitur me his impiis studiis & conatibus opponam, stans velut murus pro Israël, talem formulam non modò non barbaram & impropiam, verum etiã à cunctis Ecclesie seculis cum summa onatione vsur- patam, receptam, prædicatam doceo. Augustinus, vt ab illo ordiar, quem cæteris solent ipsi antepone, Trin- itariis quoque hac in disputatione pro scuto aheneo obicere, epistola ad Dardanum, vbi Deum per cuncta diffusum ostendisset. Ita, inquit, Pater, ita Filius, ita Spiritus sanctus, ita Trinitas vnus Deus. Initio se- cundi capitis libri primi de Trinitate, adiuvante do- mino se ait demonstrandum suscipere Trinitatem esse vnum Deum & solum & verum. Hæc enim eius sunt verba, quæ subinde per rotum illud opus re- petit. In libro de fide ad Petrum Diaconum, Firmisimè

Aug. epist. 57.

tene & nullatenus dubita Patrem, Filium, & spiritũ s. i. Sanctam Trinitatem esse solum naturaliter verum Deum. Et paulò post, Firmisimè tene, & nullatenus dubita Sãctam Trinitatem solum ve- rum Deum, sicut æternum. ita solum incommuta- bilem esse. Quam locutionem non solum toto illo fidei libro inculcat, sed nec in aliis eius voluminibus vlla occurrit frequentior, nulla crebrior, vt non oriri non possit ingens admiratio, cur vocetur in disceptationem ab iis, qui Augustinum negotij de Trinitate iudicem inter se & Trinitarios planè constituunt. Quid enim facient de Tertulliano, apud quem phrasi duriore Pa- ter, Filius, Spiritus, Tres hi vnum Deum sistunt? Quid de Græcorum scriptionibus, quæ abundat huius- scemodi exemplis? Dionysius de diuinis nominibus

Cap. 5.

cap. 7.

Contra Praxeam pag. 430. Cap. 2.

περισπαστος θεος ὁ θεος, ter subsistens natura Deus, ἢ θεοαδινὴ εἶρα, ternã vnitas, εἶρα, περισπαστος, vnitas ter

consistens. Omitto ceteros, ne agrum potentiolem ingrediar, quàm dimetiri possim. Si respondent se tantum queri, quòd vocabulum barbarissimum sapiat, proindeque sit barbarus, qui Trinitatem Deum vel vocet vel inuocet, magnam inferunt contumeliam eloquentissimo homini D. Hieronymo qui sic sepe loquitur, & per Homouision Trinitatem alicubi obsecrat Damasum, ut suæ quaestioni satisfaciat. Insigni iniuria afficiunt disertissimos viros Tertullianum, Cyprianum, Arnobium, Lactantium, Optatum, Augustinum. Configunt totam antiquitatem, quæ de Trinitate partim integros libros conscripsit, partim in suis scriptis Trinitatis vocabulum crebra sermocinatione usurpauit, citra etiam Laurentij Valla reprehensionem, imò verò cum ipsius bona venia, licentia, interpretatione, cuius

vall. Eleg. tamen mordax lingua falso notatur epigrammate.
lib. 3. c. 5.

Posteaquàm manes defunctus Valla petiuit,

Non audet Pluto verba Latina loqui.

Iuppiter hunc supero dignatus honore fuisse,

Censorem linguæ sed timet esse suæ.

Sin totam orationem barbarissimi reprehendunt, apud se reputent, num aptè disertèque possim ad hunc modum ratiocinari, βῆς Græcè, Latinè sonat Tres, igitur τρεῖς Trinitatem. Ioannes clamat, Et hi tres vnus sunt, si tres sunt vnus Deus, sancta igitur Trinitas est vnus Deus. Nam tres & Trinitas coniugata sunt. Si autem incusant, vt videtur, consuetudinem Christianorum s. Triadem iuxta prædictam formulam implorandam, videant ad quos transfugiunt, à quibus discedant. Nam non tantum separatim Patrem, Filium & Spiritum, verum etiam coniunctim totam triadem formula, quam Ecclesia præscri-

I. Ioan. 5.

psit, Sancta Trinitas vnus Deus miserère nostri, ritè & salubriter inuocari, sanctorum, quos vniverse religionis habemus auctores, perpetuus vsus argumentum præbet locupletissimum. Et quamquam id perspicuè satis è superioribus efficitur: si enim iuxta diuina oracula Deus sit inuocandus, & Trinitas diuinarum personarum sit ille Deus, vti modò confirmaui, & libro secundo examinibus scripturarum euincam, non video quibus spiris aut sinibus serpentes isti elabi possint è manibus. Attamen, vt firmiter constricti teneantur, quæ fuerit Ecclesiæ praxis perennis, agedum dispiciamus.

Dionysius magnus, de cuius prima antiquitate sue sit Areopagita, siue Corinthius, nemo eruditorum vnquam ambegit, vel hoc nomine, quòd sanctos interpretes Dionysium Alexandrinum, Maximum, Pachymem habeat vetustissimos, ita librum de mystica Theologia exorditur. τρεῖς ὑπερῆσαι καὶ ὑπερῆσαι καὶ ὑπερῆσαι, τῆς χριστιανῶν ἐφορε θεοσοφίας ἰδύνοισμα ἕκαστον πᾶσι μυστικῶν λόγων ὑπεράνωτον καὶ ὑπερφανὲς ἀκροτάτω κορυφῶν, ἐνθα τὰ ἀπᾶ καὶ ἀπόλυτα καὶ ἀπερρίστα τῆς θεολογίας μυστήρια, καὶ τὸν ὑπερφανὸν ἐκκαλυπταί τῆς κρυφιοῦς σου σιγῆς γρόφοι, ὃν πᾶσι σκοπινοτάτω τὸ ὑπερφανὸς σου ὑπερλάμποντα, καὶ ἐν τῷ πάλμῳ ἀναφῆ καὶ ἀορατῶν ἰσχυρῶν καλῶν, ἀγαθῶν, ὑπεραπληροῦντα τῶν ἀνομιματικῶν νόων.

» Trinitas, ait, quæ essentiam, diuinitatem, bonitatemq;
» transcendis, diuinæ Christianorum sapientia præses,
» dirige nos in id, quod de arcanis oraculis valde incomprehensibile est, splendorémque omnem superat,
» & in altissimum eorum verticem, vbi simplicia & solata & immutabilia Theologiæ mysteria in perillustri arcani mysticique silentij caligine abdita sunt, in

tenebrosissimo loco clarissimam lucem emittentia, & in prorsus intractabili inaspectabiliq; perlegantium radiorum, mirabiliter opplentia mentes oculorum expertes. Hoc non contentus eam omnino innocandam in libro de diuinis nominibus docet. *Ἡ καὶ ἡμεῖς ταῖς β' χαίς τοῦτον ἐπ' αὐτῷ ὡς ἀγαπαρχῶν, θεοσανάτου, καὶ μάλλον αὐτῆ ἀληπιόλουτας ἐν τούτῳ μωεῖ δειλῆ καὶ πανάγαθα δῶρα καὶ θεοὶ αὐτῷ ἰδρυώμα, καὶ ἴδ' αὐτῆ μὴ ἀπασί πάρεσι, ἢ παύτα ἴ αὐτῆ παρῆσι. ποτε δὲ, ὅταν αὐτῷ ἑπικαλώμεθα, πτωάροις ἰδρ δ' χαίς, ἀεπιτολωτῶ δὲ νῶ, καὶ τῆ θεοῦ δ' αὐ ἐνωσιν ἐπιτιθέμεθα, τὸ τε καὶ ἡμεῖς αὐτῷ παρῆσι.* Oportet enim nos orationibus primū ad ipsam veluti bonitatis principem prouehi, & propius ad illam accedentes in hoc discere perquam optima dona ipsi esse circumposita. Nam & ipsa quidem adest omnibus, non autem illi adsunt omnia. Vbi autē ipsam purissimis precibus, defacatoque animo & ad diuinam vnionem accommodato inuocauerimus, tunc nos illi quoque assumus. Liber versatur in manibus, è quo cetera, quæ ad hanc pietatem cōstituendam persequitur, decerpi queunt. Ignatius eius suppar non modò sanctam Triadem inuocauit, sed etiam innocandæ eius ritum siue Antiochenæ Ecclesiæ tradidit. De illo enim hanc historiam consignauit socrates. Ignatius Antiochiæ tertius ab Apostolo Petro episcopus, vnà cum Apostolis aliquando conuersatus, visionem Angelorum per responsorios, hymnos S. Triadem laudantium conspicatus est, & modum visionis Antiochenæ Ecclesiæ præbuit. Vnde & ad vniuersas ecclesias huiusmodi traditio deinceps permanuit. Nulla enim vnquam fuit, quæ hymnum trisagium, vti appellatur à Græcis, ad sacram Triadem solennibus in

Initio cap. 3

Socra. hist. Eccl. lib. 6. cap. 8.

sacris non direxerit, quemadmodum probat Damascenus diuino in opere de fide orthodoxa, & epistola, quæ de Trisagio inscribitur. Imò verò creditum semper fuit Cælestes Scraphim illius apud Esaiam fuisse auctores, ac eum hymnum in ecclesia prophetica cæntum, in iudaica fuisse receptum. Nam Iudeorum Synagoga etiam nūc hodie bis diebus singulis, mane scilicet & vesperi magna religione hunc emodulatur, ut indicant R. Selomo in sextum Esaiæ: & Paulus Vcidnerus libro primo de præcipuis locis fidei, ac confirmatur breuiario Hispanorum Hebræorum, qui precandi rationem veterem in vnū volumen redegerunt, quam & Synagoga sequuntur per totum Orientem, magnamque Occidentis partem. A postolica autem nō tantum in Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysofomi, Latinorumque Missis repetiuit, verum etiam compluribus aliis formis omnibus simul personis. i. Triadi cunctæ cultus, honores, præcèsque adhibuit. In Græcorum horariis nihil est crebrius, nihil frequentius orationibus siue ad S. Trinitatem, siue de sancta Trinitate. Has vsitatē appellant *τριάδα*, quale nomen hæc præfert in precationibus, quæ subiiciuntur liturgiis Basilij, Chrysofomi, & ἑστὸ θεοηγιασμένων, *τριάς αὐε εἰσε μονας, ἢ παντοῦργος καὶ παντοδύναμος, ὁ πατήρ, ὁ υἱός, καὶ τὸ ἄγιον πνεῦμα, σὺ θεός μου, ἐγὼ ὢς, καὶ σὺ αὐτῶν ὢν θεοποιῶν.* Trias partitionis expertis vnitas omnium opifex, omnipotensque pater, Filius, & Spiritus sanctus, tu Deus meus & lumen, teque celebrans adoro. Et altera, τὸν πατέρα καὶ υἱὸν ἀδόλογῶν ἰδρ, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον λόγοντες, *τριά ἀγία σῶσον ταῖς ψυχῆς ἡμῶν.* Patrem & Filium gloriam afficimus, Spiritum quoque sanctum dicentes, Trinitas sancta serua animos nostros. Ad codicem Ve-

Esa. 6.

In breu. Hebræorum pag. 54. 58. 75.

netianum, si plures desideras recurre. Nam in ea plurimæ sunt huiusmodi. Ex ὡρολογίῳ autem has tibi selegimus. Restant enim cæteroque innumerabiles diuerso tono, concentu, modulatione, ὕμνοι, illic, ut vocantur, περιδικαί. περιὰς ὁ μυσθὺς. εὐδαιάρεπτε, μονὰς περιουσία πρὶ καὶ συναΐδεις, Ἐὐὼς θεῶν ἁγίων κρωγαζοιδυ, ἁγιος, ἁγιος, ἁγιος εἶ ὁ θεός. Ternio coessentialis indiuidua, vnitatis ter subsistens & coæterna tibi velut Deo Angelorum hymnum vociferamur, Sanctus, Sanctus, Sanctus es Deus. τῆ ἀπερίστω θεότητι, τῆ ἐν μονάδι περιადι, ἁγία σπείριτι τῶν περιούσιον ἀπαπέμποντες αἰνοῦμεν, ὁ δὲ ἐν κοίνοισιν, ἁγιος, ἁγιος, ἁγιος εἶ ὁ θεός. Inaccessæ diuinitati, Triadi, quæ in vnitatis consistit, laudem Seraphinorum ter Sancti nomen completentem cum metu conclamemus, Sanctus, Sanctus, Sanctus es domine Deus. Ἐσσωπα θεὸς πᾶτερ παντοκράτωρ, κύριε μονογενὴς ἰσοδύναμις ἁγιος πνεῦμα, μία θεότης, μία διὰ μίαν ἐκείνην μετ' ἀμφοτέρων, καὶ ὅς ὅτι πάντα κτίματα σὺ σὺν μετὶ ἁγίων δόδολόν σου, ὅτι βολογητὴς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας ἁγίων αἰῶνων, ἀμὲν.

Domine Deus Pater omnipotens, Domine vniigenite Iesu Christe, sanctèque Spiritus, vna deitas, vna potestas miserare me peccatorem, ac quibus nosti iudicii, serua me indignum seruum tuum. Quoniam benedictus es in seculorum secula, Amen. πατὴρ ἀρχόν, ἡν συναρχόν, πνεῦμα συναΐδισθ θεότητα μίαν χερουβικῶς δοξαζομεν, ἁγιος, ἁγιος, ἁγιος εἶ ὁ θεός. Patrem experitem principij, Filium experitem quoque principij, Spiritum coæternum deitatem Cherubinorum ritu gloria afficiamus, Sanctus, Sanctus, Sanctus es Domine. Et, ut præteream crebros Chrysostomi, Cyrillorum, Gregoriorum, cæterorum denique Patrum Græcæ Ecclesiæ gemitus ad omnes communiter personas, reliquarum

Ecclesiarum suffragium accipe. Æthiopes Nubiani, quorum Sultanus siue Imp. Pretoioannes orbi clarissimus est, quorum fides atque pietas temporibus Christianis futura prænuntiata est ab Esaia Prophetarum excellentissimo. quorū Ecclesia Matthæi Apostoli prædicatione, doctrina, Euangelio gloriatur, liturgiam retinent hac in parte, ut in reliquis Græcæ Latineque consentientem. Hinc præter quod in ipsa bis celebrant patrum Nicenorum fidem, Trisagiumque meminerunt, Trinitatem hac voce affantur. In hoc tempore nobiscū permaneant Pater, Filius, & spiritus s. quia nō habemus alios deos præter te Domine. sed præstat, eorum missam ut per te reuoluas, quā ex Æthiopico in Latinū conuersam Vucelius senior edidit an. Domini 1555. Assyriū Mesopotamij, quorū ritus latè patet per Orientem eo testamēto, quod paucis adhuc annis lingua Syriaca Viennæ Vngarorum excusum iam dixi, non modo addiderunt festum Trinitatis à se solenniter celebrari, verumetiam inuocationes apposuerunt, quibus Trinitatem ritu patrio alloquuntur. Vna sic incipit שׁוֹבְחָא לְאַבְרָהָא וְלְיִשְׁרָאֵל וְלְרִבְרָא וְלְרִבְרָא קְדִישָׁא His enim characteribus Hebraicis tāquam notioribus eorum voces exprimere volui, quas suis exararūt. Quod ad Ecclesiarum Occidentis auctores pertinet, Augustinus huiusmodi adorationibus redundat. In confessionibus, Proceede, ait, in confessione fides mea, dic domino Deo tuo. Sācte, sancte, sancte Domine Deus meus in nomine tuo baptizati sumus Pater, Fili, & Spiritus sancte, &c. Libros de Trinitate præclara ad eam totam terminat precatōne. Domine Deus noster, credimus in te Patrem, Filium, & Spiritum S. Neque enim diceret veritas, Baptizate omnes gentes in nomi-

Æthiopes inuocant Trinitatē. Es. 18.

Assyriū Trinitatē orāt.

Conf. lib. 13. cap. 12.

Lib. 15. de Trin. c. 28.

ne Patris, Filij, et Spiritus sancti, nisi Trinitas esses. Neque diceretur voce diuina, Audi Israel, dominus Deus tuus Deus vnus est, nisi Trinitas ita esses, vt vnus Dominus Deus esses. Ad extremum post multa. Domine Deus vnus, Deus Trinitas, quæcunque dixi in his libris de tuo, agnoscat & tui. Si qua de meo & tu ignosce & tui. Amen. Meditationes quæ eius circumferuntur nomine, habes plurimas, inter quas extat hæc:

Med. cap. 12.

» O summa Trinitas, virtus vera, & indiscreta maiestas. Deus noster Deus omnipotens, confiteor tibi & honorifico te. Habes alteram capite eius operis quadragesimo.

Augu. in

soliloq.

cap. 37.

» vnus, qui eras ante omnia, & semper es & eris in omnia secula. In secula Benedictus, Exaudi me Trinitas sancta. In Soliloquiis, vnus Deus, tres personæ, vna essentia, potentia, sapientia & bonitas vna & indiuisa Trinitas aperi mihi clamanti portas iustitiæ. Augustino aliquanto antiquior Iohanes Cassianus Chrysostomi æqualis similem reliquit nobis obsecrationem.

I. parte

Theologi

ca suæ

cōfessio-

nis.

» Adesto mihi, ait, o vna Trinitas & Trina vnitas Pater & Filius & Spiritus s. Deus vnus omnipotēs. Te quidem inuoco in animam meam. Intra, rogo, in eam & coarpta eā tibi, vt possideas illam sine macula. Tu es Deus meus viuus & verus, Dominus meus, rex meus magnus. Et cætera quæ illic per multas paginas piè sanctèque prosequitur. Possum prætereā illius cui infinitos alios in medium adducere, seorsum verò Græcos, qui suas homilias non solent concludere, nisi s. Triade vel per gratiarum actionem, vel per deprecationem salutata. Sed vereor ne in re præsertim tam aperta habeat nimius. Me igitur contraho, atque vt ad alteram instituti nostri partem deuoluam, finem huic libro de supplicij

supplici Gregorij Theologi adoratione, ὡς τρεῖς ἀγία & Ναζαρε. θεογονητὴ & μακρόθυμῃ. μακρόθυμος γὰρ ἢ ὅτι τοσούτων sub finem αἰαροῦ τὴν πλὴν πῶν. ὡς τρεῖς, ἢς ἐγὼ κερτιζῶ τῶν lib. 2. de λάτρης ἐστὶν & κίρυξ ἐκ πλείονος αὐτοπικρῶς. ὡς τρεῖς ἢ πᾶσι pace. ποτὶ γνωσθῆσθαι, τοῖς μὲν τὸ ἐλάμψαι, τοῖς δὲ τὴν καλῶς, δέ-

» χαίρο & τούτοις θεογονηταῖς τοῖς τῶν ὕδαται. O trias sancta & adoranda & longanimis: Es enim longanimis quæ tandiu scindentes te toleras. O trias, cuius habitus sum cultor atque præco iam pridem non simulatus.

O trias, quæ ab omnibus aliquandò cognoscēris, partim illustratione, partim punitione, suscipe etiam istos; vt qui nunc te contumelia afficiunt, adoratores efficiantur, nunc & deinceps in Christo Domino & saluatore nostro, quem vniuersa linguæ in secula confiteantur, vt idem de te sentiamus omnes, idem prædicemus, eundem fidei teneamus spiritum, sit quæ terra eiusdē labij loquens lingua Chanaam, ne iterum turri Esā 19. Babylonica substructa cuncta in pristinam miscellam, Gen. II. vt perditè cupit Satanias, confundantur. Amen.

Libri primi de Trinitate finis.

G. GENEBRARDI THEOLOGICI PAR. DE S. TRINITATE
liber Secundus aduersus Tritenarios, Antitrinitarios,
& Aurotheanos.

Refutatus de s. Trinitate erroribus, veritas ipsa, eius auspiciis ac numine, de quo personarum ternionem inuestigamus, iam asserenda est, & aperte demonstrandum, quantum nostrarū

Nazan. o-
ratio de S.
Bapt.

virium feret imbecillitas, Vnum non posse in diuinitate cogitari, quin trium fulgore mox perstringamur, nec tria discerni, quin ad vnum subito reflectamur. Præstiterat quidem fortassis, quemadmodum Acacius Beroënsis, quendam eorum, qui ante se existerant, episcoporum monuisse scribit, vt quo modo Verbum caro factum est, ita hoc quoque, quo pacto Pater vngenuitū genuerit, ex vnoque principio, Trinum emanauerit, cum silentio honoraretur. Nam, vti apud Iustinum Martyrem narrat Socrates, Deum mundi parentem effectorem inuenire difficile est, & cum inueneris indicare in vulgus haud tutum, cum etiam apud illud vera de Deo dicere admodum periculū sit, sicuti pulchrè à Ruffino Aquileensi literis traditur. Verum quoniam impiorum commentis ad simplicem fidem subruendam euertendamque nitentibus, resistendum est, ne veritas aut victa aut prodita videatur, age Deo freti, operam nauemus, ne errorum nebule aduersus diuinum dogma excitatæ latius in orbem nostrum diffundantur. Quamuis enim desperemus, vt de nobis planè pronuntietur, quandiu peregrinabimur à domino, qui solus controuersiarum ignes à Sathana inflammatos extinguet aliquandò, quod de suis Iudæis Iosephus gloriatur, παρ' αὐτῶν μόνος ἀπὲρ τῶ θεῶ λόγος ἐν αἰετῶν θεῶν διηγήσεις ὑπεραπίους, ὁσπ' παρ' ἑπ' αἰς, apud ipsos de Deo sermones non audiri inter se contrarios, aliarum gentium more, neque etiam speremus apud reiectaneos nostram orationem aliquid valituram, tamen in domino cōfidimus fore, inde vt aliqui, qui iam iam certè ad hostes transituri videbantur animi quadam leuitate, quæ hodie hominum capita mirabiliter occupat, in Ecclesiæ gremio retineantur, tardiorèque

Ios. lib. 2.
contra Ap-
pionem.

deinceps ad aures pseudoprophetis aperiendas efficitur, alij religionis suæ caput potissimum, sacris oraculis probatum munitumque melius intelligant. Sed vt res tanta manifestius appareat, nosque data fide celerius liberemus, primum τὸ ὄν, deinde διὸν in proposita quaestione construamus. Hoc nos facile cōsecuturos confidimus, si prius de vocabulis utemque rebus, quibus passim ad hanc quaestionem expediendam vtendum nobis erit, aliquatenus differamus. Cùm autem huiusmodi quatuor mihi nunc præcipuè occurrant, essentia, Persona, Trinitas, Circumincepsio, siue, vt Græca vsurpemus, ἔσθια, τὸ ὄν, τὸ εἶναι, τὸ εἶναι, τὸ εἶναι, τὸ εἶναι, ac cæterorum ratio sit explorator, quàm vt in ipsis debeamus immorari, quorsum horum vnumquodque pertineat, videamus.

Essentia appellatur rei natura, ratioque, qua vnumquodque constat ac quiddam communius est, quàm Personæ nomen, quod in se porò aliquam coherentiæ per se & incommunicabilitatis notationem continet. Illud è maioribus, sine quorum autoritate atque scitatis nihil de Deo temerè affirmandum iam olim Dionysius magnus censuit, tradidit Ruffinus in historia sua Ecclesiastica. Quidam dicebant ἔσθια & hypostasim vnum idemque videri, & quia tres essentias non dicimus in Deo, nec tres hypostasies dicere debeamus, Alij verò quibus longè aliud essentia quàm hypostasis significare videbatur, atebant essentiā ipsam rei aliquid naturam rationemque, qua constat, designare; Hypostasim autem vniuscuiusque Personæ hoc ipsum, quod extat & subsistit, ostendere. Essentia igitur hîc non alia ferè est, quàm quæ substantia secunda à Dialecticis appellatur, Hypostasis verò, quæ substantia

De qua-
tuor in pri-
mis disse-
rendum.

Essentia
quid.
Essentia
non fert
incomuni-
cabilitatē.
Dionys. de
diui. nom.
cap. 1.
Ruff. lib. I.
hist. cap.
29.

Arist. in
Categ.

prima $\mu\delta\epsilon\ \pi$, & *t*āquam individuum substantiæ, aded
 ut illa sit commune quoddam, hæc quoddam singula-
 re. Omnis enim essentia, quatenus essentia mulis indi-
 viduis & hypostasibus est communicabilis. De hoc
 consulere potes integram epistolam Basilij ad Grego-
 rium fratrem, libellum etiam Gregorij Nysseni ad Pe-
 trum quendam, & præter ea, quæ in primis institutio-
 nibus ac libro de duabus Christi voluntatibus reposuit
 Damascenus, elegans eius caput in opere de fide Or-
 thodoxa. Cæterum essentia nihil hîc differt à substan-
 tia & $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$, i. natura, ut post Theodorum docuerunt
 Galli, itēque Germani Episcopi quodam libello ad
 Eliphandum Toletanum, nisi quod substantia, quo-
 niam quædam accidentium sustentatio esse videtur,
 non tam propriè Deo convenit, ac ut ei conveniat, de-
 bet simpliciter accipi pro essentia, exuique quocunque
 aduentiarum affectionū respectu. Quæcunque enim
 insunt inesse ve intelliguntur Deo, iam ei conveniunt
 per modum essentia non item accidentis, ideòque uni-
 versā quæ sunt in Deo, rectè Deus esse dicuntur. E con-
 trario naturæ vocabulum, quoniā infimæ speciei ma-
 ximè quadrare scriptorum probatissimorum vsu de-
 prehenditur, ad hoc mysterium quidni aptius existi-
 mabitur? Nam ideò profectò à Græcis sæpe vsurpatur,
 siue de S. Triade, siue de verbi incarnatione corpora-
 tionē ve disputent.

Damas. lib.
 3. de Orth.
 cap. 4 &
 in Logica
 cap. 10.
 Theod. epi-
 stol. adver-
 sus Sabel-
 lium.
 Quatenus
 substantia
 Deo con-
 veniat.

Divinā ef-
 sentiam nō
 esse speciē
 quatuor de
 causis.

Interea non arbitrandum siue substantiam, siue na-
 turam, siue essentiam comparatione trium s hyposta-
 seon esse speciē, quippe cum divinitas cunctis voci-
 bus logicis superior emineat, nec ad earum leges uni-
 versas absque errore valeat accommodari. Etenim, e-

exempli gratia generalem, communēque naturam su-
 pra se non habet, qua participet, nihilque extra ipsam
 se pandit, cuius sit tanquam pars, quemadmodum ho-
 mo animalis. Deinde quæ potissima est ratio, non di-
 citur de multis numero differentibus, prout philosophi
 differre numero intelligunt. Qualis enim Pater, talis
 prorsus est Filius, talis Spiritus S. absque rei alicuius
 absolutæ discrimine. Præterea non enuntiatur plurali
 formula de individuis. Nam tres divinæ personæ non
 sunt tres dii, ut tria humana individua tres homines,
 quod hîc essentia sit vna numero, illic tantum specie.
 Denique ultra tria minimè progreditur, in tria verò
 naturaliter necessarioque insluit, cum in eadem natu-
 ra humana plures paucioresque homines tribus ver-
 sari queant, propter materiam, quæ in infinitum ferè
 secabilis & diuidua est.

Quid dif-
 ferre nu-
 mero apud
 philof. ex
 Porph. &
 Arist. l. 1. to.

Ahibenda itidem cautio est, ne communem illam
 rem, quam divinam essentiam nominamus, putemus
 in diuinis quartam rem constituere. Sic enim fatere-
 mur, quod prorsus fieri nequit, eam reapse esse distin-
 ctam à tribus personis. Itaque neque constituendum est
 tres personas in diuina essentia subsistere, sed è con-
 ternionem cum Luciano Atheo suspicari videamur. Et
 certa communia subsistunt in singulis, non singula in
 communibus, ut contra platonem tractat Aristoteles,
 definiens primas substantias per se coherere secundas
 autem in primis. Illud ferè est, quod prodit Damascenus,
 illud ferè est, quod prodit Damascenus, in Me-
 nus, $\phi\alpha\iota\delta\upsilon\ \delta\epsilon\ \epsilon\kappa\alpha\tau\omega\ \tau\omega\ \pi\epsilon\lambda\omega\ \mu\epsilon\lambda\epsilon\iota\ \epsilon\chi\eta\ \upsilon\pi\omega\sigma\tau\omega\sigma\iota\ \iota\eta\alpha\ \tau\alpha\theta\eta.$
 $\mu\eta\ \epsilon\iota\ \pi\epsilon\lambda\omega\ \alpha\iota\tau\epsilon\lambda\omega\ \mu\epsilon\lambda\epsilon\ \sigma\upsilon\omega\theta\epsilon\sigma\iota\ \phi\upsilon\sigma\iota\sigma\iota\ \gamma\eta\omega\epsilon\iota\omega\mu\epsilon\theta\upsilon\ \delta\eta\ \epsilon\upsilon$
 $\pi\epsilon\lambda\omega\ \mu\epsilon\lambda\epsilon\iota\varsigma\ \upsilon\pi\omega\sigma\tau\omega\sigma\iota\ \mu\iota\alpha\ \alpha\pi\lambda\eta\ \upsilon\upsilon\ \sigma\iota\delta\epsilon\ \upsilon\pi\omega\sigma\tau\omega\sigma\iota\ \kappa\epsilon\iota$
 $\sigma\alpha\upsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\iota.$ Et post, $\delta\ \delta\epsilon\ \upsilon\upsilon\delta\epsilon\ \lambda\epsilon\gamma\omega\mu\epsilon\theta\upsilon\ \eta\ \epsilon\iota\delta\omega\varsigma\ \epsilon\sigma\tau\ \upsilon\pi\omega\sigma\tau\omega\sigma\iota$
 Lucian. in
 Philopatri
 Arist. lib. 1.
 de animo
 & in Me-
 nus. lib.
 1. cap. de
 Triade.

» σὺν, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῦσιν. Dicimus unumquemque trium
 » absolutam habere substantiam, ne è tribus imperfe-
 » ctis unam conflatam naturam agnoscamus, sed in
 » tribus substantiis unam simplicem essentiam
 » supra modum perfectam absolutamque. Vnde nega-
 » mus speciem ex hypostasis sive substantiis, sed in
 Phil. 2. » hypostasis. Nec repugnat Paulus, quamuis affirmet
 Differentia » Verbum Dei in forma Dei esse. Siquidem Esse &
 Esse & » Subsistere tanto intervallo distant, ut nemo sentiat in-
 Subsistere. » diuidua Subsistere in uniuersis, nisi animo sibi fingat
 Aristot. in » uniuersalibus etiam dicit Aristoteles, nempe quia in
 Categ. » illorum ambitu continentur. sic λόγος est in forma Dei,
 id est, Deus, in cuius forma, quam appellamus diui-
 nam essentiam, comprehenditur. In eadem non substi-
 stit, quippe qui in se habeat per seque constet, non in
 diuina essentia sive per diuinam essentiam, quam ipse
 potius sustinet actūque ponit. Nam Subsistere est indi-
 uidorum substantiæ atque hypostaseων, Esse quoque
 communium. Quare merito multis, doctis præsertim,
 Lib. Bezae » displicuit libellus quidam Bezae, tum quia tuetur pu-
 de unitate » dendum Magistri errorem de αὐτῶσιν, tum quòd ei
 essentia. » titulum fecerit. De unitate essentiæ & tribus in
 ea Subsistentibus personis, cum propriè fuisset in-
 scribendus, De unitate essentiæ & ea in tribus
 personis Subsistente, ne Quaternarius, quibus ipsius
 symmystas astipulari interdum queruntur Gregorius
 Paulus & Ioan. Casanouius, labendi vllam (vltimam
 non iustā) præberet occasionē, ne ve in s. Trinitate tale
 Communitus » figmentum animo volutare videretur, quale Auerrois
 intellectus » Arabs mirus Chimærarum artifex in humanis animis,
 Auerrois. » quando unum quendam & communem intellectum

per se extare somniat, ac hominum mentes non secus
 in illum resoluit, atque mixta corpora in sua elemen-
 ta abire cernimus.

Dolendum est autem Trinitarios tam proiectæ esse Vocem di-
 impudentiæ, ut non solum ea, quæ spiritu sancto af- uinæ essen-
 flati, saluberrimè credimus & loquimur de Dei est- tiæ non esse
 sentia, sardonice rideant, verum etiam effutiant Es- fictitiam,
 sentiæ vocabulum à Patribus temerè præter scriptu- cõtra Gre-
 rarum authoritatem cõfictum, ac è Mercurio Trisme- gor. Paulū
 gisto, qui plurima in Pimandro & aliis libris de Dei in libro cõ-
 ouσια philosophatur, nefarie sceleratèque ad Christia- tra Sabel-
 na dogmata traductum. Quod procul dubio consultò lianos &
 ab istis factum est, quia iam tum meditabantur ad in Tabulis.
 uersum ea, quæ sanctè de θεοῦσιν sancita sunt à Ni-
 cæna synodo cõtra Arianos, uti proximo Petricouensi
 conuentu apparuit. sed hæc scelestæ assertio facilè
 scripturis, quas suæ impietati prætendunt, refutatur, in
 quibus non tantum τὸ ἅγιον εἶναι, eique synonyma multa
 sæpius occurrunt, sed etiam ipso proprium Dei nomen
 constare pronuntiat. ac, ut omittam quæ de se pro-
 nuntiat dominus apud Mosem, quæque superiore li- Exod. 3.
 bro de nomine tetragrammato differui, potuerène ap-
 titius ora istorū obturari, quàm hoc verbulo ὁ θεός, ὁ θεὸς, Apo. I. &
 ὁ ἐρχόμενος, quod D. Ioannes eodem capite modò Pa- 2.
 tri, modò Filio attribuit? si vrges te nondum cernere
 vocem θεός, ac sis tam hebes, ut non teneas de quo
 dicitur unum coniugatorum, de eodem affirmari al-
 terum, audi quid B. Petrus scribat. Per hoc officia- 2. Pet. I.
 mini ἡμεῖς κοινωνοὶ φύσεως, diuinæ consortes natu-
 ræ, Tibine diuina essentia à diuina natura differt?
 Quid putas Paulum significasse, cum Christum nar- Phil. 2.
 raret, & μετὰ τὸ θεὸν ὑπαρχόν? Aliud fortasse esse οὐ-

Heb. I.

ἀλλ' ἄλλο ὄνομα, item aliam esse οὐσίαν θεοῦ, ἢ ἄλλῃ μορφῇ ὄναι; Cū eundē appellat characterē ἑωσὶ αὐτοῦ; ἢ πᾶσι; substantiā ne obscurē tibi videtur meminisse? Siue enim hypostasis illic significet personā atq; substantiā, vt res postulat, siue substantiam ceu essentiam perpetuò sequitur Deo tribui essentiā, quoniā nulla est hypostasis, quæ prius non sit essentia, ac hypostasis definiri nō potest, quin in eius definitionem essentia nomen ingrediatur.

Locus à toto.

Locus à definitione

Cic. in libr. de natura deorum.

Iam quid moneam nobis diuinam essentiam, diuinam naturam, deitatem, diuinitatem idem penitus declarare, cū etiam M. Cicero in libris, quos de ea re edidit, indifferenter naturam deorum ἢ diuinitatem vsurpet atque adeò confundat? Quoties autem vel deitatis, vel diuinitatis mentio in sacris paginis occurrat? Duo loca de promam ex B. Paulo, in quibus singulis singula extent vocabula notationis eiusdem, vt noscās, Trinitarie, scriptoribus nostris non defuisse copiā, qua Dei substantiam mortalibus denuntiaret. Ad Romanos, Per ea quæ facta sunt, cōspicitur ἢ πᾶσι αὐτῶν δὲ θεῶν ἢ ἑἰς θεόν. Ad Colossenses, In ipso inhabitat, πᾶσι τὰ ἡρώα τῶν θεῶν. Quamobrem si prohibes dicere Patrem ἢ Filium ἢ Spiritū s. eiusdem essentia, saltem permitte, vt eos Petrino Ciceronianōq; vocabulo asseramus esse eiusdem naturæ, Paulino eiusdem formæ, substantiæ, deitatis, diuinitatis, vt que in disputatione de Deo Dei naturam, formam, substantiam, deitatem, diuinitatem denique nominemus. Permite etiam, vt Ecclesiam à Patribus circumcisus vt omnium temporum eadem extitit populi domini fides, non à Trimegisto, quemadmodum blasphemias, essentia vocabulū accepisse agnoscamus. scribit Iosephus

Ios. extre-

se complexum, quatuor libris sententias suorum Iudæorum ἀειθεῖς ἢ τῆς ὁσίας αὐτοῦ. qua ergo impudentia, qua procacitate asseuerabis portenta esse Christianorum, quæ de Dei essentia enuntiat? Te hæc quidem valdè turbant, quia fortasse cupis nullam Dei essentiam extare, vt è conscientia tua criminum vlcibus cooperata metum numinis penitus extrahas, sed te vehementius vrunt, (Ne erubescas, fatere quod res est) te vehementius vrunt, quæ de ea Christiani persuasissima habemus, credimus, palam testamur. Verum etiam si te disseccari miserè oporteat, quæ de illa sentimus repetita audies, aut aures obturabis.

In diuinis rebus essentiam profiteamur maximè vnam, singularissimam, simplicissimam, omnino indiuiduam ἢ ἀδιαιρέτην, summam, infinitissimam. Vnam quidem in singulis personis, quippe quæ eadem tota consistat in Patre, tota in Filio, tota in S. Spiritu, scribente Apostolo plenitudinem omnem, omnem inquam plenitudinem in Filio inhabitare, ἢ de plenitudine eius, id est, de S. Spiritu, qui est Verbi Dei plena substantia, nos omnes accepisse. singularissimam autem, quòd nō numeretur, sed eadem numero vigeat in personis singulis, imò verò sit personæ singulæ. Nam vt refert Aristoteles in Metaphysicis vnum numero ἢ singulare re nihil differunt, simplicissimam etiam eam credimus tanquam partibus ἢ omni compositionis genere carentem, prorsus sine accidentium, formarum, facultatum diuersitate. Indiuiduam ceu insecabilem, quasi simpliciter indistinctam, ac omnino citràque diuisionem eandem, coniunctim quidem in cunctis tribus personis, diuisim verò in singulis, neque maiorem in cunctis, quàm in singulis, neque minorem in singu-

mis verbis
20. Antiq.Quid de
diuina es-
sentia cre-
dendum.Col. 1.
Ioh. 1.

Metaph. 3.

lis, quam in cunctis. Hæc enim ex eo consequuntur, quod vnica singularissimæque extet Patris & Filij & Spiritus S. diuinitatis plenitudo, ac essentia Patris existat Filij quoque atque Spiritus essentia, & essentia horum illius substantia. Summam adhæc prædicamus, quia cæteris naturis in infinitum cminet, nec aliquam habet, non dico æqualem, sed ne minima quidem vmbra similem, vt rectè Simonides Hieroni Syracusano responderit, quãtò diutius consideraret, tãtò sibi rem videri obscuriorem. Postremò infinitam agnoscimus, quod in immensum pateat, velut pugillo metiens aquas, & celos palmo ponderans, tribus digitis appendens magnitudinem terræ, & vastos montes in statera, mundum denique vniuersum pugno continens, adeò vt (ò essentia stupendum pelagus) tam sit extra supràque mundum, quam intrà, potiùsque iuxta Cabalicos Hebræorum, haberi debeat locus mudi, quam mundus locus ipsius. Quantumuis longè latè, alie porrigatur vniuersitatis amplitudo extra omnia non excluditur, intrà non includitur, suprà eleuatur. Quoniam ergò infinitissima est diuina essentia, etiam si sit singularis, seipsam pluribus personis tribuit, id quod non possunt singulares hominum naturæ, quippe que finite & terminatæ existât. Confitemur quidem præterea eandem esse æternam, necessariam à nullo pendentem, omni præstantia excellentem, nulli casui, mutationi, labi obnoxiam, ita vt sese fidei nostræ oculis offerat natura quædam illustris, vniuersis perfectionum gradibus absoluta, omnibus numeris completa, sed has virtutes hoc loco non persequimur, quando præcedêtes sat sunt, vt doceamus, qui tres diuinæ personæ inter se coniunguntur intima singularissimæque

Cicer. i. de
nat. deor.

Esai. 40.

Nota.

essentiæ necessitudine.

Ex his igitur apparet quantũ Ariani qui plures es- 4. in rebus
sentias introducebãt, repugnemus Orthodoxi. Contra ab Ariani
eos defendimus vnitatè essentiæ omni prorsum diuer- Orthodoxi
sitate sublata, ac illius causa vnum Deũ numero cre- differunt.
dimus. sentimus deinde essentiæ summam esse simpli-
citatẽ, Deum simplicissimum confitentes remota di-
uisione atque separatione, quæ compositionẽ afferant.
Præterea agnoscimus personas essentiæ omnino pares,
ac repudiamus omnem æmulationem, quæ naturæ importet
alienationem, differentiam, dissimilitudinem, Filium
Patri per omnia similem, itẽmque spiritum sanctum
Filij imaginem adorantes. Adhæc à nobis ponitur ab-
soluta omnibus numeris æqualitas potentiæ, magnitu-
dinis, æternitatis, proindeque execramur istos, quibus
tres sanctæ hypostascs sunt vel dispares vel inæquales.
Fætêt etiam nobis Trinitarij, qui quamquam hoc dif- In quo Tri-
ferre videri velint ab Ariani, quod hi tres essentias nitarij di-
impares perinde atque personas constituerent, ipsi ve- cant se dif-
rò tres essentias pares pro personarum numero prædi- ferre ab A-
cent. eodẽ tamen, vbi diu multũmque cum loco, quo rianis.
constricti tenentur, colluctati sunt, velut in histram,
quod tutum putant ab aduersariorum incursionibus
feræ bestia, agitati pressique euadunt. Nam eò se fu-
renter proripientis Gentilis hæc est assertio. Solus Pa- Valerinus
ter est immensæ substantiæ. Filius verò Spiritus Gẽtilis pro-
est ex Deo ineffabiliter generatus, ac pro gene- thesi 24.
rationis modulo circumscriptibilis genitus. In sua confes-
quam profectò sententiam omnes pedum manuumq; sionis.
plausu ire apertè visi sunt, vt iam negari non possit, in
illa synodo Petricouensi, cuius summulam initio hu-
ius operis præscripsimus, dum ex conuentibus Ariani

sirmium approbauerunt. Hic mihi cerne, quam verè sermone prouerbiali usurpatum semper fuerit, Neminem repente fieri turpissimum. Nam cum primum non auderent calumniam inæqualitatis mouere Filio Dei & spiritui sancto, tandem ad illam à sathana ipsorum spiritu deducti precipitati que sunt.

Tres essentias pares non confitendum cū Trinitariis
Præterea demus eos persistere in priore sua opinione, ac sancire tres pares essentias, perinde atq; tres essentias pares, propterea cædo, Ariani esse desinent? Fateor quidem antiquorum istorum, quorum pinguem crassumq; in scripturis damnatum errorem quarto loco paulo ante posui, ordinem posse effugere, verum tamen nunquam obtinebunt, quin in Arii sobole aliqua numerentur. Nam Aetius & Eunomius arbores Arianae infelicissimi stolones eo à præcessoribus abfuerunt, quod essentias iam pares equalés que facerent. Testis Gennadius, cum in sabbati vita sic ponit, Aetio verò & Eunomio discipulo ostendit Patrem & Filium non duarum esse naturarum & diuinitate parillum, sed vnus essentia, & alterum ex altero. i. ex Patre Filium, alterum alteri coæternum, cui credulitati Aetius & Eunomius contradicunt. Nec dubium, quin ad extremum in eum inauspicatum errorem deciderint propter inauspicatū Anomæorum nomē, qui id cognomen ex hæresi contraxerunt, cum iam cernerent iniquis auribus ab omnibus accipi, quæ ab istis blasphemabantur, Christum scilicet planè esse dissimilis disparisque à Patre substantia. siquidem ne quidem Ariani hanc contumeliam æquè audiebant, cum ipsos confiet in Antiocheno conuenticulo sanxisset, ne Christus magis diceretur ἀριστος, quam ὁμοούσιος, satisque esse statuerent, vt Pa-

Gennad.
in catalog.
virorum
illustrium.

tri predicaretur ὁμοούσιος. Ex quibus sane intelligitur Catholicos semper credidisse vnā essentiam in tribus personis equalibus, cæteras verò diuersorum persuasiones ex falsa Arii doctrina profluxisse. Ab eant igitur isti & negent sibi vllum esse cum Ario, Arianiſque commercium.

Explicatis iis, quæ ad essentia diuina mediocrem illustrationem pertinet, facilius nunc intelligetur, quæ de persona siue hypostasi, quam scholastici, verbum è verbo, suppositum interpretantur, pertractanda sunt. Essentia, vt dixi, quoddam vniuersum est comparatione hypostasis, quæ adhæc eius, quod per se subsistere, & in nullo pendere dicitur, notationem continet. Natura humani corporis in Petro persona nō est, quippe quæ per se nequaquam hæreat, sed per Petrum, quo scilicet intereunte passōque partium distractione interit quoque humani sui corporis sustentatio. Artes enim, si quando per se coherent, destructa totius forma atque actu, abiiciunt partis rationem, nouāque prorsus induunt. Verbi gratia, Mortui Petri corpus non amplius Petri corpus est, sed cadauer, suppositum iam in se fident, imò verò, si Aristoteli fidem addicimus, nō magis humanum corpus habendum est, quàm quod ex ære vel gypso in speciem hominis fingitur. Causam adiicit, quia rerum omnium natura non ex externa facie, sed forma interiore atq; adeo functionibus naturæ propriis ponderari debet. Ergo cum illud nulla vitæ opera exerceat, nihil humani gerat plus quàm gypsum aut æreum, vt iam aliqua sit hypostasis, Petri certè hypostasis nulla ratione potest cenferi. Anima verò Petri, quādiu vinculis corporeis constringitur, rationem hypostasis neuiquam obtinet, quippe quæ

De Persona
vocabulo.

Arist. 2. de
animo c. 1.

Anima aut
sit persona.

nondum per se habet, nec verò hærebit, donec de-
posito corpore libera solutaque fuerit omni concretio-
ne mortali. Interè Petrus ipse, qui animo simul &
corpore continetur, qui vtrumque eadem opera susten-
tat, vera est hypostasis, quoniam per se consistit in hu-
mana natura, non quidem communi (hanc enim lo-
quendi formulam iustis de causis paulò antè reprehē-
dimus) sed propria & incommunicabili. Ita tamen,
vt Petrus non nisi existat suum corpus suaque anima,
neque ex tribus eius persona consistat. Nam illa siue
subsistentia subsistendi per se, siue substantiandi partes ratio nõ est
est proprie- aliquid actum à partibus separatum, quin potius pro-
tas, nõ sub- prietas quædam manans ab vno principio, vbi vnicũ
stantia. extat principium, quemadmodum in mentibus sepa-
ratis, à duobus, vbi iam duo, quemadmodum in ho-
minibus animo & corpore constantibus. Atque hinc
profecta est illa cuiusdam libelli, quem Nyssenol olim
ediderat, inscriptio, ὅτι μὴ ἔστιν ἡ ἀνὴρ ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ
τοῦ σώματος ὑπερτέρας, qua declarabatur subsistentiam in
homine è corpore & animo, animi ve & corporis adu-
natione profluere.

Theod. in Polymor. Quamuis autem per se subsistendi ratio rebus bru-
Damaſc. in tis itémque inanimis conueniat, ac ideo Græci scripto-
primis inſi res, in his Theodoritus, Damaſcenus, Pachymeres, Sui-
tutionibus das, hypostasis vocabulũ tribuerint funalibus, bubus,
& logica. equis, oleis, similibusque substantiis. Nostri tamen, vt
c. 10. & 11. cogitationem in naturis præstantioribus detinerent,
Pachym. in hoc nomen soli naturæ intelligenti accommodarunt,
2. cap. di- vocem generis certæ speciei astringentes. Hinc, opinor,
uin. n. apparet, vt assignari debeat siue personæ, siue hypo-
Personæ stasis definitio, intelligentis naturæ indiuidua subsi-
definitio. stentia, per subsistentiam autem intelligi coherentiã;

quæ per se consistat nec dependeat aliunde. Quæ sanè
cum ea recipitur, quam maiorum definitionem no-
minat vetustus satis scriptor Hugo Eterrianus. Persona Etterianus
(inquit) est substantia rationalis proprietatibus ab eius- libr. 1. de
dem naturæ rebus numero differens. Hæc est maiorum process. Sp.
definitio, cuius descriptionis sensus hic esse videtur. sancti con-
Persona est substantia rationalis, quæ per suas proprie- tra Græcos
tates singularis intelligitur, vt Pater per generationẽ, cap. 11.
Filius per natiuitatem, Spir. sanctus per processionem,
ac per horũ similia, quæ singulis personis connecti pos-
sunt singulariter. Et paulò antè. Nã persona, quod sin-
gulare est, & per se manifestat, cõkursũq; insignitina-
rũ proprietatũ secundũ rationẽ ex proprietatibus con-
sideratam, vt indiuiduum à communi secerint, & in-
dicat. Eodem deo vobitur Boëthij circumscrip̄tio, Per- Boëthius
sona est naturæ rationalis indiuidua substantia. 17. libr. de
Nam etiam ipse more veteri, qui & apud Hilarium duabus
occurrit creberrimè, substantiam sumit pro subsistentia, Christi na-
cuius vim notionemque modò attulimus. Lombardus turis.
idem planè sensit, nisi quòd, ne per omnia Boëthio si- Lib. 1. sent.
milis videatur, paulò aliter verba collocat, dum Per- dist. 25,
sonam ait esse substantiam rationalem indiuiduæ Richard.
naturæ. Aptiorem quidem Richardus Victorinus se lib. 4. de
reperisse gloriatur, per quam persona dicitur Intelle- Trinit. cap.
ctualis naturæ incommunicabilis subsistentia, 3. & seq.
verum si acrius attendis, de verbis tantum rixam mo-
uet, cum per indiuiduam siue substantiam siue subsi-
stentiam non modò intelligatur ea, quæ singularis sit,
sed etiam quæ incommunicabilis, hoc est, quæ per se
hæreat nec in alio substineatur.

Itaq; grauissimè peccant, qui vel partes ratione vel
qualitate, id est, nudis proprietatibus personam defi-

Personam nec esse partem nec qualitatem, sed id quod proprie subsistit. Valla eleg. lib. 6. cap. 34. & in dialect. Calu. lib. 1. Inst. cap. 13. Num. 5. & 6. Cōtra Antrinitarios. Personam non tantum proprietatem, sed & subsistentiam notat. Dan. lib. 1. cap. 6. Lib. 3. c. 5.

niunt, post Laurentium certè Vallam, qui contra Verthium arrogāter pro Grammatico, ne dicam impiè, demonstrandam sumpsit personam nihil esse aliud, nisi inseparabilem qualitatem, cuiusmodi in sole posuit lucem, vibrationem, colorem. Ac ut præteream stupidos illos, qui eam partem essentia faciunt, quod iam satis sint superioribus confutati, intelligerè que potuerint multò magis rationem totius obtinere, isie est infelix scopulus, ad quem naufragium certatim faciunt quotquot fermè Sectariorum, aduersus Trinitarios hodie stringunt calamum, ut proinde æquissimè à Trinitariis Sabellianismi infimulentur. Quia enim, ut mox disputabo, videant apud Latinos personam vocabulum qualitatem designare, veluti cum personam philosophi, personam pauperis, personam nobilis dicimus, putant consequēs, ut ex ea significatione ad diuina quoque translatum sit. At qui nominibus personarum, que sunt Pater, Filius, & Sp. sanctus, nō solum significantur proprietates, id est, Patris, Filij & Sp. sancti notationes (quibus barbari paternitatis, filiationis, spirationis voces indiderunt) sed etiam hypostases, quemadmodum nominibus Petri & Pauli præter eorum proprietates, qualitates, proprias notas, ipsorum quoque indiuidua, per se que consistens substantia declaratur. Id luculentè tradit Ioh. Damascenus, dum inter cetera, que diuiniſimè de Dei filio edisserit, τὸ ἰδὸν ὑπεσταύει, inquit, καὶ ἐὰν τὸν διήρηται τοῦ ἐκείνου, παρ' οὗ τὸ ἰδέον ὑπεσταύει. Ex eo q̄ subsistit per se distinctur ab illo, à quo ortu hypostasim habet. Et alibi, ἐπὶ τῆς θεότητις μίας ἰδέου ὁ μολογῶν ἑδρ, θεὸς δὲ ὑπεσταύει κατ' ἐξουσίαν ἑαυτοῦ. In diuinitate vnam naturam cōfitemur, Tres autem hypostases dicimus, que secundum

secundum veritatem sunt. Quare præclare notat Idem lib. 1. vocabula Patris, Filij, & Spiritus sancti Innati, Nati cap. 10. & Procedentis, itémque principij & eius quod manat ex principio ἡνωτικὰ ἔστι τὸ τοῦ θεοῦ ἀλλοιὰ ἡσας ἢ τὸ τῆς ὑπεσταύειας ἔστω, neque solum vnus ad alterum habitudinem, verum etiam subsistentiæ modum atque rationem declarare, ut ij quoque sciunt, quibus ius illud perspectum est, quo aduersus Nestorium pro vna in Christo persona, militamus. Alioqui, obsecro, qua Cōtra SKC-arte nos ab errore Sabellij extricaremus, cui heresis infamia à Maioribus iniusta est turpiter, non quia Deum Trinomium, nudis ve & inanibus relationibus trinum diceret (hoc enim recentium maculam Sabellianam à SKCKIUS se excutere satagentium commentum est) sed quia negabat Ternum subsistentis indiuiduis, & ut veteres, Trinit. pag. à quibus habemus hanc heresim profligatam, loquuntur, τὸ πρὸς τὸν. Ob eam ergo causam quatuor aduersum istos semper defendit Ecclesia. In primis affirmavit subsistentiarum, que per se cohererent, multitudinem atque distinctionem, confessioneque pluralitatis singularitatem sustulit. Deinde pluralitatem illic docuit non tantum esse rationis aut proprietatum, sed etiam rei, & quasi subiecti, atque ita per veram realémque distinctionem exclusit id, quod vnicum dicitur. Præterea in rebus personalibus originis ordinem posuit, sumnota confusione discretionem, que importat ordinè, predicauit, cum Tertulliano contra Praxeam personā appellauit ordinè in Deo, qui nihil de Essentia mutat. Ad extremum hypostases indiuiduo amoris vinculo ita sociavit, ut per cōsonantiā auferat solitudinè, separationè, diuisionè, & quicquid est eiusmodi. Quid Persona apud Tertull.

Hæc autem hætenus vocabulo hypostasis bellè

congruere nemo ambigit, qui modò intelligit hypostasim Græcè Latinorum subsistentiæ & supposito, quod An persona Dialectici vocant substantiam & Hoc aliquid, re-
 Ædem quod spondere. Verùm dubitatio existit de persona, quæ
 hypostasis. quidem non videtur sonare Hypostasim, sed vox esse
 sumpta è mediis Comitorum & Tragicorum theatris, ubi actores vocantur personati, & personæ ij, qui agunt herum, seruum, vel alium quempiam, à personis certè, quas qualitates & quasi facies interpretantur, quibus alij ab aliis discernuntur. Concedo quidem nihil magni referre, si assentiamus primam hæc esse vocis originem pro ratione Etymy, quem è Caij Bassi commentariis de Originibus rerum attulit Gellius. Ideo enim à personando ficta videatur, quod per operimentum vultus ad speciem hominis asimulatam vox sonet atque clareat. Nihilò tamen minus Momorum os verberandum censeo, qui suæ Latinitati disciplinam Christianam adeò cupiunt inferuire, vt valde sudent in personæ voce de linguis piorum eripienda. Vbi in eis iudicium æque ac eruditionem desideres, iudicium quidem, quod non videantur cernere idem vocabulum sæpe esse multiplex, eruditionem verò, quod id isto in verbulo vsu venire nesciant. Præterea demirare, cur non animaduernerint Personæ nomen translatum e Græco προσωπιον, quo peræque atque ὑποστασις Græci Theologi vtantur, monente Damasceno in priori cuiusdã institutionibus προσωπιον & ὑποστασις idem proteroci, quo se sus pollere apud Theologos. Et sane quemadmodum mollii tor- προσωπιον modo Laruam declarat, vt cum idem Damascenus vnionem duarum Christi naturarum προσωπιον esse negat, nempe personatam, laruatam, simulationem. sicuti quibusdã hæreticis iam olim placuerat,

Cell. lib. 5.
cap. 7.

Valla lib. 6
cap. 34.
Bud. in
Pandectis.

Nota obsc
mulii tor-
quet, lib. 3.
e. 3. inter
pretatione.

modò hominem ipsum, vt apud Phocylidem, ἀδικοῦς
 μὴ κτῆναι προσωπιον, ac passim apud Græcos nostræ reli-
 gionis scriptores: ita Persona non tantum speciem, si-
 miliudinem, vultum, deinde verò quadam transla-
 tione dignitatem, vocem, qualitatem siue cõditionem,
 sed etiam hominem ipsum, atque substantiæ ratione
 prædita indiuiduum significat. Prioris exempla sup-
 peditat Cicero, abiicere personam quaestoris, tueri per-
 sonam principis, Fabius fictam oratione induere per-
 sonis, Lilius ferre alienam personam, diuinæ autem
 literæ, personam alicuius accipere. Posteriori præbet
 testimonium certissimum Valerius Maximus probatis. Valer. lib.
 simus sanè Romanæ eloquentiæ testis, qui Titulo de 2. cap. 1.
 antiquis institutis in eum sensum hanc dictionem vs-
 surpans, conuiuium, inquit, solenne maiores institue-
 runt, idque Charistia appellauerunt, cui præter cognatos
 & affines nemo interponèbatur, vt si qua inter ne-
 cessarias personas querela esset orta, tolleretur. Person-
 as necessarias cura disceptationem appellat homines
 propinquitate affinitatè ve iunctos, quemadmodum
 vulgus loquitur, dum probum hominem bonam per-
 sonam vocitat, & Iurisconsulti, apud quos aliud re-
 rum, aliud personarum ius, plerique item tituli nota-
 tionis eiusdem. Hanc significationem seruant Rhetores,
 quando personas à rebus & iudiciis distingunt,
 quando tradunt demonstrationis genus positum in
 laude alicuius certæ personæ, quando aiunt alia esse
 personis, alia negotiis attributa. Aptissimè igitur, imò
 verò elegantissimè diuini, mentes separate, diuinæ sub-
 sistentiæ personæ nomine censentur. Nam nulla ratio
 designari potest, cur homines rectè dicantur Personæ,
 quin cadat in Diuos, diuinæque indiuidua. Omnes

Persona p
humano
indiuiduo
cõtra Vallã
&c.
Inst. ciuiliũ
lib. 2. Tit. 9
Cic. in To-
picis & I.
de Inuent.

sunt substantia primæ, et rationis compotes, nature individue, per se consistentes, quæ personæ ratione omnino constituunt. Nunc obsecro, lector Christiane, quem salutis cura mouet, considera an Laurentianis, quibus persona declarat meram qualitatem, tanto opere contra pium scriptorem Boethium fuerit insultandum, ac docendum Catholicam Ecclesiam, quam Boethij specie, falsi insimulant, personæ vocabulum ad diuinitatis tres res ideo transfuisse, quod in ea tres qualitates inseparabiles proprietates ve duntaxat agnosceret. Tantum, mihi crede, abest ut id inquam senserit, ut in sabellio, praxea, similibusque monstis, quorum tamen plena sunt (pro dolor) sectariorum conuenticula, iam pridem confoderit. Si mihi non credis, euolue, etiam atque etiam obtestor, libros veterū, qui de Deo optimè senserunt, quos nostræ pietatis habemus magistros et principes. Labor profectò haud inutilis, cum nec fructuosius, ut rectè ab Augustino de Trinit. ap. 3. scriptum est, aliquid aliud inueniatur, nec periculosus alibi erretur. Nam quem ex reliquis fidei capitibus fructum possis sperare, si in primum peccas? Quid à Deo expectare debeas, si in eum, prout se nobis patefecit, non credis? Hæc reticum esse in controuersus, quæ æstimantur parui, grande piaculum est, quod peccetur in communionem sanctorum, quod tunica Christi insuauis dissinatur, cui etiam impij milites pepercerunt. Quanto cenferi debet capitalius, quanto exitiosius talem se præstare in rebus ad summam celestis salutis pertinentibus. Si te mouet, quod istos in hanc impietatem traxisse videtur, fieri non posse, ut tres per se subsistentes sint vnus Deus, magis quam tres Adamus, Bua, Sethus vnus homo, en paulisper sine, ut quædam

Aug. lib. 1.
de Trinit.
ap. 3.

Ioan. 19.

Ioan. 5.

de vocabulis Trinitatis et τριθεϊταις tibi explicemus. Postea huius difficilis lubricæque quæstionis enodationem, Deo opitulante (ne despera) audies.

Trinitatem igitur intelligimus tres diuinas hypostasies siue personæ ad eò ut tres personæ et Trinitas plane conuertantur, idemque significant. Vnde veteres, quicumque de Trinitate locuti sunt, nomen illud tantum ad personas retulerunt. Ac certè absurdus est error eorum, qui hoc vocabulo completuntur essentiam. Valla quidem voluit Trinitatem esse eorum vnã diuinitatem, Gentilis trium vnitatem, verum isti plus auscultandi non sunt, quam venefica Circe, ad cuius catus xylo et cera aures Ulysses obturabat. Etsi enim dubium non existat, quin trium diuinarum hypostasicon vna sit diuinitas, atque ad eò vnitatis summa, non ilico tamen sequitur hanc esse verbi naturam, hanc vim, hanc notationem. Id apparet ex Græco τριαι, cui non modò illud respòdet, sed etiam ad Græcam vocem commodè exprimendam à Maioribus Latinis usurpatum est. Trinitas ergò non secus ac τριαι ternionem sonat, et quemadmodum apud Latinos quaternio nihil aliud, præter quatuor chartarū et alterius cuiusq; rei numerū declarat, aut duernio cū duabus rebus de quibus hoc dicitur vocabulum, reciprocatur, sic sanè Trinitas vltro citroque comeat cum tribus hypostasis, ad quas designandas vsu recepta est. Atque hinc tres personæ, quæ alioqui essentia numerabili differunt, dicuntur τριαι et Trinitas, ut Trinitas Angelorum, Trinitas hominum, Trinitas rerum. Isidorum quidem Hispalensem temporibus Heraclij scripsisse memini distinctionem inter vnitatem et Trinitatem esse huiusce modi, ut vnitatis sit simplex et singularis, Trinitatis ve-

Quid Trinitas.

Valla lib. 3.
Eleg. cap. 5.
Gentilis in
prothesib.

Isid. lib. 1.
cap. 4.

rò multiplex & numerabilis, quia Trinitas effectrium vnitas, sed aut voluit tropo quodam notationis oratorix ludere, quo similiter iocamur civitatem trium esse vnitatem, aut certè in hac Etymologia, vt in plerisq; aliis, extitit nimius. Caterùm quoniam in eo nihil aiebat monstri, quod esset à Catholica alienum, hoc ipsi condonari potest, istos verò, qui ex falsa notatione nescio quid portentii in animum inducunt suum, minimè ferimus. Quapropter aduersum eos vnitatem & Trinitatem potius ita distinguimus, vt illam ad essentiam, quæ in diuinis indiuiduis vna maximè colitur, hanc ad personas, quæ profectò tres in essentia vnitatem adorantur, referendam simpliciter cum Ecclesia sentiamus. Hinc enim vnitas est in Trinitate, id est, vna essentia in tribus personis, & Trinitas in vnitatem, hoc est, tres personæ in vna essentia. Et tamen turpiter fallitur Calvinus, qui contra Gentilem & in institutione ex eo quod veteres Trinitatis voce significari voluerunt tres personas citra essentia comparationem, colligit in personis non comprehèdi essentiam. Perinde enim ait, atque si quis negaret Trinitatem hominum, quòd significet tres homines, quatenus tres sunt, excludere humanam essentiam ab his tribus singulis. Redit scilicet ad ingenium, quoniam putat personam nudam esse proprietatem, quo de errore satis superque modo disputauimus. Vocabulum autem à primis Apostolorum temporibus ductum continenti quadam temporis serie demonstrare possumus. Dionysius Areopagita nostræ Franciæ Apostolus de diuinis nominibus & de mystica Theologia inculcat vocem $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$. Iustinus philosophus & martyr librum de expositione fidei inscripsit $\tau\epsilon\iota\ \tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$, quod verbum toto illo ope-

Calu. lib. 1.
Instit. c. 13.
Nu. 25.

Trinitatis
vocabulũ
Apostolicũ.

re & plerisque aliis terit. Gregorius Thaumaturgus Euf. histor. sub Galieno in fidei quadam formula, quæ extat apud Eccl. lib. 7. Eusebium, Clemens Romanus in epitome peregrinationum Petri, Athenagoras in Apologia idem obseruat. Latinos quosque vetustissimos id fuisse imitatos liquet è primo Latinorum omnium scriptore celebri Tertuliano, qui librum nominatim scripsit de Trinitate. In Philopatri Lucianus Apostata tempore Adriani Cæsaris vocem iam tum inter nostros percrebuisse indicat, dum ipsos ludit inducere quaternionem Pythagoricum. Qui deinceps sequuti sunt crebrioribus sermonibus eam vsurparunt, quam vt hic debeant enumerari.

Sequitur igitur quarta prefationis nostræ pars, in De $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ qua intima & ineffabilis diuinarum hypostaseon consuetudo explicanda nobis est, de qua sub $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ titulo Græci Theologi plurima differunt. Illa dici posse video vnionem, qua vnum existit in alio non tantum per naturæ participationem, sed etiam per plenam & intimam præsentiam. Hoc inexistentiæ, vt sic dicam, genus Nostri Circumcessionem appellat, quia per illud aliqua, quatumuis à se inuicem absque separatione distinguantur, in se absque confusione insunt, seque veluti immecant, vt cum Deus illapsu suo in piorum mentes se insinuat, infundit ve substancialiter, aut cum impurus Spiritus in animos abreptitiorum, quos $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ Exempla $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ vetus Ecclesia nominauit, introit atque illa $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ bitur. Quemadmodum etiam corpus (quid vetat rem $\tau\epsilon\alpha\delta\delta\epsilon\iota$ obscuram ac difficilem multis illustrare similibus?) corpus, inquam, immortalitate gloriaque beatum in alio corpore tali claritate nequaquam prædito inest, quale haud dubie portentum exhibuit Christus dum per la-

pidem sepulchro adiectū itémque per medias ianuas, quæ repagulis firmiter obdebantur, corpus suum discipulis spectandum traduxit. Quod ex Angelicis separatisve mentibus, ex duabus quoque Christi naturis adumbrare utcunque licet. In illis naturæ tanta viget puritas, tanta simplicitas, ut in se inuicem citra ullam noxam aut alterius cessionem penetrare, introire, aduenire, insidere, inhærecere possint, velut cum cereorum plurima lumina in vna domo, etiamsi se confuderint atque coniunxerint, integra tamen, incorrupta, perfecta denique disiunctione separantur. In his tam exacta naturarum adunatio, ut diuinitas per totam Christi animam commeet, anima vicissim diuinitatis plenitudinem pro suo modulo capiat, ut nō immeritō à Scholasticis quæsitum sit, Maior ne esset trium diuinarum personarum, quam duarum Christi naturarum vnio, nisi quod coniunctio siue præsentia, quam hoc loco quærimus, cum peneratione, introitu, præsentia nusquā distanti, substātialem porrō identitatem complectitur. Duo quippe alia genera inexistentiæ (vsu teramus hoc vocabulum) quoniam sine eiusdem substantiæ participatione, id est, consubstantialitate adueniunt, non huc propriè pertinent. Primum fit per externam receptionem, qua res loco contenta dicitur esse in loco. Alterum per præsentiam, quæ quauis distantia careat, ut cum Angelū in loco, accidens in subiecto, formam in materia esse pronūtiamus. Ad quam speciem refertur, quod Damascenus tradit duas Christi naturas se inuicem absque confusione ac mutatione immeare, ita tamen illa ut immeatio non profiscatur ex carne. quippe quæ nequit diuinitatem peruadere, sed ex diuina substantia, cui omnia concedunt neces-

Col. 2.

Præsentia
circūces-
sionis duo
importat.
Tria gene-
ra inexistentiæ.

Dam. lib. 3.
cap. 5. 6. &
7. & lib. 4.
cap. 20.

sario. Vnde ipsa diuinitas carnem permeans tribuit carni ineffabilem erga se $\Theta\epsilon\lambda\omega\sigma\mu\epsilon\tau\epsilon\tau\epsilon\tau$, quā vnionem vocitamus. certū hoc nostrū intima, plenissima, ac nullo medio distanti præsentia consubstantialitatem addit. Itaque Dei est maxime proprium, in cuius beatissima Trinitate, uti scriptū reliquit Augustinus, singula existūt in singulis, & omnia in singulis & omnia in omnibus & vnū omnia. Quod miraculum victauorum Episcopus Hilarius ut eleganti similitudine declararet, cum Eucharistia, qua corpori Domini substantialiter adunamur, contulit, eamq; ideo appellauit sacramentum vnitatis Patris & Filij. Quemadmodū enim Christus nobis $\theta\mu\sigma\upsilon\sigma\tau\epsilon\tau$ in nobis inest carnaliter (verbum est Hilarij) per sacramenti participationem, sic ille in Patre naturaliter per diuinitatis substātiā atque consortium. Quoniam autem in absoluta $\Theta\epsilon\lambda\omega\sigma\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$ duo potissimum requiruntur, distinctio simul & vnitas, ac in solis diuinis hypostasisibus summa reperitur vnitas, itémq; distinctio (In illis enim ut distinctio non confunditur, ita neque vnitas distinguitur, quoniam Pater & Filius & Spir. sanctus sine confusione indiuisi sunt, ut D. Leo loquitur, $\alpha\delta\iota\delta\iota\sigma\tau\epsilon\tau\epsilon\tau\ \eta\ \alpha\delta\iota\sigma\tau\epsilon\tau\epsilon\tau$, ut Nazarenus) certè in solo Deo perfecta, absoluta, completa extat $\Theta\epsilon\lambda\omega\sigma\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$. Inde enim peculiariter sacre literæ commemorant, Ego in Patre & Pater in me est, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Verbū erat apud Deum. Vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit. Spiritus qui in Deo est. Tantū in te Deus, & extra te nō est alius, iusta Nostrorum quiddam lectionem. Pater in me manet. His enim locutionibus priuatam quandam causam insinuant, cur tres sint vnus Deus, quæ à nobis non prius clarè compre-

Aug. libr.
6. de trim.
cap. vlt.

Hilar. libr.
8. de Trim.

Duo in
 $\Theta\epsilon\lambda\omega\sigma\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$.

Ioan. 10.
& 12.

Ioan. 1. 3.
& 16.

I. Cor. 2.
Esa. 45.

Ioan. 14.

Cant. I.

hendi poterit, quàm Deus suo favore singulari nos introduxerit in cellaria sua, ubi in eo ad plenum exultemus & latemur perfruentes amoribus eius supra vinum. Interim ne desinamus fide tantam maiestatem contemplari, ac ad eius gloriam pauentes atque attoniti supplicare, ut fidem quam nostris in animis ingerauit, alat, augeat, ad summū sensum perducatur, neque nos sinat sensuum ratiunculis pertrahi ad istam impietatis faciem, quam iam cernimus longe lateque in Europā per Tredeitas, & iis aduersos Neosabellianos excitari, atque flagrare. Ardua quæstio est, fateor, quæque humanis mentibus percipi nequeat, sed propterea à disciplina, quam Dominus tantis Apostolorū sudoribus propagauit, tam multo martyrum sanguine confirmauit, tam difficilibus hominum & doctrina & vitæ sanctitate præstatum aduersum similia monstra luctationibus stabiliiuit, desiciendum est? Cur non potius assidua manu versamus eorum libros, qui ætatem in tam obscuris difficilibusque arcanis nostra causa obtinuerūt? Cur non ipsorum demonstrationes ex inerrantibus Dei oraculis depromptas attendimus, quibus tam euidenter, tam dilucide putidas istorum opinaciones infirmarunt? Illos probabile est cum ad summam, quæ in ipsis viguit, doctrinam, integerrimam incorruptissimamque vitam, Dei inspirationibus valde opportunam addiderint, sincerius hac de materia iudicare, diuinius etiā scribere. Id experiri licet in D. Dionysio, quo nullus mortalium hanc de θεωρητικῆς contemplationem melius, mea quidem opinione explicauit, nullus exemplis clarioribus illustrauit. Munde diu. no tua & reciproca principalium hypostaseon mansio & minib. c. 2. sedes planè supra omnem modum vnitur, nullaque

sap. I.

Diony. lib.

de diu. no

tua

& reciproca

principalium

hypostaseon

mansio

& minib.

c. 2.

sedes planè

supra omnem

modum vnitur,

nullaque

parte confunditur, similis lucernarum luminibus, vt exempla domestica, & quæ sub sensum cadunt vsurpem, quæ cum in vna domo ardent, tota in se totis insunt, & cum pura sint, certamque habeant alia ab aliis peculiariter consistentem distinctionem, vniuntur ipsa distinctione & distinguuntur ipsa vnione. Nam certe in domo multis luminaribus positis, constat in vnum aliquod lumen omnium lumina coniungi, ac vnum indistinctum splendorem emittere, ad eò vt nullus opinor, possit huius lucernæ lumē à cæteris ex aère omnia lumina complectente distinguere, & alterum sine altero cernere, quòd in totis tota sine permixtione temperata sint. At verò si quis vniam facium è domo subduxerit, ita simul educet vniuersum eius lumen, vt nec quicquam aliorum luminum cum ipso attrahat, aut de ipso aliis deserat. Erat enim ipsorum, vt dixi, totorum per tota completa absolutaque vnio, absque vlla prorsum miscella & alicuius partis confusione, quippe cum lumen reuera in aère corporeo, & ex materiato igne pendèret. Vbi quidem superessentialem vnionem longè superare dicimus, non solum corporeas coniunctiones, verum etiam illas, quæ in ipsis mètib, intelligentiisque existunt, quas sine mixtione & modo natura superiore habent lumina illa supercaelestia Deòque similia, tota per tota iuxta participationem ipsis, qui vnione omnia superante participant, conuenientem. Græca si cui magis allubescunt, sic habent, ἢ ἐν ἀλλήλαις ἢ ἐν ἀρχαῖς ἢ ἐν ὑποστάσεων μονῆ καὶ ἰδιότητι καὶ ἐν ἑαυτῶν ἑαυτῶν, καὶ οὐδὲν μέρος σκευαυτῶν ὄντι, καὶ τὰ ἀφ' ὧν λαμβάνονται, ἢ ἐν ἀλλήλαις καὶ οἰκείαις χριστομασθεύσεως δείγμασιν, ὄντα ἐν οἷα ἐν, καὶ ὄντα ἐν ἀλλήλαις ὄλοισ ὄντιν ἀκραφῆ καὶ ἀκρίβῃ τῶ ἀπ' ἀλλήλων ἰδιότης ἐφίστα ἰδίω

ἔχει δὲ κρισιν ἐνώπιον τῆς θεᾶς κρισί, καὶ τῆς ἐνώστῃς θεᾶς κακῆς
 ἰδία. καὶ γὰρ οὐδὲν ἐν οἴκῳ πενήτων ἐνόησαν λαμπτήρων
 πλεονεξίαν πρὸς τὸ φῶς ἐνοῦν ἰδία τὰ πάντων φῶτα, καὶ μίαν ἀγγίλω
 ἀβύσσον ἀσπασίαν, καὶ ἕκαστος αὐτῶν οἴμα, δυνάμει τοῦ θεοῦ
 τῆς λαμπτήρος τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ ἄλλων, ἐκ τῶ πάντων τὰ φῶτα
 ἀειχρότης ἀέρος δὲ κρισί καὶ ἰδέειν ἀνδρῶν τέρου θάπρον,
 ὅλων ἐν ἑλπίδι ἀμυγῶν συγκαταμύθων. ἀλλὰ καὶ εἰ πῶς ἕνα πρὸς
 τοῦ πυρῶν ὑπεξαχρῶσι τὸ δωματίου, σωεξιδύσεται καὶ τὸ
 οὐκ εἶναι αὐτῶν φῶς, οὐδὲν πρὸς ἑτέρων φῶτων ἐν ἑαυτῶν συμε-
 πασώμενον, ἢ τὸ εἶναι τῶν ἑτέρων καταλείποντι ἡ γὰρ αὐ-
 τῶν, ὁ παρ' ἑφῶν, ἢ ὅλων παρὰ τῆς ἐνώστῃς ἀμυγῆς
 καὶ ὅλου, καὶ οὐδὲν μέρει συμπεφυμένῃ, καὶ τῶν ὄντων ἐν
 ἡματι τῶ ἀέρι, καὶ ἕξ ἐν ὅλου τῶ πυρὸς ἡρημῶν τῶ φῶτος,
 ὅπου γὰ καὶ πῶς ἡσπύσονται ἐν ὄντι ὑπερδουδαί φαρμῶν, ὅτι
 ἐν ἡματι μόνων ἐνώστῃς, διὰ καὶ τοῦ ἐν ψυχρῶν αὐτῶν, καὶ
 ἐν αὐτῶν τοῖς, αὐτῶν ἐχρῶσι ἀμυγῶν καὶ ὑπερκοσμίως, δι' ὅλων
 ὅλα τὰ θεοειδῆ, καὶ ὑπερρενία φῶτα καὶ μὴ ἐξιν ἀλόγοι
 τοῖς ματῶσι τῆς πάντων ὑπερμύθῃς ἐνώστῃς. Praclare
 quidem. Nam eleganti hac comparatione praeter Pa-
 tris et Filij et Spiritus sancti incomprehensam unio-
 nem, quam nobis in hac fidei caligine utcunque dili-
 neari optabamus, adumbrat etiam assumptae carnis
 mysterium, Christus quidem dixerat, Ego a Patre exij,
 et ad Patrem vado, sed quia idem testificatus fuerat
 se unum esse cum Patre, non satis percipiebatur, quod
 ipse sine Patre potuisset humanam carnem induere.
 Respondens igitur Divus, quemadmodum, inquit, si e-
 multus una fax subduceretur e domo, nihil illa secum
 traheret ex alius luminibus, nihil etiam de suo illis re-
 linqueret, sic mihi cogita Filium a Patre profectum in
 mundum neque secum traxisse Patrem neque spiritum,
 sed nec illis sui aliquid dereliquisse, itaque indivi-

duum suae immanentiae exitum fecisse. Sed de his ali-
 bi. Interea hic observa, ut Divus familiari exemplo
 repellat raucam plagam cuiusdam Andreae Friccij, Impietas
 qui in Polonia ad reliquas animi sui impietates, Ari- Andrea
 nam adiecit. Is quodam in libro quem de Mediatore Friccij,
 Christo inscripsit, statim in initio prodit quid de trium
 hypostaseon una ac eadem diuinitate sentiat. Nam se
 non videre fatetur, qui si una sit trium essentia, Pater
 simul cum Filio non sit incarnatus. Stupenda profecto
 inscitia, quae non alio simili castiganda est, quam Dio-
 nyfiano. Ex tribus luminibus in una domo micanti-
 bus unum in solidum foras traduci potest, cum interim
 duo reliqua tota ac integra intus maneant, neque villo
 modo participant iis, quae alteri foris eueniunt. Sic ex
 tribus diuinis personis una dicitur descendisse in car-
 nem, ac ut fert scholasticorum nostrorum breue sci-
 tumque dictum, incarnatio terminatur in personam,
 non in essentiam. Quamuis enim in verbo diuina ef-
 sentia incarnata corporataque sit, non tamen absolutè
 et ἀπὸ ὧν.

Tenes et fortasse quam expectasses pluribus, quae
 de essentia, persona, triadis voce, et ἀειχρῶσις προ-
 funda suscepam, quod ad cetera, quae de tanta re ex-
 plicanda supersunt, instructiorem tibi praebere transi-
 tum. Restat, ut lubricam et periculosam illam quaes-
 tionem de Deo uno et Trino, ad quam omnium tem-
 porum peruersa aliquot ingenia duce sathana fremue-
 runt, secundum scripturas propitiante Deo tibi enode-
 mus.

Impietas Andrea Friccij.

Notæ.

Hic labor, illa domus et inextricabilis error,
 Ut quondam Creta fertur labyrinthus in alta
 Varietibus textum caecis iter, ancipitemque

Sic Virgil.
 de Cretenfis
 labyrintho
 C. ancid.

Mille vius habuisse dolum, quo signa sequentem
 Falleret indeprensus & irremeabilis error.
 Spiritus ipse dolos recti, ambagésque resoluat,
 Cæca simul nobis vestigia, Christe, resigna.

De Trinitate
 et personarum
 scripturæ
 veteres.

Gene. I.

Primum plures numerandas diuinas hypostasies, id est, res per se & seorsum subsistentes, quarum una quæque Deus creatrixque sit, loci sequentes, quorum aliquam partem olim aduersus R. Albonem e veteri testamento coaceruauimus, fidem indubitata faciant. In principio Dij creauit calum & terram. Et, collocutus est, siue, alteri dixit Deus, fiat lux. vox enim Hebraica אֱלֹהִים sermonem vnus ad alterum declarat, ad eò vt alter, ad quem refertur hoc colloquium, etsi non exprimitur, debeat tamen intelligi, ne secum collocutus existimetur is, de quo vocabulum אֱלֹהִים usurpatum est. Testis est R. David Kimhi in suo radicum libro, vbi quid intersit inter אֱלֹהִים & אֱלֹהִים scilicet admodum disputat. Ac hic profectò locus opportunissimus extitit, ad hoc personarum sacramentum designandum, quoniam de creatione mundi agebatur, quæ proprie est Trinitatis opus, vniuersa moliente Patre per Filium in sancto Spir. Tali quippe locutione Paulus ac ceteri scriptores sacri & coefficientiam & ordinem personarum adumbrare consueuerunt. Alloquitur igitur Deus Pater alium in vniuersa mundi conditione, ac dicendo omnia procreat, id est, per Verbum suum, quod in Deo est hypostasis atque subsistit, in auras humani sermonis cogitationisve instar minimè euanescentes. Quod liquido cernitur, dum hominem fabricaturus, faciamus, inquit, hominem ad imaginem nostram. Hæc enim perspicuè sunt verba Patris ad Filium & Spiritum S. eius tanquam consiliarios, vel certè trium

Gen. 2.

personarum seipsas ad hoc insigne opus cohortatum. similiter quod sequitur, Ecce Adam factus est tanquam vnus ex Nobis. Et agedum descendamus & confundamus illic labium eorum. Quam enim frigidum est, quod Hebræoli commentantur, consueuisse linguas omnes אֱלֹהִים רַבִּי, honorisque causa pluraliter loqui de insignibus personis, cum præsertim id in sua non possint indicare, nisi cum vel Deus de se vel de Deo scriptura loquitur? Num saltem alicubi in scripturis exemplum extaret, quo celebres personas pluralis numeri voce appellatas doceremur? Nã duo, quæ vulgo afferunt, & si quæ huiusmodi possunt de promerere à tam amplo corporis Biblici volumine non carent controuersia, ac vel grammatica vel arcana expositione diluuntur, vt perspectum iis est, qui in consilium adhibent Hebræorum Perushim, Agadoth, & Midrashim. Deinde nõne ignobilissimi hominum alloquentes magnates, principes & reges interdum dignitatis ergò vrsupassent versus eos pluralem numerum? Præterea si modus loquendi de Deo pluraliter ob dignitatem illius tantum vrsitatus est, cur non perpetuo seruetur, cum honor illi semper debeat idem? Et tamè Moses, à quo hanc pluralem dicendi formam hausimus, dixit, Mitte domine alium, non, Mitte, Dele me de libro vitæ, non, delete, sexcentaque huiusce- Exod. 4. modi. Ex quibus certè vnitatem essentia & actionum insinuatum, quemadmodum ex locis quorum formula pluralis est, ternionem personarum, aut scripturarum sensa frigida, plena vanitatis, succi mysteriūq; inania censere oportet. Quod cum cerneret Maometes, dum se candidiorem rerum sacrarum censore exhibere cupit, dum amulatus veteres scripturas plurali voce de Deo

Deus ha-
bet animā
nec est plu-
rus a
Maometi.

Gen. 18.

sic in veri-
tate Hebrai-
ca, è qua
fere sequē-
tia transfe-
runtur.

Gen. 20.

Gen. 35.

Deut. 4.

Deut. 5.

Ios. ult.

2. Reg. 7.

2. Par. 32.

Eccl. 12.

loquitur, nec verò ipsi vel Iudaïca commenta, vel
Christiana mysteria satisfaciunt. aliam causam huius
locutionis excogitare voluit. sanxit pluralem de Deo
locutionem adumbrare quādam Dei compositionem
ac in Deo esse animam, cuius gratia pluralis formula
de ipso non ut iam simplici & solitario enuntietur.
Maluit scilicet aliquid, quamuis fictitiū, quamuis fal-
sum, quamuis à philosophia, nedum theologia abhor-
rens dicere, quā tam abiectē tam humiliter de scri-
ptura sentire. Sentiant igitur Hebræoli quicquid fors
ipsis obiecerit in mentem, iactent sursum deorsum He-
braïca, opponāt spiritui rancidas quasdam literas, nos
seculi genuinum natiuumque sensum Spiritus sancti,
qui per oracula oraculorumque sacros interpretes lo-
quitur. sacramētum tantum in veteri testamento con-
templabimur. Apparuit dominus Abraham in tribus
viris, quos Abraham per multitudinis numerum in-
uitat, deinde sicut vnum singulariter compellat, Do-
mini, inquit, si inueni grati in oculis tuis ne per-
transfeas seruum tuum. Et ad Abimelech, Eduxerūt
me dii de domo Patris mei. Sic in Historia Iacob, ap-
paruerunt ei dii cum fugeret fratrem suum. Et in
lege, Quenam est gens, quæ habeat Deos tam pro-
pinquos sibi, ubi paulo post extat confessio totius po-
puli seu Ecclesiæ Domini, Audiuius, inquit, vo-
cem Deorum viuentium, qui de medio ignis lo-
quitur. Apud Iosuum. Non poteritis seruire domino,
quoniā Dij sancti est. In Regibus, Israël gens in ter-
ra, propter quam iuerunt Dij, ut redirent sibi.
Et, dii liberabunt de manu ista? Salomon mortalium
sapientissimus secundum vnum Christum declaratus
Oraculo, Memento, ait, creatorum tuorum in die-
bus in-

bus iuuentutis tuæ. Et, Quid homo est, ut sequi possit Eccl. 2.
regem (Deum) qui fecerunt eum? Et, Noui scientiam prou. 30.
sanctorum? Sic Iob & Esaias. Nō dixit, ubi est Deus Iob. 35.
factores mei? Non suspexitis ad eos, qui fecerant Es. 22.
eam (Hierusalem) formatorēque eius de longe non 42. 50.
vidistis. Creās cælos & extendēs eos dominus,
Mane erigit aurē mihi, ut audiam quasi magistros.
Quia dominabuntur tui qui fecerunt te, do- Ef. 54.
minus exercituum nomen eius. Hieremias distinguens
ipsum ab idolis mortuis, dominus, inquit, Deus verus Hier. 20.
est, ipse Dij viuentes & rex sempiternus. Et eodem Hier. 23.
libro. Peruertistis verba Deorum viuētium, domini
exercituum Dei nostri. Daniel suum adiungit calculū, Dan. 2.
Mihī quoque non in sapiētia, quæ in me est, sacramen-
tum hoc reuelauit (Deus) sed ut interpretationem Regi Dan. 7.
manifestarent. Et, Regnum dabitur sanctis altissi- Ibid.
morum. Et, suscipient regnum sancti altissimorum. Ibid.
Et, sanctos altissimorum conteret. Item interficiet Ibid.
robustos & populum sanctorum, secundum volun-
tatem suam. Malachias fidem firmamque opinionem
prophetarū, qui se præcesserant, comprobat, si ergo Mal. 1.
Pater ego sum, ubi est honor meus, & si ego Domini,
ubi timor meus? Oseas, Iudas adhuc descendit cum Deo Os. 11.
& cum sanctis fidei. Apud Dauidem, Rectum vide- Psal. 11.
bunt vultus eorum, cum antea Dei numero singulari
facta esset mentio. Et, ecce enim Dominus adiuuat me, 54.
& Dominus est susceptores, (sive in susceptoribus) a-
nimæ meæ. Et sub finem psalmi 58. Vtique sunt Dij iu- 58.
dicantes in terra. Et psal. 29. de Angelis, qui sunt o- 29.
pera trium diuinarum hypostaseon, Tribuite Domino
filij deorum, tribuite domino gloriā. Et psal. 89. Quis 89.
in nubibus æquabitur domino, assimilabitur Deo in fi-

47. 148. 136. Deut. 10.

lius deorum. Et Psal. 47. Dii fortes terra vehementer eleuati sunt. Et Psal. 148. Latetur Israël in factoribus suis. Et Psal. 136. Confitemini dominis dominorum, quemadmodum iam olim scripserat Moses, dominus Deus vester ipse est dii deorum & domini dominantium. Infinita sunt talia propemodum in Psalms & Prophetis oraculis, in quibus elocutio Hebraica ita substantia & actionis diuina unitatem credere imperat, vt interim hypostasem multitudinem aperte insinuet. Itaque Rabbini veteres veritatis luce perstricti scribere coacti fuerunt, quod satisfaceret vnicuique mentibus, quæ huiusmodi dicendi formulis conturbari poterant, Deum esse יהוה אלהינו unum sed non solitarium. Quæ verba etiam apud Nostros trita sunt. Damasus Pontifex in suo Symbolo, unum Deum, ait, colimus & confitemur, nec sic unum Deum quasi solitarium, nec eundem, qui ipse sibi Pater sit, ipse & Filius. Augustinus libro questionum veteris & nouæ legis, vnus est Deus, sed non singularis. Prudentius initio Psychomachia,

Unum nanque Deum colimus de nomine trino,

Gen. 1.

Nō tamen & solū, quia tu Deus ex Patre Christe es, hanc veterum fidem dissimulare non potuerunt plerique recentiorum Iudæorum, quātumuis eam aliō torquere conati sint. Nam R. Moses Haddarsan in sua Bereshith Rabba sententiam Talmudicorum esse scribit Mosē ideo v̄surpasse pluralem deorum numerū, vt significaret per tres יהוה . i. proprietates diuinas procreatum mundum, notitiam, sapientiam, prudentiam, quæ existunt trium personarum attributa. Hæc enim, quæ amicus in sensum Sabellianum, vt superiore libro monui, retulerit, tamen dubium non est, quin illi,

quorum sententiam recitabat, ad nostrum dogma spectarent, quemadmodum infra ex his, quæ iidem ipsi de S. spiritu prodiderunt, perspicuum planūque efficiam. Præterea R. Iaphet in Psalmum v̄decimum & R. salomon tale aliquid indicant. Nota, (inquit, R. salomon, dum enarrat, quod è Genesi citauimus, Dixerunt me) pluralem hanc syntaxim. Ne autem mireris. Compluribus enim in locis dictiones deitatis, diuinitatem, dominationem declarantes scriptura cum de Deo loquitur, pluraliter enūtiat, vt, luerunt dii, du viuentes, dii sancti, domini dominorum. Imò verò v̄bique vox Elohim pluralis est numeri. Ac ex decem dei vulgatis nominibus nullum extat, quod non sæpiusculè occurrat pluraliter, præter Iehue tetragrammaton & יהוה Iah, quæ duo ad significandam dei essentiam planè pertinent. Atqui hæc locutiones essent periculosissimæ, & vehementer ad idololatriam errorēque inclinarent, nisi rerum aliqua pluralitas in Deo existeret, præsertim cum, verbi gratia, יהוה Elohim, à qua voce doctrinā de procreatione mundi auspiciatur Moses, habeat singulare יהוה Elōah v̄sitatissimum. Proinde R. Abraham re ipsa superatus cōfiteatur Daniele apud Nabugodonozorem, noluisse loqui de Deo pluraliter, Hebræorum more, ne plurium deorum moueret suspicionem. Est Deus (ait) in celo reuelans mysteria, vbi Hebræus diceret. Est dii in celo reuelans mysteria. Quasi huiusmodi ad plurium deorum cogitationem animum auditorū conuertat, sintq; de iis, quæ non debeant in homines alienæ religionis indicari, quippe pinguiore corporatiōesque, quàm vt mysteria fidelium valeant percipere. Quod etiam Noster Hieronymus in septuaginta interpretibus peculiariter

Gen. 20.

Duo tantū dei nomina sunt semper singularium.

Abben Ezra in 2. cap. Dan.

Gen. I.
Gen. II.

riter obseruauit. Eos enim deprehēdit discēssisse à veritate Hebraica illis in locis, quibus sacramēta sanctę Triadis insinuabantur, quod Biblia non suis, sed gēti- libus verterent. Vt & prodidit Iosippus Hebr. eorū historicus statim sui opusculi initio. Nam inter tredecim loca, quibus ipsos affirmat submutasse contextum Hebraicum, hæc duo reponit, faciā hominem ad imaginem & similitudinem meam. Item, descēdam & confundam labium ipsorum, cum apertē Mo- sis litera habeat, Faciamus hominem ad imaginem nostram, descendamus & confundamus labium ipsorū. Causam fuisse, ait, **שלא ישמחו עם אחרים**. Ne, inquit, audiretur Deus, velut is, qui consultat cum aliis. Deinde ad coronidē illius enumerationis subiicit, **בא וראה** Veni & attende quemadmodum sibi canerint à Creatorum dogmatibus. Quod idem sanctē prospexisse Apostolos in Ecclesie cunabulis vidit Carolus Magnus in fragmētis, quę hodie de veteris Ecclesie ritibus supersunt, nempe ideō solennes orationes ad olum patrem direxisse, ne existimaretur ab externis **מלכותם** à sua quidem differentem, sed tamen aliquam introducere.

Nonne scri-
pturę de S.
Trinitate.

Sed his addamus nostri testamenti tabulas, prætere-
rea etiam Prophetica oracula, quę vt quędam sunt
media inter antiquum & recens testamentum, ita articu-
latim nobis personas aliquando exprimunt, quę
in superioribus scripturis vniuersè tantum, proindēq;
obscurius significabantur. Vt ergo alicunde incipiamus,
res esse in celo, quorum quisque verè Deus existat, totidem verbis testatur Ioannes in sua Catholica.
I. Ioan. 5.

& Spiritus. Nempe Pater de celo clamans, Hic est Filius meus dilectus, Filius in terra Ioanni Baptiste tingen-
dum se offerens, Spiritus s. specie Columbe aspē-
ctabili in humerum Christi incumbens Trium quippe
in baptismo Christi facta est manifestatio, qualis postea
in eiusdem transfiguratione apparuit, dum Filius
illustri quadam luce vndique circumfunditur, vox
Patris Filium suum recipi mādantis auditur, nubis specie
mysterium Spiritus sanctus perficit. Atque hi quidem
sunt, quos versu vno multa scriptura recensent
ex nomine. In veteri quidem testamento Agg. 2. Ego
sum vobiscum, dicit dominus exercituum, cum
Verbo quod promissū vobis, & Spiritus meus, in
medio vestri, Nolite timere. Esaias, Spiritus domini
super me, eo quod vnxit me. Et, Ego primus &
nouissimus, Non à principio in abscondito locutus sum.
Ex tempore antequam fieret ego eram & nunc do-
minus Deus inquit me & Spiritus eius. In nouo
verò Mattheus, Baptizantes in nomine Patris & Fi-
lij & Spiritus sancti. Horum enim fides nobis datur
in baptismo, vt etiam ab iis remissio peccatorū, itē-
que vitę eternę speratur. Apud Ioannem Christus, E-
go rogabo Patrem & alium consolatorem dabit
vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum
veritatis. Et, Paraclerus, quem mittet Pater in no-
mine meo, ille docebit vos omnia. Paulus, Habemus
accessum ad Patrem per Filium in vno Spiritu.
Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas
Dei & communicatio Sancti Spiritus sit cum om-
nibus vobis. Neque non fides Apostolica docet in hos
tres credere, Credo in Deum Patrem, & in Filium
suis vnicum & in Spiritum sanctum. Vnde eo. Apost.

rum mentionem scripturæ sparsis in locis singulatim ingerunt diuinam substantiam, utemq; actionem nunc huc, nunc illi citra discrimen tribuentes.

Testimonia veteris testamenti de diuinitate Christi, Esaias canit, Deus fortis, pater sæculi natus est nobis. Deus absconditus, quem gentes adorabunt. Vocabitur Immanuel. Reliquiæ conuertentur, reliquiæ Iacob ad Deum fortem. Nam hæc sunt duo nomina de sex, quibus puerulum, qui nobis natus est, appellatum legimus. In illa die dicet, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum & saluabit nos. Iste Dominus & sustinuumus eum. Consolamini, Ecce Deus noster retribuet, ipse veniet & saluabit nos, aperientur oculi cæcorum & c. Gentes, quæ te non nouerunt (ó Sion) ad te current, propter dominum Deum tuum & Sanctum Israël, qui glorificauit te & c. Ecce ego posui te in testamentum. Nam quod non de puro homine dicat, adiuncta testantur, Ipse erat qui dixit. Hic Deus noster non reputabitur alius, neque connumerabitur ad ipsum. Hieremias id non reticet. In diebus illis germinare faciam David Germen iustum, hoc nomen quod vocabunt eum Deus iustitiæ nostræ. Daniel optat exaudiri propter Christum dominum, per quem fuit semper ad patrem accessus. Ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quod est desertum, propter dominum, siue, Deum, וְיִרְאֵהוּ וְיִרְאֵהוּ Vti pater per Oseam pollicitus fuerat. saluabo eos in domino Deo suo. Per zachariam quoque, Roborabo eos in domino, Latare filia Sion, quia ego venio, & habitabo in medio tui, & affluent gentes multæ ad dominum, וְיִרְאֵהוּ. Apud eundem Deus loquens inducitur, Aspicient ad me, quem confixerunt. Et frama, suscitare super pastorem meum, & super virum

Hier. 23.

& 33.

Dan. 9.

Nota vocè

Domini

his cunctis

locis in

Heb. habere

nomen

tetrag.

Of. I.

Zac. 10.

locum meum, dicit dominus exercituum. Dixit dominus ad satan, increpet te dominus. Baruch, Hic Deus noster non reputabitur alter ad eum, post hæc in terra visus est, & cum hominibus conuersatus est. Ioel, Qui inuocauerit nomen domini saluus erit. Micheas, Transibit rex eorum coram eis, & Deus in capite ipsorum. Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Malachias, Statim veniet ad templum suum dominus, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem vos vultis. In Psalmis, Sedes tua Deus in seculum sæculi, sicut & expresit Diuam virginem alloquens Angelus. Psalmo 82. Deus stetit in synagoga Dei. Et, Adorent eum omnes Angeli Dei. Adorate eum omnes angeli eius. Aperit enim in Christo diuinam naturam esse ostendit, cum eum per sanctos Angelos adorari iubeat. Quod non minus perspicuè docet filius salomon, Cum pararet, inquit, calum aderam, vnà cum eo cuncta componēs, atque ego eram, qua delectabatur, quotidie oblectabar facie eius, nondum erant abyssi & concepta eram & c. Quam enim insipida hæc sunt, si non essentialiter, si non reuera, sed tantum per modum qualitatis sapientia apud Deum consistebat? Nam quid dicent Ecclesiastico & sapienti, qui pronuntiant sermonem omnipotentem, hoc est, verbum æternum venisse de solio regio? Quid Barucho vatis Hieremiæ notario, qui eam tradit visam fuisse in terris versantem cum hominibus? Aut quem locum apud illos habebunt verba Iob de ipsa diuinissimè philosophantis, Deus intelligit viam eius, ac ipse nouit locum eius, si nusquam per se coheret? Maxime cum in eum versum ita sapientiam salomon è Patrum circumcisorum scriptis commentetur, Dei esse re-

13.

3.

Bar. 3.

Ioel. 2.

Mich. 2.

5.

Mal. 4.

Ps. 44.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

Ps. 96.

Ps. 102.

per se subsistentem è creauit mundum, in literis eius, secundum ordinem ac traditionibus Heb. ex pondere siue libramento illarum, cuncta, quæ formata sunt, finxit, vti scribitur ad extremum libri Ietsirâ. Quam enim id congruit cum veteri ipsorum disciplina, quam Iesus Sirach septuaginta interpretum maximus elegantissima explicauit oratione. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in caelis, vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texti omnem terram. Ego in altissimis habitauit, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cali circuiui sola, & profundum abyssi penetravi, & in fluctibus maris ambulavi, & in omni terra steti. Et quæ in eam sententiam plurima sequuntur, quæ ex acceptis Hebræorum persuasionibus hausisse sanctum Ecclesiasticum non dubitabit, qui recentiorum Rabbiorum, quantumuis corruptas iudicijque expertes Cabbalas euoluerit. Singularis extat locus in Targhū Hierosolymitano consentiens cum eo, quod noster D. Hilarius se accepisse à Iudæo quodam prodidit alicubi, in libri Genesios capite, Filij mentionem fieri sub nomine Sapientie. Nam vbi Hebraicus contextus habet in principio creasse Deum calum & terram, Targhum Hierosolymitanus transtulit ברוחא דברא, in sapientia creauit Deus. Quam sententiam more suo libri Sapientie auctor multis modis amplificans Sapientiam Dei desinit vaporem virtutis Dei, emanationem quandam claritatis omnipotentis Dei sinceram, adeo vt nihil inquinatum in eam incurrat, Candorem lucis æternæ, Speculum sine macula Dei maiestatis, imaginem bonitatis illius. Hæc Sapientis sunt verba, hæc oratio, quæ non potuit enucleatius siue

suorum siue Nostrorum fidem de Filio Dei, qui iuxta Apostolum Sapientia Dei est & virtus, splendor glorie & character personæ eius, forma Dei inuisibilis explicare.

Huc facit, quod Hebræi veteres quoddam agnoscunt verbū Dei increatum, quod appellant אלהים ac de eo interpretantur pleraque quæ de Deo ipso Scriptura enuntiat. Vt taceam apud Zoarem, secretioresque Hebræos multa extare loca, in quibus omnino Verbum domini sonat rem aliquam infectam, quæ idem sit atque Deus, nec vlla ratione accipi potest de Verbo literis sacris consignato, Aperta dilucidaque est Targhum Hierosolymitani mens in sextum Exodi caput. Quod enim dominus Mosi fatetur se tantum apparuisse Patriarchis nomine Dei omnipotentis, nec verò nomen suum Adonai eis manifestasse, Targhum sic declarat, Et reuelavi me per verbum meum Abrahamæ, Isaac, & Iacob in Deo calorum. Nomen autem Verbi domini non notum feci eis. Quin etiam habent hoc peculiare reliqui Chaldæi paraphrasta, vt plurimam mentionem faciant Verbi domini, maxime illis locis, vbi Deus inducitur loquens cum homine, quasi ipse fuerit אלהים Dei, qui aderat Patribus & sub variis figuris & imaginibus nunc Angeli, nunc Nubis, nunc Flammæ ipsius loqueretur. Ego (ait Moses) sequestror & mediator fui inter Deum & vos, hoc est, iuxta Onkelum, Ego steti inter verbum domini & vos. Nō praualebunt (inquit Hieremias) tibi, quia ego tecum sum, vt seruem te, hoc est, interprete Chaldæo Ionathâ, non praualebunt tibi, quia in auxilio tuo Verbum meum est, vt eripiam te. Cuius etiam rei opinio Philosphos ipsos imbuit. Nam Philo Iudæus, siue id habeat

1. Cor. 2.

Heb. 1.

Phil. 2.

Col. 2.

Hebræi agnoscunt

Verbū in-

creatum.

Hebræi in-

culcāt Ver-

bum Dei.

Deut. 5.

Hier. 15.

ex suis, siue è magistro suo Platone nihil hoc loco interesse videtur, saepe λόγος τῶ θεοῦ inculcat. Apud Mercurium Trimegistum nihil extat λόγος Dei frequentius, nihil crebrius. Apud Calcidium in Platoni Timæum Stoici non tantum constituunt spiritum, qui designauerit in hanc venustatem, speciem, ordinem mundum, prout nostra Genesis prodidit, sed & per essentiam rerum ire dicunt λόγος. i. ut ille vertit, rationem solidam atque vniuersam, velut semen per membra genitalia. Hanc verò rationem (ait) ipsum esse opificem
 22 volumi. Et paulò post, Licet cuncta corpora aliquo defluant, sylvam tamen (sic ὄλω, quam materiam nominamus, transfert) sylvam, inquam, semper est, itémque
 23 opifex Deus, ratio scilicet (λόγος) in qua sit fixum quo
 24 quid tempore tam nascatur, quàm occidat. Eodem libro scribit Platonicos, Ideam intellectum aeterni Dei
 25 aeternum dixisse. Item principalem speciem iuxta nos
 26 esse primum intelligibile, iuxta Deum perfectum intellectum Dei. Hæc autem nostram de Verbo Dei sententiam confirmare apparet ex Amelio Platónico philosopho, qui lecto principio Euangelij nostri Ioannis, questus est eum in suum ipsius librum transtulisse Magistri sui mysteria & quæ erant Platonis arcana, sua propriaque fecisse, Per Iouem, inquit, barbarus iste cum nostro Platone sentit verbum Dei in ordine principij esse constitutum.
 Sed ad Hebræos reuertor. Illis fuisse semper persuasum Christum non solum esse rem per se subsistentem, verum etiam diuinam hypostasim, id est, Deum probare neque est arduum neque difficile. Petrus Apostolus omnium Apostolorum nomine dixit, Nos credimus & nouimus te esse Filium Dei viui. Præterea

Aug. lib. 10
de ciuit.
cap. 29.
& lib. 8.
confess.
Christū esse
Deum
Hebræis.
Ioan. 6.
Matt. 16.

cum Iudæorum nonnulli Christum nostrum dixissent esse Mesiam, alij Eliam, alij Ioannem rediuuum confitetur eum esse Mesiam Filium Dei viuentis. Cæcus ille natus idem se credere apud dominum testatus est. Ioan. 9.
 A qua confessione non abhorrens Martha marrona nobilis, Credidi, inquit, quia tu es Filius Dei viui, non utique adoptione aut gratia tantum. Nam nihil uterque respondisset, cum Elias extitisset quoque hoc modo Dei Filius. Prætermitto dæmonas, Caiphã, Phariseos, reliquos denique Iudæos in nostris euangelicis historiis sapius præ se tulisse neminem se habere Mesiam, quin simul haberent Deum, & idcirco reum blasphemie potulasse dominum & saluatorem nostrum, quòd cum ipsorum sententia, homo nudus esset, se Deum, Deo æqualem, Filium Dei, sibi gloriose arrogato Mesie titulo faceret. Hoc vnum addo Iudæos non ita fuisse stupidos, quin satis intelligerent, hanc esse mentem Christi, ut sese verum Deum, verèque Deo æqualem cõstitueret, ideòque Christianos, qui id non credunt, turpissimè, atque adeò sceleratissimè facere, cum de Christi sententia humilius, quàm Iudæi, sentiant. Hoc ex Ioanne apparet, qui scribit Iudæos hostili sese gessisse animo erga Christum, quia Deum Patrem suum esse diceret, ac in eo se æqualem Deo faceret. Nam verba illa Quærebant illum interficere, quia Patrè suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo, cum verba sint D. Ioannis, quis negabit esse vera, atque ita Christum esse deum deòque parem? Clara est Talmuditarum autoritas, quorum vnus nomine R. Abba ad rogatum de nomine Mesie respondet, deus erit nomen eius. Itidem in Baba Batra cap. Qui vidit nactum, quo similiter disputatur de Mesie cognomento, HéleK.

Ioan. II.

Luc. 4. 8.

Marc. 3.

Matt. 8.

Mat. 14.

Mat. 26.

Luc. 22.

Ioan. 5. 19.

19.

Ioan. 5.

In Midras

Echa siue

lamentationū c. 1.

Item in tra

ctatu Sane

drin, cap.

HéleK.

Hierc. 23.
 & 33

Talmu dici definiunt sciscuntque appelladum nomine dei tetragrammato. Necnon in Bab. Metfibá, nonnullis postulantis, quo nomine nuncupandus sit Messias, R. Abba, cuius consultum modo attulimus, Iod, He, Vau, He, inquit Nomen videlicet tetragrammaton ineffabile. Quod munit Hieremiæ clarissimo oraculo, Et est nomen eius, quo vocabunt eum, Iehué Iustitiæ nostræ. Ibi enim Hebraicus sermo nomen posuit tetragrammaton, quod R. David Kimbi frequenter scribit, inter cætera, quibus deus in scripturis afficitur, solum esse proprium. Et certè nulla ratione diuinitatis Christi perduelles ex hoc Hieremiæ angiportu possunt euadere. Nam perspicuè quocunque Oraculi, siue sursum siue deorsum respicias, de Messia propheta loquitur, itaque id quantumuis acerbè ferant Iudæi, Ionathan Vzielis filius, auctor Paraphraseos, fulgore veritatis perstrictus, ultra literam Hebraicam in suam interpretationem Messia vocabulum intulit. Quod ne possint deradere, ac vt contra se suorum testimonium presentissimum gerant, sapientissimè à Domino pronisum est, vt R. Elias in suo Methurghe-man hunc locum inter eos nominatim recenseret, in quibus narrat Chaldeum Paraphrasten explicationis gratia de suo adiecisse vocem Christi. In diebus illis (ait Hieremias interpretante Chaldeo, & referente Elia) germinare faciam Messiam iustitiæ, & hoc est nomen, quo vocabitur, deus iustitiæ nostræ. Nec dubium, quin si dissimularemus, Christi diuinam essentiam, statim per verpos impurissimos, odio, quo in nos benedictionis ipsorum præceptores, inflammantur, producta haberemus scripturarum veterum examina, quæ eam confirmarent, quæque sententiam aduersam re-

redarguerent. Hac enim sententia nulla extat ipsorum literis, atque adèò Cabbalisticis arcanis congruentior, nulla veterum Patrum circuncisorum scriptis scitisque affinior, vt valdè mirabile sit inter Nostros inueniri, qui eius etiam rei calumniam Christo domino mouere non reformident. Mihi hîc isti respondeant, Esto Christus ne sit verus deus. Quid igitur magni Deus pro nobis gessit, vt suam toties nobis commendaret charitatem? Vice Esaiæ & ceterorum vatum, quorum ardens erat zelus, insignis pietas atque religio, nobis redemptorem alium hominem esse iussit, ac nos nostram salutem rei procreatæ ascribere? deinde nonne illud est apertè confiteri Christo nihil nos prorsus debere, imò verò Christum nobis vehementer esse obnoxium, quod à deo delectus, vt nostram salutem operaretur, sibi acquisierit non tantum nomen supra omne nomè, sed etiam vt sedeat ad dexteram maiestatis in excelsis. Postremò quare apertis euidentibusque suorum Apostolorum testimoniis Deus nos delusos voluit? Recens enim testamentum pleno ore Christum sine vlla tergiversatione deum esse etiam atque etiam clamat.

In principio erat verbum & Deus erat verbum. Recentes Christo iubente inferre manum in latus suum Thomas scripture reipsa victus vociferatur, Domine mi, Deus mi. In de diuini-Græco enim atticè extat nominatiuus pro vocatiuo. In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animã sibi suam pro nobis posuit. Simus in vero Filio eius. Hic est Ioan. 1. verus Deus & vita æterna. Ego sum primus & no 20. vltimus, & viuus & fui mortuus. Ego sum a & 2, 1. Ioan. 3. principium & finis, dicit dominus Deus, qui est & 1. Ioan. 5. qui erat & qui vêturus est omnipotens. Hæc di- Apoc. 1.

- Apoc. 2. cit primus & nouissimus, qui fuit mortuus & ui-
 uit. sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sa-
 baoth, qui erat & qui est, & qui uenturus est om-
 nipotens. Ecquis uerò uenturus nisi Christus, quippe
 cum Pater non iudicet quencquam, omne autem iudi-
 cium dederit filio? Extat gratiarum actio celestis mi-
 litie, quæ uirtutem, gloriam, diuinitatem denique at-
 tribuit Filio Dei, perinde atq; Patri. Iam Paulus clare
 asserit sanguine Dei, acquisitam esse Ecclesiam, &
 Deum ignotum, cui Athenienses aram erexissent di-
 cassentque, esse eum, quem Deus suscitabat à mortuis.
 Ad Corinthios uerò dominum gloriæ fuisse crucifi-
 xum. Ad Romanos triumphans exultansque exclam-
 at, Christus est super omnia Deus benedictus in
 sæcula. Ad Galatas negat se Euangelium didicisse per
 hominem, sed per Iesum Christum. Deus igitur est
 Christus & non purus homo, alioqui per hominem di-
 didicisset. Qui cum in forma dei esset, non arbitratus
 est rapinam se esse æqualem deo. Vbi formam dei
 appellat diuinam essentiam, nam eam statim opponit
 formæ serui, qua humanam substantiam significari
 neminem puto dubitare. Ad Timotheum iuxta qui-
 dem Græcam ueritatem nemini id obscurum esse ouans
 restatur, Manifeste magnum est pietatis sacramentum,
 θεός ἐφωτισμένος ἐν σάρτει, deus manifestatus est in car-
 ne, iustificatus est in spiritu, apparuit angelis, prædi-
 catus est gentibus, creditus est mundo, assumptus est
 in gloria. Ad Titum iubet, ut expectemus aduentum
 (apparitionem ἐπιφάνειαν) gloriæ magni dei & Sal-
 uatoris Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro no-
 bis. Ad Hebræos de eodem scriptum ait, Thronus tuus
 deus, in sæculum sæculi. Dilexisti iustitiam, propterea

uixit te, ὁ Θεός, Deus tuus oleo exultationis, Et, Tu in
 principio 𐤀𐤏𐤃, ὁ Θεός terrā fundasti, & opera ma-
 num tuarum sunt celi. Omnia ueterascent, tu autem
 idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad eisdem Heb. i.
 periphrasi diuinitatem Christi elegantissimè circun-
 scribit, Est, inquit, splendor & character substantiæ
 eius, omnia portans uerbo uirtutis suæ, sedens
 ad dexteram maiestatis in excelsis. Et, Christus
 heri & hodie ipse & in sæcula. Idem ad Colof. Heb. 13.
 senses, Qui est imago Dei inuisibilis, in quo omnia sunt Col. 1.
 condita in celis & in terra, uisibilia & inuisibilia,
 siue throni siue dominationes siue principatus siue po-
 testates, uniuersa per ipsum & in ipso creata sunt, &
 ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & ipse
 est caput corporis Ecclesiæ, qui & principium. Et, Col. 2.
 quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis
 corporaliter, caput omnis principatus & potestatis.
 Quid plura? Num apertissima cuique sunt tum Angeli
 tum Zachariæ apud D. Lucam testimonia? Angeli qui-
 Luc. 1.
 dem, Multos Filiorum Israël conuertet ad dominum
 deum ipsorum & ipse præcedet ante illum in spiritu
 & uirtute Eliæ. Ante illum, inquit, haud dubiè do-
 minum deum ipsorum, de quo loquebatur. Zachariæ
 uerò, Tu puer propheta Altissimi uocaberis. 𐤀𐤏𐤃
 de decem dei nominibus, quæ de deo enuntiantur. De-
 inde quorsum pertinet Marci Euangelium uitæ descri-
 Marc. 1.
 pturi tam insolens præfatio, Initium Euangelij Iesu Fi-
 lii dei, sicut scriptum est in Esaiâ propheta, Ecce mitto
 angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit uiam
 tuam ante te, uox clamantis in deserto, Parate uiam
 𐤀𐤏𐤃 domini, siue dei, rectas facite semitas eius. Non-
 ne ut restatum relinquat se non Angeli, non propheta,

non Herois res conscripturum, sed eius qui ut Filius dei existit, ita à prophetis אֱלֹהִים deus & dominus dudum habitus prædicatusque sit. Alludit enim perspicue ad illud Esaiæ, cum de Ioanne Baptista loquitur, Vox clamantis in deserto, parate viam Iehue, & paulò post, Ecce dominum Iehue fortiter venientem. Nec aliò Petri ouatio referri potest, Crescite in gratia & cognitione domini nostri & saluatoris Iesu Christi, ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis, Amen. Ut & re ipsa illa Angelorum celestiumque spirituum gratulatio fatetur, Natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus. Et, dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, diuinitatem, & sapientiam & fortitudinem & honorem & gloriam & benedictionem. Et, sedenti in throno, & agno benedictio & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Amen.

Præterea quàm aperte per Filii singularem proprietatem & notationem à rebus factitiis distinguitur? Pauturalem & lus argumentatur Christum non tantum excellere Angelis, quòd differentiùs nomen, nempe Filij, uti exemplum proprium esse Filium, quæ quidem subiicit, declarat, præ illis hereditauerit, sed etiam deum. Eundem citra proportionem anteponit Mosi, quòd Filius sit in domo sua, quam præfectò fabricauerit, se deum prodens, quia, inquit, qui omnia creauit deus est. Iam enim videamus, ut scripturæ Christum filium dei, qui à creaturarum nomenclatura separatus & in diuinitatis consortio numeratus propriè, verè, naturalitèrque talis sit, nominent. Ordior à Dauide, Filius meus es tu, ego hodie genuite. Osculamini filium, ne quando pereatis. Ante solem, Innon, i. filiabitur, filius erit nomen eius. Vbi Chaldeus, Et antequam esset sol preparatum erat nomen

men eius. Hebræorum autem maiores Innon tradunt esse vnum è cognomentis Messia, quasi Christus filius existeret, filiique nomen obtineret, ante mundi exortum, sicuti alibi ipse idem significauit, A vulua aurore tibi ros natiuitatis tuæ. Quod septuaginta interpretes verterunt, Ante luciferum genui te, eodè quidem, sed tamen clariore sensu. Salomon Patrem æmulatus hoc sacramentum non reiecit, Nostin', ait, quod nomen eius, & quod nomè filii eius? Ut prophetas notem, Esaias & Hieremias Christum germen domini nuncupauerunt. Danieli species quarti, qui in fornace apparuit, similis filio dei erat. Oseas narrat deum Patrem vocasse ex Ægypto filium suum. Apud Zachariam, framea, inquit pater, suscitare super pastorem meum, & super virum coherentem mihi, Amithi, id est, socium meum, consubstantialem meum.

Iam quid eo frequentius, quid eo sepius in nostris literis? Vidimus eum quasi vni genitum plenum gratiæ & veritatis. Nec verò particula, quasi, perturbare quemquam debet, quia apud Hebræos aduerbia huiusmodi non modo non minuunt, sed & ad maiorem asseuerationem faciunt, vnde etiam appellatur כְּפִים לְאִמָּתָהּ דָּבָר. Exempli aliquot promittit R. David Kimbi in quartum caput Osee. At verò rem ita se habere hoc loco constat ex aliis eiusdem B. Ioanis paginis, Proprio, proprio (inquam) filio suo non pepercit. Deinde rationem reddit, cur ad suum Euangelium scribendum impulsus sit, nempe ut fidem faceret Iesum esse Christum Dei filium. Et in Catholica, ut simus in vero, vero (inquam) filio eius Iesu Christo, ipse est verus Deus. Et, filium suum vni genitum misit Deus in mundum, ut viuamus per eum. Et,

Reuchl.
lib. I. Galat.
lib. 12. c. 3.
Psal. 100.

Prou. 30.
Es. 2.
Hier. 23.
Dan. 3.
Os. 11.
Zach. 13.

Ioan. I.

Ioan. I. 3.

Ioan. 20.

1. Ioan. 5.

1. Ioan. 4.

- Math. 27. qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui genuitus est ex eo. Verè enim, verè filius Dei erat ille.
- & 14.
- I. Ioan. 5. Paulus subinde hoc declamat. Inter cetera, dum confert Moſem cum Christo satis diſtinguit quàm late diſſideat vtriusque uerè, Moſem tãtùm adoptiuum, Christum verò naturalem eſſe docens. Moſes quidem (ait) fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus, in eorum testimonium, quæ dicenda erant, Christus verò tanquam filius in domo ſua. Claruſſime adoptiuum à naturali diſcernere potuit? Ac ne ſemel quodam oratorio impetu id dictũ exiſtames, idem capite decimo repetit, irritam quæ faciens legem Moſis, ſine ulla miſeratione duobus aut tribus teſtibus moritur. Quantò deteriora mereri ſupplicia putatis eum, qui filium dei conculcauerit? Moſi certè & famulo filium opponis, quod & exaggerauerat illius Epistoſa initio comparatus cum Christo Angelus, Cui enim dixit aliquando Angelorũ filius meus es tu, ego hodie genui te? Sed antithetis huiusmodi nihil opus eſt, cum firmiſſimum habeamus Patris ſermonem qui confirmas honorem, gloriã, maiestatem filij, voce cælitus delapſa apud Apoſtolos teſtatur, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite. Hanc enim vocè etiam Apoſtoli ſeorſum audiuerunt de cælo allatã, dum cum ipſo in mōte tabyrio eſſent. Hanc Ioannes Chriſti Baſtiſta ſibi reuelatam palam apud eius aduerſarios teſtificatus eſt, Qui miſit me baptizare in aqua mihi dixit, ſuper quem uideris Spiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto, & ego uidi & teſtimoniũ perhibui, quia hic eſt filius Dei. Mitto id luculentiffimè demonſtrari in Euangelij & Apoſtolicis ſcriptis ex genere tum ado-

rationis, tum inuocationis, quo in illis afficitur, ex miraculis ſolo uerbo aut etiam nutu factis, ex omnipotentia, quæ illi tribuitur, ex modo loquendi, qui de eo uſurpatur, ex obedientia, quam illi præbuerunt uniuerſe res inanimæ. Nam hîc exſcribere planè nouum Teſtamentum oporteret, quippe cum omnia illic ſcripta ſunt, ut noſter Ioannes teſtis eſt, ut credamus quia letus eſt Chriſtus filius Dei, utque credentes vi-

Ioan. 20.

tam obtineamus ipſius nomine.

Inſiſtes fortasſe obruſo Iudeorũ Mahometanorum- Kimbi in que, qui non niſi filios Dei adoptiuos recipiunt, telo, 2. Pſalmũ Deum Spiritum eſſe propterea que non poſſe gignere. Maho. in At qui inde potius & uerba ſecunditãque Dei Patris Alcorano. colligenda eſt illo per Eſaiã uociferante, Egoni qui generationem cæteris tribuo, ero ſterilis? Vt enim Iudæi Ef 66. locum accipiant de procreandis Eccleſiæ liberis uerbo Dei, tamen proſcriptio ſententiæque generalis eſt. Vnde quemadmodum quod ex homine naſcitur, uerus homo exiſtit, ſic quod ex Deo uerè naturalitèrque generatum eſt, uerus eſt Deus. Nihil enim gignit niſi ſibi ſimile. Fateor quidè hominis & Dei generationem non per omnia conuenire, ſed tamen ignorandum non eſt utrobique, quoad rei naturã, ratione eſſe eandẽ, quippe cum generationis notatio, in quocũque ſpectetur, non ex modulo generandi accipiat, ſed ex ſubſtantia, quæ eadem in producẽte productõque exiſtit. Propriè enim generatio nihil eſt aliud, niſi communicatio ſuæ eſſentiæ quodam nature modo, quam ſecunditatem appellamus. Quod quia perfectiſſimè hîc cernitur, maxime propriè Deus Deum generat. Hominum autem procreatio planè imperfecta eſt, ut qui per mutatione,

Quid generationis.

In quo dif-ferat Dei generatio ab huma-na.

Atha. to. 2. de Synodi Nic. decre-tis.

Ioan. 4. Epipha. in Ancorato & hær. 69.

Athenag. in leg. pro Chr.

fulque. i seminis decissionem gignant, alia longe ratio- ne, ac Deus, qui plenissime cum filio essentiam suã sine diuisione communicat. Hominum siquidem soboles partes sunt quodammodo gignetium, quod in his cor-porum natura non simplex, sed fluxa sit & ex parti-bus coalescat. Deus contra expers partium impatibi-de sine perpeffione filij sui Pater euadit. Non enim efflu-xio est a re incorporea, aut in eam vlla influxio, vt ho-minibus accidit. Itaque quia simplex est, omni imper-fectione summtota prolem effundit, vt cum hominibus verbum mentis nec per perpeffionẽ nec per diuisionem innafcitur. Imò vero multo magis Dei Verbum ita ex-ortum arbitrari debemus, quod Spiritus Deus sit spi-ritus autem fluxum non patitur, non contraffionem, non immutationem, non exteffionem, non pollutionem. Sed nec vlla sexus cogitatio venire híc debet in men-tem, scribente in legatione Athenagora, quod animo omnino complectendum est, ne existimemus, quæ de sarpedone, Hercule, reliquis Deum fabulorum filiis credidit Gentium natio, cum hoc arcano ortu habere quidpiam affinitatis. νοου ἄν δε καὶ ὅν τῷ θεοῦ. καὶ μὴ μοι γελῶσιν περ νομισθῆ τῷ ὅν ἔῃ τῷ θεῷ. ὃ γὰρ, ὡς περὶ ταῖς μα-θητοῖς. ὅσιν οὐδὲν βήσις ἔῃ ἀνθρώπων δεκτικῶς τῆς θεοῦ, ἢ πῶς τῷ θεοῦ καὶ πατρὶς, ἢ πῶς τῷ ὅσῃ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ. ἀνὰ ὄψιν ὅσῃ τῷ θεοῦ λόγος τῷ πατρὶς ἐν ἰδέα καὶ ἐργεία. πῶς ἂν αὐτῷ γὰρ ἢ δι' αὐτῷ πῶς τῷ εἴνεπ ἐν ὅσῃ οἴοντες τῷ πατρὶς καὶ τῷ ὅσῃ, ὄντες δὲ τῷ ὅσῃ ἐν πατρὶ, καὶ πατρὶς ἐν ὅσῃ, ἢ ἐν ὅσῃ ἢ διωάμει πνεύματος, τοῖς καὶ λόγος τῷ πατρὶς ὁ ὅσῃ τῷ θεοῦ. εἰ δὲ δι' ἑαυτοῦ σιωπέως σκοπῆν ὅσῃ ἢ ἐπιπῆν, ὁ πῶς πῶς βούλεται, ἐρῶ δὲ βεβαίως. πῶς περὶ ἡννημα ἔῃ τῷ πα-τρὶ, οὐχ ὡς ἡννημα (ὡς ἄρτις γὰρ ὁ θεός, τοῖς αἰδίοσ ὦν, εἴ-

γεν αὐτῶς ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον αἰδίοσ λογικῶσ ὦν) διὰ ὡσ ἄν ὕλικῶν ἔσμε πῶν ἔσποιοῦ φύσεως, ἢ γῆς, ὁ χείας ἑαυτοῦ κινῶ-θῶν δίκην, μεμυγμένῶν ἄν παρμύεστων πῶς τῷ κορυφῷ τεσε ἐπ' αὐτοῖς, ἰδέα καὶ ἐργεία ἔῃ πῶσολθῶν. Recognosci-mus, ait, etiam Filium Dei. Nemo verò existimet ridi-culum Deo esse Filium. Non enim idem ac poetæ fa-bulantur, qui nihilo meliores deos hominibus ostendunt, aut de Deo & patre, aut de Filio ipsius sapimus. Sed est Filius Dei ratio ceu Verbum Patris idē atque actu. Etenim ab ipso & per ipsum vniversa effecta sunt, quippe cum vnum sint Pater & Filius, insit quoque Pater in Filio & Filius in Patre, in vnitate & vi Spiritus, vt mens ratioque Patris. Quod si per intelligentiam, quæ in vobis est præstantissima, con-templandum videtur, qui sibi velit Filium dei, breui dicam. Primum progeniem esse Patri non quidem factam (a principio enim deus, cum sit mens sempiterna, habuit ipse in seipso semper verbum aut rationem velut ratione præditus) sed quæ, vt idea & perfe-ctio progredetur rerum materiatarum omnium informi natura terræque constantium, subiectorum in-ter se coeuntium instar crassioribus & leuioribus in-uicem confusis. Hoc autem postea in diuinorum do-gmatum epitome capite de Filio, sic Theodoritus ex-pressit, ὁ δὲ λόγος δηλοῖ τὸ ἀπαθὲς τῆς ἡννησεως. ἵνα γὰρ μὴ ὅν ἀκούσιντες εἰς ἀνθρώπων κατὰ πέστωλῃ ἑσπονείας, ἢ νο-μίσωμεν πῶς πλησίως ἡμῖν ἡννησεῖται τὸν ἄν ὅσῃν δημηρ-γῶν, λόγος αὐτῶν πῶσολθῶσ, τῷ τῷ διδάσκων ὡς ἢ ἡννησε ἐκείνῃ πῶς τῷ παντὸς ἐλθῆσε. οὐδὲ γὰρ ὁ νοῖς ὁ ἡμέπερος αἰδίοσ τὸν λόγον, δέεται τῷ ἡλλεος κοινωείας, ἢ πεμύλ, ἢ βῶσιν ἑαυτοῦ πῶς, ἀλλά τίλειος ὦν, τέλειον ἑσποτλεῖ τῷ λόγον. Verbum, vt ista Latine interpretemur, declarat

Theod. in Epit.

imparibilitatem generationis. Ne enim audito Filij vocabulo in humanas cogitationes decidamus, atque existimemus eodem modo, quo nos gigni Filium dei rerum omnium opificem Verbum siue λόγος ipsum appellavit Euangelista, docens hunc ortum ab omni perfectione esse liberum. Non enim mens nostra pariens Verbum indiget fœminæ coniunctione, aut patitur sectionem vel fluxum aliquem, sed perfecta cùm sit, perfectum conficit verbum.

Differētia
2. eandem
numero ef-
se substan-
tiam.

Deinde in humanis ut partem tantum essentia, externis rebus cetera suppeditantibus, sic non eandem numero substantiam genitor tribuit. Hic verò Pater Filio contulit deitatis suæ plenitudinem, virtutisque aequalitatem. Alioqui si Filius partem duntaxat accepisset, neuter esset perfectus. Patri deesset portio, quæ ipsi decessisset amissa sua per actum generationis plenitudine. Nec plenitudo extaret in Filio, qui ex parte solum consisteret, qui que nascendo totam Patris essentiam non fuisset consecutus: et otam igitur (dictu, auditu, cogitatu mirabile?) Pater dedit, totâ ineffabiliter, totam ad numerum apud se retinuit.

Differēt. 3.
quod gene-
ratio dei sit
sempiterna

Præterea Homo ob impotentiam sui viriumque defectu non statim ut natus est, generat sibi simile, sed progressu temporis paulatim ad vim procreandæ sobolis confirmatur. Deus autem, quoniam infinitus æternusque est, ab omnique ævo præpotens, ideo αὐθεντίας absque temporis initio, absque virium defectu, absque potentia detrimento Filium suum genuit. Quem admodum, quia erat imparibili, incorporea, nõ defluente substantia, ipsum sine defluxu atque decisione genuisse iam aliquoties probauimus.

Differētis

Postremò generatio quidem hominis ad extra con-

ficatur. Sic loquuntur Nostri Scholastici post Haymonem episcopum vocabulis quidem barbaris, sed tamē Laconico more breuiter multa eaq; insignia concipientibus. Id est, in rebus humanis generans generatum extra se constituit, sicque aliud & separatum à se procreat. In Deo autem Pater gignens genitum intra se conseruat, aded ut nunquam à se inuicem diuellantur. Quod facit, ut iustissima sit querimonia D. Hilarij aduersus Arianos, itémque nostra aduersum Trinitarios, qui vinculum actum sanctæ & indiuiduæ Triadis non dico dissoluere, sed ausu temerario, imò verò nefario dissecare conantur. Nam hinc Filius apud S. Ioannem testatur se esse in sinu Patris, hoc est, in secreto Patris, quo cum illo vel in illo hæret semper, ut ne per carnis quidem αἰσθησιμῶν ab eius recessu inimo discesserit. Ego, ait, in Patre & Pater in me est, quemadmodum & de S. Spiritu Apostolus alicubi edisserit. Nam etiam ipse extra Patrem non euagatur. Vbi enim extra eum, qui vbique est, subsisteret? Igitur, ut ad Filium redeam, sicuti mens humana ἐνοχῶς intrinsecus generat, ita Pater fundit Verbum penitissimum, quo se intra se explicat mirabiliter. Vbi lubet exclamare, Quàm admirabilis domine! Et magnitudinis tuæ non est finis. Generatio & Generatio laudabit opera tuæ & magnificentiam gloriæ tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt. Si enim paucissima, quæ de ineffabili verbi Dei generatione per ænigma, prælucente Christi & Apostolorum doctrina, accepimus, in tantam admirationem ardoremque nos rapiunt, quid fiet cùm in cælum per Dei gratiam admissi, beata illa contemplatione, quæ aduersa facie nobis promissa est, perfruemur? Interea in hac anime peregrinatione

4. genera-
tionem dei
esse intrin-
secam.
Haymo in
I. Ioan.

Hilar. lib. 7
de Trinit.

Ioan. I.
Aug. epist.
3. ad Volus.
Ioan. 12.
& 14.

Psal. 144.

qualicumque hac reuelatione pascamus nos, contenti nosse, ut vera absolutaque censeatur generatio, satis agens sine esse ut quod in externis natalibus perfectionis est, materia per nempe per se ac ex se simile procreare, hoc in mysterio se ac ex se retineatur, quod imperfectionis, ut mutatio, ut semper producit. nis decisio, ut temporis longinquitas et spatium, reuic- Generatio ciatur. Hæc enim ad veram ortus rationem nequaquam in creatura pertinent, quemadmodum definitio, quam modò ar- duo inclu- tulimus, declarat.

dit produ- Sed veniamus ad spiritum sanctum. Illum quoque Etionem et diuinam esse hypostasim, à cæteris re ipsa distinctam, mutatione. iisdem tamen æqualem, consubstantialem, coæuam,

Testimo- nec verò de rerum procreatarum numero, multis pari- tia vetera ter oraculis comprobari potest. Iam inde spiritus do- de S. Spiri- mini ab initio fertur super aquas, eis insuper accubans tu. quasi designaturus redacturusque in ordinem, et spe- ciem quæ erant incompofita. Hæc est illa Mens, quam

Gen. I. Anaxagoras, vetustiores secretioresque philosophi dig- gessisse volunt, chaos, rudem molem, quæ primo tem- pore sine ordine, specie, forma variè turbulèteque agi- tabatur. Hæc est, de qua scribit Moses, Impleuit eum

Exod. 35. Spiritus Dei. Cui David vim producendi vniuersa

Pfalm. attributam canit, Emittes Spiritum tuum et reno- uabis faciem terræ. Qui etiam presentie eius maie-

Pfalm. 139. statem, et efficienciam quoquouersum expandens, Quo ibo, inquit, à Spiritu tuo. Spiritus enim do- mini impleuit orbem terrarum et quod complectitur omnia cælum. Atqui ex primis notionibus est, Deum

Georg. 4.
Neb. 2.

ire per omnes Terrasque tractusque maris, cælumque profundum. Hunc spiritum non ignorauit Nehemias, qui illi homi- num scientiam acceptam fert, Spiritum tuum bonum

dedisti, qui doceret eos. Non Iob, qui exclamat, Spi- Iob. 33.
ritus Dei fecit me et spiraculum omnipotentis 32.

aptauit me. Et, Spiritus omnipotentis dat intelligen- tiam. Non librorum Regiorum author, dum deum di- centem facit, Regnauerunt non per me, neque per Spi- ritum meum. Prophetæ, vti ipso præcipuè agitaban- tur (per eos enim loquebatur) ita etiam de labiis cum

2. Per. I.

non deponunt. Esaias, Spiritus meus, qui est in te. Esa. 59.
Ipsi ad iracundiam prouocauerunt eum, et exacer- 63.

bauerunt Spiritum sanctum eius. Et post. Vbi est qui posuit in medio eius Spiritum sanctum iuum. Ef- fundam Spiritum meum super semen tuum. Donec effundatur super nos Spiritus de excelso. Ezechiel, 44.
44. Spiritum meum ponam in medio vestri: et faciam, 32.

ut in præceptis meis ambuletis. Iob, Effundam Spi- ritum meum super omnem carnem. Sed satiatus fuerit, ne ingrediamur in immensum, his parcè carptis te ad

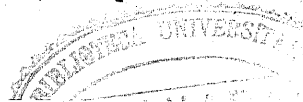
Ezec. 36.

Ioel. 2.

lectionem et ipsorum et reliquorum prouocare. Hoc vnum queram (sic enim exitum inueniam veterum testimoniorum.) cur apud Dauidem, atque ad eò cate- ros antiquarum scripturarum auctores (Nam de recen- tibus nondum loquor) Spiritus quidam est prin- cipalis? Certè nulla eius ratio excogitari potest sim- plicior, nulla, qua magis animis hominum satisfiat, quam aliquem esse singularem spiritum, quem Deus singulari more sibi ab æterno profuderit, et seicctum è cæterorum numero atque gradu intimum semper ha- buerit, quem et à se manentem rebus creatis, quas præ- stanti munere affectas cupit mittat, instillet, largiatur.

Pfal. 51.

Hanc sententiam à Nostris non esse temerè confictam, sed à prima natura haustam, deinde celesti reuelatio- ne confirmatam, illustratamque abunde testatur tum

De dei spiritu philosophorum, tum veterum Hebræorum scripta. Illi ritum suae animae nihil moueretur & consisteret, qui intus res procreatas di philosophorum opinio.

philosophorum, tum veterum Hebræorum scripta. Illi quidem Spiritum Dei quendam esse dixerunt, sine quo nihil moueretur & consisteret, qui intus res procreatas aleret, contineret, conseruaret, tueretur, totamque per artus infusus agitaret molem magno corpori vniuersi sese immiscens, qui tum mens tum anima mundi existeret. Affirmabant, inquit Athenagoras, τὸ πρῶτον τὸ θεῶν ἁπάντων ἐκείνου δι' ὅλης τῆς κόσμου, ac ut pluribus Calcidius Platonius ex Stoicorum sententia in Timæum Magistri sui expressit, non deesse materiæ, de qua vniuersa oriuntur, Spiritum & vigorem ex aeternitate, qui moueat eam rationaliter, totam interdum, nonnunquam pro portione, quæ causa sit tam crebræ, tamque vehementis vniuersæ rei conuersionis. spiritum porro motuum illorum, esse non naturam, sed animam & quidem rationalem, quæ viuificans sensibilem mundum exornauerit eum ad hanc, qua nunc illustratur,

venustatem. Quem quidem beatum animal & deum Hebræi de Spiritu appellunt. Hebræi verò Spiritum sanctum, quem Ruah haccodes tam crebrò nominant, Ecclesiæ moderatorem præfectumque consistunt, ac vocant cognomento apud ipsos vulgatissimo Sechiná, quòd ipse cum ea, præsertim cū Prophetis maneat. Liber Eliæ Iudæi, qui Thibsi inscribitur, è quo ista transcripsimus, extat in omnium manibus. Huius verò fidei adumbratio superest in actis Apostolorum, in quibus commemorat B. Lucas adducos à Phariseis habitos pro hæreticis, quòd non tantum Angelos, verum etiam spiritum inficiarentur. scilicet ipsum etiam cogebantur de rerum ordine atque natura tollere, ut suæ disciplinæ principis insistere omnino possent. Cum enim semel haberet constitutum solam legem Moysis quasi diuinam recipere.

Act. 23.

sadducæi solium pen-

re, Prophetas verò de sacrarum scripturarum canone tateuchum expungerent, sequebatur, ut eos suo pte spiritu & ingenio sudisse, quæ ipsorum nomine ferebantur, defendere, negarent quoque præter instituta Maiorum vllum esse Spiritum s. qui Prophetas aliquando afflauerit, ne si eum admisissent, viderentur resistere spiritui sancto, qui per ipsos locutus tam constanter asserabatur.

Hunc postea articulum illustriorem reddiderunt scripturæ Christi & Apostoli. Quota enim pagina est noui Testamenti, quæ non s. spiritum inculcet? Baptizatur in nomine ipsius perinde atque Patris & Filij. Deinde peccatum quod admittitur in Spiritum s. est grauius, quam quod contra Patrem vel Filium, quasi tum maxime aliquid perpetratum sit, quod singulariter diuinitatem ipsam afficiat. Alioqui si non esset Deus, qui in eum peccare, tam esset impium & irremissibile?

Quis Ioanes illum cum Patre & Verbo vnum esse diceret? Quis Paulus pronuntiaret solum Dei Spiritum esse nosse, quæ sunt Dei, perinde ac solius hominis spiritus nouit ea, quæ sunt hominis? Quo pacto Petrus, quem Spiritum sanctum prius nominauerat, Deum deinde appellaret? Reprehendit enim Ananiam, quia mentitus erat spiritui sancto, deinde declaras quid esset mentiri spiritui sancto, Non es, inquit, mentitus hominibus, sed Deo. In iisdem Actis quam pie referretur, Hæc dicit Spiritus iubens, Separate mihi Paulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos? Et Apostoli dictarent, Placuit spiritui sancto & Nobis? Si apertiores requiris tabulas Paulus ad Corinthios scribit dominum esse Spiritum. Græca carent ambiguitate, perspicuaque sunt, ἡνίκα ἡ αὐτὸς ἐννοεῖται

scripturæ noui Test. de diuinitate s. spiritus.

Matt. 28.

Act. 11.

Matt. 12.

1. Ioan. 5.

1. Cor. 2.

Act. 5.

Act. 13.

Act. 15.

2. Cor. 3.

πρὸς κέρως, περιερέτω τὸ κελόμα. ὁ δὲ κέρως τὸ πῶ-
 μα ὄν. ὁ δὲ τὸ πῶμα κέρως ἐκεί ἐλθ. Στεία. Cum autē
 conuerſum fuerit (cor Iudeorum) ad Dominum,
 auferetur velamen. Ille autem Dominus (de quo lo-
 quor) Spiritus ſanctus eſt. Vbi autem ſpiritus domini
 ibi libertas. Qui vim articulorum Græcorum compre-
 henſum habet, hunc eſſe loci ſenſum intelligit. Ac ne
 quis tergiverſetur Filium vel Patrem ſignificatū eſſe,
 & ideo dictum ſpiritum ob incorpoream ſubſtantia,
 vbi aliās apud Ioannem, ſubiicit. A poſtulus, vbi autē
 Spiritus domini ibi libertas. Nam ſpiritum Domi-
 ni nemo dubitauerit eſſe ſpiritum ſanctum. Eodem
 præterea quæ ſequuntur, pertinent. Nos verò omnes
 reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eādē
 imaginem transformamur à claritate in claritatem,
 tanquā à Domino ſpiritu. ſic enim mihi cū B. Baſi-
 lio videtur interpretandū quod Græcè legitur, κατὰ τὸ
 εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου πνεύματος. Non à domini ſpiritu, vt vulgariſ
 interpres cenſuit, ſiue quia repetitio eſt eius, quod di-
 xerat, Dominus eſt Spiritus, ſiue quoniā dictionū
 collocatio ſtatim hanc interpretationem offert. Sed cur
 hoc in loco hæremus, cū in alijs Domini & Dei titu-
 lum clarè ſpiritus. tribuat Apoſtulus? Domini qui-
 dem dum ad Theſſalonicenſes ſcribit. Dominus au-
 tem dirigat corda veſtra in dilectionē Dei & in patiē-
 tiam Chriſti. Nam ſi de Patre id dixiſſet, ſubiungē-
 dum fuerat, in dilectionem ſuam, ſi de Filio, in pa-
 tientiam ſuam. Deinde dirigendorum animorum
 actio, quoniam quædam inſpiratio eſt, ſolet ſpiritus
 ſ. attribui. Adde eandem eſſe ſequentis literæ ſenten-
 tiam, Vos Dominus multiplicet, & abundare fa-
 ciat charitatem veſtram in inuicem & in omnes, quō-
 admodum & nos in vobis ad confirmāda corda ve-

Ioan. 4.

Baſ. lib. de
s. ſpiritu
cap. 21.

2. Theſ. 3.

1. Theſ. 3.

ſtra ſine querela in ſanctitate ante Deum & Patrem,
 in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti cū omnibus
 ſanctis eius. Amen. Dei verò cū ad Corinthios ex-
 clamat, Neſcitis, quia Templum dei eſtis, cuius autem
 dei declarat, ſubiiciēs, Et Spiritus Sanctus habitat
 in vobis. Et iterum, Membra veſtra Templum ſunt
 ſpiritus ſancti, qui habitat in vobis. Hinc continuo,
 Glorificate & portate Deum in corpore veſtro.
 Deum certè per ἐπισημα Hebræis familiarem vo-
 cans ſpiritum ſanctum. Nam cui Salomon de lapi-
 dibus & lignis templum ædificat, Deus eſt, & cui ſu-
 mus viuum & ſpirituale templū Deus non eſt? Aper-
 tus eſt locus de miſtione Pauli & Barnabæ. Hæc dicit
 Spiritus iubens, ſeparate mihi Paulum & Barna-
 bam. Et de donis & distributionibus ſ. ſpiritus. Hæc
 omnia (inquit Paulus) operatur vnus atque idem ſpi-
 ritus diuidens ſingulis prout vult. ſi enim ſpi-
 ritus non eſſet eiufdem poteſtatis atque pater, non dice-
 ret Apoſtulus ſpiritum iubere aut hæc dare quando
 ipſe vult, ſed quādo Pater præciperet, & quibus præ-
 ciperet. Paulò ſuperius, Diuiſiones Gratiarū ſunt. Idē
 autē ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationū. Idē autē do-
 minus. Et diuiſiones operationū, idē autē deus, qui ope-
 ratur oīa in omnibus. Alij quidē ſpiritus dat ſermones
 ſapientiæ &c. Quò primo dixit ſpiritū, vocat deinde
 Dominū, tertio Deū, rursūmq; Spiritū, oratione tantū
 diuerſa, eleganti verò verborū congerie, quemadmo-
 dum in ſacris literis uſu fieri ſolet, vt idē verbis idē-
 tidem ſubmutatis elegantiffimè pronuntietur. Vnde,
 quod Hieremias tribuerat Deo יהוה, ad Hebræos, Pau-
 lus addidit ſpiritus ſancto. Conteltatur autem nos
 & Spiritus ſanctus. Poſtquam enim dixit, hoc eſt te-

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

3. Reg. 7.

Act. 13

1. Cor. 12.

Ibidem.

Hier. 31.

Heb. 7.

testamentum, quod testabor ad illos, post dies illos dicit dominus $\Gamma\Gamma\Gamma$, dabo leges meas in cordibus eorum, & c. Quod ex effectis, quæ eadem illi ac Patri & Filio scriptura attribuit, ut Athanasius, Basilus, ceteri maiores contra Macedonios $\mu\beta\upsilon\alpha\tau\mu\alpha\chi\epsilon\tau$ acervis testimoniorum commonstrarunt, extorqueri potest. Verbi causa, cum Paulus ait spiritum omnia scrutari, etiam profunda dei, Et, quæ sunt dei neminem nosse nisi spiritum, qui de deo, cum eum Apostoli annumerant Patri & Filio, in rebus, quibus diuina eorum maiestas atque gloria definitur, cum ipsum omnia scientem, cuncta potentem, vniuersa administrantem faciunt, cum ubique esse, omnia creasse, seruare continere, sanctificare, regere prout vult, dicunt, cui dubium esse potest, quin illum ipsum per æquæ ac Patrem & Filium deum significent existere?

Hinc ergo fit, ut cum multa concionantur de rerum aspectabilium in aspectabiliūque procreatione, nunquam ne per speciem aut coniecturam quidem recedentur sp. sancti, imò verò non tantum ex illarum numero atque gradu semper ipsum eximunt, verum etiā assueverant sine ipso earum conditionem nequaquam constituisse. Profantur quidem spiritum esse dei, esse ex deo, procedere à deo, exire à deo, mitti a deo & plurima alia, quæ in hanc cadunt faciem, Creatum autem esse, factum esse à deo & si qua sunt huiusmodi nunquam. Non enim per tot secula administrati athanaei reticuisserit. Quod ita? Quoniā certè ab alio esse deo siue diuina personæ non repugnat, effectum esse planè in ordinem creaturarū cogit eum, de quo tale dicitur. Ideo enim inficiamur filium esse creatum factum re, quāuis sit à Patre, & nihil nisi à Patre obtineat, quia

Athan. lib. de cōmuni essentia Ba fil ad Amphilochiū & contra Eunomiū, Rom. 8. I. Cor. 2.

Gen. I. I. Cor. 2. Iohan. 14.

De processione spiritus S.

creatura non est, & quod habet non ex nihilo, sed de substantia Patris sempiternè per generationem adeptus est. Quid igitur obest spiritum, quæcunque obtinet, aliqua emanatione, quam processionem de nomine generis appellamus, cōsecutum esse, & interea quia non existit è nihilo, rerum creatarū ordinem euadere. Nam quòd omnia, essentiam etiam diuinam acceperit à Patre, puto constare partim ex his, quibus diuinam Filij essentiam à Patre fluxisse astruximus, partim ex sacris oraculis et scriptis Maiorū, quibus hoc cōceptis verbis olim signauerunt. Manifestum est Pauli testimonium, I. Cor. 2. quæ dei sunt nemo nouit, nisi Spiritus dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex deo est. Quem proximè spiritum dei nuncupauerat, statim audet appellare spiritum, qui ex deo est. Primum, ut testatum redderet, quod clarius tradidit Augustinus, sicut naturam præstat Filio sine principio generatio, ita spiritui sancto præstare essentiam sine initio processionem. Quòdque aliis vocabulis se credere professi sunt D. Hieronymus apud nostros, & apud Græcos Ioannes Damascenus. Cre- Hier. in ex- dimus, inquit, in spiritum sanctum verum deum, pos. Catho- qui de Patre propriè est & procedit, ut eum non lic. fidei. magis esse $\alpha\omega\tau\eta\sigma$, quàm Filium, cuius sanè substan- Damascen- tiam à Patre manasse superiore libro docuimus, de- cap. de Tri- monstrarèt. Unde ut grauem plagam infligeret Græ- ade lib. 1: cis, qui existimaturi erant aliud esse spiritum Christi orthodox. & spiritum ex Christo, ne à Filio quoque sp. sanctū Damascen- procedere cogèrentur confiteri. Quam persuasionem ibid. c. 13. satis repellit Apostolus, dum spiritum Dei & spiritum ex deo pro eodem citra controuersiam accipit. Unde si huiusmodi submutandæ orationis ratio atque causa se

spiritus s. non est $\alpha\omega\tau\eta\sigma$. Aug. lib. 15 de Trinit. cap. 26.

Hier. in ex- pos. Catho- lic. fidei. Damascen- cap. de Tri- ade lib. 1: orthodox. Damascen- ibid. c. 13.

Rom. 8.
Gal. 4.

I. Cor. 1.
Quid dei
sapientia
& virtus.

Quarto
Aeneid.
Quid spiri-
tus Filij.
Ioan. 5.

Eua non est
nata, sed
procedens,
vnde non
Adæ filia.

ei obtulisset sæpius scribēti spiritum sanctum esse spiri-
ritum Filij, dubitandum non est, quin locutionem al-
tera illa dicendi formula variasset. Prosum enim ea-
dem vis est atque notatio harum, Spiritus Patris &
Spiritus ex Parte, Spiritus Filij & Spiritus ex
Filio, vt è similibus enuntiationibus confirmari po-
test. Paulus Filium dei appellat dei sapientiam atque
virtutem non quidem, quia deus Pater potens sapiens-
que existit (seipso enim potēs est & sapit, virtute pro-
fectō & sapientia sibi insita atque innata) sed quam
potentissimus & sapientissimus potentissimam sapien-
tissimamque genuit, adeo vt genitus dici possit sapi-
entia de sapientia, potentia de potentia. Quod expri-
mi potest elegantissimis Pub. Maronis versibus sumptis
proculdubio è sibyllæ alicuius foliis,

Nate meæ vires, mea magna potentia solus,
Nate Patris summi, qui tela Typhoëa tennis.

Itaque spiritum sanctum vocat spiritum Filij, non
quo spirat viuūtque Filius. (Nam per se id facit ha-
bens vitam in semetipso, ait Ioannes, æquē ac Pater)
sed quem iam ab æterno, modo quodam singulari, siue
spirauit siue emisit. Quod quia cum Patre communi-
ter facit, vtriusque enim communis est spiratio siue e-
missio, non dicimus spiritum sanctum genitū, sed pro-
cedentem. Etsi enim omnis natiuitas quædam est pro-
cessio, vnde & Filius à Patre potest dici procedere,
quemadmodum etiam exire ab eo legitur, tamen quia
non omnis processio natiuitas est, vt apparet ex Eua
prima humani generis femina, quæ ab Adamo quidē
processit, sed id citra generationem, & modus, quo
spiritus à Patre & Filio procedit, vacat nomine, nihil
habens prorsum commercij cum vtitatis emanandi
formis.

formis, generis vocē ad speciem restringimus, ac ema-
nationi spiritus sancti vocabulum processionis attri-
buimus, ne eius ab alio originem ignorare penitus vi-
deamur. Nam in humanis quoque nihil datur, quod
à duobus æqualiter agentibus substantiam, quæ eius-
dem sit nature, sortiatur, vt hic emanationis mos, hæc
ratio planè sit spiritus diuini propria. Apud nos qui-
dem duo Pater & mater substantiam eiusdem speciei
proli impertiunt, atque hunc actum generationem no-
minamus, verum quia Mater rationē hinc obtinet agen-
tis & formæ, femina patientis potius materia non in
viroque æqualem vim atque actionem, nō idem cau-
se genus atque principij inesse censemus. Deinde vt in
animantibus ad procreationem necessaria sit alterius
sexus tanquam materiae coniunctio, tamen id in cun-
ctis gignentibus non est perpetuum, cum sine femina
arbores & pleraque alia surculos, fructus, fœtusque
pariant. Itaque cum hic propriè sit agens vnicum om-
nium, necesse est, ac ea gigni verè censeantur, quæ hoc
modo nature suæ consentaneo, cōmunicationē eiusdē
speciei consequuntur, mirum nō est si Filium Dei absq;
tropo reueratq; genitū cū Scripturis prædicemus, qd ab
vno Patre adeptus fuerit cōmunitatē eiusdē substantiæ.

Iā spiritū s. quoniā nō à solo Patre, verum etiā à fi-
lio, idq; æqualiter & secūdū idē causæ & principij ge-
nus nactus est substantiā, inficiamur genitū, cōfitemur
procedentē, id est, inusitato nature modo à duobus æ-
quē cōmunitēq; spirantibus & tanquā agentibus pro-
ductū. Ergo quemadmodū generationē definiebamus
communicationem eiusdem nature secūdū vstitutū na-
ture modū, sic processionē describere possumus cōmu-
nicationem eiusdē substantiæ modo quodā nature inis-

Quæ sit
causa con-
tinens ge-
nerationis.
Arist. sub
finē i. vlyf.

Generatio
non est me-
taphoricè
in Deo.
I. Ioan. 4.

Quæ sit
continens
causa pro-
cessionis.

Quid pro-
cessio.

Pater ut
Pater non
spirat nec
Filius ut
Filius.

Communis
spiratio.

Epiph. in
Anchorato
et in Pa-
na. haer. 74

sitatio, solique Deo, qui natura leges infinitè egredi-
tur, per omnia peculiari et proprio. Nam Pater non
ut Pater, et Filius non ut Filius spiritum emittunt
producunt ve, sed ambo prorsus vna eademque spira-
tione, non quasi duo principia, sed quasi vnum (sicut
verè sunt vnum) mirabiliter effundunt. Quod quia
non faciunt naturaliter, hoc est, natura siue genera-
tionis modulo (Modulus enim communis spirationis
nihil prorsum habet cum rebus natura constantibus
simile, Spiritus neque pro filio neque pro nepote cen-
setur. Atque eam esse rationem quamobrem processio-
nis vocabulum ipsi singulariter assignemus, probari
potest testimonio magni Epiphaniij, cuius auctoritas
piis tantò debet esse acceptior, quanò eum magis in-
telligunt versatum in Apostolorum postolicorumque
omnium, qui ipsum per trecentos quinquaginta annos
precesserunt scriptis, ut aduersum Arianos et Mace-
donianos pro Filij et spiritus diuinitate grauissimos
confluctus, quos eum sustinuisse historiae memorant,
gereret. Is igitur hunc in modum scribit tum in libro,
qui inscribitur ἀσώρωτος, tum in opere aduersum 80.
haereses quando Pneumatomachos expugnat. Αὐτὸ ἐπέ-
τις ἕκαστῷ φασὶν δύο εἶναι υἱοὺς καὶ πᾶσι μο. οὐκ ἔστιν ἕν ἄλλο
τὸ ἓξ εἶ ὁ ἀπὸ πλοζιζόμενος πατὴρ θεῶν. εἰ ὅτι καλεῖ τὸν ἕν ἄλλο
τὸ δὲ ἀπὸ πᾶσι μα. τὸ παρ' ἀμφοτέρων; μόνον πᾶσι τοσοῦτον
ἕν ἄλλο ἀπὸ πᾶσι φασὶν δύο φασὶν ἕν ἄλλο ἕν ἄλλο
εἶ. Dicit, inquit, aliquis nos duos filios dicere: quo-
modo igitur est unigenitus? Verum quis tu es, qui
contra Deum ratiocinaris? si filium vocat eum qui ex
ipso existit, sanctum autem spiritum qui ab utroque?
Quæ solùm fide comprehensa à sanctis, illustra lu-
cem præsentia illustrem efficaciam habent. Huic ar-

gumento diutius immorarer, nisi apud me constitui-
sem de processione integrum opusculum edere aduer-
sum Ioannem CaZanouium equitem Polonum, qui in
vna epistolarum ad Calvinum non tantum reuocat
ab inferis putrem Græcorum errorem, sed etiam au-
get. In præsentiarum autem hæc mihi videntur fuisse
delibanda, ut doceremus spiritum rem esse per se
subsistentem, quæ reipsa et xpi ἀποστολικῶς ab illis
differret, à quibus produceretur. Non enim potest in-
telligi vnā et eadē esse hypostasim, quæ produ-
cit et quæ produciuntur.

Cum ergo scripturæ nos cogant distinctè cōfiteri va-
terem, Verbum et spiritum Dei, eximāt etiam hos tres
è rerum procreatarum ordine, iubeant præterea vnum
solum Deum credere, de quo effatum sit, Videte, quòd
ego solus et non sit alius Deus præter me, Et, Audi Is-
raël dominus Deus tuus Deus vnus est, in his credēdis,
quòd pugnantia videantur, fide hæsitabimus? Si tres
non subsisterent, qui verè et substantialiter essent Elo-
him i. dij, putas legeremus, Eduxerunt me dij. si vno
Deo plures essent censendi, cedōne scriberetur, Præter
me non est Deus? lubet Augustinum ea de re differen-
tem in medium proferre. Iam nunc intuere, quæ scri-
pturarum eloquia nos compellant Vnum dominum
Deum confiteri, siue tantum de Patre, siue tantum de
Filio et s. Spiritu interrogemur. Certè scriptum est,
Audi Israël dominus Deus tuus Deus vnus est. De quo
dictum putas? Si tantum de Patre, non est dominus
Deus noster Iesus Christus. Et vbi est vox illa clangen-
tis et clamantis, dominus meus, Deus meus, quæ Chri-
stus ipse non reprehendit, sed approbauit, dicens, Quia
vidisti me credidisti. Porro si et filius dominus Deus

De Dei v-
nitate.
Deut. 32.
Deut. 6.
Gen. 20.
Aug. epist.
174.
Ioan. 20.
Nota.

est, & ambo iam duo domini & duo dij, quo modo
 erit verum, dominus Deus tuus Deus vnus est. Huc fa-
 cit, quod veteres tradiderunt in capite de Deo Eccle-
 siateche. *Nyssen* in maiore
 cateche. *Nazanz.*
 3. cap. 3. ab vtrisque aliquid decerpere. A Iudeis colligit vni-
 tatem nature, à Gentilibus distinctionem personarum.
 3. s. pascha. illos execratur, quòd vnitatem essentia in vnica hy-
 postasi collocent, hos despuit, quia deorum quandam
 turbam populùmque constituunt, & eum quidem ef-
 sentia differentem, ne si nihil differat inter Deum &
 Deum, Iouem ab Apolline & cæteris discernere non
 valeant. Et certè apprehendi non potest, cur nobis tam
 obnixè commendent scripturæ, vt & vnitatem Dei
 fortiter teneamus, & in tres hypostases nihilo minus
 credamus, sine quibus articulus, nihil est vt reliquos
 profuturos speremus, cum ab iis prorsum dependeant,
 nisi enuntiatio, Tres sunt vnus Deus, simpliciter
 vera sit. Nam tres reipsa distinctas esse personas, qua-
 rum qualibet Deus sit absolutè, supra satis superque
 probatum est. Vnum verò Deum esse, non plures tot
 tantisque sacrarum literarum momentis persuademur,
 vt pluribus & simplicioribus verbis nemo affirmare
 valeat solem meridie lucere. Etenim, vt more nostro
 Testimonia veteris test. de vniute dei.
 Deut. 4. præmittamus oracula antiqui testamenti, Moses dum
 decalogum Dei digito virtute exaratum proponit
 populo, prima eius verba fuisse refert, Ego sum domi-
 nus Deus tuus, Non erunt tibi dij דְּיָאֵלִים אֲחֵרִים alij, coram
 me. Quam sententiam multis dicendi tropis, diuersis
 in locis amplificauit. In Deuteronomio, Vt scires: quo-
 niam dominus ipse est Deus, & non est alius præter v-
 num. Et paulò post, Scito ergo hodie & cogitato in
 corde tuo, quòd dominus est Deus in celo sursum &

in terra deorsum & non sit alius. Quod itidem repe-
 tit capitibus sexto & trigesimo secundo. David non
 in alia vixit fide. Quis, inquit, deus præter dominum
 deum nostrum, aut quis deus, præter deum nostrum.
 Et, quoniã tu magnus es & facis mirabilia, tu es deus
 solus. Et, cognoscant, quèd nomen tibi dominus. Tu so-
 lus altissimus in omni terra. Neque enim est sanctus, vt
 est dominus. Non enim est alius extra te, & non est
 fortis sicut deus noster. Esaias ait, am hanc religionem
 prædicaui, apud quem, Ego sum primus & nouissi-
 mus, & præter me non est deus. Et, præter me non est
 seruator. Et, Ego dominus & non amplius, præter me
 non est deus. Ego deus & non est alius formans lucem
 & creans tenebras. Malachias qui prophetis colopho-
 nem adiiciens per spiritum S. iussit, vt recordaremur
 eorum, quæ per præcedetes fuerant literis consignata,
 quousque adesset dies domini magnus, Nunquid non
 (ait) Pater vnus omnium nostrum? Nūquid non deus vnus
 creauit nos? Qui prophetas sequuti sunt, eandem do-
 ctrinam posteritati reliquerunt. Ecclesiasticus quidem
 ab hoc axioma suum opus ordiri voluit, Vnus, in-
 quit, est altissimus. Auctor verò sapientia, non est alius
 deus præter te. Si requiris nostri testamenti locos, A-
 postolus ad Corinth. scimus, ait, quòd nullus est deus,
 nisi vnus. Et iterum, Siquidem sunt dij multi, nobis au-
 tem vnus est deus, Et ad Ephesios, Vnus deus & Pa-
 ter omnium, qui super omnia & per omnia. Et ad Gal-
 latas, Mediator autem vnus non est, deus autem vnus
 est. Et ad Timotheum, Qui solus est potens rex regum,
 & dominus dominantium, qui solus habet immorta-
 litatem, & lucem inhabitat inaccessam, cui honor &
 imperium sempiternum. Amen. Quin etiam Christus
 in terra deorsum & non sit alius. Quod itidem repe-
 tit capitibus sexto & trigesimo secundo. David non
 in alia vixit fide. Quis, inquit, deus præter dominum
 deum nostrum, aut quis deus, præter deum nostrum.
 Et, quoniã tu magnus es & facis mirabilia, tu es deus
 solus. Et, cognoscant, quèd nomen tibi dominus. Tu so-
 lus altissimus in omni terra. Neque enim est sanctus, vt
 est dominus. Non enim est alius extra te, & non est
 fortis sicut deus noster. Esaias ait, am hanc religionem
 prædicaui, apud quem, Ego sum primus & nouissi-
 mus, & præter me non est deus. Et, præter me non est
 seruator. Et, Ego dominus & non amplius, præter me
 non est deus. Ego deus & non est alius formans lucem
 & creans tenebras. Malachias qui prophetis colopho-
 nem adiiciens per spiritum S. iussit, vt recordaremur
 eorum, quæ per præcedetes fuerant literis consignata,
 quousque adesset dies domini magnus, Nunquid non
 (ait) Pater vnus omnium nostrum? Nūquid non deus vnus
 creauit nos? Qui prophetas sequuti sunt, eandem do-
 ctrinam posteritati reliquerunt. Ecclesiasticus quidem
 ab hoc axioma suum opus ordiri voluit, Vnus, in-
 quit, est altissimus. Auctor verò sapientia, non est alius
 deus præter te. Si requiris nostri testamenti locos, A-
 postolus ad Corinth. scimus, ait, quòd nullus est deus,
 nisi vnus. Et iterum, Siquidem sunt dij multi, nobis au-
 tem vnus est deus, Et ad Ephesios, Vnus deus & Pa-
 ter omnium, qui super omnia & per omnia. Et ad Gal-
 latas, Mediator autem vnus non est, deus autem vnus
 est. Et ad Timotheum, Qui solus est potens rex regum,
 & dominus dominantium, qui solus habet immorta-
 litatem, & lucem inhabitat inaccessam, cui honor &
 imperium sempiternum. Amen. Quin etiam Christus

Matt. 10. ipse, sacrorum omnium scriptorum numen, Quid me interrogas de bono, Vnus est bonus deus. Et, Patrem nolite vobis vocare super terrā. Vnus enim est pater verus, qui in cælis est. Item, Deo soli seruius.

Matt. 23.
Matt. 4.
Philosophis
deus vnus.
Dam. lib.
I. orth.
Thomas. 1.
q. II. & li.
I. cōtr. Gēt.
cap. 2.
Iliad 2.
Aristot. 8.
Phys. cap.
5. & 11.
Metaph. c.
6. et 7. lib.
I. minori
metaph. c. 2.
3. ex motu
Arist. I. de
cælo & 8.
Phys. c. 10.
4. ex guber
natione
Met. lib. I.
minori et II

His accedit naturalis omnium animorum consensus. Hæc vult communis nature vox atque religio quam præter hoc tantum habet religio nostra super-naturalis, quod quidem ad diuinitatis caput attinet, vt agnoscat in Deo personarum ternionem. Ad eundem scopum proferant grauisima argumenta grauisimorum philosophorum, à causis præcipuè ducta efficientibus & mouentibus, quibus illi dei monarchiam persuadere tentauerunt. collaudato Homeri versu.

Ὅν ἀποδοῖ τὸν πόδων ἐπιπέδον, εἰς κολοσσὸς ἔστω.

Multos haud regnare bonū est, rex vnicus esto.

Vnum extat octauo Physicorum. In mouentibus nequit esse progressus in infinitum. Alioqui quanam daretur causa intermedia, cum vbi nihil est extremum, nihil quoque sit intermedium. In mouentibus igitur primum mobile esse vnum oportet. Alterum septimo, vbi omnia in efficientibus ad vnum principium sese necessario colligere probat Aristoteles, ne sine ordine semper ab alio effici vniuersa necesse sit confiteri. Tertium primo de cælo, cum docet non extare vno plures mundos. Cum plures mundi non existant, & vnus mundi vnicus sit motus, & vnus motus ab vnico motore proficiatur, necesse est, vt Deus, qui est primus motor, sit tantum vnus. Quartum in Metaphysicis vbi multis ratiocinationibus addicis vnam esse summam causam sempiternam, quarum præcipua à gubernatione sumitur. Optima gubernandi ratio est, cum omnia ab vno principio reguntur,

quaratione inter omnes Reipub. formas Monarchia omnium maximè celebratur. Si ergò aliqua est rerum moderatio, si ea est omnium præstantissima, vnus est moderator Deus, à quo nature administratio dependeat. Quintum est omnium propè philosophorū. Omnia referuntur ad aliquod vnum extremū. Si enim essent multi extremi fines, cuncta in incertum voluerentur, absque constituta destinatione. Sextum apud eosdem tritissimum est. Pura potestas, quam materiam primā appellamus, vnica tantum esse potest, quia non nisi formis distinguitur. Ergò non nisi vnus purus actus confitendus est ne actus purus & potestas pura sibi è regione respondere non videatur. Septimum non possunt Duo extare potentia, & virtute infinita. Nam si simul extarent, distinguerentur inter se aut duo non existerent. Non possent autem distingui nisi in vno aliquid esset, quod non esset in altero. Hoc autem repugnat nature infiniti, quod suo complexu omnia continet. Octauum ex communibus notionibus concluditur. Nulla vnquam gens extitit quam opinio Deorum imbuerit, quæ non vnum quasi summum præfecerit & reliquis. Testimonio sunt Romani & Græci, qui supremum Deorum fecerunt Iouem, Egyptij, qui serapin, syri & ferè Orientales, qui Belum. Nonum ex effectus, signis, oraculis, responsis & cæteris, quæ Clemens Alexandrinus, Iustinus Philosophus, Athenagoras, Aristides, Eusebius, Theophilus, Arnobius, Lactantius, complurésque alij scriptis mandauerunt.

Decimum ex Gētilium libris Ciceronis, Macrobij, Plotini, Porphyrij, Plutarchi, sexti, Maximi Tyrij, senecæ & cæterorum, qui deos omnes vel in vnum resolunt, vel alios à supremo esse sentiunt, quasi mini-

5. ab ultimo fine.

6. à materia.

7. ab infinito.

8. ex gentium iure & consensu.

9.

10.

Cic. de nat. Mac. lib. 3. satu. c. 17. & seq.

Plutar. lib. 1. de plac. cap. 5. scripturarū Dī solent appellari. Nam quamuis vulgus multos coleret, sapientes tamen & eruditi vnum semper esse existimauerunt, vt constat ex carminibus, quæ etiamnum supersunt, Phocylidis, Pythagoræ, Orphei, Musæi, ex fragmentis veterum poetarum, quorum integra volumina extabant tempore Iustini Martyris, quando præcipuus vigebat æstus Idololatricæ. Testimonia quidem omni exceptione superiora apud eum calantur in libro illo unico, qui inscribitur de Dei monarchia & apud Eugubinum tertio de perenni Philosophia, sed vehementius impiorum animos vrunt libri Ciceronis de Natura deorum, quibus tam acre bellum *καλοβείας* erroribus indixit, vt eos olim Pagani autoritate publica, dum à Nostis illius præiudicis vrgerentur, flammis in medio foro abolendos censuerint. Et certè argumentis firmioribus nostræ sententia statui non potest, cōtraria reuelli, quàm quibus ille Deos à stoicis introductos enervat, quibus Deos Epicureorum ociosos & prouidentia charitatēque vacuos tollit, quibus denique populares Deos, qui à Plebeis indigerati essent, fictiuios, factitios, supposititios, putatiuios demonstrat. Quod genus argumenti ab aliis externis scriptoribus fuisse tractatū commemorat Eusebius in opere de præparatione Euāgelica, Vbi prodit quosdam dicentes multos quidem esse deos populares, sed vnicum verum, multos esse deos poëticos, sed vnum philosophicum, multos esse deos artificiosos, sed vnicum physicum. His complures rationes addiderūt nostri partim ex rebus sensum cadentibus, partim ex iis, quæ versantur in in-

Arnob. lib. 3. aduersus gentes.

Argumentum libro- rum Cic. de nat. deor.

elligentia, vt cum Damascenus Theologus sic ratio- cinatur. Omnis multitudo sumit originem ab aliqua de ciuit. simplici vnitae, vti in circulo ab vnico centro du- cuntur quàm plurimæ lineæ. In aliquam ergo vnitae- tem suam ortum hæc mundi vniuersitas refert. Verū ne hæc in immensum prouehantur, reuertor ad institutum. scriptura & Natura docent vnicum esse Deum, & seminaria per naturam, naturalēsq; philosophos sparsa docent hunc Deum ad tres vsque indiuiduas subsistentias progredi, vti satis superque ostendimus, cur igitur dubitamus de Catholica Christianorum disciplina, cur non assentimur celesti Christianorum sententiæ, quæ nihil aliud sapit, sentit, loquitur?

At manifesta, inquis, cōtradictio est, tria re distincta vnum esse numero. Falleris. Nam hic de eodem affirmatio & negatio non construitur. Affirmatur personarum, negatur substantiæ imparitas. Asseratur identitas naturæ, refutatur hypostaseon. Mysterij rationem atque consonātiā ausculta paucis. Longè est aliud tres personas esse tres Deos, quod scriptura & fides nostra inficiatur, aliud tres personas esse Deos, quod à Mose & cæteris sacris scriptoribus literis consignatum recipimus. Quamuis enim profiteamur tres esse personas, id est, tres res indiuiduas per se coherentes, & easdem concedamus esse Deos, non tamen propterea esse tres Deos inferri patimur. A diuisis quippè ad coniuncta non semper valet argumentum, vt Aristoteles in libro de interpretatione sequenti exemplo illustrat. Ille est citharædus, ille est bonus, igitur citharædus bonus. Nam vt duo prima pronuntiata seorsum admittantur, in conclusione tamen

Aug. lib. 9. cap. vlt. Iust. quæst. 142. Dam. lib. 1. cap. 5.

Tria vnum sine cōtradictione.

Quid personarum.

caprio ex eo existit, quod Bonitas in assumptione de homine quâ homo est, in consecratione verò de eodem non ut homo est, sed ut citharædus enuntietur. Aristotelico adiici potest alterum instituto præsentis longè conuenientius ex fonte, riuo, & fluuio ab illo perenniter manantibus. Fons & riuus & fluuius sunt aquæ. Fons & riuus & fluuius sunt tres. Fons igitur & riuus & fluuius sunt tres aquæ. Falsam esse complexionem sensu ipso deprehēdis, partim propter trium istorum perpetuâ inseparabilitatem, quam supposuimus, partim quia absolutè & simpliciter ubique eadem substantia emergit ab ipsa scaturigine. Vitiū autem ratiocinationis in eo latet, quod numerus trium in media propositione notet subsistentias, in conclusione verò ad substantiam siue essentiam violentè trahatur. Sic in re propofita, cum dico de personis, Dij sunt, verum quidem aio, quoniam sunt habentes deitatem, similiter & de iisdem verè affirmo, Tres sunt, quoniam certè sunt tres personæ. Cæterum cum infero, Ergo tres sunt Dij, consequentia inanis est, quia dum semel & diuifim conceffi, sunt tres, hunc numerum ad personas referebam, dum autem coniunctim colligis, sunt tres Dij, iam eundem numerum ad deitatem accommodas, atque multiplicas deitatem, quod grande est nefas. Vides perspicuè, ut ad numerum personarum non consequatur essentia multiplicatio. Adde Dei nomen aliter accipi in his enuntiationibus, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus, aliter in hac Pater & Filius & Spiritus S. sunt vnus Deus. Nā in primis Deus idem quod Habens deitatem, quod quidem personæ congruit, in postrema non simpliciter Habentem

ad modum
notanda.

Deus et ha
bens deita-
tē, nō pro-
sus idem.

deitatem sonat, sed ipsam potius deitatem. Illud est, quod Nostri scholastici clamitant, Quamuis Deus & Habens deitatem idem significant, non tamen semper habere eundem modum significandi, quod alia sæpe existat substantiuorum, alia adiectiuorum notatio. Potest quidem dici de personis, Tres dij, verum nō dij apposituè sumatur, oportet, hoc sensu, Tres qui sunt dij, vel, Tres, quorum quisque Deus est. Quoniā numeralia addita adiectiuus in substantiuam transeunt, atque ita non tam personas, quam substantiam amplificant. si maui, Tres deos, id est, tres diuinas personas possis dicere atque interpretari. Nam vocabulum Deus aliquando sumitur hypostaticè, ac vltro citroque comeat cum diuina persona siue hypostasi, ut cum in Niceno symbolo legitur, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, & apud paulū Deum sudisse sanguinē ad acquirēdā Ecclesiā. Nec refragatur athanasius cum in suo symbolo scribit, Tres deos aut dominos dicere Catholica religione prohiberi. Non enim propterea negat posse dici personas deos aut dominos. (Cur enim hoc modo loquerentur scripturæ, idque admitterent Theologi præsertim scholastici, si hoc esset contra religionem) verum repellit falsam eorum opinionem, qui non putant aliud, Tres personas esse tres deos, quod ipse negat, aliud, Tres personas esse deos, quod nec ipse nec piorum aliquis à Mose & Prophetis enuntiatum, imò verò à ratione & intelligentia dictatum inficiatur. Si enim hoc plurale dij significat habentes deitatem, & de personis verè pronuntiatum, Sunt habentes deitatem, quamobrem de iisdem non dicatur, Sunt dij? Quod si postea pro numero personarum, Deus & deitas idē interdum natura & res diuinis. Tho. i. q. 3. art. 7. Viguerius i. Infit. cap. 19. §. 4. Quo sensu, tres dij. Nominis Deus accē- ptiones due. Act. 27. Mag. sent. lib. 1. dist. 28. f.

deorum numerum multitudinēque; te rectē putas colligere, recurrendum erit ad circumscriptiones, quas simpliciter modo prēmisiimus, nec vnquam simpliciter concedendum propter auctoritatem verbi Dei Tres esse deos, quippe cum Dei vox, sapius dicat *ἄλλο ὄνομα καὶ φύσις*, atque cum ea reciprocetur. Id apparet ex Mose apud quem essentia ponitur tāquam dei definitio, Domino a suo esse cognosci cupiente, sicque demonstrante vnā eandēque numero essentiam in tribus personis, vt proinde Pater, Filius, & spiritus s. verē ac propriē vnus deus iure habeantur.

Hic exclamant sempiterna nocte induci communes notiones, ac fingi spectrum, quod neque re neque intelligentia consistere valeat. Nam aiunt) Vnitatem multiplicari in personas nihil aliud videtur esse, quā diuidere indiuiduum, & sicut ridendus esset, qui vnum diceret non vnum, & trinum non trinum, quod militet contra communem animorum *ἔννοια*, atque etiam principium illud per se notissimum, De quolibet vno contradictoriorum & de nullo simul, quod qui negaret ex omni hominum memoria repertus est nemo prater Heracitum & Epicurum indoctissimos homines, sic ludibrio (inquiunt) digni existunt, qui Triadem copulare audent cum Vnitate. Non enim Vnitās Trinitas esse potest, nec Trinitas Vnitas magis quā Trinitas non Trinitas, & Vnitas non Vnitas, Quasi verba inania fundamus, cum articulo de Deo ceu fucum aliquem allinentes multa philosophamur de dei vnitae, singularitate, simplicitate, cum tamen reuera non vnum, non singularem, non simplicem deum constituamus, sed deos complures, ac plicatos, proprietatibusque & relationibus inuolutos, non se-

Arist. 4.
metaph.

Cic. 1. de natura deor.
& lib. de Fato.

eius ac Ericius spinis. Atqui ipsi sumus, qui primas & communes sententias pugnaciter defendimus, ac prorsum abhorremus à prodigijs imaginationibus profertentes in nostris libris deum quidem omnia posse, sed tamen cauendum ne contradictio implicetur. Iam hoc in mysterio aliquid inesse repugnantia falsissimē dicitur. Etenim, vt liceat magna paruis componere, refert Augustinus & attingit aliquid tale Cicero geminos olim ea vixisse animi uēnque corporis constitutione, vt eodem temporis puncto simul fimerent, siterent, lusitarent, otiaudi, negotiaudi, dormiendi, vigilandi, pernoctandi cupiditate tenerentur, valerēt denique, egrotarent & morerentur. Quid si reliqua in illis erant paria facies, forma, decor, aetas, moles, magnitudo, crassities, color, temperamentum, ingenium, sapientia, mores, voluntas, potestas, mutua necessitudo, eadem omnino animi & corporis dotes atq. qualitates? Num de iis, obsecro, apte, verē & propriē diceretur, Hi duo vnum sunt? Quāto verō cuius id predicandum de Patre, Filio, & s. spiritu, quorum vnitās propter singularitatem substantiæ istam inseparabilitatem atq; immanentiam infinitis numeris transfredatur? Multi philosophi, Platonicis præsertim, vt eis attribuit Aristoteles, ideam & rem vniuersam concedebāt re ipsa esse plures res singulares & earū quamlibet. Alexander Aphrodisæus, uēnque Abarrois Arabs vnum duntaxat esse omnium intellectum asseruerūt, ac singulares animos ab illo carptos delibatosque tandem in ipsum resolui, nō secus ac mixta in sua elementa redire videmus. Nonnulli prætereā censuerunt eandem numero humanitatem, si à tribus simul assummeretur, reapse plures futuram homines, & tu in finē;

Tho. contra gentil. fol. 10.

Cicer. de Fato.

Metaph. 7.

scotus.

tiſſimam, ſingulariſſimam, ſimpliciſſimam dei eſſentiam intra metas coërcebis, ne tribus citra vllam differentiam, diuerſitatem, diſſimilitudinem communis & par eſſe queat? Fons, riuus & fluuius tibi videbuntur vna aqua, quòd ſint ὁμοῦνοι, itẽmque inſeparabiles à ſe inuicem, Pater autem & Filius & ſpiritus ſ. quẽ non modò eandem diuinã eſſentiã aquam & pelagus infinitum poſſident, verum etiam alteri in alteros permeant admirabili illo nexu, quem Θεῶν τριῶν Theologi Græcis libuit appellare, vnus deus non iudicabitur? Aqua riuu non eſt eadem numero cum ea, quã noua in fonte aſſiduẽ gignitur ſed alia eſt quodammodo in fonte, alia in riuo propter finitatem & defectionem rerum procreatarum, quarum natura eſt, vt ad plures ſubſiſtentias ſe extendere nequeant abſque multiplicatione numerationẽque ſubſtantiaẽ, & tamen nimis curioſe, nimis anxie aliquis contenderet aquam fontis & riuu diuerſam exiſtere. Quidni igitur inanius cenſeatur ſtadium eorum, qui poſtulant tres diuinã ſubſiſtentia, ſiue perſonas tres deos prædicari? Nam non ſpectant eandem eſſentiã aquam in tres illas ſanctas hypoſtaſes proſuſ ac ad numerum influere, ita tamen vt eadem numero aqua in Patre dicatur & exiſtat fons, in Filio riuus, in ſpiritu ſancto fluuius, vt pote, ſubſtantiam & attributa à fonte & riuo fluuij inſtar, recipiente: Nec verò in eis multiplicari, quoniam Patris, Filij, & ſpiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, coæterna maietàs.

Dan. 7.
Apo. 1.

Aliquot ſeq. rationes contra R. Ioseph. ſed fortaſſe rogabis, cum tres nulla in re differentes, tres homines pronuntiemus. (Hac enim ſimilitudine maiores ad hoc ſacramentum explicandum delectati ſunt) quidni tres Patrem, Filium, & ſpiritum ſ. quan-

tumũs illorum completa, abſolutãque Cõmẽ centum triennium Albo. ante ſeatur, tres deos aſſeueramus, imò verò hoc ſcripturã triennium inſiciari prætendimus? plurimã quidem huius rei ex edidimus. tant cauſã, verũ illarum præcipuas, quã inueſtiganti & verſanti ſedulo ſacros libros in memem ſeſe offe Attendant ferre poſſunt, duntaxat attingemus, ceteras noſſe olim Trinitarij, per dei benignitatẽ dabitur, cum adiecta facie coram qui quæritur deum ipſum contemplantur, ac eius gloriã captum cauſas, cur noſtrum ceſſiſſimẽ excedentem præſentes intuebimur. tres deos Principiò igitur tres deos ſcriptura & fides prohibent eſſe nege dicere, quòd inter eos nulla ſubſtantiaẽ, attributionũ, mus. qualitatum, conditionum denique ſit diuerſitas. Sic prima cauſa Cicero ſcripſit in libris de Natura deorum, ſi nihil in ſa. ter Deum & Deum differret, vnum potius fore Deum quã plures. Sic Euclides, ſi Laërtio credimus, docuit ſimilia in quibus nihil proſuſ ineſſet diſſimilitudinis, non eſſe ſimilia ſed vna, ſed eadem. Quòd in hoc myſterio verum eſt maxime, in quo indiuidua ſiue ſuppoſita ſolis relatis nominibus differunt, non vt indiuidua reliquarum ſubſtantiarum, quã etiam diſtant accidentibus & inſuper materia, vt omitam diſputationem de forma numerabili. Hoc facit vt tres deos pronuntiare nec poſſimus nec debeamus, ne huiusmodi locutio diuerſitatis ſubſtantiarum vel naturarum ſuſpicionẽ aliquam præbeat, quòd hĩc ſuſpicari periculoſiſſimum eſt & maxime fugiendum. In alijs rebus facile ferimus tres Angelos, tres homines, tres leones, tamen ſi naturã exiſtmetur differentia, quòd vel materia & forma, vel iis, quã materiaẽ & formaẽ proportione reſpondent, participare diſcoſcantur. Ob eam nempe participationem indiuidua ceu ſingula partem duntaxat eſſentiã obtinent, neque totam ma-

teriam, neque communem speciem tam propter compositionem quam similitudinē complectuntur. Quare in ceteris talem loquendi formam, etiamsi non nature, sed solarum hypostaseon significaret multiplicationem, recipere non dubitamus.

2. ratio cur *Deinde Tres, Abraham puta, Isaac & Iacob non tres sunt v- ita sunt communionē nature vnus homo, quin nume- nus Deus rabili essentia inter se vehemēter differant, cuius cau- Essentia v- sa tres homines & sint & dicantur. At in s. Hyposta- nitas nume- sibus vna extat & eadem numero essentia, vti sa- valis. pius inculcamus. Quo fit vt tres Pater, Filius & s. Spiritus sint vna res numero, Patre suam deitatem at- que essentiam impertiente Filio, nec aliam sed ipsissi- mam eandem nature quadam profusione, quam vni-*

Diony. Gr. pag. 244.

Similia scholastica

Scotus 4. q. vnica dist. 7. li. I. sent. M. & N.

μόνητα D. Dionysius, secunditatem scholastici nominant, tribuente. Quo scilicet modo Pater & Filius totam simplicem & indiuisam suam essentiam præbuerunt spiritui sancto, non secus atque si calor sese impertiret eundem numero & sine diuisione ligno, aut si idem numero candor se totum superfunderet duabus extremitatibus, aut si lumen lucernæ vnus se sine materie distinctione tribueret alteri. Non enim forma huius ab illius forma differt, nisi quia recipitur in alia ac alia materie parte, cuius quidem expers est diuinitas. Itaque quamuis fieri nēqueat, vt res finita cuiusmodi est candor, calor, lumen, sit in diuersis subiectis siue suppositis, quod terminatam limitatam que habeant essentiam, diuinitas tamen non inesse non potest pluribus suppositis aut personis, vt potē infinita. Priores autem duæ similitudines repetuntur è Theologia Scholastica. Posteriores in quadam epistola D. Basilius amplificat. Quemadmodum, ait,

ait, lumen vnum atque idem est, quod in nube reflexum efficit, vt nobis appareant tres colores: sic eadem est Essentia, quæ micat ac lucet in tribus hypostasis. Illud est, quod confitetur Damasus pontifex, in Trinitate vnum Deum colimus, quia ex vno Patre quod est, vnus cum Patre nature est, vnus substantiæ & vnus potestatis. Neque verò propter hanc

ομοουσιότητα Deum quendam aggregatum aut tricipitem, vt nonnullis placuit euomere, introducimus, quippe qui non vnitam conglutinatam ve triū essentiam, sed vnam cōstreamus, ac credamus Filium & Spiritum s. Patri esse ομοουσιους, nō autem συνουσιους, quod sabelliani, dum non discernunt, miscent personas inter se, ac Trinitatem in vnitatem profanè confundunt.

Huic adiuncta est substantiæ ἀμείψα, qua à Patre in Filium, deinde in Spiritum s. emissa transfusaque intelligitur diuinitas sine vel partitione vel diminutione. Sola etenim diuisio propriè numerum facit. Id apparet è doctrina & fide, quæ cum à præceptore in discipulum tota absque præceptoris detrimento transfunduntur, neque duæ dicuntur doctrinæ, neque duæ fides. Hanc causam acutè quidem, sed tamen valde breuiter de Diuinis nominibus Dionysius Areopagita posuit. Celebramus τὴν ἁπλῆν ὡς μονάδα ἑνὴν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀπρόσκλητον ἐν ἑαυτῇ τῆς ὑπερφυσικῆς ἀμείψατος ὡς τελευτῆς δὲ ἑαυτῆς τὴν τελευτῆσαν τῆς ὑπερφυσικῆς γενεῆς ἐκφανῶν. Colimus Deum principem velut vnitatem quidem & singularitatem, quod simplex ac vna sit supernaturalis impartibilitas, velut Trinitatem autem, quia supereffentialis secunditatis ostensio in tribus subsistit. siquidem, vt exponit,

Bas. epist. 43.

Consubstantialitas.

3. causa ἀμείψα.

Eph. 3.

interpres Maximus, Pater sine tempore beneuolè progressus motusque ad distinctionem hypostaseon sine partitione, sine etiam diminutione mansit in sua integritate vnus & simplex proprio splendore in substantiam procedente tanquam viua imagine, & s. spiritu excellenti perennitate à Patre egrediente. Quæ ut enucleatius percipiuntur, superius exemplum paucis repeto. Quemadmodum fides ut significat rem, quæ creditur (Non enim de ea loquor quatenus habitum credendi sonat) vna est numero in iis omnibus qui credunt, Apostolus non aliud credentibus, aliud nobis: sic certè diuina essentia, quoniam ipsa est res, quæ in filij generatione & spiritus sancti productione transfunditur, nõ nisi vna numero in tribus personis inesse potest, quòd nihil aliud influat in Filium aut Spiritum, quàm quod inest in Patre: itaque non sunt tres dii sed Deus vnus, quia substantia diuina ut omnino indiuidua existit, ita indiuiduè communicata, cõmissaque est.

4. Causa
 ἀεὶ ὄντων.
 Non enim
 persone
 sunt tantum
 consubstan-
 tiales, sed
 etiam im-
 manentes.

Ioh. 10. 14.
 Esa. 45.

Quartò diuinarum in se mutuo hypostaseon immanetio (ut sic vertam περίληψιν) & immanentia in causa est, cur tres deos non admittimus. Filius enim & Spiritus non sunt extra Patris sinum & essentiam, ut diuersum externum de Deum queant cõstituire. Nam cum Pater sit immensus infinitusque, tanti etiam sint Filius & Spiritus ubique eorum vnus est, illic alij consistant non tantum oportet, sed ut etiam se mutuo capiant atque complectantur. itaque ob eam Personarum incõfusam adinuicè capacitatem aliquoties Filius Dei commemorauit se esse in Patre & Patrem in se, & Filium Dei Esaias ita affatus est. Tantum in te est Deus & non est Deus præter te, verè tu es Deus

absconditus. Quibus nõ modò expressit ipfos vna esse substantia, verum etiam in se inuicem sic immanere, hæc ut vnio rectè maior censeatur, quàm illa Christi hypostatica, per quam tamen diuinitas Verbi penitus sine animam Christi attingit inhabitatque, anima vicissim pro suo modulo diuinitatem realiter concipiente. Quemadmodum autem Diuinitas & anima Christi sic in se insunt, ut neque confundantur, neque se mutuo euiciant, ita diuinas personas arbitramur ad inuicem quidem adunari, sed sine confusione, sicuti ab inuicem discerni, ut nulla tamen interueniat distantia. Nec verò se vtro ciròque capiunt per mutuam commixtionem, aut per alterius in alterum, quod sit capax immisionem, aut per vnus insitionem, alternamve confusionem verum per eandem Deitatis plenitudinem, quæ in immensum patens in Patre non potest non complecti Filium, & Spiritum. Ac è conuerso infinita in Filio & Spiritu necessariò Patrem ἀεὶ ὄντων, circumit & quasi penetrat. Penuria enim vocabulorum, quæ ad tantum sacramentum pertineant, ista corrogare, emendicareque cogimur. Hoc illud est vinculum, quod Ariani teste Hilario, nefariè conabuntur dirumpere. Hic nexus cuius gratia scriptores Nostri emanationes Filij & spiritus sancti immanentes appellitant. Hæc vnio, quam Græci subinde ponunt ob memoriam, dum τὸ αὐτὸς τὸ αὐτὸς simul vocant, οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ ἐστὶν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸς.

Περίληψις frnitima est inseparabilitas, ut quidem Quintain appellat Augustinus. Per illam alter in alterum permeat, per hanc alter ab altero non discedit, aiente domino. Ego solus nõ sum, sed ego & qui misit me. Et rursum, Qui me misit mecum est, & nõ reliquit me solum, Ioh. 8. Ioh. 14.

Nota similitudinem.

Hila. li. 7.
 de Trin.

Et, pater in me manens ipse facit opera. Ea ergo personæ diuinæ neque separantur, neque distant à se inuicem, sed simul absque disijctione perpetuo conuersantur. Quamobrem nos tres quidē homines dicimur, vt tres personæ locis distantes, quæ nec sibi semper præsentēs sunt, nec prorsus inseparabiles. sancta verò Trinitas vnus Deus non tres dii ob personarum indiuiduam inter se societatem, quæ nec virtute differunt, neque distinguuntur negotiis, neque spatiis, locis, temporibus diuiduntur, quasi aliquid sit inter Patrem, Filium & Spiritum S. aut non sit inter ipsos sempiterna coniunctio atque commercium. Hæc quippe locutio tres dii non tantum suspitionem facit differentis naturæ, sed etiam hypostasēs separat atque diuidit. Atqui quemadmodum fons & riuus ab eo iugiter scaturies, vt superius meminimus, duo quidem verè & numero existūt, verum tamen vna aqua, non duæ aquæ, quod nec vnquam à se diuellantur, nec substantiam villo modo habeant differentem. Sic diuinæ personæ vnus Deus non tres, quod præter admirabilem essentiæ vnitatem neque secesibiles neque diuiduæ à seipsis sint, quasi valeant ab alteris alteræ separari. Itaque rectè Augustinus nexu duplici cas colligat, dum scribit Filium semper esse cum Patre & semper in Patre. : emper est cum Patre, vt comes indiuiduus & ἀσχωτός. Semper est in Patre, vt i verbum siue ratio in animo, vt i sapientia in sapiente, vt i idea & notio in intelligentia,

Aug. Epist. 3. ad Volu-
fianum.

Nazaran. in
epist. de spi-
ritu sancto
ad vera-
pionem.

quod ad ἀσχωτόν superiorī loco tractatam pertinet. Neutram connexionem prætermisit Gregorius Theologus contra illos ratiocinans, qui Spiritum S. habebās pro creatura, ἡγρόντων, inquit, ἔπ ὡς ὡς μὴ διαποσώ τις ἡ ἰδὲς ὡς τὸ πᾶσις ἑξ ἑσῶσι τὸ ἕνα ἡδὲ ἑῖς, οὐτῶ διαποσώ τᾶς

ἐπὶ τῷ λόγῳ τὸ πᾶσις ἕν ἔπ μὴ τὴν ἐν τῷ ἑῖς ἡδὲ ἑῖς ὡς ὡς, & longo pōstineruallo, ὡς ἡ ἰδὲς ὡς τὸ πᾶσις ἕν ὡς ὡς ὡς ὡς ὡς τῶ πατῆ. Quemadmodum, qui diuidunt Filium à Patre non seruant vnitatem Dei, sic imprudentes tollunt vnā in triade diuinitatem dum separant à Verbo Spiritum. Et post, In Christo est Spiritus, vt in Patre Filius. Vtramque etiam Basilius attingit, ὡς ἡδὲ ἑῖς ἐπὶ τῷ πᾶσις ἡ διαποσῶν, ὡς ἡ ἰδὲς ἡ ἰδὲς πᾶσις ἡ πᾶσις ἡ πᾶσις ἡ πᾶσις ἡ πᾶσις. Non licet, inquit, cogitare sectionem aut diuisionem, quasi aut Filius seorsum à Patre cogitetur, aut Spiritus à Filio distungatur. Hinc illud crebro sermone vsurpamus Patrem, Filium, & Spiritum S. substantia non esse separatos. Nam id non significat, vt a trinitarij & Autotheani cogitare videntur, continuatos esse communi quadam substantia, sed tam arcta, tam necessaria societate inter se coniunctos, vt nunquam à se inuicem secedant.

Basilius in
quadā epi-
stola ad fra-
trem Gre-
gorium.

Quid sit
personas nō
esse substā-
tia separa-
tas.

sexta rela-
tio mutua.

Eodem spectat sempiterna eorum ad se inuicem relatio, qua Pater semper fuit Pater, Filius semper Filius, Spiritus semper spiritus. Cū ergo ab omni aternitate Patri idem sit hoc aliquid esse & Patrem esse, Filio hoc esse & esse Filium, Spiritui pariter esse hoc & spiritū. (Nā relationes pro modulo nostro comprehendendi, hypostasēs constituunt, ac alteram ab altera differre faciunt) fieri non potest, quin ille semper Filium, ad quem referatur, habeat, aut Filius Patrem, cum quo perenniter comparctur, aut Spiritus S. Patrem & Filium, quorum perpetuò & existat & dicatur spiritus. substantialis illa indiuiduæque omni ex æuo relatio, quidni hos sempiternè & inseparabiliter vnum faciat? Vnus enim absque alio nulla vi potest cohere-

Naz. ad
serapione
de spu.

re, cum hæc sit relatorum natura, ut nequeat alterum
extare absque altero. Atque hinc, ut probè monet Na-
zanzenus, λεγομένου πατρὸς παρὰ τὸ ἑαυτοῦ λόγος, ὅ-
τι ὁν τῶ ἡμῶν πνεύματι, ἐστὶ δὲ καὶ ὁ ἡμῶν οἰομαζήτου, ὡς τῶ ἡμῶν
ἔστι ὁ πατήρ, καὶ τὸ πνεύμα ἡμῶν ἐστὶν ἐκ τῶ λόγου, ἐννι-
τιato Patre adest & ipsum Filius, & qui in Filio est
spiritus, sin nominetur Filius, in Filio est Pater, spiritus
extra Verbum haud quaquam posito. Nec verò rela-
tio, quæ unum non item alterum denominat, ullo mo-
do hanc impedit unitatem, aut efficit, ut quia Pater
non est Filius vel spiritus, nec vicissim Filius vel spi-
ritus Pater, abrumpatur illa singularis unio, aliquid
que maius minusve in vno, quam in altero cogitetur,
quoniam relatio siue relata prædicatio rei, de qua di-
citur, quicquam neque addit, neque detrahit, neque
immutat, quippe cum tota non in eo quod est esse, sed
in eo quod est comparatione al quo modo se habere,
consistat.

Boëthius
de Trinit.

septima
authoritas
principij.

Præterea, quia singuli quidem singularem habent
hypostasim & substantiam, unusquisque distributum
est perfectus Deus, non tamen tres dii connumerantur,
sed vnus Deus, quod Verbum & spiritus vires sint
Patris, qui non manat ex aliquo, sed existit fons ac
principium totius diuinitatis. Vnde non concedimus
tria principia, quoniam vniuersa ad Patrem, ut ad
principium sine principio referimus. Non enim sunt
duo tresve Patres aut innati siue ingeniiti. Nam sic tres
deos esse oporteret quod vnitas Dei & vna persona
non producta, ex eadem causa profecto pendeant. Ac
sic certè in nostris literis propter authoritatem princi-
pij, siue excellentiam cause, ut Maiorum nostrorum
plerique locuti sunt, Pa ri, qui est, uti tradidimus, fons

Tertull. in
lib. de Tri-
nit.

atque origo totius deitatis, vniuersa eminentia ita tri-
buitur, ut ille vnus solusque Deus interdum prædi-
cetur. Nam dum etiam Filius & spiritus cuncta ac-
cepta referunt Patri, totam diuinitatis auctoritatem
rursus illi remittunt. Vnde vnus Deus ostenditur, vel
hoc pacto verus & æternus Pater, quoniam ab illo
solo hæc vis diuinitatis emissa, etiam in Filium & S.
spiritum tradita & directa rursus per substantiæ cõ-
munionem ad Patrem reuoluitur. Deus quidem osten-
duntur Filius & spiritus, quibus diuinitas naturali-
ter tradita & porrecta conspicitur, nihilo minus ta-
men vnus Deus Pater probatur, dum gradatim reci-
proco meatu illa maiestas atque diuinitas ad Patrem,
qui dederat eam, rursus ab illo ipso Filio & spiritu
missa reuertitur & retorquetur, ut merito Deus Pater
omnium Deus existat, & principium Filij, quem do-
minum genuit, atq; spiritus sancti, quem Paraclitum
per Filium produxit. Hæc est Basilij Magni sententia,
quam totam, ut perelegantem hic volui exscribere.
ὁ ἑὶς ὁ δὲ τῆς θεογονίας, ἔστιν ἄπο τῶ ἐν ὄσ πνεύματος ἡμῶν
& ἐν ὄσ ἡμῶν ἑπὶ τὸν ἕνα πατέρα, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀγα-
θότητος, ὅτι ἡ φύσις ἀγιασμός, καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐκ
πατρὸς ἡμῶν ἡ μονοθεῖας ἑπὶ τὸ πνεύμα διήκει. οὐ τῶ καὶ αἰ-
ῶνος ἐκ τῆς ὁμοιογενείας ἐκ τῶ ἑαυτοῦ ὄσματος ἡ μοναρχίας
& ἡμῶν πνεύματος. Via igitur ad Deum cognoscendum, ab v-
no est spiritu, per vnum Filium in vnum Patrem: Et è
conuerso naturalis bonitas, & quæ secundum naturam
est sanctificatio, regiamque dignitas ex Patre per vnige-
nitum in spiritum peruadit sic & hypostases confite-
mur & piuum dogma de Dei monarchia singularique
principatu non intercidit.

Bas. cap. 18
ad Amphilo-
lochium.

Ad hæc expressa similitudo, & ut ita loquar, pari-

Octava
absoluta
æqualitas
& simili-
tudo.
Athanas.

Nona Mo-
narchia &
omnispia.

Operatio-
nes Trini-
tatis indi-
uiduæ.

Dionys. ca.
4. de diu.
nominib.

Gen. 1.

Deut. 32.

Creatio
vna à tri-
bus.

litas in causa est, cur plures deos nō nominemus. Quali-
enim Pater talis per omnia Filius, talis etiam pror-
sum Spiritus sanctus. Item, quātus Pater, tanti pariter,
qui ab eo manarunt, Filius & Spiritus. Illud ἡ ἀπα-
ραξία τοῦ διακρίσεισθαι distinctionem deitatis nullo modo patitur.
Alioqui par est, vt audeat aliquis pronuntiare solem
eiusque splendorem plura esse luminaria, aut Regem
& eius expressam imaginem & ἑξ ἑσθλῶν & binos esse
reges, aut vt fontē ipsiusque riuū duas aquas nominet.

Idem efficit Monarchia, itēque actionum & ne-
gotiorum vnitas. Neque enim imperium eorum siue
potestas finditur, neque operatio diuiditur. Pater non
aliquid molitur solus per sese, quod Filius nō vna cum
eo suscipiat, aut Filius rursus quicquam peculiariter
exequitur sine Spiritu, sed cūctæ actiones ad nos à deo
redundantes, à Patre quidem proficiuntur, verūm
per Filium progredientes in s. spiritu perficiuntur. Ad
hanc agendi vnitatem communitatemque declaran-
dam Scripturæ solēt construere nomen Dei plurale cum
verbo singulari, Dij creauit, dij possedit nos, &c.
Hi enim simul nobis vnam vitam suppeditant, hi ean-
dem sapientiam, virtutem, eneygiam communiter tri-
buunt, atque in omnibus procreatis rebus coniunctim,
non separatim, per sese inuicem exercent vniuersa. Ne-
que Pater aliis imperat, aliis Filius, aliis Spiritus, sed
eorum vnus est principatus, vnum regnum, vna domi-
natio, dominationis vna dispēsatio atque administra-
tio. Vnde rerum non tria, sed vnum principium esse
asseueramus. Nam quamuis procreatio siue procrean-
di actio trium quidem sit hypostaseōn, tamen quia id
capeffunt ac exequuntur, quatenus vnum sunt essen-
tia, & per eandem voluntatem, potestatemq; & vir-

utem tribus communem creant, non nisi vnus cense-
tur creator, vnus rerum effector, vnum principium,
vna causa. Lucem qualem cūq; affert communis triū
eandem nauim trahētium actio, nisi quod Pater solus
potest condere, solus similiter Filius condendo sufficit,
itidēque Spiritus sanctus. Et quidem tam facile solus
Pater id potest, quā cum Filio & S. Spiritu, per Fi-
lium tamen in s. spiritu essentiam rebus impertit, quod
naturali quadam necessitudine cūctā cum eis com-
municet, non his ad res gerendas ceu instrumentis v-
tens, sed ad id eos velut vires naturales ac apud se
perpetuo consistentes adhibens. Quod pariter sentien-
dum de duobus reliquis, siquidem Filius & spiritus
imbecilli non sunt, quin per se singuli queant archite-
ctari aliquid absque Patre, verūm haud potest opera-
tio separari, vbi non solum æqualis, sed etiā indiui-
dua natura est atque societas. Vnus interim creator,
non tres creatores, quod in agendo, vti pridem monui,
simul conueniant, neque sint separati. Distinguntur
quidē cūm diuinitas intra se describitur, verūm quan-
do creaturis opponitur, vnus semper Deus, vnus do-
minus, vnus opifex summus, vna causa, vnum prin-
cipium. Tantū autem pertinet ad ordinem gradūm-
que personarū, id, quod Græci aiunt principalem
causam, cur mundus fabricatus sit, esse Patrem, condi-
tricem verò Filium, consummtricem autem spiritum.
Nihil enim significant aliud, nisi Patrem auctorem esse
rerum primum quodam originis naturaque ordine,
deinde Filium, mox spiritum. Patrem, vt principium
sine principio, reliquos, vt principia de principio. Ex
quo Gregorius Theologus, inuocemus, inquit, Patrem,
Filiū & s. spiritum, de quibus nobis est sermo, q̄st

Damas. lib.
1. cap. 10.

Dam. ibid. τὸν ὡς δὲ δοκῶν, τὸν δὲ συνεργῶν, τὸ δὲ ἐμπεῖν, μὴ μοι δὲ
Nazan. μίτρο ἐν τῆς μιᾶς θεότητος ἡμετέρας πλὴν ἑκαμύην ἐπιπέδου
initio orat. διαρρηθῆναι ἔστω αὐτοῦ ὡς ἡμετέρας, ὃ ἔχει παρὰ ἑαυτοῦ, ἵνα
2. de Theo- ut, ille quidem bene velit, hic cooperetur, iste verò in-
log. spiret, imò verò vna ex vna deitate prodeat illustratio vnice distincta & distinctè coniuncta, quod omnem opinionem mirabiliter excedit.

Io. Eadem
Voluntatis
propensio.

Par momentum habet inter eos indiuidua cum vite tum amoris societas, quæ tam arcta est tam cõiuncta, vt absque vlla voluntatis animique dissonantia singuli semper ad idem propendeant, & quod optimum est vna & communiter velint, omnia vnanimi consensione modcrantes. Hinc Hilarius rectè scripsit tres s. hypostasies per substantiam quidem (sic Græco more personam appellat) tria existere, per consonatiam verò vnum.

Vndecima
rerum om-
nium com-
munitas.

Postremò omnium rerum ad diuinitatis naturã pertinentium plenissima effusissimaque communitas deorum trium opinionationem adimit. Nam vt trium personarum vna omnino existit deitas, ita & felicitas, potentia, gloria, sapientia, magnitudo, eternitas, immensitas, infinitas, quæcunque denique recenseri cogitari que possunt ad summi boni naturam conferentia, absque vlla aut quantitatis, aut qualitatis, aut temporis, aut loci, aut facienda, aut patienda, aut situs, aut habendi diuersitate.

Rupert. li.
II. de diu.
off. cap. 5.

Quorsum
similitudi-
nes multæ
in hoc my-
sterio.

Relinquitur iam, vt explicemus, quodnam Nostromes multæ ritum institutum sit in afferèdis de hoc arcano variis similibus, ne huiusmodi in omnem partem versata errandi præbeant alicubi occasionem. Ad hæc primùm omnium illud dicimus cum Ruffino Aquileensi presbytero cum etiam in cæteris exempla proferantur, non

per omnia tamen similitudinem seruari rei illius, cui putantur præbere exemplum, sed vnus alicuius partis, pro qua assumpti sunt, tenere similitudinem. Exempla, quæ ille commemorat afferam. Cùm dicitur simile esse regnum celorum reti missò in mare, non est putandum nature lini, quo rete operamur, ac nodis, quibus macula nechtuntur, regni celorũ substantiã per omnia conferri. sed ad hoc solum videtur assumpta comparatio, vt ostenderetur, quia sicut rete de pr. fundo maris pisces adducit ad lutus, ita de profundo sæculi huius errore humana anime regi celorum prædicatione liberantur. Ex quo constat exempla non in omnibus his, quorum exempla sunt, esse similia. Alioquin si eadem essent omnia, iam non exempla, sed ipsæ potius res, de quibus agitur, dicerentur. Deinde monemus hæc dissimilitudinis rationem in hoc Trinitatis sacramento elucere maxime, adeò vt similitudinũ, quibus illa adumbratur, nulla possit inueniri, nulla excogitari consentanea, quippe cùm nulli rei procreata Deus sit similis. Rectè igitur Nazanzenus Episcopus præfatur se non audere præsidium in eo illustrando à similibus petere. formidauit, ait, si nescio quam scaturiginem, fontem & fluuium animo conciperem, ne quendam per hanc imaginem diuinitatis fluxum, cuius status non esset, recipe rem. Deinde ne vnum numero sine continuitate introduceretur. Scaturigo enim & fons & fluuius vnum numero cùm sint, tantum diuersa figura exprimuntur. Rursum cogitauit solem, radium, & lucem. Verum & hic metus, primùm ne in simplici natura oboriretur suspitio compositionis talis, qualis est solis & eorum, quæ soli insunt. Deinde ne Patri essentiam tribueremus, cætera verò subsistere negaremus,

Grego. Na-
zan. lib. 3
de Theo-
log.

23 Vti neque radius, neque lux per se subsistunt, sed alte-
 23 ri inniuntur inharēntque velut solares riuī ac essen-
 23 tiales qualitates, atque ita faceremus quasdam Dei
 23 facultates, quæ per se non consistunt. Quod si alia mi-
 23 hi exempla queram, & hīc eorundem incommodū
 23 mihi obrepit suspitio, compositionis scilicet, fusionis in-
 23 stabilis, & parum fixæ naturæ, quorum nihil de deita-
 23 te cogitandum est. Itaque, vt summam dicam, nihil
 23 est, in quo cogitationes meæ sistant, si Dei naturam,
 23 quam imaginor, ad conceptas similitudines exegero.
 23 Nisi quis vno aliquo ex vniuersa imagine desumpto,
 23 cætera pro candore negligat, abiiciatque. Videbor er-
 23 gō optimo fine conclusisse hanc disputationem, si sua-
 23 fero, vt pro se quisque huiusmodi imagines & im-
 23 bras tanquam deceptrices & à veritate ferè distantes
 23 valere sinat. Igitur cum Patres hinc illinc exempla
 23 excerpunt, id non eo instituto agunt, vt s. Trinitatem
 23 velint his omninō comparare, sed potius vt in quali-
 23 cunque similitudine magnam simul notent dissimili-
 23 tudinem. Itaque afferūt in commune multiplicia, quōd
 23 ex illa varietate, quod ex vnoquoque, pro modulo ad
 23 illam transferri debeat, aliqua proportione assumant.
 23 Opus enim est multis, quōd res tanta, vel ex parte qui-
 23 dem, possit intelligi. Exempli gratia, Ex sole & radio
 23 ostendunt coeternitatem Patris & Filij, itēque im-
 23 manentiam inseparabilem, exemplo autem generatio-
 23 nis humane parem vtcunque & communem substā-
 23 tiam, sicuti naturæ ac *θεογονίας* ex animo
 23 nostro demonstrant, in quo mens agens & veluti vi-
 23 gilans non vi aut necessitate aliqua, sed naturæ conse-
 23 quētia statim generat cogitationem *ἐκ τῆς οὐσίας*, quæ pro-
 23 pter generationis similitudinem vicem nati obtinet, ac

Quorsum
 multæ si-
 militudi-
 nes ad Tri-
 nitatē de-
 clarandā.

postea ex his omnibus, quōd hīc simile est, declarant,
 Verbum Patri *ὁμοούσιον* esse, coeternum, inseparabiliter
 adhærens, statim & ab æterno genitum. Nec verò per
 omnia analogiam, vt ex D. Gregorio Nazarenō do-
 cui, conuertunt, imò verò infinites plus in illis diuer-
 sitatis esse consistēt. soli radius & lux non sunt con-
 substāntiales cum accidentia sint, non corpora. Vt ergō
 Pater Filium ex seipso, inquit Cyrillus Alexandrinus, Cyril. lib.
 tāquam lucem splendorēque indiuisibiliter & absf. I. Thefaur.
 que vllō spatio emittat, sicut sol ex se fundit lucem at- cap. 7.
 que splendorem, in eo tamen differt, quōd solis splen-
 dor non habet propriam hypostasim, nec perfectè ipse
 in seipso essentia sit, sed esse in sole habeat. Filius autē
 Dei non solum ex Patre indiuisibiliter, sinēque vlla
 temporis intercapedine emanat, verū etiam propriam
 obtinet hypostasim, quamais nō sepositam à Patre, sed
 in Patre & cum Patre intellectam. Nam cum Deus nec
 sit nec esse possit in loco, quomodo sepositionem, sepa-
 rationem ve suscipiet? aut quō ibit, quod separatur?
 aut vnde separabitur? sic in generatione cogitationis
 animi nostri, intelligere non est ipsa mentis substantia,
 vt in Deo, nec in verbo mentis reperitur substantiæ
 idēntitas, quōd sit accidens. In humana verò pro-
 creatione Filius non nanciscitur eandem substantiam
 numero atque Pater, quippe cum ea ab extrinseco e-
 tiam pariatur: neq; generatur intrinsecus, cum genitor
 prolem extrā ponat, sicque aliud & separatum pro-
 creet. Quare hīc tantūm conspicitur vmbra, eaque re-
 nuīs consubstantialitatis Filij cum Patre, equalitatis
 & naturæ similitudinīs, quemadmodum illic sine v-
 nius substantiæ repræsentatione sola mansio eiusdē-
 que eui species atque forma. Intereā tamen consuen-

Que similitudo ma-
gis propria.
Nysenus
ad Ablabum.
Nazaraorat.
5. de Theolo.
Aug. de Trinit.
Damasce-
lib. 1. & 3.
de fide or-
thod.
Rich lib. 5.
de Trinit.
c. 1. & seq.
cap. 7.
Heb. 1.

similitudinum expressissimam esse eam, que sumitur ex tribus hominibus ea necessitudine inter se coniunctis quae Adam, Eva, Seth aut etiam quae Abraham, Isaac, et Jacob. Proinde enim a maioribus versus patur creberrime, et certe hic praecipua ratio habetur trium *ὁμοῦ ὄντων*, in uterque cognitionis, quae alteri cum altero, quodam emanationis et propagationis ordine intercedit, adhuc coherentia per se quam existentiam incommunicabilem appellat Richardus Victorinus, quorum omnium unam istic vicunque inuenitur. vroxima est, quae facit Verbum Dei deradiationem paternae gloriae, Spiritum autem utriusque lucem, secundum quam Patres Niceni in Symbolo tradiderunt Christum lumen esse de lumine. In primis enim micanti corpori nihilo minus lucet. cum radium genuerit, quin potius sine ipsius detrimento et diminutione radio splendor tribuitur. Unde corpus illud splendidum continuato quodam fluxu radium generat, quod eius natura non solum in eo quod sit, sed etiam in eo quod factum est, sit posita. Praeterea eo ipso momento, quo consistit, radij vibrationem sibi supparem aequae fundit. Postremo tam clarum lumen gignit, quam possidet, quod etiam aequae cernitur oculorum aciem perstringere. Quia igitur cogitemus Verbum Dei aequale eiusdem aeternitatis, maiestatis, gloriae a Patre perenniter, sine eius diminutione manare? Ac per illud, quemadmodum per radium lucem, spiritum sanctum eadem omnino essentia profluere? Vtrobique enim similis est emanationum ordo, similis modus. Neque verò ultra commeat exemplum, quasi praeterea Personae nec consistunt per sese, nec inter se reipsa et verè distinguantur: aut quasi tribuendum

fit aliquid ratiocinationi impij cuiusdam Hierarchae, qui apud Hilarium, contra Nicenos patres infert lumē diuidi in geminas lucernas aut faces. Nam, vt probè respòdet Hilarius, similitudo nō in diuisione est posita, sed in eo, quod Deus Verbum genitus est de Deo Patre, vt lumen de lumine, quod sine diminutione, siue detrimento sui tribuit substantiam suam alteri, imperitiens quod habet, ac habens retinensque quod imperitit. Quod illustratur à Theodorito in diuinorum dogmatum epitome praecleara oratione. Vbi comonstrauit Filium Dei genitum quidem ex Patre, simul autem ab omni aeo cum ipso versatum, perinde atq; cernimus radium aequiuum esse soli, fulgorem igni, verbum siue cogitationem menti, *ἀλλὰ τοῦτων*, inquit, *ἐκαστου οὐχ ὑφεσταν αὐτὸ κατ' ἑαυτὸ. διη εἰ κείνω εἶς οὐ ἔσται ἔσο, πτω ἕωςτα σὴν ἔχ. ὁ δὲ θεὸς λόγος, τὸ ἀπαύρασμα τῆς δόξης, καὶ ἐργα τῆς ὄντων ἀπὸστα πρὸς τὴν πατρὸς, ἀλλὰ ἕωςτα σὴν ζῶσα, καὶ κατ' ἑαυτὴν ὑφεσῶσα. ἔ γδ ἀπλῶς λόγος ὠόμασαι, ἀλλὰ θεὸς λόγος. οὐ δὲ μόνον ἀπαύρασμα δόξης. ἀλλὰ καὶ χαρὰ κληρ ἕωςτα σὴν. ἐπιδη γδ οὐχ οἶον τε ἕωςτα σὴν μὲν ἕωςτα σὴν διδάξαι τὴν θεῶν, διὰ πλεόντων εἰκότων οὐτως πτω τῶν τα μὴ πατέρων, καὶ τὸ μὲν ἀπαύρασμα τῆς δόξης διδάσκει τὸ στωαίδον. ἢ δὲ χαρὰ κληρ τῆς ἕωςτα σὴν καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς ὁμοιοτητος δεικνύει, καὶ τὸ σὴν ἕωςτα σὴν διδάσκει διὰ τὸ ὁρον. Sed istorum vnumquodque non per se subsistit, quin imò in eo, ex quo prognatum est, subsistentiam habet. Deus autem Verbum splendor gloriae, non efficientia quaedam est Patris, subsistentiae expers, sed subsistentia viuens per seque consistens. Nam non simpliciter Verbum nominatus est, sed Deus Verbum, non simpliciter splendor gloriae, si d. et character siue expressa forma subsistentiae. Quandoquidem enim*

Hila. lib. 6.
de Trinit.
Theod. de diuin. dogmat. pag. 114.

non vna imago potest dilucidè declarare diuina, per plures ideò imagines quoquomodo ea perdiscimus. Ac splendor quidem gloriæ docet coeternitatem. Character verò subsistentiæ etiam exactam similitudinem demonstrat, prætereaque docet hypostaseon siue subsistentiarum differentiam.

Antitrinitariorū similitudo alienissima.

Remotissimæ autem similitudines censenda sunt, quas hoc triennio SKEKius philosophus & medicus versus Trinitarios peregrinans confinxit. Ait Patrem, Filium & spiritum s. se eodem modo habere, ac animam intelligentem, sentientem & vegetantem. Præterea Deum esse tāquam saccharum, in quo tria reipsa distincta spectantur, substantia, candor, & sapor dulcis, vt reliqua eius simulachra *ἑὶδωλα*, quibus de Deo ludos impiè agit, silentij profundo mergam. Quanta hæc sint absurditate per te ipse intelligis. In illis nihil prorsum vides, quod non sit sabellianum, ne quid peius ominari videar. Nō tres res per se subsistentes, nō triū eandē essentiā, nisi fatuè existimes accidentiū & substantiarū eandem esse naturam, non ordinem emanationū, nō æqualitatē, nō easdē vires, nō similes facultates, nihil denique eorum, quibus vel à sabellianis, vel ab affinis monstris nos distare percipere valeas. Quare aut nullæ ei fuerant adumbrandæ sine verbo dei, sine exemplo maiorum, siue Ecclesiæ conscientia imaginæ diuinæ maiestatis, ne eius gloriā abforberetur, vt accidere iis solet, qui eam alia via scrutantur, sicuti prædixit salomon dei ipsissimo oraculo iudicatus mortalium sapientissimus, aut prius probe apud se agitata erat totius negotij summa, quam profectò nunquam percepit, si libri ipsius de Trinitate nō mentiuntur.

Rom. 18.

mentiuntur. Deinde cauendum fuerat, ne nouis similibus quicquam Catholicæ veritati decerperetur. sed hæc eorum, qui præsidunt ingeniis suis merces, hoc erga eos domini iudicium, hæc prouidentia, vt qui non credunt veritati, quam per Ecclesiam suam de arce sionis spiritus sanctus denūtiat, fidem mendacio accommodent. Quanto satius salutique tuæ consultius fuerat, mi SKEKi, coërcere tuā scribēdi de re ignota temerariā iuuenilēq; libidinē, intra metas philosophiæ & medicinæ, quarum magistrum te esse profiteris, & Ecclesiam audire detonantem Deum vnum esse, cuius uera ac propria definitio sit Pater, Filius & Spiritus Sanctus? Tres per se subsistentes, quorum nullus extet diuinæ essentiæ, vt tu improbè censes, *δύναμις* & facultas, sed vera persona & hypostasis? Tres non in vnam substantiā constati vt tu imaginariis, sed reipsa de diu. of- seorsim coherentes, se seque verè sustinentes, atque, vt summatim dicā, tres qui ita coniūguntur distinctio- ne, vt coniunctione verè reipsa, & propriè distinguantur? Neque nobis obirudas tua somnia, quibus tantas hypostases in vnum prodigiosè contrahis. Paris enim impietatis est cum sabellio personas confundere atque cum Ario distinguere naturas. Videbor igitur mihi optimè huic disputationi dedisse finē, si tibi persuafero, aut etiam pro me Gregorius Nazarenus (quantus vir, Deus immortalis,) vt tuas vmbra- quam fallaces ac à veritate alienas valere iubeas. Ac cum eo pia mente imbutus, & paucis scripturæ ver- bus insistsens, duce spiritu sancto viare, & illumina- tionem, quam inde accipere potes, ceu germanum quendam sodalem & fidum congerronem perpetuò

2. Theof. 2.

Definitio dei ex Rom. pert. lib. II. de diu. of- ficiis.

26 *conseruans, per seculi istius medium peragres, ac de-*
 27 *nique pro tua virili alius suadeas, vt adorent &*
 17 *Patrem & Filium & Spiritum actum vnam*
 22 *tum deitatem tum potentiam, cui gloria,*
 23 *honor, benedictio & maiestas omnis*
 27 *debetur in seculorum secula.*

Amen.

De sancta Trinitate libri secundi Finis.

Deo laus, honor & gloria.

DE S. TRINITATE LIBER

TERTIVS, QVO SYMBOLVM

Athanasij exponitur, & à con-
tumeliis Trinitario-
rum vindicatur.

Sine Symbolum, Quicumque vult saluus esse,
Athanasij Alexandriae Episcopi.

VRIOSAM quaestionem atque
 ad eò doli plenam, vt probauit exi-
 tus, Valentinus quidam Gētilis im-
 pictatis aequè ac nominis Gentilium
 hères, his annis in Ecclesia Dei pro-
 posuit, cuiusne sit istud Symbolū, cu-
 ius titulum præ se fert. i. D. Athanasij Ego certè nun-
 quam credideram sathanam tantum habere in sua
 membra virium, vt ipsa possēt in tam proiectum, im-
 pudensq. facinus vertere. Quemadmodum nemo tum
 cogitasset hèreses Arianorum tot et. atibus sepultas, &
 tam crebris tamque letalibus victorius casus denuò
 sub hoc mundi senium emersuras fuisse. Putabā enim
 præscriptione tot seculorum satis apud omnes consti-
 tutum esse, Athanasium, dum Arianorum persecutio-
 nes quadraginta totis annis per vniuersum Romani
 imperij orbem euaderet, fidei suæ confessionē & qua-
 si tesseram alicubi edidisse, vt Orthodoxis suæ com-
 munionis hominibus parēret causā, cur eius iugulum,
 tanta pertinacia, diuinitatis domini perduelles pete-
 rent. Meditanti autem mihi postea variè, memoriāq;
 repetenti, quæ olim de Athanasio legisse potueram, ec-

Athanasium post defunctos Constantium & Iulianū Imp̄p. qui ipsius persecuti fuerant sanguinē, in principio Iouianū, à quo fuerat in suam Ecclesiam restitutus, eam ipsam tandem obtulisse, quam Romam antea ad Iulium Treuiris misisset, propter aduersarios, qui ipsum aliquot consilios iuste damnatum videri cupiebant.

Traditione posuit ire in contrarium, imò vero ex eo, quòd in vetustissimis Romanæ Ecclesiæ ὁρολογίῳ sub Athanasij Symbolum nomine eius ad primam recitatio vsu recepta est, dubitari non potest, quin Ecclesia à principio semper id pro persuaso habuerit. Quo fit vt Maiores, qui Romanum officium scriptis mandauere, hoc simul testimonio suo comprobauerint. Extat liber Gulielmi Durandi non extreme ætatis Episcopi de diuini Officij, in quo aperte testatur ex primaria Ecclesiæ institutione fieri, vt ad Primam Athanasianam aliquando cæteretur, nepe dominicis aliquando minimè, i. reliquis diebus. Abhinc etiam quadringentis annis de eadem re Ioannes Beletius Theologus Parisiensis libellum conscripsit, qui, vbi narrasset quatuor probari Symbola, secundum, cap. 40. „ inquit, est quod in Prima recitatur, Quicunque vult saluus esse, quod ab Athanasio Patriarcha Alexandrino contra Arianos hæreticos compositum est, licet plerique eum Athanasium fuisse falso arbitrentur. Quod doctrina, quam continet, reddit testatissimum. Mirè enim cõgruit cum iis, quæ plenissimis & prolixissimis commentariis contra Arianos & contra exortentes de incarnatione verbi hereses alibi disputauerat. Quinimo, quæ prolixitate aliquanto obscuriora reddiderat, incredibili tum breuitate tum perspicuitate,

ita nunc explicat, vt ingenio gratie agenda sint Deo, quòd nobis in Ecclesia tantum doctorem exsuscitauerit atque per eum tam illustria documenta de Sanctæ Trinitate & Verbi incarnatione in Epitomen, vt rudiorum animus hærerent tenacius, contraxerit. Postremò quo pacto Antiqui criptores integra fragmenta his circa diuersitatē simili subinde inter se sonarēt nisi ex communi aliquo prædico mutuarentur & ad verba, quæ publicè recepta esse sciebant, communiter alluderet. Augustinus ad verbum habet versus Symboli, Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus & tamen nō tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, Itē, Deus Pater, Deus filius, Deus Spiritus S. & tamen non tres dij, sed vnus est Deus. Quam extremam clausulam ἀποστόλοις etiam ad Pascentium repetit. Et in Enchiridio vsurpat simile Athanasianum. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Quæ certè fragmenta sunt, quorum causa authenticum esse maxime negant. Nam ad alia non tam facile expallescent, vt nihil mihi necesse sit per reliquos flosculos circumagi. Veluti cum idem Aug. orationum opus claudit hac oratione. O tres coëquales & coæternæ personæ Deus vnus, &c. Verbis profecto Athanasij, Tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. sed quid opus est adduci hominum potius quàm rerum momentis? Quod si personæ, ad credendum commoueri debemus, anteponamus iudicium Ecclesiæ, quæ hoc symbolum semper habuit pro Catholico, paucorum eorūque tumentium opinionē

Veteres vsurpasse flosculos Athanasianos. Aug. lib. 5. de Trinit. cap. 8. ibid. Epist. 174. ad Pascent. In Enchi. cap. 36.

scientiæ temeritati atque insaniis. si res notas satis sit in controuersiam vocare, quæram ut mihi probe- tur Mosem scriptorem esse legis, Paulum suarum Epi- stolarum omnium, quod mihi non puto alio argumen- to liquidò demonstrare possint, quàm quia hæc est sa- norum hominum constans continuatâque traditio, quæ ueluti per manus ad nos demanauerit. Quid angar Athanasiusne istud scripserit, an Alius modo per certo habeam eo concipi, quæ non solum uera sint, uerum etiam, ut credantur, ad salutem planè ne- cessaria. Quamuis igitur non esset in hanc formam redactum ab Athanasio, tamen manifestum est continere doctrinæ eius corpus uniuersum, quam tot peri- culis per totum orbem ad extremum usque statum aduersus Arianos solus propemodum Episcoporum il- la tempestate defendit, ut iam rectè nomen propu- gnatoris Athanasij, uel hac una de causa obtinere debeat.

Conuelluntur ratio- nes Trini- tario- rum quibus cõ- tendunt hoc Symb. pu- gnare cum doctrina Athanasij & proinde ei nõ esse Liber extat inter opera Athanasij.

Ea enim, quorum causa eius negatur, totidem uer- bis in ipsius operibus disertè supersunt. Extat in eius libro de communi Essentia Patris & Filij & Spiritus s. præter infinita alia loca, caput integrum, quod in- tendunt hoc scribitur, Quod non Tres dii, ubi indicat tres esse causas, quamobrem ternionem Deorum inficiemur. Primam ponit in Personarum ὁμοουσιότητι, alteram in earundem ἀχωρησι & inseparabilitate. Tertia ab eo constituitur idemitas numerabilis, per quam nullis discrimen inter se Hypostasēs habeant formæ, roboris, uoluntatis, efficaciam, &c. Quam sententiam Athana- sij esse, & quidem Arius fatetur in disputatione, quam cum ipso habuit apud Probum iudicem. Velim, in- quit, optime Iudex, si tamen possibile sit deprehendere

uouum istum suæ artis magistrum (Aures arrige) solutis præstigiolorum fraudibus conuincendum oculos illu- dentem, ut enim trium deorum confessionis periculum euadat, subitò eos, uti tres unus appareant, incompre- hensibili phantasmate constat, dicens, sed hi tres u- nus Deus. Rursus nescio qua cõglutinatione permix- tos & cõnitos in unum Deum redegerat, & ecce ite- rum eos separatos ac trifformes ostendit dicens, Et hic unus deus Trinitas est. Quo sit ut Sulpitius seuerus eum in quodam concilio ab Arianis sabellianismi da- mnatum fuisse commemoret. Nec minore impudentia uellicat, quod ex Filio hic dicatur spiritus s. proce- dere, quasi cum Græcis de spiritus processione Atha- nasius senserit. In quo se procedunt antiquæ lectionis prorsum ignaros, quòd nesciant disputationem, a Fi- lione procedat Spiritus S. multò post tempora A- thanasij non tantum emeruisse, uerum etiam ueteres omnes Græcos ante Photij Patriarchæ Constantinopo- litani Nomocanonis authoris, qui huic disceptationi so- lennem auctoritatem primus dedit (fuerat enim re- pressa in Theodorito Cyri Episcopo, ut apparet ex Cy- rilli Alexandrini Patriarchæ capitibus & actis Ephemini Concilij) omnes, inquam, Græcos ueteres palam scriptis approbasse, quod isti rodunt. Id signatis tabu- lis, domino misericordiâ suam nobis prætentente, a- liquando demonstraturi sumus. Interea doceo Atha- nasium in ea quoque fuisse sententia. Is in Epistola ad Serapionem, de s. spiritu, cuius initium, literæ tuæ sa- cræ dispositionis redditæ mihi sunt in Eremito, perspi- cuitè ait Ἐξ τῆς δόξης τῆς πρώτης ἐκλαμπῆν, Quod dein- de oratione quarta contra Arianos pagina operum 233 declarans, Non enim, inquit, tria principia introduc-

Nota magis strum hu- ius doctri- næ Atha- nasij nomi- nari ab Ario.

Sulp. lib. 2. Epito.

Secundus locus quem negant esse Athanasij de proces- sione s. Spi- ritus ex Fi- lio.

Quo tem- pore hæc quæstio or- ta sit in Ec- clesia.

Athanasius credidit Spiritu s. à Filio esse.

mus, cum nō tres soles ad comparationem adducimus, sed vnicū solem eiusque splendorem, Vnicūque ex ambobus lucea. Et oratione secunda contra eosdem. De eo accipit spiritus sanctus, nō cōtra. Item sub extremū libri de vnitāte fidei ad Theophilum. Quemadmodum ergo duo ligna coniuncta, missa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inseparabilis, sic de patre & Filij virtute procedit spiritus sanctus ipsam virtutem deitatis habens. Quod in vna Epistolarum ad serapionem sepius testatur. De sua, inquit, essentia spiritum sanctum existentem Deum de se essentialiter, suis Apostolis & sua sponsa Ecclesie demonstrādo, Christus affirmavit dicens, De meo accipiet de mea essentia. Et spiritus sanctus est coessentialis Filio, à quo habet omnia, quaecunque habet. Et, ille (spiritum) intelligit me glorificabit. i. in se meam, vt habet à me deitatem, me gloriosum Deum demonstrabit, sicut & ego glorifico deum Patrem meum. i. sicut in me ab ipso eius habeo deitatem. Et, Christus de suo spiritu dixit, Non loquitur à semetipso, sed quaecunque audit loquitur, i. non est, vt sit expers principij spiritus, quod est proprium Patris. sed maximè & propriè est ab ipso Filio, à quo accipit, vt sit deus essentialiter, ab eo etiam audit, quæ & loquitur. Hoc reperit in oratione de concilio Niceno, spiritus sanctus, ait, quicquid habet, habet à Verbo dei. Et, damnat Ecclesia hūc congregata inuentores huius hæreseos (Arianæ) & spiritus increatum deum verum, hypostasim de Patris & Filij hypostasibus eiusdem coessentialem confitetur.

Tertia impugnatō Trinitarium.

Quod autem CaZanovius in priore ad Calvinum Epistola addit ex eo argui supposititium, quod nusquam

apud Græcos habetur, si velit dicere nusquam Græcè extare, singularis certe & digna hæretico frons negare id, cuius ad manum portetur probatio. ræca enim exemplaria pridem in totam Europam diuulgata sunt, Parisiis, Bajileæ, aliisque ex locis multis, deinde verò cum Latino collata per Georgium Vuicellium. Præterea eodem argumēto opera eiusdem Athanasij ferè omnia reuiceremus, quòd nondum Græcè vspiam, typis quidem expressi, inueniantur. in à Græcis non recipi significare cupit, concedo recentiores fortasse Græcos propter controuersias, quæ inter eos & Latinos de spiritu sancto olim natae sunt, nonnulla immutare potuisse aut etiam pro Catholico non habere odio Latin. nominis. Verum quod ad Priscos atinet, vti ego inficior, sic mecum Gregorius Nazanzenus, quemadmodum paulò superius confirmaui, pernegat. Quinimò tu CaZanoui satanae eques perditè postrema tua ratiocinatione de recentioribus Græcis pernegas. dum subiectis. Si, inquam, Athanasij est, cuiusnam illud erit, quod nunc Græcorum, Cruiorum, Bulgarorum, Russorum & Moscorum Ecclesie sub eiusdem Athanasij titulo retinent ac pro genuino agnoscunt? Omnes igitur has Ecclesias imbuat opinio eius quod contra te querimus, ac habent tua confessione etiam hodie Græci Symbolum nomine Athanasij aliquantò quidem, quando tu id vis, à Nostro diuersum, sed tamen Athanasianum. Nam alia in re à nostro distare, quàm vbi spiritus sancti ex Filio progressio tangitur, nunquam crede mihi, ostendes. Quare tui sepius etiam atque etiam rogati, vt illud tantopere, quemadmodum vociferantur, diuersum proferrent, non dico noluerunt, sed non potuerunt. Quæ est hæc impudens audacia? Quæ hæc au-

Postrema ratio Trinitariorum contra auctorem Symb.

ax impudentia obsecro, mendacio, imò verò falso testimonio suam impietatem propagare? Perinde enim agitis, atque si docere cuperetur Nicenum nostrum solum à Græco planè esse diversum, quia in eo, quod Græci retinent, particula Filiòque non sit addita? Vobis ita turpiter profligatis tempus est, ut non solum exemplar Græcum è Baiffij manuscripto codice proferamus, sed etiam illud nostris commentariis à ructibus vestris repurgemus.

Hoc Symbolum reperi in libro Græco manuscripto de processione Spiritus sancti, què Lazaro Baiffio oratori Regis Francisci I. apud Venetos, obtulit Dionysius Græcus Episcopus Zienësis & Firmiensis an. 1533. Cui affine est quod olim enulgaui Basileæ Nicolaus Bryling. deinde in Gallia an. 1575. Henricus stephanus. Diversitatem ad hanc marginem adiciam, ut que extant exempla fideliter conseruentur, sicque transmittantur ad posteros, donec alicunde Athanasianæ confessionis exemplar germanum prodeat, ad quod ista possint emendari. Primum autem obserua loco proluxa inscriptionis, quæ Græcè sequitur, impressa, quantum modò memini, Exemp. simpliciter legere,

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ

αγιου Αθανασίου

ΕΚΘΕΣΙΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

της καθολικης πίστεως του μεγάλου Αθανασίου πατριάρχου Αλεξανδρείας
προς Ιούλιον πάπμν.

1. Ο Στις ἡ βούληται σαφέναι, ^{1. In imp. pres. exēp. οτις βάλει} πρῶτων χερῶν κρατεῖν τὴν καθολικὴν πίστιν, ἵνα εἰ μὴ εἰς ἕκαστος σάσιν, ἀμύμητον τηρήσῃ, αὐτοῦ διατάμῃ, εἰς τὸν αἰῶνα ἀπολογηθῆ.
2. Πίσις δὲ ἡ καθολικὴ αὕτη ἐστίν, ἵνα ἕνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι σεβώμεθα, μή τε συλχέοντες τῆς ἁποστάσεως, μή τε τὴν οὐσίαν ἀφαιρούμενοι.
3. Ἀλλή γὰρ ἐστίν ἡ ἁποστάσις τῆς πατρὸς, ^{2. μετὰ ζουπε.} ἡ δὲ τῆς ἁγίας πνεύματος.
4. Ἀλλὰ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ἁγίον πνεύματός μία ἐστίν ἡ θεότης, ^{3. ἵσα ἢ δόξα.} μία ἐστίν ἡ δόξα, σὺν αἰδίῳ καὶ μεγαλότῳ.
5. Οἶος ὁ πατήρ, τοιοῦτος ὁ υἱός, τοιοῦτο ^{4. καὶ τὸ ἁγίον πνεύμα.} τὸ πνεῦμα ὁ ἁγιόν.
6. Ἀκλίσιος ὁ πατήρ, ἀκλίσιος ὁ υἱός, ἀκλίσιον καὶ τὸ πνεῦμα ὁ ἁγιόν.
7. Ἀκατάλητος ὁ πατήρ, ἀκατάλητος ὁ υἱός.

ἀκατάληπτον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον·
αἰώνιος ὁ πατήρ, αἰώνιος ὁ υἱός, αἰώνιον καὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον.

8. Πλὴν ἅ τρεῖς αἰώνιοι, ἀλλὰ εἷς αἰώνιος·
ὡσαυτὶς ἑσθὲ τρεῖς ἀκλίσεις, ἑσθὲ τρεῖς ἀκατά-
ληπτοι, ἀλλ' εἷς ἀκλίσις, καὶ εἷς ἀκατάληπτος.

5. In illis de
imp. exem-
pla. hæc
et asronum
enr, ουδὲ
τρεῖς ἀκα-
τάληπτοι, ἔ-
σθ' ἑπεί.
ἀκλίσεις.

9. Ομοίως πνευματικός ὁ πατήρ,
πνευματικός ὁ υἱός, πνευματικὸν καὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν ἅ τρεῖς πνευματι-
κοί, ἀλλ' εἷς πνευματικός.

10. Ὑψίστος ὁ πατήρ, θεός ὁ υἱός, θεός,
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν οὐ τρεῖς θεοί, ἀλλ'
εἷς θεός.

6. Κύριος.

11. Ομοίως κύριος ὁ πατήρ, κύριος ὁ υἱός,
κύριον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. πλὴν ἅ τρεῖς
κύριοι, ἀλλ' εἷς ὅστις κύριος.

7. Ἰδιόε.

12. Ὅτι ὡς ἰδίαν μίαν ἔκαστον ἰσοστα-
σιν θεόν καὶ κύριον ὁμοθυμῶν τῆ χειριστικῆ
ἀληθείᾳ βιαζόμεθα ἕτω τρεῖς θεοὶ, ἢ τρεῖς
κύριοι λέξαν τῆ χειριστικῆ βίαις κωλυό-
μεθα.

* ποιητής.

13. Ὁ πατήρ ἀπ' ἑσθ' ἐστίν, * ἕτε μὲν

κλίσις ἑσθὲ ἡμιητής.

14. Ὁ υἱός ἀπὸ τῆ πατρὸς μόνον ἔστιν, οὐ
ποιητὸς ἑσθ' κλίσις, ἀλλὰ ἡμιητής.

15. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τῆ πατρὸς
καὶ τῆ υἱοῦ, ἔποιητόν, ἔκλινον, ἑσθὲ ἡμιητόν,
ἀλλ' οὐκ ἄπορῶτον.

16. Εἷς οὖν ὁ πατήρ, ἔ τρεῖς πατέρες, εἷς
υἱός οὐ τρεῖς υἱοί. ἐπὶ πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία
πνεύματα ἅγια.

17. Καὶ ταύτη τῆ τριάδι ἑσθ' ἐν ἑσθ' τε-
ρεν, ἢ ὑσθερον, ἑσθ' ἐν μείζον ἢ ἕλαττον, ἀλλὰ
σῶμα αἰ τρεῖς ἰσοστάσις καὶ σιωαίδια εἰσὶν
ἑαυταῖς καὶ ἴσαι.

18. Ὡσε καὶ πρῶτα (καθώς εἴρηται) καὶ τὸ
μονάδα ἐν τριάδι καὶ τὸ τριάδα ἐν μονάδι
σέβασθαι δεῖ. Ὁ ἁγῶν βεβλόμενος σωθῆναι
οὕτω πρὸς τριάδος φρονεῖται.

19. Πλὴν ἀναγκασθὸν ἔστι πρὸς αἰώνιον ἑσθ-
τηρίδου, ὅπως καὶ πλὴν ἐκθ' ἄρκωσιν τῆ κυρίως
ἡμῶν Ἰησοῦ χειροῦ, ἐπὶ ὀρθῶς πιστεύσῃ.

20. Ἐστὶ γὰρ πίστις ἐρηθ, ἵνα πιστεύωμεν καὶ
ὁμολογώμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς χει-

- 20. ὁ υἱὸς τῆς θεοῦ θεὸς καὶ ἀνθρώπος ἔστι.
- 21. Θεὸς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς πατρὸς ὡς αἰώνων γνησίαι, καὶ ἀνθρώπος ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς ἐν τῷ αἰῶνι τεχθεὶς.
- 22. Τέλειος θεὸς καὶ τέλειος ἀνθρώπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ ἀνθρώπου πνεύματος ἁπλοῦς ὑφιστάμενος.
- 23. Ἰσὸς τῷ πατρὶ καὶ τῇ θεότητι, ἐλάττων τῆς πατρὸς καὶ πλεονάζων ἀνθρώποτητι. ὅς εἰ καὶ θεὸς καὶ ἀνθρώπος ἔστιν, ἔτι δύο ὁμῶς, ἀλλ' εἰς ἔστι ζεῦξός.
- 24. Εἰς δὲ ἡ Ἑσπὴ τῆς θεότητος εἰς ἑρμηνεία, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνη τῆς ἀνθρώποτητος εἰς θεόν.
- 25. Εἰς πρῶτος, ἔτι συγχύσει τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐνότητι τῆς ὑποστάσεως.
- 26. Καὶ γὰρ ὡς ἡ ψυχὴ λογικὴ, καὶ ἡ ἁρτία εἰς ἔστιν ἀνθρώπος, ἔτι καὶ ὁ θεὸς ἀνθρώπος, εἰς ἔστι ζεῦξός.
- 27. Ὅς ἐπαθε ἁρτία πλεονάζων ἡμῶν, καὶ κατήλθεν εἰς ἅδου, ἀνέστη ἐν τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῶν νεκρῶν.

28. ἀνῆλθεν

- 28. ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἕθηται ἐκ δεξιῶν τῆς θεοῦ καὶ πατρὸς πρὸς τοὺς ἀποστόλους, ὅθεν ἠξίω κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς.
- 29. Οὐ τῇ ἡρώσεια πρῶτος οἱ ἀνθρώποι ἀνάστησονται μετ' ἡμῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἀποδώσουσι ἕξ ἰδίων ἔργων τίμω ἀπολογίαν.
- 30. καὶ οἱ θεοὶ ἀγαθὰ ὡς ἐξ ἑαυτῶν πορεύονται εἰς ζῶν ἀιώνιον, οἱ δὲ φάρμακοι, εἰς τὸ πῦρ τῶν ἀιώνιων.
- 31. Αὐτὴ ἔστιν ἡ καθολικὴ πίστις, ἣ ἐστὶν ἐκ τῆς πίστεως πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος (καὶ ἐκ τῆς ἐκείνων ἐκείνων).

SYMBOLVM SANCTI ATHANASII.

Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est vt teneat Catholicam fidem.

Quam nisi quisque integram inuiolatamque serauerit, absque dubio in aeternum peribit.

Fides autē Catholica hæc est, vt vnū Deum in trinitate & trinitatem in unitate veneremur.

Neque confundentes personas, ne-

a. saluam seu irreprehensam.

scilicet & matris.

substantias.

b. οὐσίαι. que b substantiam separantes.

⁷ Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti.

Sed Patris & Filij & Spiritus sancti, ⁸ vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas.

⁹ Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus.

c. ἀκτίωτος. ¹⁰ c Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus.

d. ἀκράτος. ¹⁰ d Imminusus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.

e. ἀπρόλητος. ¹¹ A Eternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus.

Sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immensus.

e. παντοδύναμος. ¹² Similiter e omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus.

Et ¹³ tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens.

Ita ¹⁴ Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus.

Et tamen non tres dij, sed vnus est Deus.

Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus.

Et ¹⁴ tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus.

¹⁶ Quia sicut f sigillatim vnamquamque personam Deum & Dominum cōfiteri Christiana veritate compellimur: ¹⁷ ita tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur.

¹⁸ Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus.

¹⁹ Filius à Patre solo est, ²⁰ non factus nec creatus, sed ²¹ genitus.

²² Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed ²³ g procedens.

²⁴ Vnus ergo Pater non tres Patres, vnus Filius non tres Filij, ²⁵ vnus Spiritus sanctus non tres Spiritus sancti.

²⁶ Et in hac trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus: ²⁷ Sed hōtæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.

²⁸ Ita vt per omnia, sicut iam dictum est, & vnitas in trinitate: & trinitas in vnitate i veneranda sit.

Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate letentiar.

ALTERA PARS SYMBOLI.

Sed necessarium est ad æternam salutem, vt incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat.

Est ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, ²⁹ quia Dominus noster Iesus Christus Dei Filius Deus & homo est.

l. ἕνα.

³⁰ Deus est ex l substantia Patris ante sæcula genitus, & ³¹ homo est ex substantia matris in sæculo natus.

m. ἕνυσ-
εδος con-
stitutus.

³² Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & carne humana m subsistens.

Aequalis Patri secundum diuinitatē, ³³ minor Patre secundum humanitatem.

Qui licet Deus sit & homo, ³⁴ nō duo tamen, sed vnus est Christus.

³⁵ Vnus autem, non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum.

n. ἕνωσι-
σως.

o. ὁ θεός.

ἑνωσις vno

vocabulo.

³⁶ Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitare n personæ.

³⁷ Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita o Deus & homo vnus est Christus.

Qui passus est pro salute nostra, ³⁸ descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

³⁹ Ascendit ad Cælos, ⁴⁰ sedet ad dexteram Dei p Patris omnipotentis: ⁴¹ inde venturus est iudicare viuos & mortuos.

p. ἕξ πα-
τρὸς παντο-
κράτορος, ἐξ

Ad cuius aduentum omnes homines ⁴² resurgere habēt cum corporibus suis, & ⁴³ reddituri sunt de factis ppriis q rationem.

Patris om-
nitenentis,
in omnia
habentis
imperium.

Et qui bona egerunt, ibunt in ⁴⁴ vitam æternam, qui verò mala in ignem ⁴⁵ æternum.

q. ἑπολο-
γίας defen-
sionem.

⁴⁶ Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter r firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

v. πιστῶς.

Superius Symbolum Athanasij verbis aliquantulum immutatis Constantinopolitani sic Græcè legunt & recitant.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑ-

τρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου ὁ-
μολογία τῆς καθολικῆς πίστεως, ἣν ἔδω-
κε παρὲς Ἰβλίον πᾶσι τοῖς Ρώμης.

1. **Τ**Ωι θελοντί θεδέωμαι παρὲς πρῶτον,
ἀναδέχῃ τὴν καθολικὴν πίστιν κατὰ
τὴν ἰὺ εἰ μὴ τις ἀκεραίῳ καὶ ἀποσπασθρα-
ποισιῶν τρηθήσεται, ἀναμφισβότως εἰς τὴν αἰώνιον
ἀπολείψεται.
2. Αὐτὴ δὲ ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἕνα θεὸν
ἐν τριᾷδι, καὶ τριᾷδα ἐν μονᾷ δι' ἑξῆς ἡμᾶς,
μήτε τὰ παρῶσα συγχέουσαι, μήτε τὸ οὐ-
σίῳ διαμεριῶσαι.
3. Ἄλλο γὰρ ἐστὶ τὸ τῆ πατρὸς παρῶσα πο-
σὸν ὃ τὸ υἱοῦ, ἄλλο τὸ τῆς ἁγίας πνεύματος. ἄλ-
λα τῆ πατρὸς καὶ τῆ υἱοῦ καὶ τῆς ἁγίας πνεύ-
ματος μία ἐστὶ θεότης, ἴση δύναμις, συναϊδύτης
μεγαλότης.
4. Οἷος ὁ πατὴρ θεοῦ ὁ υἱός, θεοῦ τοῦ ὁ
ἁγίου πνεύματος.
5. ἁκρίσιος ὁ πατὴρ, ἁκρίσιος ὁ υἱός, ἁκρί-

σον ὁ πνεῦμα ὁ ἁγίου.

7. Ἀπειρος ὁ πατὴρ, ἀπειρος ὁ υἱός, ἀπει-
ρον ὁ πνεῦμα ὁ ἁγίου.
8. Οὐ μὲν τρεῖς αἰδέσθαι, ἀλλ' εἰς αἰδέσθαι ἕ-
τως ὡς τρεῖς ἀκρίσιοι, ὡς τρεῖς ἀπειροί, ἄλ-
λα εἰς ἀκρίσιος, εἰς ἀπειρος.
9. Ομοίως πνευματώδεις ὁ πατὴρ, πνευ-
ματώδεις ὁ υἱός, πνευματώδεις ὁ πνεῦ-
μα ὁ ἁγίου. οὐ μὲν τρεῖς πνευματώδεις, ἀλλ' εἰς
πνευματώδεις.
10. Οὕτω καὶ θεός ὁ πατὴρ, θεός ὁ υἱός, θεός
ὁ πνεῦμα ὁ ἁγίου, ὡς μὲν τρεῖς θεοί, ἀλλ' εἰς
θεός.
11. Οὕτω κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ υἱός,
κύριος ὁ πνεῦμα ὁ ἁγίου, ὡς μὲν τρεῖς κύ-
ριοι, ἀλλ' εἰς κύριος.
12. Ἐπεὶ καθὼς ἕκαστον τῶν παρῶσων θεῶν
ἢ κύριον ὁμολογεῖν ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀ-
ληθείας ἀναγκαζόμεθα, ὡς καὶ τρεῖς θεοὶ ἢ
κύριοι λέγειν ἡ καθολικὴ θρησκεία καλεῖται.
13. Ο πατὴρ ἰόντων ὡς ἑσθαι, ὡς τε πε-
ποίηται, ὡς τε ἐκλήθηται, ὡς τε γενήθηται.

14. Ο υἱὸς ὡς τὸ πατρὸς μόνος ἐστίν, οὐ
ποιητὴς, ἔκτιστος, ἀλλὰ ἡμιθεός.

15. Τὸ πνεῦμα ὁ ἅγιον, ὡς τὸ πατρὸς καὶ
υἱοῦ, ἔκτιστον, ἔκτιστον, ἔκτιστον, ἀλλ' ἐκ-
πορευόμενον.

16. Εἰς τῶν πατέρων, ἔκτιστος πατέρες. εἰς
υἱὸς ἔκτιστος υἱὸς ἐν πνεύμα ἅγιον, ἔκτιστος πνεύ-
μα ἅγια.

17. Ἀλλ' ἐν τῷ τῆ τριάδι ὁσὸν ὁρό-
τερον ἢ ὑπερον. ὁσὸν μείζον ἢ ἔλαττον, ἀλλὰ
τὰ τετα ὡς ὅσα οὐκ αἰσθάνονται ἐαυτοῖς ἐστίν, ἔκ-
τιστα πνεύμα ἅγια.

18. Οὕτως ὡς καὶ πνεύμα, καὶ ὡς ἡδη εἰπο-
μεν, καὶ τὴν τριάδα ἐν τῇ μονάδι, καὶ τὴν
μονάδα ἐν τῇ τριάδι σέβει ἡμεῖς.

Ο βυθόμορος τῶν φωνῶν, ἔκτιστος ὡς τὸ
τριάδος φωνῶν.

19. Ἀνακαίον δὲ ὡς τὸ πνεῦμα αἰώνιον σω-
τηρίου, καὶ τὴν τῆ κυρίως ἡμεῖς Ἰησοῦ χρι-
στοῦ ἄρκων πιστῶς κατέχον.

20. Εἰς τῶν βεβαία πίστις, ἵνα πιστεύω-
μεν, καὶ ὁμολογῶμεν τὸ κύριον ἡμεῖς Ἰησοῦ

χριστός τὸν υἱὸν ἔκτιστος, ἔκτιστος ἐκ δὲ θεοῦ (εἰ).

21. Θεὸν ἐκ τῆς ἑσίας ἔκτιστος ὡς τὸ πνεῦμα
αἰώνων ἡμιθεόντα, καὶ δὲ θεοῦ ἐκ τῆς οὐ-
σίας τῆς μητρὸς, ἐκ τῆς ἡμιθεόντα.

22. Τέλειον θεὸν καὶ τέλειον αἰθερῶν, ἐκ
ψυχῆς λογικῆς καὶ αἰθερῶν πνεύματος ἄρκων ὑπε-
ρῶντα ἴσον τῶν πατέρων καὶ τὴν θεότητα, ἐ-
λάττωνα τῶν πατέρων καὶ τὴν αἰθερῶν.

23. Ὅς εἰ καὶ θεός ἐστίν καὶ αἰθερῶν, οὐ
μὲν δύο, ἀλλ' εἰς ἐστίν χριστός.

24. Εἰς δὲ ἔκτιστος θεότητος μεταβληθείσης
εἰς ἄρκων, ἀλλὰ τῆς αἰθερῶν ἀπὸ τῆς
θεοῦ ὡς ἐκ τῆς.

25. Εἰς πνεύμα ἅγια ὡς τῆς ἑσίας, ἀλλ'
τῆ τῆ ὡς ὅσα ἐκ τῆς.

26. Ὅς ὡς ἡ λογικὴ ψυχὴ καὶ ἡ ἄρκων
εἰς ἐστίν αἰθερῶν ὡς ὡς καὶ ὡς καὶ αἰθερῶν
εἰς ἐστίν χριστός.

27. Παθῶν ὡς τῆς σωτηρίας ἡμεῖς,
κατελεθῶν εἰς τὸ ἄδελφον, τῆ τῆ ἡμεῖς, ἐκ
τῆς νεκρῶν ἀνάστασις.

28. Καὶ ἀλλ' ὡς εἰς τῆς ἄρκων, καὶ κα-

ἡμεῖς ἐκ δόξης τῆς πατρὸς διὰ μὲν τοῦ
καὶ πατρὸς, ἐκείτων ἡξίων κρίναι ζῶντας καὶ
νεκρούς.

29. Οὗ τοῦτος πλεὺν προσηγορίας πρώτες οἱ
ἀπόστολοι ποιῶσιν ὡς μὲν τῶν ἰσίων σωμῆν,
ἄποδώσαντες λόγον τοῦ ἔργου αὐτῶν.

30. οἱ μὲν οὖν ἀγαθὰ ποιεῖσάντες, εἰς τὸ
ἀγιώγιον ἀπελευσονται ζῶντες· οἱ δὲ ἄφρονες,
εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

31. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις· ἧς εἰ μὴ
ἴς πιστῶς καὶ βεβαίως πιστεύσεν, οὐχ οἷός τῃ
ἔσται σωθῆναι.

S Y M B O L V M A T H A
N A S I I C O M M E N T A R I I S
huic æuo accommodatis
illustratum.

1 Symbolum. De nomine Symboli nihil vide-
tur dicendum, quàm quod scripsit Pachymeres Dio-
nyssii interpres in tertium caput Ecclesiasticæ Hie-
rarchiæ, significare τὸν ἐσθίου collectam, ἢ τὸν διδόνον
εἰς δῆμον, ἢ id quod confertur pro cæna, ut apud
Terentium in Andria, Symbolū dedit, Et, Te ad Sym-
bolum venire unctum, ἢ hic cura ἢ sumptu absta-
minur, non pudent est, ad cænam, ad quam parati-

am multi contulerunt. inde enim ἀπόμνησις diceba-
tur, qui gratis cænam sumpserat. Hac ex significatione
plerique breuem illam fidei articulorum enumeratio-
nem Symbolum appellatam censuerunt, quod quisque
Apostolorum aliquid in commune ad regulam, tan-
quam mensam credentibus instruendam, contulisset.

Quoniam autem sonat etiam signum ac quasi tessera,
maluerunt alij ducti à tessera militari similitudine,
quæ militibus, ut se agnoscant mutuo, datur, symbol-
um fidei vocari, quasi indicium ἢ signum, per quod
milites Christi à falsis fratribus Sathanæ merentibus
discernantur. Interea verò putauimus, ut aliquid de
meo afferam, quadrare huc tertiam quandam acce-

ptionem, cuius gratia Aristoteles pulchrè dixit Ele-
menta, quæ inter se qualitate vnus communicant συμ-
βολίζου. Solebant Græci in pactis conuentus vti quibus-
dam tessera, quæ loco tabularum, syngrapharum-
que essent, ex quibus ius diceretur, quæ ἢ vocaren-
tur Symbola. Ergò summa fidei compendio verborum
concepta siue ab Apostolis, siue ab Ecclesia, verè exi-
stit Symbolum, quod ea in iudicium Ecclesiæ relata
delectet penes eum religionis veritatem esse, qui ip-
sam in suæ fidei probationem confert. Nam certè pe-
nes illum consistit religionis veritas, cui bene creduli-
tate conuenit cum doctrina Apostolica, cuius Symbo-
lum est consensionis conuentique nota certissima. Ta-
lia autem vnicuique in suo Euchologio duodecim pro
temporibus aduersum hæreses varias edita com-
memorat. Quamquàm autem his multo plura accesseri pos-
sunt ex Epiphaniij Anchorato, Hieronymi confesio-
nibus, Ignatiij Epistolis, Iustini martyris libro de Fide,
alijs denique veterum monumentis: tamen quatuor

Aug. 1 symm
et serm.
181. de
Temp.

Russ. in
symbola

Tertia sym-
boli acce-
ptio
Arist. 1. de
ortu.

duntaxat pro authenticis habet Ecclesia. Primum Apostolorum, quod conditum ab Apostolis itémque receptum fuisse sua tempestate testantur Clemens Romanus in Epistola ad Iacobum Episcopum Hierosolymorum, Tertullianus contra Praxeam, & in libro de velandis virginibus, Irenaeus lib. 3. contra haereses cap. 4. & lib. 1. cap. 2. Cyprianus aut potius Ruffinus in commentariis in symbolum, quae extant inter Hieronymi opera, Hieronymus ipse in quadam Epistola ad Pammachium. Ambrosius epist. 81. Origenes in proemio librorum de principiis, Aug. sermone 2. Dominicae in Ramis palmarum, & in vigilia Pentecostes ad Catechumenos, Leo Magnus epist. 13. ad Pulcheriam Augustam, Isidorus Hispalensis Etymol. lib. 6. cap. vlt. & de Eccles. officiis lib. 2. cap. 23. Nec dubito multo plures extare, qui idem tradant, sed hos interim enumerare tam diligenter libuit, ut indicarem praefractam temeritatem Erasmi & Caluini qui primi ausi sunt vertere in questionem, num Apostoli verè essent authores symboli, quod circumferitur ipsorum nomine, ne, ut interpretor, arguerentur discedere à decretis Apostolorum, sicubi deprehederentur à Symbolo deerrare. Quod certè contigit Calvinitis, qui articulum de descensu Christi ad inferos non putant esse ymoior. sequitur Nicenum. sic autem appellatur, quod Niceni Patres eius primam & praecipuam partem, vsque ad, Et in Spiritum sanctum, constarint, ut Ruffinus docet in historia Ecclesiastica. sequentia enim, Dominum & viuificantem qui ex Patre procedit, ad ipsum vsque, Amen, à Patribus in Constantinopolitano addita sunt, ut post Isidorum significat Gratianus distinctione decima quinta, Par-

Hiero. to. 2

Aug. serm.
115. & 121.
tom. 10.

Erasmus in
praef. Para-
phr. i. Matt.

Ruff. lib. 1.
hist. Eccl.
cap. 6.

ticula autem, Filiusque, à Latinis confita est, cum hoc capite, Qui ex Patre procedit, ut apparet ex Constantinopolitani concilij actis, & ὁμολοῖα Græcorum, quod ne Petrus quidem Lombardus negat. Historici illam insinuationem factam dicunt in Lateranensi tertio, sed si non fallit Alexius Aristinus diaconus Constantinopolitanus in fragmentis, quae penes me habeo ex ipsius libro qui inscribitur συνοδικὸς τῆς ὁμοιοκαταστάσεως ἐκ τῆς πρώτης συνόδου ἐν τῷ αἰετῷ ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκείνης ἐκ τῆς ἐκείνης ἐκ τῆς ἐκείνης, ea fuit multo antiquior. Nempe in Romano concilio, quod Damasus pontifex sub tempora Constantinopolitani primi collegit aduersus τῶν ἑσπέρων αἰρεσῶν, ut ipse loquitur, sed de eo aliàs, aduersus Beza, qui in nouo Testamento apud Henricum stephanum an. 1565. typis excuso hanc particulam reposuit inter eas, quae à synodo Constantinopolitana Niceno symbolo adiectae sunt, magna profectò antiquitatis ignoracione. Tertium fuit Athanasii, de cuius authoritate in tertij huius libri ingressu fusè differuimus. Hoc quidem nonnulli olim Anastasio Patriarchae Antiocheno viro sanctissimo iuxta ac eruditissimo, cuius opus ἀπὸ πύλων in Bibliotheca regia saluus est, tribuerunt sed hi videntur delusi vicinitate non solum nominis, verum & fidei, quae in viroque, ut Historiae Ecclesiasticae produnt, eximia micuit. In eo autem tractat Athanasius, quae de S. Trinitate & beata incarnatione nobis sentienda sunt, quod sua tempestate praecipuè cum haeresibus haec duo mysteria reuellentibus Ecclesia conflictaretur. Quartum tribuitur D. Gregorio Magno, ac in plerisque exemplaribus principio Registri ipsius ascribitur.

Lib. 1. serm.
dist. 11.

Arg. syno-
boli Atha-
nasiani.

2 Ante omnia ut teneat Catholicam fidem. Quod ad Catholicæ titulum atinet puto eam vocem ab Apostolis inuentam & in ipsorum symbolum relatum esse primò, ut eam opponeret Iudaicæ fidei atque religioni, quæ tantum in Israël minima orbis portione recepta erat. Deinde ut perfringerent Iudæorum obduratam opinionem de non recipiendis in societatem & communionem gentibus, cuius causa etiam ipsos concilium inire, Act 15, oportuit. Ecclesia ergo & fides erat olim Iudaica, certæque nationi addicta, post Christum Catholica & vniuersalis effecta est, id est, ut Optatus & Augustinus aduersus Donatistas contendunt, qui eam meridiane suæ plagæ alligare conabantur, ubique & toto orbe diffusa. Quod aliquantò prius Athanasius noster docuerat in questionibus ad Antiochum principem. Vbi enim tradidisset Ecclesiam nomen sortiri à vocatione & electione domini, Catholica autem, inquit, vocatur, quòd per totum mundum diffusa sit. Nempe, ut Origines scripsit, non est vna gens, quemadmodum Assyrii, Sythæ, Chaldæi, quippe quæ coalescat ex omnibus gentibus, nec speciatim sit gēs aliqua, sed ipsemet orbis & inuolutus (ait Hieronym.) ex vniuersitate gentium constans. Vnde Augustinus rectè culpât Donatistas, quòd nomen Catholicæ non vniuersitate gentium, sed plenitudine sacramentorum definirent. Cum igitur locus Ecclesiæ non iam sit Iudæa, sed totus, quàm amplè patet orbis tam rectè ei nomen istud conuenit, quàm quod Patres ad idem declarandum vsurpauerunt. Ecclesiam appellarunt omnium, id est, etiamque concilium Oecumenicum, quia cum est indictum, vniuersi orbis pastoribus interesse, sententiam etiam dicere liceat. In eo quippe de-

Vnde Catholica nomen.

Opt. lib. 2. contra Par. Aug. in col. Cart. & epist. 48. & 163. Grig. in IO. Rom. Athan. q. 71.

Aug. ep. 48 & 49. & in breui. cælo.

bent & solè tractari, quæ ad cunctam Christiani nominis rempublicam pertinent, quæ omnes Christianos ordines æqualiter attingunt. Respondet præterea Communioni sanctorum, quæ etiam cõmemoratur in Symbolo Apostolico, tuncque vna ex parte opponitur singularitati Iudæorum, de qua satis dictum est, altera autem disperstoni gētium, in quam profecturum Christum Iudæi criminabantur, nec planè quidem absurdè, cum certè dominus Filios Dei, qui dispersi erant per orbem non tam locis, quàm religionem, quàm fidem, quàm moribus, congregaturus foret in vnum, sicuti alibi prodidit Ioannes, hoc est, in vnam sententiam, in vnam pietatem, in vnam fidem, in vnum cultum, in vnam denique Ecclesiam, in qua rerum omnium ad salutem pertinētium summa est communiō, summa consensus. Nam sanè dispersio gētium propriè respicit opinionum & sententiarum diuersitatem, quæ quæta extaret in gentili populo apparet ex hac Tertulliani oratione, ut interim discrepantes sententias de summo bono, de finibus bonorum & malorum, de immortalitate animorum præteream. Vnicuique, inquit, provincie & ciuitati suus Deus est, ut Syriæ Astartes, ut Arabiæ Disares, ut Noricis Belenus, ut Africa Cælestus, ut Mauritanie Reguli sui: Romanas, ut opinor provincias edidi, nec tamen Romanos deos eorum, quia Romana non magis coluntur, quàm qui per ipsam Italiani municipali consecratione censentur, Castionensium Delmentinus, Narnensium Visidiarius, Aesculanorum Ancharia, Volcinenis Nortia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum in honore patris, Curris. Quod & repetiuit Prudentius lib. 2. contra Symmachum. Athenagoras autè in Apologia ad An-

Catholica & cõmunio sanctorum duabus rebus opponitur.

Ioan. 7.

Ioan. II.

Tertul. in Apolog. tico.

toninos auxit, ostēdens Ilienſibus Hectorem, Paridem, Teucrosque Heroas esse sacratissimos, qui tamē finitimis Græcis essent execratissimi: ecōtrā Achillem dea genitum, Alexandrum etiam ipsum ab ipsis referri inter homines perditissimos, qui tamen Græcis in supremis haberētur veneratone, diuinisq; colerentur honoribus & sacrificiis. sic Galli olim adorabamus Teutaten, Hesium siue Heum, Taranim siue Taramin, Ogmium & similia portenta, quorum sacra reliquæ orbis non modò nesciebat, sed & execrabatur, legibusque per

Dij veterū Gallorum. Romanos Imp̄p. Augustum, Claudium aliosque plures damnabat. Ita de gentium confusione vsurpari poterat, quod de Iudæico populo sese idolis prostituente olim concionabatur propheta, Pro numero vrbiū tuarum dij tui Iuda. In Ecclesia verò vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, vna spes vocationis nostræ, vnus dominus, præcipui ritus iidem, quorum tamen diuersitas non efficeret, quin idem sentiremus, idem saperemus omnes. Itaque in ipsa locum habet, quod Vincentius Lyrinensis in libello pro Catholicæ fidei antiquitate & veritate demonstrat, Catholicam esse & dicit ratione primùm loci, deinde temporis, postremò hominum, quibus quacunque tandem conditione extiterint, semper eius gremium patuit, testificante Paulo apud Deum neque esse dominum neque seruum, neque Iudæum, neque Græcum, neque masculinum, neque feminam. Tria enim esse necessaria antequam aliquid haberi debeat Catholicum, In ipsa, ait, Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt id teneamus quod vbiq; quod semper, quod ab omnibus creditum est, hoc etenim est verè proprièque Catholicum. sed exemplis res sic diiudicabitur. Ariani deprehenduntur

suetonius.

Epheſ. 4.

Col. 2.

Tres no- teæ fidei catholi- cæ.

duntur non Catholici, quia etsi eorum hæresis suum virus per totum orbem diffuderit, ac vbiq; vt hodie Mahometana lues, viguerit, id tamen neque fuit sempiternum, neque omnibus omnium temporum fidelibus probatum. Qui enim Arii aetatem antecesserunt, longe aliam fidem commendauerunt posteris, vt ex ipsorum scriptis iudicatum est, interim vt omniam post trecentos annos nouas hæreses ex abyssso caput sustulisse, quæ istam penitus de Christianorum animis deleuerint. Contrā Donatistæ, quoniam extra vnum terræ angulū suum dogma minime spargere potuerunt, in collatione Carthaginensi hæresis conuicti sunt. Patres vt damnationem iustam comprobarent, orsi sunt à Genesi, vbi promissio facta est Abrahæ de infinito semine, de que benedicendis cunctis gentibus per semem ipsius, qui est Christus. succenturiarunt prophetarum oracula de vocatione gentium & futura Ecclesiæ amplitudine, adiecerunt Christi prædictiones & iussa de prædicando vniuersis gentibus Euāgelio, denique deduxerunt in rem præsentem Apostolos diuiso orbe sese per mundum ita disseminasse, vt successione non interrupta edi adhuc posset Ecclesiarum matricum census, ac sic intelligi Deum id, quod promiserat, impleuisse atque reddidisse. Imò verò, quod miradum magis est, & annotatū reperitur à Chrysostomo, dum interpretatur hæc verba, Prædicabitur Euangelium hoc regni in vniuerso orbe in testimonium, atque tum erit cōsummatio, intra viginti aut triginta annos fidei præconium vbiq; ferè auditum fuerat. Quod etiam significare videtur Paulus ad Romanos scribens iam diuulgatum fuisse vbiq; Euangelium, Romanorumque fidem annūtiari per vniuersum orbem. Et ad Co-

Gen. 22.

Matth. vlt.

Chrys. in Mat. 24.

Rom. 10.

Rom. 1.

Col. 1.

lōssenses, in veritate, inquit, Euangelij, quod prædicatum in vniuerso orbe fructificat, deinde sub capitis extremum, Euangelium, quod prædicatum est apud omnem creaturam, quæ sub celo est. Nam si vnus vauricus tantum perfecit, vt à Hierosolymis vsque ad Illyricum circumiectas regiones omnes Euangelio impleuerit, transiturus per Romanos in Hispaniã, quòd iam ceteras peragrasset, quid alios Apostolos Apostolicòsque viros existimandum est peregrisse? Bartholomæus sese intulit in remotissimos Indos, Thomas tetendit in Parthos, Matthæus intimos penetravit Aethiops, Andreas & Philippus Scythas prædicatione molliuerunt, & alius diuino sermone corripuit, Petrus Cappadociam atque Galatiam, Bithyniã pariter & Pontum prouinciãque confines dum Iudæis prædicat, circumcivit, postremò Romam illustraturus accessit. Iudas in Mesopotamia ac Ponti interioribus Euangelizans indomitas gentes fidei subiugauit. Matthias, antequam passurus in Iudæam remigraret, in Macedoniã se contulit. Non commemorabo Barnabam, Silam, Marcum, Lucam, & quingentos illos fratres, quorum Paulus meminit, infinitoque alios orbis complures nationes sua prædicatione ad veram religionem conuertisse, orbis vniuersas partes diuisim, quod de vno Alexandro magno eleganter scribit, Hieronymus non tam bellis quàm victorius perdomuisse. Sed addam, quod scribit Ambrosius ibi adfuisse Euangelij famam, vbi defuit personæ prædicantis, quemadmodum admiranda opera, quæ Deus in Ægypto patrarat famã fuerant cognita Chananeis in Hierico, vt quidẽ Raab apud exploratores, quos Iosue miserat, testificata est, & sponsa confirmas

Rom. 15.

Ex Eucherio Lugd. Episcopo & aliis diuino Apostolorum.

I. Cor. 15.

Ios. 1.

in Canticis, Oletum effusum nomen tuum, curremus ad odorem vnguentorum tuorum. Neque enim fragrantissimum vnguentum latius odorem suum spargit, quàm Verbi Christi odor permanauit. Quod vt commodius celeriusque fieret, Deus, vti per Esaiam promiserat, imperiorum omnia impedimeta sustulit, & vnum longè maximum confluxit, quò de gente in gentem tutus esset transitus, neque vt peregrini & exploratores è finibus alienis Apostoli Apostolicè ve exigenterentur. Quod autem Augustinus asserit alicubi sua ætate remotas aliquas nationes fuisse, licet paucissimas, quibus nondum esset Euangelizatum, quòdque Ecclesiasticae historie quasdam nationes recensens ad Euangelium fuisse deductas scribunt, intelligendum videtur de communium civitatum & regnorum confessione, deque magistratum & principum publico instituto. Porro Catholicæ nomen non est accipiendum, ex quo sectæ multiplicatæ auctæque sunt, sed ab earum ortu, ante quem nihil tale communiter assenerabatur. Hanc enim totius orbis Christiani communionem hæresis lacerat atque dirumpit, vt proinde nomen electionis acceperit, quòd per eam hæreticus se separet à communi fidelium sententia. Vt enim recta fides Catholica vocatur, id est, vniuersa & communis, iuxta illud Pauli, ἡ κοινὴ πίστις, sic praua dicitur particularis & ab vnitatis scissata, etiam si nulla vnquã extiterit tam impia, tam portentosa, quæ Catholici titulo se ornare non tentauerit. Quem vt Donatistæ in Africa obtinerent, Deus bone, quos labores non susceperunt! Primum audiētes illam dici Catholicam, quæ se per vniuersitatem terrarum diffunderet, ausi sunt dicere suam vbique terrarum esse communionem. Deinde cum formatas epistolas,

Cant. 3.

Es. 11.

Aug. in lib. de nat. & grat. cap. 2. & ep. 80.

Hæresis Catholicae opponitur.

Tit. 1.

Lactant.

quo vellent, inquit Augustinus ep. 163. dare non possent, Catholicum nomen non ex vniuersitate gentium, sed ex plenitudine sacramentorum definiendum contenderunt, teste eodem Augustino Epistola 48. & 49. Vt autem illud Catholicis eriperent, non quidem ausi sunt dicere falsa esse vaticinia prophetarum de futura Ecclesie amplitudine, sed responderunt ea nondum esse impleta, sed vide quid respondeat Augustinus in libr. de vnitae cap. 9. Deinde Cresconius Donatista clamabat Nostram non esse Catholicam, quia totus orbis ei non communicaret. At excipit Augustinus libr. 3. contra Cresconium cap. 63. & docet omnes gentes quae Christiano nomine censerentur, dogmatibus inter se conuenire, reliquum autem mundum quotidie verti in nomen Christianum, quod Catholicis communicaret, sicque Ecclesiam ad reliqua occupanda quotidie diffundi. Postremo Donatistae vociferabantur Catholica vocem humanum esse figmentum, vt Aug. tractat libr. 2. contra Gaudetium, sed facile conuicti sunt Symboli Apostolici auctoritate, Credo Ecclesiam Catholicam. Reliqua pete ex collatione Carthaginensi. Hae autem in pauca libuit restringere, vt quisque melius apud se iudicaret, penes quos sit vera Ecclesia Catholica, nosne, quibuscum vniuerso orbi fide & doctrina conuenit, quantumuis à Romana Ecclesia multi schismate se praesciderint, an Aduersarios, qui homines heri nati, nec ante 40. annos vsquam nominati, ne sibi quidem quotidie in summis fidei capitibus consentiunt.

3 Fidem. Fides alio modo hic sumitur, quam cum definitur habitus à deo inspiratus, quo credimus reuelatis. Eo enim sensu virtus est illa Theologa, quae Deo donante, (opus enim Dei, vt credatis, inquit apud

Fides habitus, quo creditur.
Ioan. 5.

Ioannem Dominus, & Paulus, Donum Dei est, ne quis gloriatur) animis nostris inherescit, de qua debet intellegi illud Pauli, Fides est hypostasis rerum, quae sperantur, ελεγχος & certitudo rerum quae non cernuntur. Hic verò significat id, quod creditur, nempe rem fidei subiectam. Quo sensu tradebat Paulus vni esse Dominum, vnam fidem, vnum baptisma, quoniam idem iubemur omnes credere. Eadem diuersitas cernitur in vocabulo spei. Spes enim modo est id, quo speratur, ac sic ferè sumitur apud Paulum & reliquos cum loquuntur de certa expectatione vitae aeternae, quae nobis à Deo promissa est. Modò id ipsum, quod speratur, vt quando ad Colossenses Paulus ait spem fidelium positam in caelis, hoc est, rem quae speratur, siue beatitudinem, ad quam anhclamus non esse in hoc mundo, &c.

4 Quam nisi quisque integram & inuiolatam seruauerit. Hinc discce, quanto in periculo versentur, qui vel in vnum duntaxat articulum fidei impingunt. Nam Athanasius respondet planè idem, quod in argumento non multum dissimili Iacobus Apostolus, Qui peccauerit in vno, factus est omium reus. Atque hinc Augustinus laudat edictum Imperatorum de vi corrigendis haereticis, quod eius occasione multi ad salutis viam, à qua antea deerrauerant, conuertuntur. Quam multi (inquit) nihil interesse credentes in qua quisque parte (haeretica, an Catholica) Christianus sit, ideo permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, nec eos inde discedere, atque ad Catholicam transire nemo cogebat. Vnde paulò post commemorat gratiarum actiones eorum, quos Deus ad vnitatem Ecclesiae Imperatoriarum legum metu perdu-

Phil. 5.

Fides quae creditur.

Eph. 4.

Col. 1.

Iac. 1.

De peccatis dist. 2. §.

item apponitur.

Aug. epist.

48. ad Vin-

centium

Donatistae.

20 xerat. Alij dicant, putabamus quidem nihil interesse,
 21 vbi fidem Christi teneremus, sed gratias Domino, qui
 22 nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt
 Cyp. ep. 23 in vnitae colatur, ostendit. Terribilis profectò est
 ad Ma- 24 Cypriani martyris vox. Quòd verò eundem, quem
 gnum si- 25 & nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eun-
 lium. 26 dem spiritum sanctum nosse dicuntur, nec adiuuare
 27 potest tales. Lege totam epistolam, & intelliges exci-
 dere ab vna fidei tabula, certissimum absolutissimum-
 que esse naufragium, cum quo iacta sit salutis omnis
 alea. Interea Athanasius noster respicere mihi quidem
 videtur ad sue tempestatis Semiarianos, qui fidem Ca-
 tholicam Nicenam ve non nisi quadam ex parte reci-
 piebant. Erant tum aliqui mediatores, principibus
 Vrsatio & Valente Pannoniarum Episcopis, quorum
 ductu semiariani decem concilia celebrarunt ad
 eneruandam vocem Homusii, vt extat in quadam o-
 ratione Athanasij de Synodis Arimini & Seleucia &
 in Ruffini historia Ecclesiastica. Hi ne viderentur sen-
 tire cum Arianis, recipiebant quaecunque sanxerat
 Nicena Synodus præter illà vocem. Fatebantur Chri-
 stum Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum
 de Deo vero, quod etiam in Gaudentio Mediolanen-
 si Episcopo notat Hilarius. Alij vt in concilio Syrmiesi,
 Christum esse $\delta\mu\omicron\sigma\tau\omicron\upsilon$ predicabant, abstinendum ve-
 rò decernebant voce $\delta\mu\omicron\sigma\tau\omicron\upsilon$, vt nimis exacta, ac-
 curata, curiosa. Atqui, inquit egregiè alicubi Athana-
 28 sius, Stannum est simile essentia ipsi argento, neque
 29 tamen est argentum. Hos omnes extra salutis arcam
 merito colloeat, quoniam extra Christi & Ecclesie
 30 communionem salus non potest consistere, vt quidem
 B. Petrus in suarum Catholicarum priore probat, &

Esaias contestatur his verbis, Gens & regnù, quæ non
 seruiert tibi, peribunt.

5 Vt vnum Deum in Trinitate & Trinitatem
 in Vnitae. Sic & alij locuti sunt. Iustinus Martyr in
 expositione fidei, $\mu\omicron\upsilon\alpha\iota\varsigma\ \delta\epsilon\ \epsilon\iota\ \tau\epsilon\lambda\epsilon\delta\iota\ \nu\omicron\epsilon\tau\iota\varsigma$, & c. Vnitae
 in Trinitate intelligitur. Gregorius Nazanzenus sub
 finem orationis ad Heronem philosophum, $\nu\upsilon\mu\ \delta\epsilon\ \delta\iota\delta\alpha-$
 $\sigma\tau\epsilon\ \tau\omicron\upsilon\tau\omega\ \nu\alpha\iota\ \epsilon\iota\delta\epsilon\tau\alpha\ \mu\omicron\iota\omicron\tau\alpha\ \delta\epsilon\ \tau\epsilon\lambda\epsilon\delta\iota\ \kappa\epsilon\ \tau\epsilon\lambda\epsilon\delta\iota\ \epsilon\iota\ \mu\omicron-$
 $\nu\alpha\delta\iota\ \omega\epsilon\gamma\sigma\tau\omicron\upsilon\upsilon\varsigma\ \rho\omicron\upsilon\lambda\omega\ \omega\epsilon\gamma\sigma\tau\omicron\upsilon\varsigma\ \epsilon\ \chi\omicron\upsilon\sigma\tau\alpha\ \epsilon\ \tau\omega\ \delta\iota\alpha\iota\tau\epsilon\tau\iota\ \kappa\epsilon$
 $\tau\omega\ \epsilon\iota\omega\sigma\tau\iota$. Nunc verò doce te vsque adè scire solum v-
 nitatè in Trinitate & Trinitatè in vnitae adoradã
 esse, mirabilem habetẽ tum diuisionẽ, tum vnionem.
 Tertullianus contra Praxeam. Vnitatem in Trinitatem
 disponimus. Sed hæc locutio, imo verò locutionis in-
 telligentia & comprehensio non caret difficultate,
 cum præsertim videatur vel rerum confusionem, &
 quasi miscellam, vel contradictionem inducere. Pri-
 mum autem dicam de vocabulis, mox rem ipsam ali-
 quantò interius penetrabo. Monadem hic non intelli-
 gimus vnitatem quatenus habetur principium nume-
 rorum more Arithmetico, sed vnã essentiam, acce-
 ptione magis Physica. Triadem autem siue Trinitatem
 appellamus non trium vnitatem, vt somniauit Genti-
 lis, sed ipsasmet tres personas. Ait igitur Athanasius,
 vt ad rem veniam, Trinitatem esse in vnitae, id est, in
 vna diuina essentia siue natura esse tres personas, &
 contra, vnitatem esse in Trinitate, id est, in tribus per-
 sonis, vnã extare diuinã essentiam, vt significetur
 tres quidem esse diuinas personas re ipsa, proprièque
 distinctas, sed eas tamen esse eiusdem essentia non per
 collectionem quandã, sed per sinceram singularẽmq;
 vnũs erga aliam communicationem. Et è conuerso

Quid hæc
 Vnitae.

Quid Tri-
 nitae.

eam essentiam in tribus pariter plenèque citra differentiam ullam reperiri. Hæc enim reciprocantur, & nihil aliud indicant, nisi tres res vnam esse essentiam, ac in eis tantam esse substantiæ unitatem, tamque singularem, ut æqualitatem omnino teneant. Nam quicquid de vna pronuntiaueris, de tribus verisimè potest & debet intelligi, exceptis vocabulis, quæ proprietatè & quasi formâ siue characterè hypostasæon designât, ut non magis sit illud in tribus, quàm in singulis, neq; minus in singulis quàm in tribus. Elegâs occurrit exemplū Pampolitani, huicq; loco apprimè accommodatum. Si tres, inquit, homines immortales dixerò, ego non intelligo plus posse viuere simul tres, quàm singulos, nec minus singulos, quàm totos tres, vnde trium vna est immortalitas, vna perennitas. Sic si æqualiter sunt sapientes, non plus sapiunt simul, quàm singulatim, sed tanta est in vnoquoque viritum sapientia, quanta in vniuersis. Præclare certè. Nam vti eorum omnium, quæ hoc in mundo inferiore mouentur vnum est tempus non modò specie, sed etiam numero, sic trium hypostasæon eadem, vna, par, communis, indifferens numero æternitas, sapientia, &c. Subtilior est Rabanî Moguntini præsulis interpretatio in libro, qui inscribitur, Quomodo sit Trinitas in unitate, & unitas in Trinitate. Hanc enim sumit ex vna ac indiuidua triū personarum operatione. Mihi simplicius videtur id, quod dixi. Atque ita in hac locutione Trias est in Monade, præpositio, In, non significat aliquam rerum diuersitatem, ne essentia diuina consideretur extra personas, & ita quartum aliquid in simplicissima diuinitate inducens realem distinctionem constituatur inter personam & essentia. Quâ vim nõ semper habere præ-

in transiuituè sumitur.

positionè, In, similes formulæ arguunt, in quibus extrema satis est ratione distingui. Mēs est in anima ratiocinante. i. est anima ratiocinans, Partes sunt in toto & totū in partibus, hoc est, idē, quod partes & præterea nihil. Sic tres personæ sunt in unitate seu in vna essentia, hoc est, sunt vna essentia & nihil præterea. Et ἡ τὴν οὐσίαν, inquit Damascenus, ἢ θεότης, ἢ (τὴν ἀκριβῆς ἕσπερ εἰμί) ἡ οὐσία, ἢ θεότης. In hypostasibus deitas est, aut, quod verius est, deitas est hypostasēs. Quod ad hūc modum à Marsilio scholastico declaratur. Pro hoc notandum, quod hæc præpositio, in, aliquaddò sonat transitionem, & sic semper significatur diuersitas inter id, quod inest, & inter id cui inest, ut cum dicimus, scientia est in animo, vel animus est in corpore, aliquando non. Sic esse in alio est esse illud, quo modo dicimus, Totum est in partibus, id est, partes simul sumptæ, Voluntas est in animo intelligente, id est, ipse animus. Quo præmissò capiendò nõ in transiuituè, nihil est in essentia diuina tanquam in subiecto, vel tanquam in toto, seu etiam, ut in loco. Sic enim sumptum in denotat diuersitatem eius, quod inest, ab eo cui inest, sed quicquid est diuina essentia est idem, quod ipsa. Transiuituè loquendo nulla persona est in essentia diuina, quia persona non est diuersa ab essentia. Accipiendò autem in citra transitionem Catholicus debet cõcedere, in essentia diuina personarum Trinitatem, quia debet concedere, quod Essentia est tres personæ. Huc porrò quæstio pertinet, Deus est Trinitas, quam locutionem barbarâ esse pronuntiauit suo. i. in pio iure Caluinus, non satis assequens, quid in ipsa Dei nomen declararet. Simplicissimè autem dici potest denotare diuinam naturam, ut sit sensus, Natura diuina est Trinitas, siue tres personæ.

Dam. libr. 1. de ortho. cap. 8. Mars. lib. 1. sent. q. 6. art. 3.

Quid deus est Trinitas.

Totidē enim hypostasibus ad numerū communicatur atq; imperitur. Nec tamen eos prorsus reiicio, qui hoc nomē personaliter interpretātur hāc in sententiā, Diuinae personae sunt Trinitas ceu tres. Fruatur etiā, qui probauerint, Bonauenturae expositione, qui ad utrunque significandi modum referens hunc sensum efficit, Deus est Trinitas, id est, diuinitatis personae sunt tres, modò intelligāt primam, quam attuli, explicationem videri omnium accommodatissimam, atque attingere alius quae ad totum integrum caput de Deo pertinent, nempe vnitatem deitatis, cuius causa tres sunt vnus deus, & Trinitatem personarum, cuius gratia, vnus Deus est tres.

6 Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Personam superiore libro definiuimus rem intelligentem, quae per se consistit, substantiam siue essentiam rei illius rationem atque naturam. Has descriptiones habe praeculis, ut noscas priorem partem huius versiculi recte Sabellium petere, cui eadem erat substantia Patris Filij & Spiritus, posteriori Arium & Trinitarios, quibus ut tres personae, ita tres essentiae. Confundere autem personas est tres in vnā miscere & quasi redigere, quod nefas est propter generationem & processionem, quae res ita distinguunt, ut persona generas nequeat esse persona genita, aut procedens nec e converso. quidnam enim seipsum aut producit, aut potest producere? Separare vero est aliud & diuersum facere, quod cadere non potest in diuinā essentia, cum tres diuinā hypostases, esse vnum & indifferens

Ambros. lib. 2. de fide c. 2. » planè obtineant. Hoc Ambrosius docet dum ait. Pater & Filius distinctionem habent, separationem non habent. i. diuersitatem, ut quae praemiseras, ostendunt. Non

est, inquit, diuersa nec singularis aequalitas, nec iuxta Arianos Patrem Filiumque secernens, nec iuxta Sabellianos Patrem Filiumque confundens. Eodem sensu verbum diuidendi Patres vsurpauerunt. Nam non consistunt personas esse diuisas, nisi admodum raro ac tū diuidere illis est discernere, secernere, distinguere, ut Heteriano. Et quamquam (ait) indiuisibilis sit Deus diuidere tamen Trinitatem possumus. sic apud Theologos Graecos διαίρεσις interdum ad personas refertur & διακρίσις notat. Nazarenus, οὐκ ἐξ ἑσῶτα ἡ τῶ διαίρεσις καὶ τῶ ἐνωσις. Quoniam autem exemplaria Graeca legunt διαίρεσις aut μετίζεν, hunc locum aliter possumus interpretari. Substantia non est distrahenda vel dispartienda, quasi quadam participatione partitione ve personis tributa sit, aut etiam extra vnus essentiam alterius substantia posita sit, cum praesertim Pater se suamque essentiam plene non ex parte, intra se non extra Filio Spirituque communicauerit.

7 Alia enim est persona Patris, alia Filij. Differunt enim hypostases numero, non quidem substantiali, ut impius Gentilis garrat, sed personali. Nam nisi personali distinctione, quae eadem realis est & numerabilis, tres hypostases discernerentur, distinctio ipsarum tantum esset imaginaria. Accidentaria enim & essentialem non recipit diuinitas: Itaque Damascenus & Nicolaus Methonis Episcopus recte concedunt Alium, Alium, & Alium hic conuenire, aliud Aliud, & Aliud non item.

8 Vna est diuinitas. Vna diuina Essentia non tantum specie, ut Trinitarum contendunt, sed & numero, ad quod sacramentum adumbrandum a patribus exco-

gitatum est vocabulum ὁμοῦσις. Nam si eo vnitatem significat.

Heterian. lib. 2. de p. cef. spiritus cap. 1.

Ad Herone

ὁμοῦσις
vna nume
ro essentia
significat.

Essentia di-
uina vna re
multa ra-
tione, ita
Thomas.

Niceph. li.
18. cap. 48.

Porphyrius in
Isagoge.

Qualis
quã habeat
hic notatio
nem.
Arist. in Ca-
teg. cap. de
subst.

Speciei solum designare voluissent, quid oportebat
tanta anxietate illud comminisci cum sine hoc ab om-
ni auro Philosophi res eiusdem speciei defendissent?
Accedit argumenta Arianorum veterum semper
fuisse suscepta aduersus vnitatem Numeri, vt colli-
gere est ex August. lib. 5. de Trinit. cap. 6. & eiusdẽ
lib. 7. cap. 6. Itẽ ex Athanasii disputationibus quas
habuit cõtra Ariũ Probo iudice, quæ partim in ipsi o-
peribus, partim in B. Vigilij libris reperuntur. Illa autẽ
fuisse stupidissima, si cũ ipsis improbãda fuisset vni-
tas speciei, tela sua vibraissent in id, quod vnum nu-
mero dicitur. Quam enim essem iocularis, si tres ho-
mines contenderem habere tres essentias specie diffe-
rentes, quod tres dicerentur. Postremò hanc fuissẽ
mentem veteris Ecclesiæ satis docet Nicephorus, cum
Philoponum hæresis nota mulctatum tradit, quia com-
municatione speciei vnum Deum tres esse scripissert,
vti Porphyrius omnes homines vnum hominem esse
ostendit eiusdem speciei participatione. Hinc enim
Damasce. lib. 1. de ortho. cap. 8. $\mu\alpha\ \delta\upsilon\sigma\iota\alpha\ \epsilon\ \tau\epsilon\tau\epsilon\varsigma\ \alpha\ \nu\upsilon\text{-}$
 $\lambda\omega\varsigma,$ & c.

9 Qualis Pater talis Filius. Qualis hic designat
communem & substãtialẽ appellationem, vt apud
Aristotelem cum aut primam substãtiam significare
hoc aliquid, secundum vero qualitatem. In hac autem
communi & essentiali ratione diuinæ hypostases
nullam accipiunt differentiam, sicut enim Pater est
omnipotens, æternus, infinitus, inuisibilis & quæ-
cunque cogitari possunt ad summi boni rationem per-
tinentia, ita & Filius, ita & spiritus s. Id ergò acci-
pi debet de proprietatibus essentialibus naturam di-
uinam atque secundum circumstantibus, quales sunt po-

rens, æternus, sapiens, iustus, perfectus, & proprietates,
quas mox percenset sic toti diuinitati communes, vt
figillatim singulis personis congruant. Alia ratio est
singularium proprietatum, quæ sunt propria cuiusque
hypostasis notæ $\kappa\alpha\ \gamma\omega\epsilon\iota\sigma\mu\alpha\tau\alpha,$ ac ita vni personarum
proprie, vt reliquis duabus non cõueniant. solus enim
Pater Pater est, ingenuus est, principium sine principio,
seipso Deus, & $\alpha\omega\ \pi\acute{\alpha}\tau\epsilon\varsigma.$ Solus Filius Filius est, genitus
est, Verbum est. Similiter Spiritus solus procedens, non
Pater, non Filius, solus donum, solus à duobus, & si
qua alia sunt, quæ ex his consequuntur & pendant.
10. Increatus, immensius. Præpositio, In, vt
monet Cicero in topicis negationem in huiusmodi
significat. Increatum igitur siue $\alpha\kappa\lambda\iota\tau\omega\varsigma$ (Nam apud
Græcos à similiter in compositione priuat) vocatur
quod subsistit quidem, sed tamẽ sine productione quæ
fit ex nihilo. Hac de causa Filius etiam & s. spiritus
increati sunt, quia producti quidem sunt, sed ex Pa-
tris substãtiam, non autem ex nihilo, vt paulo post tra-
ctabitur. Immensum Latine quidem sonat quod si-
ne mensura existit, quodque magnitudinis & pleni-
tudinis non habet terminos, sed per omnia diffusum
certis caret limitibus, quibus coercetur. *Ac ea notio-
ne Deus dicitur intra omnia & non inclusus, extra
omnia & non exclusus, supra omnia & non elatus,
siue, vt Hieronymus alicubi scripsit, omnibus infusus
& circumfusus, quod cuncta penetret interior & cõ-
tineat exterior. De qua re extat Augustini ad Dardanũ
epistola quinquagesima septima. Verum in Græco à
 $\kappa\alpha\ \tau\acute{\iota}\lambda\omega\sigma\iota\varsigma$ sonat, si interpreteris, incomprehensibilem.
Personæ autem sunt incomprehensæ non quidem sibi
inuicem. (Nam Pater nouit Filium, & Filius Patrem,

* $\alpha\ \mu\epsilon\ \tau\epsilon\ \nu\omega\sigma\iota\varsigma$
appellat Pa-
chymeres &
D. Dionys.
pag. 197.

Luc. 10. Spiritus quoque penetrat in profunda Dei, sed rebus procreatis, nemine sciente quis sit Filius prater Patrem ac è conuerso, vt non immeritò exclamet Paulus. **Rom. 11.** Altitudo diuinarum sapientie Dei & scientie: quàm incòprehensibilia sunt opera eius & imperuestigabiles viæ eius. Quæ admodum enim iuxta Psalmographum, magnitudinis eius non est finis, sic iuxta eundem ip- **Psal. 144.** **Psal. 146.** **Dionys. de diuinis nominib. c. 1.** Deum ita esse causam omnibus vt sint, vt tamen emineat supra omnem essentiam, Ipsius, inquit, notitiã & cognitio omnibus est inaccessa, vt qui supra essentiam omnium cleuatus sit, καὶ πᾶσι ἰδοὺ θεολόγος ὁμοίως, ἡ μὲν ὡς ἀόρατος αὐτῶν ἡ ἀσέληνη ὁ ὑμνηκός, διὰ τὴν ἀνεξέρετον αἰμα ἢ ἀνεξίχιασιν, ὡς ἡ ὄρατος ἡχοῦς οὐδενὶς ὄντι ἔντι κρυφία αὐτῶν ἀπειλὰν διακηρυχθῶν, &c. Nullus enim nouit Patrem nisi Filius, & Filius nisi Pater. Eadem ratio de spiritu S. Nullus enim nouit quæ sunt Dei nisi Spiritus Dei. Ac quamuis rebus omnibus procreatis sit immensus & incomprehensus, tamen sibi mensus est & finita comprehensionis, persona altera alteram plenè & omnino comprehendente atque cognoscente. Hanc ἀνεκλήθειαν ad Essentiæ quoque eius incomprehensibilitatem referre possimus, cum ne eam quidem mentes separata, quæ sempiterna alioqui felicitate saturæ sunt, plenè percipiant, vt notat Chrysostomus contra Anomæos. Eo enim pertinere vult quod apud Ioannem scriptum est, **I. I. Tim. 6.** Deum nemo vidit vnquam, & quod Paulus commemorat, Deum regem regum esse, qui solus lucem habitat inaccessam, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Ad quod etiam proferens **Esa. 6.**

apud quem Seraphim stant obuclantes duabus alis, quas habent, senos pedes suos, quamobrem, inquit, alas explicant & suas operiunt facies? Quid aliud dixeris cause, quàm splendorem procurstantem è folio illo & fulgur prosiliens ferre non posse. Quamquam haud ipsam meram videbant lucem, nec ipsam sinceram substantiam, sed quæ videbant condescensus (ὁμολογία) erat & indulgentia. Est autem condescensus cum Deus non, vt est, se ostendit, sed quoad videre potest is, qui huiusmodi aspectum consequitur, quatenus firmitati videntis suam representationem metiur ac temperat. Idem Theodoritus in Polymor- **Theod. lib. 1.** pho putat, Non tantum cum existimo in aspectabilem **1. polymor-** hominibus sed & Angelis. Cum itaque eorum aliquos Dominus ait quotidie videre facie Patris sui qui **Mat. 17.** in cælis est, illum existimes intelligere non totam diuinam essentiam, incircumscriptam, incomprehensam, comprehendentem omnia, sed gloriam aliquam ipsorum naturæ congruentem.

II A Eternus. Eternū appellamus quod sine principioque caret, intra se omnes temporis differētias absorbens. Talis est Pater, cui principium & finem cogitatio circumscribere non potest. Similiter & Filius & Spiritus, quoniam sicut nunquam non Pater, ita nunquam non Filius & spiritus. De hac Dei proprietate **I. Tim. 6.** apud Paulum, legitur, qui solus habet immortalitatem. Nam ne ex parte quidem finis Angeli & animi hominum immortales sunt sua quidem natura, sed dono & gratia, vt ad illum locum tractant Græci **pag. 30.** Athanasius deinde oratione contra Idola **pag. 30.** Damascenus lib. 2. cap. de Angelis & c. Quod significauit Plato dum Timæum, præter summum Deū

nihil habere immortalitatem nisi *ἐν ἑαυτῷ* acquisitā
 & aduentitiam dicentem faceret, Dñs, ait, quorum
 opifex ego patérque natura quidem dissolubiles, me
 autem sic volente indissolubiles. Quid illa autem sit,
 discite ex hac Gregorij Theologi oratione, *αὐτὸ οὐ πᾶν χρο-*
νος, οὐτὲ χρὸνὸν τὸ μέγος. οὐδὲ γὰρ μετρητὸν, διὴ ὁ χρόνος ἡμῶν
χρόνος ἡμῶν φερέται μετρητὸς, τὸ τὸ ἑὸς αἰδίοις αἰῶν τὸ συμ-
μετρητὸν ἡμῶν ἑὸς ἔστιν, οἷόν τι χρόνον κίνημα καὶ ἄστασιμα.
 Aternitas siue *αἰὼν* neq; tempus est, neq; pars tēporis,
 neque enim mensurari potest, sed quod nobis est tēpus
 per solis conuersionem descriptum mensuratūmque,
 illud est sempiternis rebus aternitas, quæ simul cum
 ipsis extenditur, velut aliquid temporale.

Omnipotē- 12 **Omnipotens.** Omnipotentiam Dei plerique
tiā nō refer hodie voluntate eius definiunt. sed refutantur à
ri ad Dei Theod. li. 3. Polymorphi. Et rectè. Nam Angeli & mē-
voluntatē. tes separatæ quæ Deo perfruuntur, omnipotētes haberē-
 tur. Possunt enim quæcunque cupiunt Deo abunde
 ipsorum volūtatibus sufficiente, ac animos simul atq;
 animorum facultates vniuersas plenè satiante. Augu-
 stinus de fide ad Petrum in eo scribit intelligi omnipo-
 tentiam Dei, quod omnem creaturam visibilem &
 inuisibilem ex nihilo fabricauerit. Rectè quidem, sed
 non propterea sequitur Deum non plura posse, quàm
 aut efficiat, aut velit efficere, cum iuxta Apostolum
 excitare possit tam ea quæ sunt, quàm quæ non sunt.

August. de Eum igitur Omnipotentem dicimus, quia simpliciter
fide ad omnia potest, ac in duobus omnipotentiam eius confi-
Pet. c. 3. stere, cum in eo quod est nihil posse pati, tū in eo quod
 7. de Ciuit. est omnia posse agere. Quæ duo si defigantur oculis
 non propterea sequitur Deum non plura posse, quàm
 aut efficiat, aut velit efficere, cum iuxta Apostolum
 excitare possit tam ea quæ sunt, quàm quæ non sunt.

Omnipotē- Omnia potest, ac in duobus omnipotentiam eius confi-
tia Dei in stere, cum in eo quod est nihil posse pati, tū in eo quod
duobus. est omnia posse agere. Quæ duo si defigantur oculis
 Plin. lib. 2. facile diluent Plinianorum argumenta, quibus de-
 de Nat. hi- est omnia posse agere. Quæ duo si defigantur oculis
stor. cap. de strahere Dei potentie impū haud erubescunt. Deus in
 Deo. trahere Dei potentie impū haud erubescunt. Deus in
 præteritis

præterita ius non habet nisi obliuionis, falli, labi, deci-
 pi, peccare non potest, mori non potest, & si qua sunt
 istiusmodi. In præptu ratio est, quod hæc eius maiesta-
 tem dedeçant, quæ non in patiendo, sed in agendo
 elucefcit. Possè aliquid pati, humanum est, imbecillum
 est, non est posse, sed aliquid non posse. Nihil posse pati
 diuinum est, potestatisque maxima. Illud est quod
 scholastici aliis verbis dicunt, in Dei potestatem omnia
 cadere, quæ repugnantiam non includunt. Nam quæ
 sunt huiusmodi tantum abest vt Dei potentiam con-
 firmet & statuât, vt eâ prorsus obliteret, deque summi
 boni natura decutiant. Prætereà rectè monent qui scri-
 bunt Omnipotentiam debere sumi de extrapostitis Dei
 operibus, quod quæ intra sint, non cadant sub eius po-
 tentiam tanquam naturalia, ac è necessario nature sub pote-
 statem principio effluunt. Id etiã in nobis vtcunque expe-
 rimur. Nam non numeramus in iis quæ in nostra
 potestate sunt, crescere, procreare simile, ægrotare, fi-
 sive, famere, & si qua alia sunt naturæ necessitati
 obnoxia. Multo igitur minus generatio Filij Dei di-
 uina potestati subiecta est, aut Filius & Spiritus S.
 minus posse quàm Pater censendi sunt, quod produ-
 cere sibi simile nequeant, cum ipsis, gigni aut spirari,
 diuinitaxat naturale sit. Obseruandum autem aliud
 hîc legi, quàm in Apostolico symbolo & Apoca-
 lypsis 1. cap. vbi Deus etiam nominatur omnipotens.
 Nam illic est *παντοκράτωρ*, quæ vox ad ditionem &
 imperium Dei refertur, sonâtque omnium dominum,
 qui imperiū in omnia tenet, qui vniuersis dominatur,
 vt *ἀνοκράτωρ*, cuius merum est imperium, *κοσμοκράτωρ*
 mundi dominus. Hic verò *παντοδυναμος*, quæ vox ad
 potestatem efficiendi omnia pertinet.

Naturalia
 non cadunt
 sub pote-
 statem

13. Et tamen non tres omnipotentes. Hic vnus ex locis est, quos Trinitarij rodunt. Exclamant præter puram putam contradictionē, scripturas his sententijs, Et tamen non tres æterni, sed vnus æternus, Sicut non tres increati nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immensus. Et tamen non tres omnipotentes sed vnus omnipotens, refragari. Nam & nos superiore libro multa oracula è veteri testamento, in quibus similes voces pluraliter de diuinis personis vsurparetur, collegimus. Adde, vt eorum causam aliqua in re iuueni, Athanasium sibi non constare, cum infra affirmet, quod hoc loco negat. Tres personæ, inquit, coæternæ sibi sunt & coæquales,

Extra cap. *Et in libris pontificijs tres dicuntur coomnipotentes & coæterni. Præterea Athanasij ὁμοιοῦσι non abhoruerunt ab hac sententia. Epiphanius & Greg. fide Cath. Nazarenus instar omnium nobis sint. dū hic in ele-Nazār. » gant illa triadis descriptione. Hanc, ait, tibi sociam & sub sine » tutelarem tribuo vnicā diuinitatem tria comprehensionis » dentē particulatim vnus in calis pulchritudinis τῶν in S. Ba- » ἀπείρων ἀπείρων συμπόδια triū infinitorū connaturalitatē ptissima. » infinitam. Ille verò alicubi tria lumina nominat. Mox » in versiculo, Non tres dij, sed vnus Deus, Fusè hæc Ca. firmi- » Deo duce tractabimus, interea fruere solutione, quam ter. » superioris canonis interpres attulit. Cum personæ dicuntur tres coomnipotentes, tres coæterni, tres infiniti. » istæ dictiones ponuntur adiectiuè, id est, designat personas. In Athanasio autem, Sed vnus omnipotens, » & c. Substantiuè, id est, designant essentiam.*

14. Et tamen non tres domini, sed. Hic locus latissimè patet. Nam de cunctis proprietatibus essentiam diuinam consequentibus idem affirmari potest.

August. lib. 5. de Trinit. cap. 10. Nec magnos tres dicimus sed magnum vnum quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed scipso magno magnus est, quia ipse sua est magnitudo. Epistola 174. ad Rascentium comitem Arianum, vbi docuisset Spiritus nomen nunc dici ad aliquid & ita esse proprium Spiritus sancti, nunc ad se, subiungit. Nam secundum substantiam, quoniam semel dictum est, Spiritus est Deus Ioan. 4. & Pater spiritus est & Filius spiritus est & ipse Spiritus sanctus spiritus est, sed vnus Spiritus nõ tres sicut non tres dij sed vnus Deus. Et in libro de Trinitate & vnitate Dei, Sicut dicimus non tres Deos, nõ tres essentias, ita nec tres sapiētias, nec tres Spiritus. Carolus Magnus in opere contra 7. Synodum lib. 3. cap. 4. Cū sit Pater principiu & filius principiu & Spiritus s. principiu, nõ tamē tria principia sed vñ principiu. sexcēta similia in veterū libris reperies, quæ quo pacto accipiēda sint, superest vt aduersus Valentinū Gentilē atq; adeo reliquam Trinitariorum faciem pertractemus.

15. Deus Pater & c. & tamen non tres dij, & c. Ingredimur Syrtē nos & hereticos in scopulos valde contrarios iactantem. Ariani & qui hac quidem in parte istos sequuntur Trinitarij ob Oraculum Pauli I. Cor. 8. Vnus Deus, vnum esse Deum Patrem aiebant. Auctor est Hilarius libro de Trinitate octauo, pag. 153. Quid ad hæc nostri? Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & tamen non tres dij, sed vnus est Deus. Quibus verbis nihil crebrius occurrit in Maiorum scriptis Athanasij, Basilij, Gregoriorum, Cyrillorum, Damasceni, & c. Quin etiam Theodoritus in historia Ecclesiastica narrat iisdem temporibus in Romano per Damasum collecto concilio latum fuisse

228
 canone, quem Augustinus de verbis apostoli serm. 13.
 ad hunc modum retulit. Male dictus qui propria nomina
 Obiect. personarum tres deos aut tres dominos aut tres spiri-
 tus confitetur. Urgemur quidem, inquit, Patrum testi-
 moniis, sed tamen non eximitur scrupus. Fateris di-
 uinitatem in tribus consistentem ex personis non coale-
 scere, sed omnes simul esse perfectas ac integras, qui
 igitur verum esse potest, unamquamque earum sigilla-
 tim et per se Deum predicari, et tamen non postea
 colligitur esse tres deos? Quod de reliquis nominibus
 eodem modo mirandum est, tres sigillatim dici omni-
 potentes, infinitos, spiritus, dominos, et tamen non tres
 sed unum omnipotentem, et c. deinde concludi. Quid
 Solutio. hac de questione, mea quidem opinione, lubrica et diffi-
 cili et in quam non sine causa Trinitarii mihi viden-
 tur impegnisse sententiam, non prius dicam quam Nostro-
 rum sententias percensuro.

Augustinus videtur sentire ideo non esse tres magnos,
 omnipotentes, deos, et c. quod in tribus personis una
 insit magnitudo, omnipotentia, deitas, quasi in Deo
 propter simplicitatem nomina, que concreta et ab-
 stracta appellantur, inter se minimè differant. ac eorum
 Græcus ferè reliquis feruntur Didymus, Cyrillus et
 Basilius magnus. Hic quidem homilia contra Sabel-
 lianos, Arium, et Anomæos, dum ait, Unus Deus non
 duo dii, quoniam identitatem habet Filius ad Patrem.
 Non enim aliam in Patre conspicio deitatem et aliam
 in Filio, neque aliam naturam hanc et illam. Ille verò
 in lib. de spiritu sancto eam scribit, Arguens Petrus A-
 naniam, in eo quod in venditione agri, cuius se pre-
 tium totum obtulisse dicebat, spiritus sancti unius-

tem non secundum numerum, sed iuxta substantiam
 comprobauit, dicens, Anania, quare impleuit satanas
 cor tuum ut mentireris spiritui sancto? et postea
 non hominibus mentitus es, sed Deo. Cyrillus autem
 contra Iulianum Apostatam, Non ignorauit, inquit,
 Mosès quòd Deus vnus, id est, vna deitatis natura in
 sancti et consubstantiali Trinitate adoratur, nempe
 in Patre Filio et spiritu sancto. His D. Bernardus
 astipulatur quando aduersus Porretanum Pictauien-
 sem Episcopum sic inuehitur. Quòd verius saniusque
 ita dixisset, pater est verus, hoc est veritas, Filius est
 verus, hoc est veritas. Spiritus s. est verus, hoc est ve-
 ritas, et hi tres vnus verus, id est, vna veritas. Quà
 profectò religionem Boëtij fuisse non dubitat, qui in
 hunc locum incidit, pater est veritas, Filius est veritas,
 spiritus s. est veritas, Et hi tres sunt non tres veritates
 sed vna veritas. Nā illic Boëthius in Abstractas voces
 submittit, que maiores concretis enuntiauerant. Et
 verò Athanasio hanc interpretationem probus iudex
 apud D. Vigilium tribuit. Difficilem, ait, quoque illā
 et (ut Arius autumabat) insolubilem quæstionē, quòd
 Tres vnus Deus dici et idem tribus distingui non pos-
 se personis intentauerat, ita Athanasius diuinæ scri-
 pturæ auctoritate dissoluit, Quòd in Trinitate vnus
 Deus sit per naturæ vnionem, non secundum distin-
 ctionē personarum. Et idcirco tres vnus Deus est quia
 Triū vna natura est. Quia et cū multæ anime vna
 anima, et cū omnes homines vnus homo dicitur,
 secundum naturæ conditionem, quæ omnibus vna est,
 non secundum diuersitatem asseritur personarum. Igi-
 tur qui natura vnus est Deus idem in personis tres
 sunt. si ita horum trium nomen cōmune requiris vnus

Cyr. lib. 4.
 cont. Iul.

Bern. serm.
 80. in Cāt.

Boët. de V-
 nitate.

D. Vigilius
 in disputa-
 tione inter
 Arium et
 Athanasij.

Deus est, iuxta quam nominis communionem & Pater Deus & Filius Deus & Spiritus s. Deus. Et cum unusquisque eorum singulariter Deus sit, Deos tamen eos pluraliter dicere, Naturæ unitas non admittit. Quoniam Naturæ nomen, quod Deus est, non priuatum unicuique & peculiare, sed commune est. Et ideo Trinitas non pluraliter dij, sed vnus dicitur Deus. Si ea est symboli nostri mens, non est cur hinc Trinitarij vlla via transfugiant. Dubium enim non est, quin simul cum Essentia sua, quæcunque circum ipsam fluunt Pater in Filium & Spiritum sic plenè transfuderit vsque planè ipse & illorum vna eademque sint omnia. Sed quia non concedunt in Deo adiectiuorū & substantiuorum eandem esse notationem, ac putant cum

Arist. in categor.

Cata. in 1. Hic lubens Ambrosium Catarinum sic loquentem
c. Genes. 22 audio. Ferè quoties Elohim (i. dij) iugitur verbo, quia
22 verbum actionem significat, ipsum verbum singulari
22 numero aptè poni consuevit, ne pluralitari videatur
22 actio & virtus agentium, quæ proxima est vna.
22 Quando verò cum nominibus adiectiuis coniun-
22 gatur, non metuit scriptura ponere adiectiuum in
22 Plurali numero, quoniam per illud nec actio aut vir-
22 tus, ac p̄inde nec eius substantia siue essentia pluralifica-
22 tur. Secus autè esset, si substantiuū nomē adiuuaretur, vt

22 eleganter docet B. Thomas. Quare cōcedimus tres exi- In diuinis
22 stentes, tres sapientes, tres immensos, tres æternos, tres quid con-
22 creantes, non tamen tres Deos, nec tres creatores. Nec cedendum.
22 me fugit B. Athanasium non concedere tres æternos Nota.
22 aut tres immensos. Hoc enim fecit (vt rectè declarat
22 B. Thomas) sapientissimè & ad necessariam caute-
22 lam propter sensum falsum, qui possit inde accipi, ni-
22 mirum si hæ voces substantiuè acciperentur, sicque
22 pluralificaretur aut æternitas aut immensitas, potuisset
22 tamen concedere & ad sensum verum reducere. Legi- Notæ.
22 mus enim de Deo vero, Non est natio tam grandis, Dent. 4
22 quæ habeat Deos appropinquantes sibi. Dixit, Deos
22 appropinquantes, vt Trinitatem significaret. Quo-
22 niam autem Thoma Aquinate se niti proficitur, au-
22 diamus etiam, quid de hoc argumento ille scriptis
22 mandauerit. Nomina significatiua diuinam Essentiam Tho. 1. q.
22 substantiuè singulari numero & nō plurali de tribus 39. art. 3.
22 personis enuntiantur. Hæc igitur est ratio quare So-
22 cratem, Platonem & Aristotelem dicimus tres homi-
22 nes, Patrem autè & Filium & spiritum s. non dici-
22 mus tres Deos, quia in tribus indiuiduis humanæ na-
22 turæ sunt tres humanitates, in tribus autè personis est
22 vna diuina essentia. Ea verò quæ significant essen-
22 tiam, adiectiuè predicantur pluraliter de Tribus pro-
22 pter pluralitatem diuinorum indiuiduorum. Dicimus
22 enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres eter-
22 nos & tres increatos & immensos, si adiectiuè su-
22 mantur. si verò substantiuè accipiantur, dicimus vnu
22 increatum, immensum & æternum, vt Athanasius
22 tradidit. Ex his ergo collige earum omnium enun-
22 tiationum, quas Athanasius coaceruauit, non omnino
22 idem esse iudicium. Nam non simpliciter negandum

suadent tres esse increatos, tres immēfos, tres aternos, tres Omnipotentes, è contrario verò nulla ratione ferendum censent, vt tres dicantur aut dij, aut domini, aut creatores. Causam venantur ex adiectiuorum & substantiuorum naturis. Adiectiua citius indiuiduum ipsum quàm formam declarant & exprimunt, contra substantiua non nisi formam indicant, seque propterea habent ad morem substantiæ. Itaque quia substantiua hęc non recipit numerum, sed cura amplificatione communicatur, Substantiua, quæ vel eam vel ipsius proprietates significant, tantum vsurpari, debent de Deo singulariter, nec dici tres creatores, sed vnus creator, nõ tres dij, sed vnus Deus: cum tamē nomina adiectiua efferrī queant ob superiorem causam pluraliter. Nam quidni agnoscamus Patrem, Filium, & Spiritũ pro tribus creaturis, quorum scilicet vnusquisque procreet? Quid si adiectiua, vt subinde fit, in substantiua demigrent, oratio nostra intra singularis numeri metam certè cogenda est. Improbè enim quis citrà distinctionem pronuntiauerit tria esse immensa, tria aterna, tria increata, atque hoc sensu contendit Tho-

Thomas 6. mas negari ab Athanasio Patrem, Filium, & spiritum
pphsc. c. 4. tres esse immēfos, &c. Id ex eius sexto opusculo, quod
contra Græcos, Armenios, & Saracenos conditum est,
intelligitur, cum ad hunc modum scribit, Quia Pater
& Filius & Spiritus s non distinguuntur natura di-
uinitatis, sed solis relationibus, conuenienter tres per-
sonas non dicimus tres deos, sed vnum verum Deum
& perfectum profitemur. In hominibus vero tres per-
sonæ tres homines dicuntur & non vnus homo, quia
natura humanitatis, quæ communis est, differenter
conuenit eis secundum materialem diuisionem, quæ

omnino in Deo locum non habet. Vnde in tribus sunt
tres humanitates numero differentes, & sola ratio hu-
manitatis in eis communis inuenitur. In tribus autem
diuinis personis, non tres diuinitates numero differen-
tes, sed vnam simplicem deitatem, necesse est esse, &
sic non tres deos, sed vnum confitemur propter vnam
simplicem deitatem in tribus personis.

Ex eadem hypothesi proficitur, quod Robertus
Holcotius eiusdem familiæ Theologus tradit proposi-
tionum Athanasii, quarum predicata adiectiuis con-
stant, veritatem delitescere in Eclipsi substantiui plu-
ralis, Dij. Quid ipse scribat, ausculta. Ad secundum
quando arguitur fidem ponere contradictoria in Sym-
bolo, quando ait tres esse coaeternos, & tamen non
esse tres aternos, &c. Firmiter potest dici ad mentem
conditoris Symboli & de esse symboli credentis, quòd
in rei veritate tres personæ sunt vnus Deus aternus,
& tamen sunt tres personæ coaeternæ & coæquales,
& illa duo non plus repugnant, quàm dicere Deus est
tres personæ & vnus Deus. Vnde quando dicitur, Et
tamen non tres aterni, supplendum est, Dij, & ita
liera plana est, ac sine contradictione. Vnde in isto po-
steriori versu principaliter intendit asserere coæqua-
litate personarum, vnde ait, In hac Trinitate ni-
hil prius aut posterius, &c. Ita vt affirmatio non
cadat super pluralitatem personarum aeternarum vel
æqualium, sed super æqualitatem, quæ importatur in
illo, cum dicitur, coaeternæ & coæquales. Aliter
dicitur secundum Thomam, quòd iste terminus AE-
ad Anni-
ternus, potest capi adiectiue vel substantiue. si sub-
stantiue non predicatur nisi in singulari. si adiectiue, sent. dist. 21
sic Pater, & Filius & Spiritus s. sunt tres aterni trēs-
q. 2. art. 2.

Holcot. q.
10. determi-
nationū ad
secundum
arg.

Nota.

D. Thomas

que personæ habentes aternitatem.

4. *semëtia.* Ab hac opinione duntaxat verbis commentatio connumerata distat, qui persuadere exoptant adiectiua à numeralibus quibuscum construuntur substantiua effici.

Numeralia Hinc enim fit, vt non ferant eos, qui affirmant simpliciter tres aternos, tres deos, sine hac interpretatione. Tres aterni, tres dij, id est, per appositionem tres qui sunt aterni, qui sunt dij: vel quorum quisque aternus sit, Deus, Dominus. Adiectiua autem & substantiua constructionem absolutè reiciunt, ne substantiæ

multiplicitas vlla ex parte significari videatur, quod lib. de hæc sit eius, quod substantiuum dicitur, propria notatio, vt ex hoc Hetteriani sermone perspicitur. Possè spiritus (Dei) singulariter intellectum substantiuè dicitur. i. s. primo. substantiam declarat, ex eo quod vnum sunt tres personæ pluraliter autem proprietates.

Quinta explicatio. Hæc cum Petro Aliacensi Cardinali minus satisfacerent, versusum istorum aliam interpretationem indagare coactus est. In symbolo, inquit, cum concedatur tres coaterni, miror quare ibidem negentur tres aterni, nec video rationem diuersitatis. Postea dum

quærit, sit ne aliquo sensu concedendum tres esse deos, quid his responderi velit, indicat. At Dei nomen aliquando sumi essentialiter, atq; ita reciprocari cum essentia diuinæ ceu diuinitatis vocabulo, eique esse planè *συνωνυμοι*: aliquando intelligi personaliter, supponereque *συωνυμοις* pro diuina persona, & sic Deū generari à Deo, & Christum Dei esse Filium. Priore designatione non concedendum esse tres deos, ne Dei essentia multiplex existimetur. Posteriore, quemadmodum istæ propositiones recipiuntur, Non tantum est vna persona diuina, vel, Tres sunt personæ

Dei nomen
bifariam
sumitur.

diuinæ, quarum quælibet est Deus, sic agnoscendas esse has, Non tantum est vnus Deus, vel, Plures sunt dij, quod tales idem penitus valeant iuxta hanc alteram significationem, idque apparere per nominis rationem atque vim. Ex quibus elucescit Aliacensem multo magis confessurum fuisse tres aternos, tres immensos, tres omnipotentes, quatenus hæc adiectiones è sua significandi natura ad personas referuntur.

Ego, vt mei aliquid afferam, primùm existimo has enuntiationes, Tres sunt imnensi, tres aterni, cum similibus, in quibus attributum ex adiectiuo conficitur, non esse eiusdem momenti & ponderis, atque hæc, Tres sunt dij, tres sunt domini, tres sunt creatores, &c. quarum extremum vocabulum substantiuo constat. Ad id communiendum sufficiunt, quæ suprà de adiectiuorum & substantiuorum naturis adumbravimus. Deinde Athanasium puto eas noluisse censeri eodem calculo, sed posteriores simpliciter negari voluisse propter auctoritatem scripturæ, quæ aperte vociferatur, Audi Israël, Deus tuus Deus vnus est. Et, nunquid vnus creauit nos? Hæc enim vnitatem singularitatemq; monarchiæ atque actionis, & identitatem essentia liquidè demonstrant. Priores autem propter Arianos adiecisse, ne in vocabulis, quibus ad suam *ἰσοουσια* abutebantur, cum ipsis communicaremus. Id apparet ex *ἰσοουσια*, Quia sicut sigillatim vnamquaque personam Deum ac dominum cõfiteri Christiana veritate compellimur, ita tres Deos ac dominos dicere Catholica religione prohibemur. Quorsum enim præcedentes attributiones, recensendo non enumerasset, neque sub-

Sexta explicatio.

Deut. 6.
Mal. 2.

intulisset, Sicut vnam quâq; personâ omnipotentem, æternâ, &c. cõtereri cõpellimur, ita tres omnipotentes, æternos, &c. dicere Catholicè prohibemur? Quòd ergo in *αὐτῶν* tres omnipotentes, tres immensos, tres increatos simpliciter non esse confitendum monuit, factum certè est, quia Ariani, vt fidem *ὁμοουσιότητος* ludificarentur, & Catholicis quasi multitudinem deorum introducentibus inuidiam constarent, facta differentis essentiae suspitione, tales voces iactitabant. Eam quippe ob causam, teste Epiphano, à dictionibus quoque geniti & ingeniti Nostri aliquandiu abstinerunt. Et, vt Hieronymus ad Damasum scripsit, non ausi fuerunt initio tres hypostasēs dicere, quòd & Gentilium vsu & Ariatorum fūco hypostasēs essentiam declararet. Quo modo recentioribus sæculis cõciliatorum etiam œcumenicorum decreto cautum fuit, ne Christus nuncuparetur *ἑσῶπος*, & Virgo *ἑοπῶς*, quòd hæc similiter in venenum ab hereticis verterentur. Aemulabantur autem domini zelum, qui ad idololatriam Paganorum colentium Baal vehementius detestandâ, se nolle deinceps appellari *ἡγῶ* baali, domine mi, apud Osam Prophetam contestatur. Postremò adūcio Nostri Athanasium, vt Græcè scribebat, sic rationē habere potuisse Græci idiomatis. In eo articuli, etiã cūm desiderantur, modò eos oratio subintelligi postulet, veluti digito monstrât, vel essentiam vel essentiae cõditiones, atq; proprietates, quas in diuinis multiplicari dudū reprobauimus. Gallicus noster sermo, quia articulus se aperit, hãc vim aliquatenus assequitur, l' æternel, & *αἰώνιος*, les trois eternels, aut trois eternels, & *αἰῶνιοι*, non autē, trois les eternels.

16. Quia sicut sigillatim vnamqueque per-

Epiph. in
panario.

Os 2.

sonam Deum aut dominum confiteri. Interroganti enim quid Pater, quid Filius, quid spiritus sanctus, necessario secundū scripturas de singulis respondemus, Deus est, dominus est, creator est, quoniam in singulis eadem est deitas, æqualis gloria, par efficacitas, tota in Patre, tota in Filio, tota in Spiritu s. circa vllam differentiam & diuersitatem, aded, vt iuxta D. Ambrosium sit in Patre totus Filius & totus in Verbo Pater. Hinc de Patre pronuntiat, Deus generat, de Filio, Deus caro factus est, dominus gloriæ crucifixus est, de spiritu S. Dominus est spiritus, spiritus est Deus.

17 Ita tres deos aut dominos dicere prohibemur. ne substantiæ vnitatem, singularitatemque exitiam aliquo pacto diffiteri videamur, cū in sanctis hypostasibus tam singularitatem quàm coniunctum consideratis exactissima, planèque admiranda sit idemitas nec persona tres & duæ sint plusquam singulæ, ideo tantum concedendus vnus Deus, vnus Dominus, vnam rerum conditarum principium, vna causa, vna essentia, vna bonitas, vna sapiētia, vna diuinitas, vna maiestas, vna beatitas, vna æternitas, & quid nõ? Quod ita à Ruperto Tuitiensi prodiū extat.

» Nunc & antequam quicquã faceret vnus idemque & solus erat Deus, sed non desertus & solitarius. Solus, inquam, in substantia, solus & vnus, sed non in personis. Posset etiam dici nomen Deus interdum spectare ad personam, & eo sensu esse tres deos & tres dominos, id est, tres diuinas personas, interdum idque sapius, ad essentiam referri, vt cū Deus creare pronuntiat, tūque vnus est Deus benedictus in secula.

Ambr. in
hymnis.
104n. 1.
1. Cor. 2.
2. Cor. 4.
104n. 4.

Rup. libr.
II. de diu.
Offic. c. 4.

18 Pater à nullo est factus, Mihi placet Græcè

Bayssiani exemplaris lectio, in quo vox factus, *ποίησις*, desideratur. Quemadmodum autem hactenus recensuit Athanasius, quæ communè personarum trium ratione attingebat, ita deinceps exponit quæ ad singulari rationem pertinent. Patri proprium ait à nullo esse, siue etiam iuxta Latinam nostram editionem, à nullo effectum esse, quod non habeat aliunde, siue ut sit, siue ut pater sit, ut pote ingenuus simul ac æternus.

Autothea-
ni duobus
modis hic
peccant.

Qui rixantur de *αὐτοθεῖα* duobus modis in hunc articulum peccant. Primum cum introducunt personas diuinas, quæ à seipsis existant. A qua locutione consultò Athanasius abstinuisse videtur, ne indicaret hypostasim aliquam sui esse principium & causam, sibi uel dedisse originem. In quo errore versari Caelium Lactantium primo huius operis libro ostendimus. in quo & uoluntari possent, qui peruersè interpretarentur uetus Oraculum à Iustino martyre in perenneticum prolatum.

Μόνον γεννητὸν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ

Αὐτοθεῖον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ

soli Chaldæi & Hebræi sapientiam nacti sunt, castè à se genitum regem Deum colentes. In eo enim *αὐτοθεῖος* uel pro inficò debet usurpari, uel pro eo, qui à nullo pendens seipso constat. Et si autem Richardus Victorinus primo libro de Trinitate substantiam primam principalemque à semetipsa esse ostendere conetur, obseruabis tamen eum tali dicendi formula ualde improprie usum, rectèque monere ipsius interpretationem satius fuisse, ut sine præpositionibus, *a, ab, ex*, huiusmodi enuntiaffet, ne causæ efficientis pareretur phantasia, cum dicimus, A seipso est. Nihil quippe seipsum efficere. Secundo cum præter Patrem, Filium

quoque aiunt à seipso existere. Tantum enim abest, ut hoc Catholica consentaneum sit, ut ne quidem à se habeat aliquid, sed à Patre omnia. Quod citra obscuritatem declarabit mox Athanasius, Filius à Patre solo est non factus, nec creatus, sed genitus. Quare cum quaeritur, an Filius sit sapiens seipso, aut quippiam huiusmodi, respondendum, Seipso Duo significare. Itaque si seipso sapere, esse, posse, &c. est à seipso hæc ipsa obtinere, enuntiatio falsa est. Verè autem pronuntiat hæc habere seipso, id est, per seipsum, siue hoc ipso, quod sit, quemadmodum apud Hilarium affirmatur Filius non à se, sed per se agere. Natura, inquit, cui contradicis hæretice, hæc unitate est, ut ita per se agat Filius, nec à se agat. sic enim à Filio, dum eum negat à se agere, auctoritatem principij remouet, cum uerò per se agere confitetur, in eo naturæ unitatem astruit. sed hæc pluribus supra disputata sunt. Pater autem quod sit solus *αὐτοθεός* seipsoque Deus (à seipso enim *κατασκευάσθαι* dicitur) à nullo est neque creatus, quia *ἀκτιστός* & *ἀγέννητος*, neque genitus, quoniam *ἀγέννητος*, itèmq; principium sine principio.

Nota pro-
pter Auto-
theanos.

Hilar. lib. 9
de Trinit.

19 Filius a Patre solo est. tum ratione personæ, tum ratione essentiæ. siquidem, uti Hilarus scribit, nihil nisi natum habet Filius. Nec tamen continuò efficitur essentiæ generari, cum actiones & perpeffiones prius ad personas referri debeant, quam ad essentias. secundo autem loco per quandam consecutionem ortum essentiæ tribui non habemus pro incommodo. 20 Non factus, nec creatus. Ne putes istus contineri inanem uerborum sonitum & *τὸ πλοῖον*. Dum enim ait Filium non factum, uersutos illos Arianos impetit, qui ab Eusebio Nicomedienfi episcopo Eusebiani

Hil. lib. 4
de Trinit.

Nota cōtra
Autothea-
nos.

dicti sunt. Isti creatura vocem declinabant velut mundo inuisam, qui maiestati domini sui, à quo tota salutis spes dependeret, tantopere detrabi non sine horrore ferebat. Isti ergo suum virus melle oblinentes negabant creatum, factum verò non modò predicabant, sed & ad istud confitendum pios compellebant inani multorum conciliorum titulo, adiectis etiã persecutionibus, quemadmodum historie Ecclesiasticæ testificantur. Hoc autem specioso vocabulo significare cupiebant Christum non esse naturale Deum, sed deificatum, id est, Deum factum & essentiatum, ac dono atque gratia ad tantam maiestatem peruenisse. Fuere qui vocem creandi molliorem existimaret, modò aliquid adderetur. Hi quoq;, sicuti prodidit Theodoritus, Psathyriani dicti Arii paradoxum temperare videri dum vellent, Christum ab omni æuo creatum, atque sine temporis principio extitisse fatebantur. Idẽ enim esse in Deo à perennitate creare & gignere. Sed tempore Athanasii crassi quidam extiterunt, qui verbis Arii simpliciter inhaerentes, non dubitabãt pronuntiare Christum esse creaturam simplicem, ac ex eo quod non erat simpliciter, in id quod est, more reliquarum rerum procreatarum substituisse. Hos hoc loco videtur impetere Athanasius, dum Christum non modò non factum, sed etiam non creatum perhibet. Non aliena porrò interpretatione Christus poterit dici Filius non factus, id est, non adoptatus, non assumptus, siue per adoptionem, siue per meritum in bonorum diuinorum participationem. Non creatus autem, quod neque creatione, neque formatione in lucem sit editus. Est enim naturalis Dei Filius, vt protinus voce Geniti exprimitur.

Quid factum.

21 Sed

21 Sed Genitus. Locutio sumpta ex Catholica Ioannis Apostoli. $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\ \delta\ \alpha\gamma\alpha\pi\omega\nu\ \tau\omega\ \psi\omega\nu\sigma\tau\omega\ \epsilon\ \alpha\gamma\alpha\pi\alpha\ \eta\ \tau\omega\ \gamma\epsilon\ \psi\omega\nu\sigma\tau\omega\ \delta\ \epsilon\ \alpha\gamma\alpha\pi\omega\ \delta\ \epsilon\ \alpha\gamma\alpha\pi\omega\ \delta\ \epsilon\ \alpha\gamma\alpha\pi\omega$. Quicumque amat qui genuit, amat eum, qui genitus est ex ipso. Hanc vocem olim quidem Ariani vsurpabant, sed vt ex ea Filij naturã diuersam à Patris ingeniti naturã ostenderent. Atqui contrarium prorsus inde efficitur, cum etiam in rebus humanis, genitoris ac geniti substantia sit $\delta\ \mu\epsilon\theta\ \omega\sigma\tau\omega\varsigma$. Est ergo Pater ingenitus, quemadmodum res habet, Filius verò genitus, quid inde, obsecro, sequetur aliud, quã Patrem suã substantiã Filio impertiuisse? Quod autem ratiocinabatur Filium, quia genitus diceretur, fuisse, quando non extitisset, atque sic ex non extantibus in rerum naturam emeruisse, fallebantur turpissimè. Vox enim Geniti tantum notat ordinem originis, tantumque ponit in Patre dignitatem principij & quasi cause, nec verò substantiam attingit, imò verò eneruat penitus Arianorum perfidiam. Nam gigni infert, non quidem esse de nihilo, vt isti quidem rebantur, sed esse de gignentis substantia, quod quo modo intelligi debeat, infra, Deo propitio tã aduersus Arianos, quã Autotheanos audies. Quamuis autem Filius non sit de genere creaturarum, tamen, vt Basilus annotat, habet aliquid cum his commune, nempe accipere à Patre quaccũq; obtinet. Sed in eo ab his differt, quod natura necessitatẽq; habe atque à Patre accepit, vt ppter hãc prãrogatiuã à Paulo Primogeniti vocabulo insignitus quibusdam videatur. Cetera à Patre accipiunt quidem omnia, sed dono, largitate, munificentia, precario. 22 Spũs S. &c. Quẽadmodũ omnia Patris facta sunt Ioan. 17. Filij per generationẽ iuxta illud, Oĩa mea tua sunt, & omnia tua mea sunt, sic eadem oĩa à Patre & Filio per

1. Ioan. 5.

Epiph. contra Actiã.
& Basilus contra Eunomium.

Q

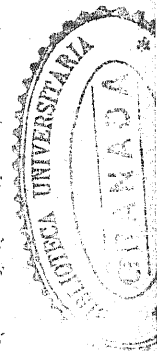
spirationem spiritui impertuntur. Non est autem mirandum, quod Athanasius præter recentem Græcorum morem à Filio etiam spiritum procedere tradiderit, cum præsertim veteres omnes Græci in eam quoque sententiam certatim ierint, vti aliquando Deo vitans suppeditante commonstrabo. Præterea neminem conturbare debet, quod Tertullianus contra Praxeam per Filium id fieri dixerit. Nam etiam veteres Græci ita loquuntur, idq; quoniã *ἐκ* & *ἐκ* *ἐκ*, vt probat in libro de spiritu sancto ad Amphilochoium Basilius, eandem habent vim, cum de Diuinis personis vsurpantur, ac tantum pertinent ad hypostasas distinguendas. Interea ex filio procedere apud Ambrosium, Augustinum & Theologos Latinos vsitatus dicitur, ne duarum spirationum productionum ve spiritus Sancti detur suspicio. Quæ quàm absurda sit inter nosceris, qui mentem ad alias emanationes adiciet. Quemadmodum actus Patris & matris non efficiunt duas generationes, opificia duorum eandem nauim construendi duas fabricationes, sic nec duæ spirationes consensendæ sunt, cum Pater & Filius equalifæcunditate spiritum ex se profundunt. Caterum propter hanc vnitatem actionis duæ quoque spirationis principia, itémque duos spiratores negamus. Nã quamuis in humanis agentibus Pater & Mater sint duo genitores, Fabri illi, quos ad eandem nauem componendam conuenisse meminimus, duo opifices, tamen duos spiratores in diuinis non magis conceduntur, quàm a^o spirator. tres creatores, ne præbeat occasio suspicandi diuersam esse vnus ab altero actionem, quæ actionis diuersitas in humanis notatur facilè. Nam verbi causa aliud in eadem nauim exercet vnus opificum, aliud al-

Cur ex Filio potius quàm per Filium.

Propter vnitatem spirationis v^o a^o spirator.

ter, in humana propagatione aliud præstat Pater, aliud Mater, ille genitale semen tanquam causam efficientem, hæc vasà & sanguinè & multa alia, quæ ad causam materialem referuntur suppeditat. Nec tamen inficiandum Patrem & Filium habendos pro duobus spirantibus, vti non negamus eosdem cum s. Spiritu Pat. & Fil. tres esse creatores, quod adiectiua, in quibus paruc. duo spirantia numeramus, potius personas ipsas quàm vel formas vel formæ qualitatem delinient. Porro per Filium procedere etiam dici potest, sed tamen abstinendum ab huiusmodi locutione propter eos qui plenius perfectius ve spiritum à Patre, quàm à filio manare existimauerunt, cum vtriusque eadem prorsus spirandi actio existat. sic ferè annotatum ab Auctore libri contra Septimam synodum, qui Carolo magno ascribitur. Alteram, inquit, vim habet, ex. præpositio, & altera, per. Et idcirco quari potest, vtrum rectè dici queat spiritus s. à Patre per Filium procedere, ne dum incautè hæc præpositio, per, in tanti mysterij professione ponitur, Ariani erroris virosum cuiquam poculum ministret, qui spiritum s. creaturam esse, & per Filium, sicut & cætera, quæ creata sunt, creatum esse blasphemat. Et post multa. Per Filium verò eum à Patre procedere profiteri synodice confessioni inusitatum est: quoniam spiritus s. vt à Patre procedat, non eget alterius auxilio, vt per aliquem procedat, cum vique sit tertia in eadem sancta Trinitate persona & vnus cum Patre & Filio sit potestatis atque essentia.

23. Procedens. Generatio existit cum vnum est solum agēs synonymum, vt cum arbor Ramum vel surculum sibi ducit, gignit, vel cum vnum præcipuum, vt in humana procreatione, in qua agens præcipuum

Bas. ad Am
philochiu.

Theod. lib.
i. polymor-
phi.

est Pater. Nam Mater principium est potius patiens, unde et materię comparatur. Quod à B. Paulo significatum notauere Basilius et Theodoritus Episcopi, dum scriberet, Quomodo mulier ex viro, sic vir per mulierē, prepositionibus commutatis aliquid de efficientia imminuentibus. At processio, quando ad speciem restringitur (est enim alioqui genus ad generationem et spirationem) tum existit, cum duo agunt equaliter, ut hac in processione, in qua Pater et Filius equaliter Spiritum emittunt. Atque hæc est causæ Epiphani. in Anchorato cęseas spiritum dici procedentem, non genitū, Filium autē genitū non procedentem.

24. Vnus ergo Pater non tres Patres. D. Ignatius in Epistola ad Philippenses, cuius hoc Symbolum videtur epitome, integrum hunc versum habet. Nam ubi ea quæ ad Trinitatem personarum faciebant, explicasset, similiter colligit, ἕν ὡν πατέρες, οὐ τρεῖς ἕν, ἕν τρεῖς ἀδελφότητος. ἕν ἑκαστὸν ἕν ἑκαστὸν ἀδελφότητος, hæc deinde exponens, εἶπεν, ἕν ἑκαστὸν ἀδελφότητος τρεῖς ἀποστόλους μαθητῶν πατρὸς ἑνὸς ἐν ἑκαστῷ λατῶν ἀποστόλων βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἡ τοῦ υἱοῦ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἕν ἑκαστὸν ἀδελφότητος, ἕν ἑκαστὸν ἀδελφότητος ἀποστόλων, ἀλλ' εἰς τρεῖς ὁμοτύπους. Neque igitur tres Patres neque tres Filij neque tres paracliti, sed vnus est Pater, vnus Filius, vnus Paraclitus. Itaque Dominus mittens Apostolos ad docendū omnes gentes, ipsos iussit baptizare in nomen patris, et Filij et Sancti spiritus, non in vnum, qui tribus nominibus constaret, neque in tres qui carnē humanā assumpsisset, sed in tres honore pares. Hæc igitur videntur ex superioribus colligi aduersum Sabellianos, qui personas confundebant neque re et subsistentia eas distinguebant. Nam quæ

subnectit Ignatius, vnde hæc ab Athanasio decerpta sunt, ostendunt ista eò pertinere, ne scilicet Deum trinomium putemus, neve personarum proprietates in vnam hypostasim ita constringamus, ut si verbi causa, incarnationem vni tribuerimus, ceteras quoque existinemus per quandam connexionem incarnatas. Ita enim essentialia vniuersa singulis sunt communia, ut tamē proprietates sint incommunicabiles, propter differentem existendi modum. Quare sicut in diuinitate non potest esse nisi vna hypostasis quæ seipsa sit, id est, Pater, sic non potest esse plus vna, quæ ab vna tantum emanet, qualis est Filius, nec nisi vna sola, quæ à duobus profluat, id est, Spiritus s. Id quoque propter Arianos commemoratum est, qui ut nostris Sabellianismi inuidiam constarent, inculcabant vnum esse Patrem non duos Patres, vnum Filium non duos Filios, ut Arianus quidam Mediolanensis Episcopus in Epistola ad Hilarium Pictauiensem facit. Fatetur vltro id Athanasius, nec à suis negari hoc versiculo testatū reddidit. Quod autem non inde efficiatur, quod putabant Ariani, multos esse deos docet Basilius in homilia contra Sabellium, Arium et Anomæos, Non duo, inquit, Dij, neque enim duo Patres, qui duo quidem inducit principia, duos predicat deos. Et Tertullianus sub extremum libri de Trinitate, vnus est Deus non duo, quia vnus Pater non duo, vnus innatus nõ duo. Sed et ista libris superioribus explicauimus.

25. Vnus Spiritus sanctus non tres Spiritus sancti. Nomen spiritus sancti quatenus relatum est et comparatur cum his, quorum est spiritus (ut fit cum à spirando notationem sumere intelligitur) proprium est hypostasis, quæ in Trinitate tertio ordine ponitur.

Quare spiritus sanctus sic vocetur.

Rom. 1.

Rom. 8.

Gal. 3.

Tir. 3.

2. Cor. 3.

Matth. 1.

Quid peccatum in Spiritum s. Matth. 12.

1. Reg. 2.

Ea est quæ per spirationem à duobus sola processit. Quanquam etiam id nominis peculiariter sibi potest vindicare ex attributione, quæ est sanctitas. Eam enim inspirare & infundere peculiariter in scripturis dicitur, ad eò ut à Paulo nominetur, spiritus sanctificationis, quia quemadmodum in Filio Dei adoptamur in Filios & hæredes Dei, cohæredes autem ipsius ac in Dei imaginem reformamur, sic in spiritu sancto signamur & renouamur spiritali signaculo, purgante & sanctificante conscientias nostras. Quatenus autem vocabulum spiritus sonat spiritali essentiam, cum Pater spiritalis sit essentia, similiter & Filius, cum etiam uterque natura sanctus sit, certè commune est tribus sanctis hypostasibus atque ad eò cum Dei voce reciprocatur. Id sæpe apparet apud Hebræos, apud quos **קרוח הקרוח** solet opponi carni & sanguini, id est, homini. Quæ fortassis notione possit explicari quod in Matthæo legitur, Quod in ea natum est de Spiritu sancto est, ut illic Dei opus humano opponatur ac significetur Christum conceptum non humano congressu, ut poterat suspicari Iosephus, sed Dei vi atque efficientia. In quam acceptionem lubens deflexerim quod de peccato in spiritum sanctum nunquam remittendo affirmavit dominus, cum illic aperte spiritui sancto, id est, mea quidem sententia, Deo opponat Filium hominis, id est, hominem. Omne, inquit, peccatum & blasphemia, qua peccatur in homines vobis quidem remittetur, qua in Deum, non item, ut sit sententia, quam aliis vocabulis Heli enuntiauerat, si peccauerit vir in virum placari ei potest Deus, si autem in dominum quis peccauerit, quis orabit pro eo? Unde & Filij heli, qui tale scelus perperrauerant, iusto Dei peccatum peccato

vici scētis iudicio, non audierunt, inquit scriptura, vocem Patris sui, quia voluit dominus occidere eos. Significat ergo Christus cum de peccato in Spiritu s. dissipat, impietates & cōtumelias, quib⁹ afficitur Deus non facile cōdonari, uti de idololatria & infidelitate comminatus olim per Mosem fuerat, zelotes est, &c. Et sic ferè Noster Athanasius videtur intellexisse dum in libro de communi essentia Patris, Filij & spiritus s. ita scribit. Qui dixerit verbum contra Filium hominis, hoc est, in corpus eius seu humanitatem, ei condonabitur, qui autem in Spiritum sanctum impingunt, atque ita in Christi deitatem blasphemias iactant, nimirum, quòd in Principe dæmoniorum eieceret dæmonia (de istis quippè loquitur) non recipiunt remissionem neque in hoc neque in futuro seculo.

26. In hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus. Pater aliis prior non est vlllo prioris modo apud Philosophos tradito. Non tempore, quia alij omni ex parte eterni sunt, Nō natura, quoniā eadem prorsus atque ad numerū essentia. Nō omnium dignitate, cum inter se æquales sint. Non intelligentia, quòd nudis relationibus distinguantur. Relata autem sint simul, ac vnus intelligentia atque notio ex alterius conceptu pendeat. Prius pluribus modis non dicitur, nisi fortasse vsurpes prius natura cum Augustino, pro eo, quod aliquid alio prius esse dicunt Scholastici origine. Quæ certè acceptio est aliquatulum impropria, & secundum eam Pater prior est Filio (maiores etiam dicerent Græci & Tertullianus, quemadmodum paulò pòst annotabimus) itémque Filius spiritu sancto, tanquam principium eo, quod de principio existit, & ei⁹ scilicet. Sed de ea non loquitur Athanasius, ut

quæ mox sequuntur, declarant, Totæ tres personæ coæternæ sunt & coæquales, quæ perspicuè iacta sunt in inæqualitatem & diuisionem Arii, cuius hi erant ructus, Erat, quædo non erat, & factus est ex non extantibus. Maiorem autem vel minorem Deum aliquem esse ad gentium deliria pertinet, non ad scripturæ dogmata, quæ magnū quidem Deum, paruum autem nusquam commemorant, vti contra Arianos scitè Chrysostomus disputat hom. 6. in epist. ad Philippenses. Præterea possumus prius & posterius ad durationem propriè referre. Maius autem & minus ad quantitatem & qualitatem, sed eo modulo, quo ista Deo posunt attribui, qui supra omnem magnitudinem, quantitatem, qualitatemque eminentissimè alioqui collocatus est. Omnes nempe personæ duratione, magnitudi-
ne, qualitatis, proprietatibus pares sunt.

27. Sed totæ tres personæ sibi coæternæ sunt & coæquales. Gradu, potestate, & tempore. Totæ, inquit, quantæcunque sunt, sibi coniunctim ac distributim coæternæ sunt ac inter se æquales. Totas enim dixit, non omnes. τὰς saluas, integras, totas, respiciēs non ad personarum numerum & vniuersitatem, sed ad integritatem, vt huc transferamus acceptiones totius, quod nunc dicitur vniuersale, nunc integrans. Significat igitur non solum totas personas sibi totis esse pares æqualesve, sed etiam duas hypostasēs aut tres nihil esse amplius, quàm vel vnā vel duas, nec tres simul aliquid plus, aut maius esse, quàm solum Patrē, quàm solum Filium, quàm solum Spiritum. Et è conuerso vnū non esse aliquid minus, quàm vel duos vel tres. Eadem quippè magnitudo, præstantia, perfectio, integritas, dignitas, & in cunctis & in singulis, par-

Fig. 3.

quoque & æqua. Quantum habet Pater, tantum diffudit in Filium. Quàm magnam & ingentem substantiam habet Pater & Filius, tam magnam, tamque ingentem vicissim tribuerunt Spiritui sancto, vno alterum non superante, vt hîc frustra quaeratur comparatio, quæ solet locum obtinere inter diuersa atque imparia. Exempli causa, esto trium Angelorum momento eodē in naturā editorū, quia per æquē sunt immortales. eadē immortalitas. Ea sanè tanta est in singulis, quanta in omnib⁹. Nā vnus nō diutius viuet, quàm simul oēs, nec omnes simul, quàm eorum vnus. Quod de cæteris, quæ in ipsis sunt paria, sentiendum eodem modo. Nec vero debet offendere, quod Græci interdum Maius v-
surpant de Patre, cum id eo duntaxat consilio agant, vt principij auctoritatem, causæ que eminentiam, ipsi
tanquam diuinitatis totius fonti reseruēt, vt que ostendant Filium & spiritū neque esse Patres, neque auctores, hac vtētes voce loco αὐτοῦ, quemadmodum & cause vocabulum usurpant pro principio. Ideo enim voluit Christum dixisse Patrem se maiorem, quod à Patre genitus esset, & omnia, quæ ipse haberet, à Patre tãquā à principio & fonte deduceret, iuxta quam rationem alibi quoque dixerat, Quemadmodū Pater habet vitam à semetipso, ita dedit Filio habere vitam in semetipso. sic igitur intelligendum est, quod Grego. Ioan. 5.
rius Theologus lib. 2. de Theologia, tractans illud, Pa- Ioan. 14.
ter maior me est, & coniungens cum illo, Non ra- Phil. 2.
pinam arbitratus est se esse æqualem Deo, ait, ἢ δὴ λοιπὸν τὸ μείζον ἐστὶν αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον τὸ ἐϋστως. Ma-
ius, inquit, ad causam, æquale ad naturam pertinet. Nam etiam hunc Euangelij locum veteres sæpe ad dignitatem domini originem retulerunt. Athanasius noster

oratione 2. contra Arianos, Pater, ait Filius, maior me est, nō quidem magnitudine, aut ætate, sed quia ex illo ortum habebat. Ignatius epistola ad Philippenses sic Christum loquentem faciens, οἶδα τὸν ἑα, ἐπιταμαὶ τὸν μόνον, ἢ σὺ ἀποταίης γέγονας, ἔτι εἰμὶ αἰτίθεος, ὁ μολογῶ ἢ ὑποοχῶν, ἐπιταμαὶ τὸν τῆς συνήσεως εἶπον. Agnosco vñ, scio solūm, à quo tu discessisti (ὁ Satana) non sum Deo contrarius, confiteor eminentiam, recognosco generantis auctorem atque causam. Damascenus, Aliqua dilib. 4. de cūtur de Filio ante vnionem, quatenus scilicet ex cauorth. ca. 20. sa Patre existit, veluti illud Pater, maior me est. Et lib. 1. cap. 8. Cūm audimus Patrem esse principium & maiorem Filio, causa intelligimus. Hilarius lib. 9. de Trinitate, Donantis auctoritate Pater maior est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque donans est, sed minor iam non est, cui vnum esse donatur. Tertullianus libro de Trinitate, alludens ad verbum Domini, Quem Pater sanctificauit & misit hunc in mundum, vos dicitis quia blasphemat, dicens, Filius Dei sum, sanctificatum (inquit) se à suo Patre esse proponit, dum ergo accipit sanctificationem à Patre, minor est Patre. Minor autem Patre consequenter est, sed Filius. Pater enim si fuisset, sanctificationem dedisset, non accepisset. Hanc autem questionem Basilus contra Eunomium præclare absoluit, cūm post lōgam eius, Pater maior me est, tractationem, concludit. Reliquum est igitur, vt Maius hoc in loco dicatur secundum causæ rationem. Quoniam enim à Patre Filij principium atque origo est, secundum hoc maior est Pater, vt causa & principium. Propterea dominus dixit, Pater maior me est, scilicet quatenus Pater est, Patre nihil aliud significante,

quàm quod est principij & causa illius, qui ab ipso est ortus. Illud adumbrare designareque cupiebat Nicolaus Methonæ Episcopus, cūm in disputatione, quam aduersum Latinos de processione spiritus sancti susceperat, scriberet, Patrem maiorem quidem esse ratione personæ, sed nō Naturæ. Nā certè cūm in diuinis rebus aliqua sit principij auctoritas & excellentia, Filius in ea non æquatur Patri, quod à Patre omnia sua recipiat, nihil autem ab ipso Pater. Quo fit, vt Tertullianus idem quoque de Spiritu Sancto comparatione Filij à quo perinde ac à Patre ille habet vt sit, non dubitauerit pronuntiare. Tractans enim testimonium, quo Christus Paracletum dicit de suo sumpturum, quæ Ioan. 16. Apostolis patefaciat, Si à Christo, inquit, accepit quæ nuntiet, maior ergo iam Paracletus Christus est, quoniam nec Paracletus à Christo acciperet, nisi minor Christo esset. Minor autem Christo Paracletus, Christiū etiam Deum esse hoc ipso probat, à quo accepit, quæ nuntiat, vt testimonium Christi diuinitatis grande sit, dum minor Christo paracletus repertus, ab illo sumit, quæ cæteris tradit. Hanc itaque principij dignitatem considerantes prisca illi, sic de sanctis Hypostasibus diuersè loquuntur. Multa enim huiusmodi in Clemente, in Pastore, in Ignatio, Iustino, Irenæo, Tertulliano legimus, atq; alius, qui ante Arianam hæresim scripserunt, ita vnam in tribus personis essentiam venerati, vt tamen originem, originisque consequentiam celebrauerint. Nūc postquam Arius & Macedonius cœpère maiestatem Filij Dei & Spiritus sancti minuere, omisso isto loquendi more apertis verbis tres personas æquales cum scripturis prædicamus, nihilque vni tribuimus, quod non item cæteris. Hoc certè, boni ex hæ-

resibus magna Dei providentia consequitur, ut quaestiones, quæ nunquam antea agitatae obscuriores videbantur, postquam oppugnari coepit, illustriores & magis dilucide evadant. Est & alia huius dicti, Pater maior me est, interpretatio ab hac longè differens, quam Latini magna ex parte amplectuntur. Et si autem eam paulo inferius explicaturi simus, tamè ne lectorem animi pendentem eo vsque teneamus, hic paucis adducam Cyrillum, qui veramque sententiam

Cyroll. lib.
2. Theaur.
cap. 3.

afferens, magis in eam propendet, quàm Latini sequuntur. Relinquitur, inquit, vel quia ex Patre Filius est, vel (quod magis nos credimus) propter incarnationis dispensationem maiorem Patrem Filio à scriptura esse appellatum. Cætera suo loco.

28 Ita ut per omnia & unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda sit. Quid hæc significaret formula initio huius commentationis declaratum est. Nempe una essentia in tribus personis, & tres personæ in una essentia colendæ adorandæq; sunt. Nam cum deitas siue diuina essentia non possit multiplicari, liquet in Patre, Filio, & spiritu s. unam numero credendam atque confitendam esse essentiam veramque deitatem & partitionis expertem maiestatem. Quoniam enim Pater aliis personis totum suum esse diuinum tribuit nihil retinens, quin id ipsis communicaret, inter Patrem, & Filium, & Spiritum s. summa est æqualitas, summa essentia identitas, cui consubstantialitatis vocabulum indidimus, summa coeternitas, potestas eadem, eadem denique maiestas.

ALTERA SYMBOLI PARS, quæ in incarnationis mysterij explicatione posita est.

QVOD ad incarnationis sacramentum attinet, De Incarnatione 4. quatuor hæreses olim in Ecclesia Dei plurimas rixas genuerunt. Prima Nestorij & hæreses. aliorum eiusdem metalli inficiantium in Christo hypostasis unitatem, propterea que docentium alium esse Filium Dei & alium Filium hominis. Istorum sensu optime omnium mihi videtur exposuisse Nicolaus Cusci Cardinalis libro primo Cribrationum Alcorani prologo secundo. Nestorius, inquit, fassus est quidem in Christo esse corpus, animam & diuinitatem, sed circa modum unionis erravit. Fatebatur corpus & animam uniri unione naturali, qua esset verus homo, sed hominem illum uniri diuinitati aiebat per gratiam, non quidem communem, qua boni Deo uniantur, verum per plenitudinem gratiæ, ob quam una esset Dei & hominis lesu voluntas, propter quam excellentissimam gratiam de Christo verè enuntiaretur ipsum esse Filium Dei. Sed non admisit Mariam esse matrem Dei, quia id quod in Christo reperitur à matre acceptum, non conuenit Deo, sicq; voluit naturam humanam in ipso esse deificatam. Quoniam autem scribitur, Verbum caro factum est, non autem, Caro facta est verbum, ideo hoc damnauit Ecclesia. Atq; hæc quidem ille, quæ plenius edisseruntur in actis Concilij Ephesini œcumenicorum tertij. Hæc hæresim totam quidem hodie renouauit Adamus Pastoris. Dimidia verò Theod. Beza, ut constat, è lib. quæ inscripsit, Placidum & modestum responsurum ad Ioannis Brentij argumenta, quibus

Beræ Nesto-
rianus. Carnis omnipresen-
tiam nritur confirmare. Duæ, in-
quit pag. 23. in Christo sunt vniones hypostaticæ, vnâ
in corpore & anima simul personaliter vnitis, altera
in λόγῳ & homine ad vnum Christum personaliter
constituendum coëuntibus. Hanc labem postea moni-
tus à Brentianis ita studuit detergere, vt interim in
libro de hypostatica duarum in Christo naturarum
vnione aduersus Iacobi Andrææ assertionem, planè
confiteatur pag. 64. & 65. semper se duas Vniones hy-
postaticas in Christo ponere. Audis rediniuū Nestoriū.

2. Error cir-
ca incarna-
tionem. Altera Euty-
chis & ceterorum, qui dum separa-
tionem naturarum & diuisionem declinare cona-
bantur, in earum confusione siue vnus in alteram
mutationem impingebant. Negabant enim duas in
Christo naturas diuinam & humanam permansisse
integras & saluas à commixtione, ita vt eorum
alij diuinitatem in carnem esse mutatam, alij car-
nem à diuinitate absorptam, alij illas ambas in vnâ
tertiam naturam coaluisse permutatâsque fuisse de-
fenderent. In eo herent cæno hac tempestate Men-
non & Gaspar Suencfeldius. Quantum his sint affi-
nes Schekius Medicus in libello de duabus naturis, &
Brentiani ceteri commodiùs aliâs tractabitur. Erroris
autem fontem ad hunc modum indicauit Boëthius.
Eutyches ita asserit assumptum hominem, vt humanâ
natura non manserit, cuius error ex eodem fonte quo
Nestorij prolabitur. Nō enim putauit naturam dupli-
cem esse sine duplicatione personæ, vt cum non confi-
teretur duplicem personam, reputauerit consequens
vnâ esse naturam. Ceterum contra hanc hæresim
quartum concilium œcumenicum, id est, Calcedo-
nense celebratum est.

Tertiam Ariani inuexerunt. Nam iuxta eos Christus
primogenitus ante omnes creaturas, id est, prima crea-
turarum extitit. Is verò fuit Christi corporati spiritus,
hoc est, anima vocata spiritus, quem Pater nudo
Christi corpori tempore adunauerit. Ità Arius in
Christo corporis tantum fatebatur assumptionem, hu-
ius verò formam esse predicabat diuinitatē ipsi ante
sæcula collatam, Christum incarnatum constans ex
nudo corpore & nuda essentia iam olim à Patre præ-
bita, quam dicebat sufficere ad explenda & mentis
& sensuum & vegetationis omnia officia. Testis
Theodorus libro quarto de hæreticorum nugamen-
tis capite de Ario. ἢ ἀρτοὶ ἢ πὶ τῆς ἐναὶ θρωπίσεως ἠκρω-
πίσει λόγον. σῶμα γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀψυχου ἐφί εἰληφέναι, ἐνυργη-
κέναι δὲ τῆ τῆς ψυχῆς πλεὺς ἰδοῦντα, ὡς τῆ τῆ πρὸς αὐτὴν
ἐπὸ τοῦ σώματος ἐλημερῶσιν συμπαθεῖν. Et verò, inquit,
humanæ etiam naturæ rationem mutilauit. Nam ip-
sum (dominum) corpus inanimum assumpsisse, in eo
autem egisse animæ munia diuinitatem asseruit, ita
vt huic attribueret affectus, qui à corpore insunt.

4. Error. Quartam introduxit Apollinarius, qui dum refor-
midaret ne diuinitas frustra crederetur coniuncta hu-
manæ naturæ, si carni mens præterea tributa putare-
tur, spoliavit Christum animo, ac docuit diuinitatem
id eius carni esse, quod animi reliquorum hominum
corporibus. Differebat autem ab Ario, quod mentem
Christo tantum adimeret, non item animam brutam,
quæ & sentiendi & vegetandi principium est, quasi
Christus præter corpus, animam etiam sentientem as-
sumpsisset. Hac causa est, cur illum eleganter Grego-
rius Theologus scribat Christum fecisse ἄνω, non
quidem amentem & insanum, vt inscitè quibusdam

Theod. de
hæret. nug.
cap. de
Eutyche.

visum est. sed mentis animique expertem, ac si ipsa diuinitas carnem ipsius, intelligentia & ratione informaret, viribusque ad ratiocinantem naturam pertinentibus afficeret.

Ac istæ quatuor extiterunt hereses, aduersum quas sequentia symboli verba dictaturus est Athanasius. Optarem autem diutius in his immorari propter Sathanam, qui hoc æuo in nostram Europam venenatos halitus de hac re infudit, sed quia aliud est commentaria, aliud libros scribere, prolixiore disputatione supersedebo. Hoc vnum monebo, dictum Ioannis gratiosissimum, Verbum caro è *ἔγενετο*, istis omnibus sectis errandi ansam præbuisse. Apollinarius, itémque Arius hinc colligebant Christum carere anima, quòd solius carnis facta fuisset mentio. Nestorius interpretabatur, Verbum caro facta est, quasi verbum aduenisset in Christam iam hominem. Alij in carnem substantiam diuinitatem degenerasse, aut è contrario in diuinitatem humanam naturam demigrasse. Hos verò omnes etiam antequam planè emergerent diuino quodam afflatu, vt ante nos obseruauit Gregorius Nazanzenus oratione in Athanasium, quemodmodum præmonuimus, Athanasius iugulat, apteq; breuiter, & perspicuè istorum nebulas discutit. Veniamus igitur ad eius literam, ne dum naturas distinguere volumus, eas diuellamus ac separemus, rursus dum eas coniungere nitimur, permisceamus atq; confundam⁹ aut aliqua parte mutilemus. Aliud enim est distinctio, quàm disunctio & separatio, quàm spoliatio, quàm mutilatio, Rursus aliud coniunctio siue vnio, quàm vel permixtio seu confusio; vel mutatio seu conuersio.

29 Dominus noster Dei Filius & homo est.

propter

Job. 1.

propter vnionem hypostaticam quæ medium quoddam est inter essentialem & accidentariam. Desinitur autem à Græcis ἡ τῆς θεοφωσίας ἰσότης ἢ ἰσοφωσία εἰς τὴν θεοφωσίαν & τὴν ἀνθρώπου τῆς σαρκὸς ἀνθρώπου, Vnio que differentes essentias siue naturas in vnam personam, eandémque personam copulat. Atque hæc duarum naturarum in vnam personam coniunctio & tanquam coitio, incarnatio quoque appellatur, id est humane nature à persona verbi assumptio in vnam hypostasim atque substantiam, ita vt ex verbo diuino & humana natura vna persona seu vnum indiuiduum substantiæ conficiatur. Habet etiam alia nomina apud Græcos, quæ non carent emphasi, pertinentque ad aliquam lucem tam obscuræ, tam arduæ vnioni afferendam, si dextrè intelligantur. A Nazarenis nominatur *συνωδος*, quasi conuentus & coitio, propter conuenientes, coeuntesque in vnum naturas. A Nysseno, vt in Polymorpho citat Theodorus, *θεογενήσιμος*, id est; appropinquatio, quod natura sibi inuicem inseparabili accessu propinquent. A Chrysostomo *συνάφεια*, siue contactus, quoniam nature Christi sese per hanc corporationem contingunt. Apud Damascenum insignitur titulo *ἁπλοῦς*, quia diuinitas carnem immeauit, etque veluti sese immiscuit, vt loquitur Augustinus apud eundem Theodorum libro 2. Polymorphi. satis autem improprie, quia neque *ἀμοιωσις* neque *ἴσμι* neque *ἰσοφωσία*, neque aliquod vocabulum simile huic ineffabili mysterio quadrat. Atque ob has omnes causas Dominus noster simul est Dei filius & Homo, & non solum vtriusque naturam, verum etiã vtriusque nature proprietates complectitur, ac per diuinitatem diuina opera exercet, per humanitatem

Quid vnio hypostatica.

Theod. lib. 3. polym.

Damas. li. 3. de Orth.

R.

humanis officiis, quatenus beati & immortalis corporis conditio hodie fert, fungitur quemadmodum olim dum in humanis versaretur, per ipsam quoque affectibus imbecillitati nostrae propriis obnoxius erat.

30 Deus ex substantia Patris ante secula genitus. Christus dicitur genitus de Patris substantia, quoniam Pater non est nihilo, neque de extrinseco, sed ex eo, quod ipse est illum generavit. Et contra quia ex Patre, qui est eiusdem cum ipso substantiae suae accepit essentiam, neque existit de aliena a Patre substantia, neque de extrapositione, neque de nihilo. Quoniam igitur esse ex Patris substantia peculiariter opponitur ei quod est esse de nihilo, age explicemus quid hoc posterius significet, ut ex contrario contrarium melius innotescat. Esse de nihilo tria portendit, primo aliquando non fuisse, deinde alterius ac differentis a causa esse substantiae, lo, quae causa tertio est nulla antecessa materia emeruisse. Huiusmodi sa etiam va- neque potest neque debet haberi Christus, cum semper existeret in seipso, cum eiusdem sit cum suo principio. i. Patre essentiae, cum denique ex Patre subsistat, cuius substantia est quasi materia in hoc sublimi ortu & ineffabili, nullo praetera antegrediente, quod vel materiae suspicionem praebere possit. Atque inde Christus, qui & proinde secunda Persona Trinitatis dicitur, prius existere concipitur in Patre, prima videlicet persona, secundum rationem originis de se ipso, posterius in seipso secundum hypostasim & subsistentiam. Cum autem filius predicatur de Patris substantia Genitus, praepositio De vel etiam Ex cogitationem transferre non debet ad crassum aliquid & corporale, sed vel admonere Divinam Essentiam esse quasi materiam in hac verbi generatione, cuius proprietates hypostaticae, quae Filiationis nomine ob penuriam vocabulorum afficitur, extes veluti forma,

Quid esse de Patris substantia.

Quid esse de nihilo.

Christus non est de nihilo, quae causa etiam va-

De vel Ex, praep.

vel declarare Filium genitum de Patris substantia, non quidem tanquam de materia, sed ut de aliquo sibi consubstantiali & coaeterno. Nec sequitur, ut si de substantia Patris generatus sit filius, sit quoque generatus de sua vel spiritus sancti substantia, quamvis Trium illorum una plane existat, quoniam ipse non existit de substantia Dei, quatenus illa Dei est simpliciter & tribus communis esse consideratur, sed ut est huius Dei, id est, Patris substantia. Est enim divina substantia una & multa, re ipsa quidem una, ratione autem & quasi forma multa. Quod cum non caperet Calvinus, quemadmodum alias solet cecidit in mysteriis, scelerate hunc versum improbavit in disputatione Lausannensi, uti quidem scribit Petrus Caroli in refutatione blasphemiarum Farelli contra S. Trinitatem, atque ex eo tempore hanc locutionem, Christus est genitus ex substantia Patris, habuit pro rudi & impropria.

31 Homo ex Substantia matris. Nam ei Mater totam materiam, id est, carnem siue corpulentam substantiam ex suis purissimis sanguinibus suppeditavit, viri partes agente spiritu sancto. In hac quippe carnis dispensatione mirabili spiritui sancto tribui debet vis agens, virgini autem patiens, perinde atque scimus in vulgaribus generationibus mares obtinere formae rationem, feminas vero materiae. Et quia Verbum ita coniunctum est cum natura humana, ut eam, quae constabat carne & anima, assumendo sibi univertit, & sibi univertendo assumpsit, propterea quae Christus sine verbo nec conceptus, nec gestatus, nec in lucem editus fuerit, carne & anima, quae Verbum assumpsit, ante & extra hanc assumptionem non existentibus, & proprie Virgo ideo nequit dici non concepisse & genuisse deipara.

Plus non natus de sua substantia.

Divina substantia una & multa.

spiritus s. ut causa agens. Virgo ut patiens.

Virgo vera & proprie deipara.

Heb.12.
Num.16.

Deum, itémque hominem, atque ita verè & propriè esse θεοῦ καὶ ἄνθρωπου, idque tam verè, tam propriè, quàm verū, quàmque proprium est pronūtiare ipsam genuisse hominem. Sic enim Rachel non est mater solius corporis Filij sui Iosephi, sed totius Iosephi, vtut Deus appelletur Pater spiritūū, in suo aluo gestauerit, & eū personali- ter animæ & corpore cōstitutū suo mēstruo sanguine in aluo fouerit & aluerit, deindēq; enixa totū pepererit, actionibus illis non ad naturas, sed ad personā totè relatis. Audi Athanasium sub finem sermonis in Euangelium de Deipara. Quando quidem ipse est Rex, quō natus est ex virgine, idēque & dominus & Deus, ea propter Mater, quæ eum genuit & regina, & domina & Deipara propriè & verè cēsetur. Id confirmat totidem verbis Nicetas Colossensis lib. 20. The- sauri orthodoxiæ, qui est de saracenorum ad Chri- stianismum conuersorū professione, confessione secun- da, Sactam præterea virginem, quæ illum in carne pe- perit Dei propriè verèque matrem, Credo & cō- siteor, eandēque reuera Dei, qui homo factus est, Matrem, atque idcirco Dominam & reginam omnis creaturæ diuina gratia effectā colo & veneror. Hic lubens, si commentarij ratio postularēt, disputa- rem contra BeZanos humanā Christi naturā seorsum à Verbo nunquam in vtero genitricis extitisse, sed sat sint nunc hæ pauca maiorum nostrorum determi- nationes. Augustinus de fide ad Petrū cap. 18. Firmis- sime crede, & nullatenus dubites nō carnē Christi sine diuinitate cōceptā in virginis vtero priusq; susciperetur à Verbo, sed ipsum Verbū Deum suæ carnis acceptione cōceptū, ipsamq; carnē Verbi incarnatione cōceptā. Et lib. 13. de Trinū. cap. 17. Ex quo tēpore Christus homo esse cōpit, ex eo Christus Deus erat cū homine. Et epist.

Carnem
Christi
nunquā
fuisse
absque
Verbo.

3. ad Volusianū, Cum enim Verbum Dei permixtum est animæ habenti corpus, simul & animam susceptum & corpus. Athanasius libro de incarnatione Verbi, Carnis vno cum Verbi diuinitate ex vtero originem traxit. Ibi enim eam Verbum cū è calo aduenisset, constituit, quippe quæ non erat, antequàm Verbum cælitus adueniret. Damascenus lib. tercio de Orthod. cap. 2. ὡςτε ἄμα ἀρχῆς, ἄμα θεοῦ λόγῳ ἢ ἀρχῆς, ἄμα ἀρχῆς λογικῆ ἢ ἐμφυχῆς πρὸ τοῦ εἶναι ἀπὸ αὐτοῦ ἴσως ἔστω θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ θεοῦ ἀναθρώπησιν. Itaque simul caro, simul Dei Verbi caro, simul caro animata rationis pariceps & intelligens, propterea que non dicimus hominem deificatum, sed Deum humanatum. Item cap. 12. ἄμα ἢ σὺν ἡμῶν καὶ ἢ ὑπαρχῆς περὶ σαματοῦ ὄρχηται, ἢ ἀπὸ συνήψεως τοῦ λόγου, τῆς δὲ ἀρκῆς ἢ ἐν τῷ λόγῳ ὑπαρχῆς. simul conceptus, & subsistentia mirabiliter confecta sunt, conceptus quidem Verbi, carnis autem in Verbo subsistentia. Ob eam igitur causam, non est hic distinguē- dum inter conceptus horum tempus, quod infunden- do animo post quadagesimum diem in maribus desti- natum est, & Verbi incarnationem, quoniam Christi conceptus, vt superioribus testimoniis declaratum est, paulatim humano Embryonis modo per temporis suc- cessionem neutiquam est expletus, sed simul atque Virgo Gabrieli assentiens dixit, Fiat mihi secundū verbū tuum, ex eius mundissimo sanctissimōq; san- guine corpus formatum est, imò verò perfectum om- nibus suis organis & lineamentis, illique simul anima infusa ac hypostaticè diuinitas coniuncta fuit.

32 Perfectus Deus, perfectus homo ex huma- na carne & anima rationali subsistens. Prius mē- brum Eutychem, qui multo post vixit, damnat. si enim

Conceptus
Christi mo-
mentaneus

Luc. I.

Christus perfectus Deus & perfectus homo est, qui vel in unam tertiam naturam mutatus est, vel altera natura alteram consumpsit? Posterius a pollinarium, aduersum quem hodiè que extat liber Athanasii. Cùm enim Christus ex humana carne & anima rationis particeps constiterit, quo pacto per diuinitatem humano more sapuit, sensit, cupiuit, animatam carnem reddidit? Quemadmodum ergo Christus in diuinitatis plenitudine mansit post carnem assumptam, vt ad Colosenses testatur Paulus, in quo, inquit, inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, qui omnino perfectè que Deus est, non aliqua ex parte, sic plenitudinem humanitatis habuit, ita vt per omnia assimilatus fuerit fratribus absque peccato, vt misericors fieret & fidelis Paterfamilias. Id docuerat Theodorus Antiochenus Ecclesiæ presbyter, qui vt Gennadius de scriptoribus Ecclesiasticis prodidit, quindecim libros aduersum a pollinaristas & Anomæos scripsit de incarnatione domini, in quibus Christum plenitudinem tum diuinitatis, tum humanitatis habuisse, copiosissimè ostendebat.

33. Minor Pater secundum humanitatem. Imò & seipso, vt disputat Aug. in libris de Trinitate. Nam, vt ait Apostolus, exinaniuit semetipsum, dum in carnem missus est. Quin etiã, quo tempore humanitatem habuit morti & cæteris humanis conditionibus obnoxia, minor quodammodo erat Angelis, q̄ Angelorum status his longè esset superior, quòd que angelorum natura humana suapte vi existat præstantior. Vnde Paulus ad Hebræos, Eum qui modico, quàm Angeli minoratus est, videmus Iesum propter Passionem mortis gloria & honore coronatum. Exponit autem hoc loco dictum

Col. 2.

Heb. 2.

Phil. 2.

Heb. 2.

Ioan. 14.

domini, Pater maior me est, quod olim in Ecclesia magnas rixas concitauit. Ariani illud urgebant, vt ostenderent dominum, ipsius etiam confessione, nulla ratione æquiparandum Patri. Nosrorum alij respondebant id de sua humanitate Christum dixisse, secundum quam infinitis gradibus Patre, vt pote creaturam creatore minorem esse quis non sentit, quis non intelligit? Alij concedebant Arianis Christum de sua diuinitate locutum quidè, sed tamè nõ inde colligi, quod ipsi existimabant. Tantum quippè haberi Christum Deum minorem esse Patre Deo ratione personæ, non item nature, nempe Patrem supra Filium obtinere, vt à nullo existat, ab ipso autem Filius ortum capiat, quæ prerogatiua est originis. Relege quæ supra numer. 26. disputauimus, præter quæ nõ fuerit intempestiuum subiungere sententias, quas plures in suis Annalibus libro 7. de reb⁹ à Manuele Imp. gestis Nicetas Choniates de hac re posuit, vt vim verbi Christi melius primò intelligamus, deinde vt Manuelem Imp. calumnia illi per Nicetam intentata liberemus. Aliquot annis post, inquit Choniates, quæstione de Dei hominis dicto, Pater maior me est, proposita, parum curatis Patrum explicationibus, usque variis & ad controuersie explicationem & declarationem sufficientibus, suas interpretationes (Manuel) attulit, easq; pertinaciter defendit, & ad suam voluntatem & sententiam, vniuersalium doctorum sententias, non modò veritati non aduersantes, sed diuinitus edictas accomodauit. Nam alij dicant, Patrem, vt Filij auctorem dici maiorem, alij de natura humana id intelligant, & id dictum non verbo, sed assumptæ carni attribuant, vt illa de profectione ad Patrem, de aduentu principis

Pater maior me est, variè exponitur.

Decretū
Manue-
lib.

mundi, qui nihil in ipso eueniat, alij etsi de Verbo vo-
 cem Maior, accipiunt, non absolutè tamen & essen-
 tialiter, sed ob inhumanationis summam extenuatio-
 nem & humilitatem, atque alij aliter, piè tamen ex-
 plicèt: iis nescio quo modo, vt propositæ quæstioni non
 satisfaciētibz improbatz, aliam attulit interpreta-
 tionem in dicto concilio & omnibus sacrarum li-
 terarum studiosis cōuocatis singulos hortatus est, vt ei
 decreto hoc modo subscriberent. Equidem etiam s. Pa-
 trum voces de hoc dicto, Pater maior me est, ample-
 ctor, aio tamen id dictum pertinere ad carnem in eo
 conditam & passibilem. Quod nescio, quo modo Fi-
 lio incarnato minus tribuit quàm Patri, perinde ac si
 ob naturæ humanæ assumptionem, & peregrinatio-
 nem in terram, pari dignitate excidisset, ac suam au-
 thoritatem amisisset & intra limites extenuationis
 cōstitisset, ac nõ deificasset ac extulisset humilia, et sua
 gloria per vnionem illam ornasset potius, quàm ea
 re ipse depressus fuisset, quod absurdum est. At-
 que etiam rubra scriptura, tanquam ense flammeq;
 decretum hoc muniuit, quo mortem minitabatur &
 excommunicationem ei, qui non dico prima impulso-
 ne animi reprehendere & submurmurare, sed tantum
 introspicere ausus esset. Deinde idem decretum de
 quorundam assentatorum consilio lapideis tabulis in-
 sculptum in maximo templo dedicauit. Verebantur
 enim, ne sanctio illa, vt quæ pretextu carnis, ipsi verbo
 derogaret, abrogaretur, præsertim cum extenuationem
 & humanitatis rationem præterisset. Hæc quidem
 Choniates, sed decretum Manuelis, quod ille allegat,
 quod ex tabulis affixis templo S. Sophiæ transcripsit
 Theodosius Zygomalas iussu Selymi Turcarum imp.

qui hodie imperium Constantinopolitanum occupat,
 & consilio cuiusdam Mahometici doctoris, qui illo
 putabat mysteria quædam & arcana de rebus Maho-
 metanis ab Hally Maometis genero descripta conti-
 neri, quod deniq; nuper Constantinopoli allatum mihi
 à quodam amico communicatum est, Choniati fidem
 detrahit. Decretum, quod nondum nec Græcè, nec La-
 tinè publicatum est, sic delibauimus. Cum Manuelis
 Porphyrogeniti temporibus acerrimè disputaretur de
 vera huius loci Euangelici, Pater maior me est, in-
 terpretatione. Alij, inquit Manuel in suo illo edicto, a-
 busi quibusdam scripturis ad solam causam æternæ
 & supremæ generationis Vnigeniti Filij Dei locum
 retulerunt. Alij ad solum exinanitionis siue descensus
 modum, ita vt personæ Christi secundum diuinam na-
 turam hoc planè accommodent. Ipse enim sese exina-
 niuit formam serui accipiens. Alij hoc Christum aiunt
 dixisse persona non sua, sed totius humanæ naturæ,
 quemadmodum & illud, Deus Deus meus, quare de-
 reliquisti me? Humana quippe natura derelicta est,
 quæ peccatis obnoxia erat, non ipsius Christi, qui pec-
 catum non fecit Alij vocem esse dicunt carnis Christi,
 quatenus caro consideratur abstracta à diuinitate, ci-
 trâque vnionem, qua ratione ei conuenire dicit Da-
 mascenus seruitutem & ignorantiam. οἱ δὲ ἐπὶ ῥωθὲν
 αὐ τοῖς αὐ τοῖς καὶ διατεταμένοι, ἢ δεσποῦν ἰδὸν καὶ ἰσχυρῶς ἔχοντες πνεύματι
 φέρων τῆς τῆς θεοῦ ἐκκλησίας πατέρων & διδασκάλων πλὴν τῆ
 κυρίας τῆς πλὴν φωνῆς ἐρμηνεύσαντας, καὶ κατὰ τὸ αἴτιον τῆς
 ἀκαταλήπτου ἁπλοῦς ἡμῶν ἰσχυρῶς οὐκ ὀπίσθη κατὰ τὸ ἐρμηνεύ-
 σαι ἁπλοῦς κατὰ τὸ ἴσως φέρων τῆς ἡοῦ τὸν πατέρα τῆς αὐ-
 τῆς ἡοῦ ἐπιπέλωσιν τῆς μακίστου φωνῆς κατὰ τὰ ἁπλοῦς
 κατὰ τὸ βασιλεῖν ἐν ἀμφοτέροις κατὰ τὴν φύσιν εἰσαρχῶν καὶ

Ioan. 14.

Ph. 2.

Ps. 21.

Damaslib,
3. cap. 19. et
lib. 4. c. 20.

Lego
ἀδολογώ-
των.

ἐπερώτηται. ἢ μὲν δὲ καὶ τὸ καὶ μόνον ἐκλαμβέσθαι εἰς αὐτὸ
 τοιαύτω φωνῶν προσεπάγοντες ἢ ἡλικὴ γὰρ ἢ πρὸς τοιαύτας
 ἢσαν αἱ ἀπιδέσεις, καὶ τοιαυτάσματτα, ἀλλὰ δὲ τῆς μὲν σφο-
 κῶς οἰκονομίας καὶ τῆς φυσικῶν ἰδιότητων, καὶ διὰ φορῶν ἐδο-
 γμάπζον, ἐκἀσθη τῆς φύσεως ταῖς προσεφορέας ῥήσεις ἀπέει-
 μισι. ταῖς μὲν ὑψηλοτέρας καὶ ὑπερκεκμηδρας τῆς τῆς χειροῦ θεο-
 τητος, ὡς καὶ θεοῦ πλείους οἶτος προσεπαρμαθόντες. ταῖς δὲ τοιαύ-
 τοιότις καὶ ὑποθετικῶν τῶ ἐν ταῖς αὐτῶν χριστῶ ἀνθρώπο-
 τητι, ὡς καὶ αἱ διὰ ὧν γινόντι τελεῖω προσεπαρμαθόντες. οἷς
 καὶ τὸ ἡμιότερον ὁμοφρονεῖ κράτος ταῖς τῆς ἀρίων τῆς ὀκλι-
 σίας φωνῶν διδασκαλίας ἐπέδρον. Alij aliunde ipsi
 resistentes norunt quidem etiam aliquos Dei Ecclesie
 Patres & doctores, qui à Spiritu sancto inspirabantur
 hanc domini vocem interpretatos fuisse secundum
 causam incomprehense primæ generationis, sed cum
 aduersus garrientes Patrem à Filio essentiliter differ-
 re dimicarent, qui abutebantur vocabulo, Maioris,
 & introducebant in vtrisque suppositionem & di-
 uersitatem, verum tamen non secundum id solum ac-
 cipi hanc dictionem assueverantes. Cum enim aduer-
 sus istos nulla intercedebant contentiones & pugna,
 sed de dispensatione carnis & naturalibus proprietati-
 bus differentiisque decernebant, vnicuique natura-
 rum conuenientes locutiones assignabant, sublimiores
 quidem, & excellentes Christi diuinitati, vt qui foret
 Deus perfectus, humiliores & abiectas ipsius humani-
 zati, qui certè esset homo absolutus. Quibus etiam no-
 stra potestas suffragatur, sequens doctrinas sanctorum
 Ecclesie luminum. Hanc interpretationem, vbi sequi
 iussisset, autoritate non tā sua, quam vniuersa syno-
 di (etiā si Nicetas secus scribat) anathemate percussas
 declarat, τοῖς τῆς ἁγίας ἁγίας, ἢ τοιαύτω φωνῶν προσεπα-

μὲν ὄντας, ἢ τῆ καὶ ψιλῶ ἐπὶ τοιαύτοις διακρίσεσι, ὅποτε ἢ τὸ κωλύου
 ἀπορῶ, ὡς μηδὲ τῆς θεότητος ἐνοήσασα καὶ τὸ εἰς αὐτὴν ποιεῖται, καὶ
 κρίνεται. ἢ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγοντας τὴν τοιαύτω φωνῶν
 λέου ἀλλὰ τὸ κωλύου ἢ ἡλικὴ τῶ τῆς κοινῆς φύσεως τῆς ἀ-
 θρώπων ὑποδυοῦσιν προσεπαρμαθόντων, anathemate, inquam,
 istos pronuntiat eos, qui soli generationi huiusmodi
 vocem adaptant, aut abstractioni, quæ est in subtili in-
 telligentia, quando caro domini, vt non deitati vnita,
 per se se cogitatur & censetur, Quin etiam eos, qui af-
 ferunt talem propositionem à domino dictā sustinere
 hominum personam communitate natura. Quartam
 autem, qua Verbum dicitur Patre minus ratione exi-
 nationis, non subiicit anathemati, quod putauerit
 Athanasij explicationem, Minor Patre secundum
 diuinitatem, esse germanam, ceteras verò habuerit
 pro alienis, adeo vt ne eam quidem, quæ sapiusculè
 inculcatur à Grecis de auctoritate originis, receperit,
 nisi per concessionem. Vt Christus dicatur, minor Pa-
 tre secundum diuinitatem ratione ortus, non tamen, ὁ
 Ariani, simpliciter minor erit, quia αἰώνιον non pertinet
 ad substantiam, sed ad subsistendi modum, secundum
 quem minor esse Patre quid incommodi? Cum præ-
 sertim Patris nomen & titulus, etiam in humanis, sit
 Filij notatione præstantior? Præterea Nicetam Manuelli
 Imp. imposuisse plinius sequentibus constat, κακώρωται
 γὰρ καὶ ταῖς διὰ φορῶν μὲν ἐπέρας ἀλλὰ ἀρίων πατέρων δι-
 δασκῶν ἀνηγόντες τοιαύτω καὶ ἐλάσας. ἢ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ
 καὶ τὸ αὐτὸ τὸ ἐν τῶ χριστῶ διὰ θρώπων ἡλικὴ καὶ ἀλλὰ
 προσεπαρμαθόντων, καὶ τὸ ὁ αὐτὸς χριστῶ παρὰ τὸ πεφυκα
 καὶ πέπονθε καὶ ταῖς λοιπαῖς τῆς τοιαύτης φύσεως ἰδιότητος, ὡς
 ἐν τῶ ἅν καὶ τὸ ἐν τῶ κωλύου ὁ ἀποθρώπων, ἢ ἡλικὴ ἀπορῶ
 ἀλλὰ ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῶ φύσεως ἀπορῶ ἐν τῶ τῶ χριστῶ μὲν ὑπο-

Hebr. 2.

Hebr. 5.

nam substantiam paribilem, imò verò quæ passâ sit, qua ratione dicitur minoratus paulo minùs quàm Angeli, nempe perpeñionis tempore, vel diebus totis infirmitatis carnis suæ, ut loquitur Paulus, post verò Christi humanitas transierit in æqualitatem diuinæ naturæ. At qui, ut è superioribus intelligitur, nihil tale proposuit Imperator, sed cæteris repudiatis simpliciter laudauit, laudatamque per tabulas in propatulo templi Sophiani collocatas sacravit interpretationem communem, id est, Athanasianam, quam omnes ferè Latini Theologi sequuntur, magnaque ex parte Græci suscipiunt. Vnde et Amphilocheus Iconij Episcopus in oratione quæ inscribitur, *Quid, Pater maior me est, ut quidem citat Theodoritus lib. 1. Polymorphi, sic dominum se interpretantem facit, πῶς ἰσὺς ἐστὶν ἰσὺν λέγων ὁ πατὴρ. τῶν δὲ μίλλον αὐτὸν πατέρα, ἢ καὶ χροῖος ἐαυτοῦ, ἀλλὰ δὲ καὶ ὡς θεὸς ἐίμι καὶ ἀνθρώπος. θεὸς ἰσὺς ἐκ πατρὸς ὁ μόνος ἀνθρώπος δὲ ἐκ πατρὸς γεννητῶν. εἰ δὲ θεὸς ἵπαι γινώσκαι, πῶς ὁ πατὴρ μόνος μίλλον μευ ὄναι, ἐκ τῶν ἀδελφῶν εἶπαι, καὶ ἐκ τῶν ἀποστόλων τῶν θεότιτος.* Aliquando meipsum æqualem dico Patri interdum Patrem maiorem, non mecum pugnans, sed declarans me Deum esse et hominem. Deum quidem ex sublimibus. Hominem verò ex humilibus ac imis. Quòd si cupiatis nosse, quo pacto Pater meus me sit maior, respondeo ex carne, non autem ex deitatis persona. Cyrillus eadem sentit lib. 2. Thesauri cap. 3. Eadẽ Athanasius, nisi quod apud Vigilium martyrem in disputatione inter Sabellium, Forum, Arium et Athanasium, dat aduersariis eum minorem esse Patre secundum diuinitatem, non quidem simpliciter, sed ratione τῆς αἰτίας.

34 Non duo tamen, sed vnus est Christus.

Vnus non tantum numero, sed etiam specie, ut vnus sol, vna luna, vnus mundus, quæ in sua specie solitaria existunt, quod tota speciei materia in ipsa abstracta sit, ut philosophatur Aristoteles primo de celo. Ideo enim Christus est indiuiduum in suo genere monadicum, quòd nullum præterea in rerum natura reperitur, quòd participet vtraque substantia, humana simul ac diuina. Ingulatur autem Nestorius, qui Christum duplicem constituebat, vnum Filium Dei, alterum Filium hominis, verumque verò in vnum coniungebat, vnione non quidem hypostatica personaliue, sed precaria. Diuersum hic profitetur Athanasius ac docet vnum et eundem numero esse, qui ante carnis orationem solium Deus erat, et Dei Filius, post incarnationem verò etiam homo et hominis Filius, aded ut ex eo temporis puncto in se vno iam verè, propriè et simpliciter duas naturas complectatur, sitque planè idem ad numerum Deus et Homo, et ut Græci feliciter loquuntur *καὶ ἄνωτος*. Porro duos hos versiculos Augustinus super Ioannem tractatu 78. sic complexus est.

23 Agnoscamus geminam substantiam, diuinam scilicet,
 24 qua equalis est Patri, et humanam, qua minor est Patre, vtrunque autem simul, non Duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus, et per hoc
 25 Christus est Deus, anima rationalis et caro. Hactenus Aug. qui similiter aperit fontem communicationis idiomatum, cuius causa idem subiectum diuersam et plerunque contrariam denominationem recipit. Id apparet in domino et saluatore nostro, qui propter diuinitatem dicitur Patri equalis, expers temporis, incircumscriptus, immensus, incomprehensus, impatiibilis, propter carnem Patre minor, in tẽpore genitus;

Communio
 catio idiomatum;

circumscriptus, mensus, passus, omnibus denique obnoxius, quibus reliqui homines, dempto peccato eiusque, quæ peccati adiuncta sunt, qualis censetur ignorantia, mentis caligo, &c.

Tribus modis aliquid dicitur fieri illud.

Quod genus conuersionis in Eucharistia.

Assumendi verbum.

35. Vnus autem non conuersione diuinitatis sed assumptione humanitatis. Cum hæc substantia dicitur fieri illa, id tripliciter intelligi potest. Vno modo per mutationem, conuersionem seu transitionem vnius naturæ in alteram, sic vt altera substantia in alterius naturam commutetur, vt cum aqua fit aer, aqua vinum, Ioan. 2. virga serpens, Exodi 6. Altero per accessionem, vt cum ex nocte fit dies, ex pane corpus Christi in Eucharistia, atque in cæteris, in quibus altera substantia in alterius planè intereuntis locum succedit. Tertio per assumptionem siue accessionem alterius substantiæ siue naturæ, ita vt ex vtraque incolumi & salua vnum subiectum existat, quæ hypostasis dicitur. Sic ferrum fit ignis, cum in eum ita conuertitur, vt ferrum ignis non dicatur, sed naturam & proprietatem vtriusque ferri videlicet & ignis conseruet. Sic (nam has similitudines duas inter se Origines, Cyrillus & Damascenus contulerunt) Verbum caro factum est, quod in eam conuersum sit, aut in eius pereuntis locum successerit. Hic ergo assumendi verbum valde est accommodatum. Vnde & eo similibusve scriptura videtur. Paulus ad Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abraham ἑταίρῳ ἀγαπᾷ apprehendit, accepit, assumpsit. Ad Phil. 2. formam serui ἐλάβεν accepit, assumpsit. Vt enim primus dicitur factus in animam viuentem seu animam viuens, quod animam viuentem sibi diuinitus additam & in vnam hypostasim conflatam assumpsit.

assumpsit, sic secundus homo factus est caro, id est, assumpsit carnem in vnitatem diuinæ personæ. Nam non de qualibet assumptione id accipiendum, qualis etiam dicitur quædam applicatio & coniunctio alienæ & diuina natura separatæ per seque consistens rei, vt cum Tertullianus in libro de carne scribit Spiritum S. assumpsisse substantiam extraneam, id est, columbam.

36. Vnus non confusione substantiæ sed vnitatem personæ. Multi eorum, qui post Eutychem disputationem de duabus naturis in se aut confusis, aut commutatis persecuti sunt eos se precipitarunt, vt faterentur, neutram quidem naturarum in alteram fuisse permutatam, quæ tamen dicere sua sectæ auctoribus primis familiare erat, sed ex duabus alteratis tertium aliquid extitisse. Mixtum id appellarent philosophi, apud quorum principem libro primo de ortu extremo capite mixtio definitur eorum, quæ inter se temperari possunt, commutatorum vno. Aduersum autem istos pronuntiat Athanasius sine confusione vnitatem esse personæ, quod duæ naturæ, quantumuis se inuicem imbecent, inconfuse vniantur, nec in se transmutentur, deitate à sua simplicitate non discedente, & humana natura in diuinitatem non migrante. Quare autem hic personæ sit vnitas facile capit, qui repetit è superioribus personæ definitionem ac tenet eius rationem in per se consistendo positam. Hoc enim constituto, humana natura à Christo assumpta cum aliunde pendeat, atque ab alio sustineatur, nempe à Verbo, à cuius hypostasi nunquam fuit separata, persona dici non debet. Vnde Græci hæc sacram hominis substantiam non hypostasim sed circumlocutionem vocant, quasi in alio subsistentem, & vt sic dicant, personatam. Et Latini non dicunt proprie Christi

Duplex assumptio rei;

Quid Mixtio.

Cur vnica in Christo sit persona.

Christus nõ stum assumpsisse hominem, etsi hæc locutio interdum
assumpsit apud veteres occurrat, sed humanitatem, quod ho-
minem, minis vox concretorum more non modò naturam, sed
sed huma- & natura substantiam atque hypostasim declarat.
nã naturã. Nunquam autem ex ea carne & hac anima, quam

Ioan. 1.

Verbũ assumpsit vlla fuit composita persona, cum, vt
rectè à Senètiarum scriptore dictum est, eam animam
eãmq; carnem accipiendõ vnuerit, & vniedo ac-
ceperit. Hoc significauit B. Ioannes per illud, Verbũ ca-
ro factum est. Nam si humana Christi substantia extra
verbum aliquando constitisset, dicere debuerat, Caro
facta est Verbum, id est, caro ante facta, postea à Ver-
bo suscepta est. Hinc facile percipitur, quã rectè à
Scholasticis scriptũ sit vnionem deitatis cum humana
natura esse in vnitate personæ non humanæ, sed diui-
næ, non assumptæ, sed assumptis, nõ personæ cuiusli-
bet, sed solius verbi. Idque ne vel humana Christi na-
tura per se constituisse, aut etiamnum constare, vel Pater
& Spiritus carnem assumpsisse videantur.

37. Nam sicut anima rationalis & caro vnus
est homo. Hypostaticè scilicet, id est, sicut anima ra-
tionis particeps & caro vnã hominis personã con-
ficiunt, sic Deus & homo vnus est Christus. i. vnã per-
sonã Christi constituunt. Eo enim hæc similitudo pro-
priè pertinet, vt à Durando scholastico non ignobili
annotatũ est lib. 3. sentent. dist. 6. q. 3. Et proinde hæc
erit, am similitudine ad declarandum vnã esse in Chri-
sto hypostasim vsi sunt Augustinus ad Dardanum epi-
stola 57. in Enchiridio cap. 36. lib. 13. de Trinit. cap. 17.
Et in libro de Trinitate & vnitate Dei, & Tract. 75.
in Ioan. Iustinus Martyr in expositione fidei, Nazanz.
prima ad Clidonium epistola, Cyrillus cap. 8. libri de

incarnatione vnigeniti, Damasc. lib. 3. cap. 3. Vincen-
tius Lyrinensis de antiq. fid. Præterea Ecclesia in Ephe-
sino cõcilio. Testis est Cyrillus in Epistola, quã auctori-
tate totius synodi scripsit ad Nestorium. Quamuis, in-
quit, Verbum habitauerit in nobis, & dictum sit in
Christo habitare omnem plenitudinẽ diuinitatis cor-
poraliter, attamen intelligimus eum talem sibi fecisse
habitationem, qualem & anima hominis habere cre-
ditur ad proprium corpus. Et post, Non enim duplex
est vnus Christus, quamuis ex duabus diuersis que re-
bus ad vnitatem cognoscatur indiuiduam conuenisse,
sicut homo quoque ex anima constans & corpore, nõ
duplex, sed vnus potius est ex vtroque. Quia autem

Ioan. 1.
Col. 2.

nulla est similitudo tam propria, quæ non habeat mul-
tum diuersitatis, videamus quatenus hæc ad præsens hæc tantũ
institutum accommodari debeat, quatenus nõ debeat, attingit ra-
tionem hy- Primũ sicut in homine duæ naturæ planissimè distin-
tionem hy- guntur, vt tamen nõ duos homines nec duas personas, postulatã.
nec duos Abrahãmos esse censeamus, sed vnũ hominẽ
ex duplici natura spiritali corporeaq; constitutũ, ita in
Christo, vt tamen non duas personas aut duos Christos
constituã, & Christum diuidi atque conuelli dicamus.
Duæ enim in eo coniunguntur, vt tamen non confun-
dantur, neque altera in alteram intereat aut commu-
tetur, quemadmodum Augustinus epistola tertia con- Aug ad Vo
testatur. Sicut, inquit, in vnitate personæ anima vnitur lufianum
corpori, vt homo sit, ita in vnitate personæ Deus vni- epist. 3.
tur homini vt Christus sit. In illa ergo persona mixtu-
ra est animæ & corporis, in hac persona mixtura est
Dei & hominis, si tamen recedat auditor à consuetu-
dine corporum, quæ solent duo liquores ita commi-
sceri, vt neuter seruet integritatem suam. Quanquam

278 DE S. TRINITATE

Pf. 6.

Pf. 9.

Ef. 48.

Quæ hîc
dissimilia.
Vide Ban-
dinum.

stupida in suis sepulchris. Quoniam non est in morte qui memor sit tui, id est, corpora mortua silent in morte, & tui recordari desinunt. Descendant in infernum viuentes & cōuertantur peccatores in infernum, id est, animæ quæ viuunt, animæ peccatorum descendant ad inferos. Descendentes in foveam, corpora descendunt. Quatenus autem, hîc dissimilia multa reperiri queant, age propter vbiq̄uitarios & semientychianos explicemus. In primis non sicut anima & corpus hominem secundâ substantiam componunt, ita diuinitatem & humanitatem partes esse Christi constituentes arbitrâdum est, ne Verbi existentia dependeat ab esse Totius. Deinde si vnio diuinitatis humanitatisque æquaret vnionem animæ & corporis, diuinitas esset forma humanitatis, eaque vnio esset essentialis, cum tamen sit tantum personalis, quæ inter essentialem & accidentariam media existit. Præterea animus & corpus faciunt vnium hominem sicut potestas & actus, sicut materia & forma. Atqui vtraque natura hîc actus est, & velut forma. Rursum ex animo & corpore efficitur tertia quædam natura, quæ nec animus est, nec corpus, scilicet homo vtraque natura constans, qui & significat vnâ naturam compositam ex duabus. Atqui Christus tantum significat vnâ personam habentem duas naturas. Postremo ex animo & corpore efficitur quoddam suppositum quod neque proprium est corporis neque animi sed commune vtrique. Ex natura autem Dei & humana nullum suppositum efficitur, sed id, quod erat diuinum suppositum, sustentat vtrâque naturam.

38 Descendit ad inferos. Ambrosius in quintum

caput ad Romanos auctor est Arianos huic articulo ita fuisse aduersatos, vt eum de symbolo Apostolorum expungerent. Ab his parum absunt, qui vel eum per inanem *ἑωπλοῦν* confundunt cum altero, Sepultus est, vel tropicè inferorum vocem ad nescio quam desperationem & gehennæ sensum horrendum torquêt. In illis est Bucerus & magna Germanorum pars, in istis Calvinus & Beza, & reliqua Geneuensium colluuias. Ecclesia omnium temporum credidit, quod verba simpliciter sonant, Christum mortuum, corpore quidem elatum fuisse in sepulchrum, ita tamen vt nõ experiretur corruptionem, animo autem descendisse ad inferos, non quidem vt dolores inferni pateretur, (illos quippe non sensit) sed vt illinc Patres, qui sub spe reseruabatur, extraheret. Eò descendens vt victor, non vt debitor, vti sonat vulgaris Scholasticorum paræmia. Quod nituntur voce Hebraica *שׁוֹל*, impu- Castalio præ-
denter certè faciunt, ac quemadmodum in errore ver-
santur, qui eam vocem nõquam sepulchrum designa-
re contendunt, sic fronte sunt perfricta, qui vspiciam significare
Gehennæ regionem negant significare. Tantum enim
abest, vt eam non significet, vt etiam primò, propriè ac
per se illam significet, nec nisi per quendam tropum ad
sepulchri acceptionem transferatur. Istud primum ap-
paret è veteribus cunctis interpretibus, seorsum è se-
ptuaginta, qui constanter *שׁוֹל* reddunt voce *ἑδω*. significat,
Deinde Talmudite & Chaldei paraphrastæ, dum tra-
ctant locum Psalmi 49. Redimet animam meam de
manu Seol, & versum Psalmi noni, Conuertantur om-
nes peccatores in infernum, Seola, itèmq̄e similes,
Seol exponunt Gehinnom. i. Gehennam. Quin etiã
addunt in Deras *שׁוֹל* sinibus adiici ad declarandam,

Cellæ inferni multi-
plicēs. quod non solum ad infernum impij descendant, sed
etiam ad inferiorem inferni gradum. Constituent enim
varia Gehennæ Tabulata, ut ad Psalmum 9. R.
David indicat, id est, septem, quemadmodum è suis
maioribus recenset R. Solomon sub finem capituli 24.
Luc. 16. Esaiæ. Nostri tamen eius quatuor receptacula tantum-
modo numerant, limbum Patrum, cui Christus Sinus
Abrahæ nomen imposuit, limbum puerorum, qui ab-
que baptisimi regeneratione vita excefferunt, Purga-
torium, quem locum perspicue carceris nomine intelli-
git D. Petrus, damnatorum tartarum, qui in Psalmis
nuncupatur infernus inferior, in Apocalypsi, puteus
abyssi, Abaddon, Apollyon, q. perditio, abyssus, stagnus
ignis & sulphuris, in Euangelis, gehenna, ignis eter-
nus, ignis inextinguibilis. sed ad rem. seol sonare ge-
hennam etiam intelligitur ex adiunctione. solet enim
iungi explicationis causa, & in אבדון cum voca-
bulo אבדון, Abaddon, quod significare abyssum in-
ferni, perditionis que locum grauius est D. Ioannis te-
stimonium, quam ut possit excipi. Iob 26, Nudus est
seol, infernus coram eo, & non vestimentum ipsi A-
baddon. Proverb. 15. שאול ואבדון infernus &
perditio. Præterea Hebræorum omnium hæc sententia
est. R. leui. in 26. Iob. הוא מטה במוחלט. שאול
הוא מרכז. seol est imus mundi locus, proprie si-
ue absolutè, id est, mundi centrum. R. Abraham in 2.
cap. Ionæ. שאול מקום עמוק הפך השמים. שאול
הוא מרום. seol locus est profundus oppositus
celo, qui locus est mundi superus. Et Psalm. 139. si de-
scendero in infernum ades, Seol, inquit, locus est to-
tius terræ infimus oppositus celo. R. Solomon Ps. 49.
interpretatur גיהנם gehennam. Hebræi in Midras
Tehillim Psalm. 6. מי שאינו מרום יורד

בגיהנם וכן ישעיה אומר הרחיבה שאול
&c. Quicumque circumcissus est, descendet in gehennam
sicut minatur Esaias, Dilatauit Seol, infernus ani-
mam suam, & aperuit os suum sine statuto, id est, ut
subiicit Midras, in eum exeruit os hians, qui est absq;
statuto circumcisionis. In eundem locu Esaiæ Lyranus
& origine & eruditione Hebræus, infernus, inquit. i.
Seol duobus modis accipitur, in scriptura, vno p fossa,
in qua ponuntur corpora mortuorū, altero pro loco, in
quem descendunt animi eorum, qui non subuolant in
cælum. Elias in Methurgheman confirmat, dum scri-
bit magna ex parte Seol transferri in גיהנם. i. ge-
hennam à Paraphrastis Chaldaicis. Et ne quis possit de
eius mente dubitare in Tisbi gehennam apud suos, si-
gnificare scribit regionem cruciatibus & supplicis
sempiternis destinata. Postremò sententiæ Christi &
Ioannis discipuli ipsius dilecti communire id debent.
Hi cum in historia diuitis, & Apocalypsi inferni vocè
vsurpauerint, non pro sepulchro, quemadmodum isti
solent sumere, sed loco cruciatu, vti illic vocatur, fa-
cta etiam ignis & flamma mentione, nec illi Hebraicè
loquentes ad id alia voce vti potuerint, quam שאול
vel Syriaco flexu שׂוּר, aperte testati sunt istorum
opinionem sine pingui inscitia probari haudquaquam
posse. Clarus est versus Psalmi 49, Verum Deus
redimet animam meam de manu Seol, inferi,
cùm acceperit me. Se opponēs impiis, qui fiducia in
diuitiarū incerto collocāt. Illi certè, inquit, peribūt, ac
infernus illis erit pro aeterno habitaculo. Me verò do-
minus, cùm acceperit me, id est, de vita sustulerit, ut
Rabbini rectè interpretantur, liberabit me non de se-
pulchro, (nam non carebo honore sepultura, aut non
immunis ero mortis, quæ omnibus communis est) sed

Luc. 16.

Apoc. 19.

& 20.

de inferno, in quem cadere solent impij. Propriè ergo Seol designat profundiora mundi loca, atque ad eò ipsum terræ centrum. nempe quia peccatorum anima, imò verò & tandem, corpora illò detruduntur. Nam illic inferorum locum sitū esse omnibus, nedum Christianis, semper fuit persuasum. Tertullianus, ut omit- tam Hebræorum, Philosophorum, Poëtarum cōmunes s̄g. volæ, libro de anima, pag. 685. cap. de eius receptu, Inferos, ait Plato, velut gremiū terræ describit in Phædone, quo omnes labe mundialium sordium confluūt, &c. Et paulò post, Nobis inferis non nuda cauoitas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur, sed in fossa terræ & in alto vastitas, & ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Siquidem Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. strabus in 14. Esaiæ ad illud, Infernus subter te conturbatus est, sub terra, inquit, positus est infernus, in quo visus sit diues ille à Lazaro, vnde dominus vinctos suos eruit, ac vbi vinctum diabolū deferuit. Ad eundem locum Nicolaus Lyranus, cōmuni notione infernū collocatum fuisse in terræ parte profundissima asserit, utemque ad caput eiusdem 30. refellit Hebræos, quorum opinione gehenna instituta est secundo orbis conditi die, ex hac loci positione. Nā die 2, inquit, distinctio duntaxat facta est, cæli ab aquis, vbi nō extat gehēna, sed circa centrū terræ sicut cēsent doctores. Anselmus Cantuariēsis expressius alicubi commemorauit sententiam esse Ecclesiæ, ut inferi illic siti sint, vbi terræ medium collocatur. Vnde Retract. & Augustinus retractans quendam locum sub terris

Inferi sunt circa centrū mundi. Plato in Axiocho. Virg. lib. 6. eneid.

Aug. in lib. Retract.

eos existere memorat, & D. Hieronymus enarrans dictum domini, Sicut fuit Ionas in ventre ceti, sic Filius hominis in corde terræ, Quæmadmodum, inquit, cor est in medio animalis, ita infernus in medio terræ.

Sed quid hoc, inquit, facit ad articulum, Descendit ad inferos, cum præsertim ad locū suppliciorum æternorum Christi anima non videatur descendisse? Irimum attingo sententiam Ambrosij, qui in quartum caput Epistolæ ad Ephesios docet Christum descendisse etiam ad locū damnatorum, illinc ut aliquos erueret, cæteris verò se demonstraret Christum Filium Dei viui, qui esset constitutus vniuersorum index. Deinde repello temeritatem sectariorum, qui aliquid gloriosum reperisse se putat, dum garrunt vocem Hebræam proprie sonare sepulchrum. Postremò ostendo Christum non tantum anima descendisse in locum, vbi piorum anima requiescebant, de quo illud domini ad latronem conuersum, Hodie mecum eris in Paradiso, sed etiam in carcerem, de quo Petrus loquitur, vbi non sine cruciatu propter ante actæ vitæ culpas peccatores tenebantur. Atque hinc certè Hieronymus ad Danielis tertium caput scribit, quartum, qui descendit in fornacem ad tres pueros, in typo præfigurasse Filium Dei, qui in fornacem descendit inferni, in quo clausæ & peccatorum & iustorum anima tenebatur, ut absque exustione noxæque sui eos, qui detinebantur inclusi, mortis vinculis liberaret. Et Augustinus lib. 12. de Genesi ad literam cap. 33. concionem Petri de solutis doloribus inferni non posse aliter intelligi affirmat, quàm ut aliqui soluti ereptique censeantur è doloribus & supplicijs inferni. Cætera apud eundem lege ad He-

Hieron. in Matth. 12.

An Christus descendit in gehennam.

I. Pet. 3.

Act. 2.

I. Pet. 3.

et 4.

Infidelis
qui non
credit hunc
articulum.De sinu
Abrahæ.In triduo
Christus
tribus in
locis.

modium epistola 99. ubi exponit oraculum de Evangelio mortuis per Christum mortuum quidem carne, vivificatum autem spiritu predicato, ac infideles appellat, qui talem Christi ad inferos descensum inficiantur. Quis nisi infidelis, inquit, neget apud inferos Christum fuisse. Et paulò post, secundum Catholicam fidem firma autoritate fundatam, tenendum Christum fuisse apud inferos. Lege præterea eius epistolam 57. quæ est ad Dardanum, ubi quid sit, Hodie mecum eris in paradiso, explicandum suscipit, docetque non repugnare ut idem Christus et in sinum Abrahæ et in carcerem afflictionibus destinatus vicissim penetraverit. Ut profectò ex eo facile innotescit, quod ad Paulam super obitum Blestillæ scripsit Hieronymus. Nam sinus Abrahæ locus quidem extitit refrigerij, sed tamen inferni erat portio, quemadmodum ante eum Tertullianus libr. 4. contra Marcionem notavit hisce verbis. Etsi regio illa (de sinu Abrahæ loquitur) non sit cælestis, tam est inferis sublimior. Adde quod Nyssenus ostendit oratione prima de Resurrectione potuisse Christum eodem tempore tribus esse in locis, in manibus Patris, in paradiso, in inferno, propter ætæ divinitatis cum animo et corpore coniunctione, quæ ita fuit, ut iuxta Theologorum proverbiū, quod Christus semel assumpsit, nunquam dimiserit. Itaque quoniã corpus erat adinatum divinæ Verbi personæ, cum corpus extabat in sepulchro, illic quoque extabat Christus, item cum anima erat in inferno, in eo etiam erat Christus, denique cum divinitas in paradiso sine manibus sine sinu Patris conquiescebat, Christum quis inde remoueret? Hanc extitisse fidem veteris Ecclesiæ testatur Ignatius in Epistola ad Trallianos, ubi summam fidei et quasi symbolum re-

citat, Epiphanius in hæresibus 77. et 69. et in Anchorato, Hirenæus sub extremum libri quinti, Athanasius lib. 3. de incarnatione Verbi, Nazarenus oratione de Paschate, Basilus in Psalmum 48.

39 Ascendit ad cælos. Hic articulus potest accipi de divinitate Christi, quæ adversa quadam ratione venisse et descendisse è cælo, è sinu Patris, à Patre dicitur. Quemadmodum igitur Dei Filius descendit, non quòd inde recesserit, unde descendisse assertitur, sed quia nobis sub naturæ humanæ integumèto apparuit. (Nam localis non est iste descensus) sic hinc ascendisse dici potest, cum humanitatem in cælum sustulit, nõ quòd à nobis secundum diuinam substantiam, quæ ubique est, à nobis tum discesserit, sed quia eius humanitate, in qua cernebatur, in cælum sublata præsentia illius divinitatis latet apud nos, nec potest conspici. Hanc esse Augustini sententiam apparet è 96. tractatu in Ioannem, dum interpretatur oraculum, Vado vobis locum parare. si bene, inquit, te (ò Christe) intelligo, nec unde vadis, nec unde venis recedis. Vadis latendo, venis apparendo, sed nisi maneas regendo, et nos proficiamus bene vivendo, quomodo præparabitur locus? Nec hæc interpretatio caret Scripturarum approbatione. Nam illæ uti ad declarandum peculiarem Dei ad homines aduentum, et quasi introitum Deum loquentem hoc modo faciunt, Descendamus et confundamus labium eorum, et, Ecce dominus egreditur de loco suo et descendit, ita ad exprimendum eius ab hominibus recessum per pœnas de nobis sumptas siue etiam ob aliam causam, rursus de eo loquimur, Ascendit dominus in iubilo, ascendit dominus in voce tubæ, et, Qui edificat in cælo ascensionem suam, ut cum canit

Ascensio in
cælum potest
accipi se-
cundum di-
vinitatem.

Gen. 10.

Mich. 1.

Ps.

Amos 5.

Poët. 1. Terras Astræa reliquit.

Quatenus autem humanæ nature ascensio conuenit, articulus planus est, nec eget longiore tractatione. Nempe humanitatē suam dominus post 40. dies à sua resurrectione suscipit in cælum. i. locum beatorum supra omnes celos, qui motu, influxu, lumine suo horum inferiorum commoditatibus utilitatibusq; inserviunt. Hoc priorum quidem domicilium tantummodò Strabi, Bedæ & recentiorum auctoritate Empyreï nomen obtinet. Cæterum veteris Ecclesiæ fide atque sententia eius veritas commendatur. Nam de illo ex D. Augu-

De cælo
Empyreï.

stini dictatis sic Iunilius Africanus Episcopus in principio Genesios pertractās scribit. Ipsum enim est cælum superius, quod ab omni huius mundi volubilibus statu secretum diuinæ gloria præsentia manet semper quietum. Nam de nostro cælo, in quo posita sunt luminaria huic sæculo necessaria in sequentibus scriptura quomodo & quando factum sit, declarat. Non ergo superius cælum, quod mortaliū est omnium inaccessibile circumspectibus inane creatum est, & vacuum, ut terra, quia nimirum mox creatum suis incolis, id est, beatissimis angelorum agminibus est impletum. Et paulò infra. In eius expositione sententia S. Hieronymus meminit & superioris cæli ita scribens. Antequam quā de cælo corrueret (diabolus) ista dicebat, & postquam de cælo corruit. Si adhuc in cælo positus, quomodo nunc dicit in cælum ascendam? sed quia legimus, cælum cæli domino cum esset in cælo, id est, firmamento, in cælum, ubi est solium domini cupiebat ascendere, non humilitate sed superbia. Sin autē postquam de cælo corruit ita loquitur, in cælū ascendam, exaltabo solium meum, arrogantiam debemus intelligere.

Hiero. in
illud, A-
scēdam
in cælū.
Es. 14.

Et utroque antiquior B. Basilus in Hexaemero hanc beatam sedem, eius gloriam & antiquitatem describens, Erat, inquit, sanè status quidam mundi generatione superior, abstractis illis à concretionem materie potentiū mundo præstantioribus pro decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum & perpes, hoc est, nulli vnquam subiectus corruptioni ac destructioni. Quæ accepta ex illa cælestis domicilij designatione, quam Ioannes in Apocalypsi delineat, dubitare non potest, qui illā factam attendit, postquam Bestia Antichristus cum suo Pseudopropheta in signum ignis & sulphuris est præcipitatus, postquam satanas, qui seducebat gentes in abyssum est detractus, postquam magni & pusilli mortui stare cæperunt in conspectu agni, & libri conscientiarum aperti sunt, ut de illa cælesti domo, quæ & ciuitas magna & paradysus dicitur, ubi perpetuæ filij Dei & sponsæ eius ecclesiæ nuptiæ celebrantur, lubeat cum Propheta Baruch exclamare, O Israël, quā magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius. Mirum est autem gentilem Philosophum sine fide, sine verbo Dei de ea, hæc tam præclara scribere potuisse. Perस्पiciū illud est nec locum extra cælum esse, nec inane, nec tempus. Itaque ea quæ ibi sunt non sunt in loco, nec ea tempus ad senectutem compellit, nec eorum, quæ supra exitum orbem eorum, qui descripti distinctique sunt, habitant, vlla est mutatio, sed ab omni commutatione vique externa libera & secreta & optimam vitam, quæ quæ seipsa contenta est maximè, ex seque omnia, quæ optare quis possit, copiosissimè suppeditat, per omne æuum tradunt. Nam quid his diuinius, quid celsius dici scribis-

Hem. 1.

Apoc. 21.

Apoc. 20.

Bar. 3.

Arist. lib. 1.

de cælo

cap. 9.

Cælū Em-
pyreū non
esse increa-
sum.

ve possit, equidem nescio. Illud tantum reprehendens, quod quidam meliores profecto philosophi, quam Christiani cælestem separatarum mentium sedem non esse procreatam, sed quasi esse fulgorem à Deo ab omni eternitate manantem existimant. Quo quid nō ditam falsius, sed repugnantia magis involutum pronuntiarī potest, cum præsertim istis hoc cælum non sit Deus? Quicquid enim Deus non est, illud oportet esse procreatum, & vicissim quicquid non est procreatum Dei appellatione atque essentia censeatur necesse est. Et tamen Hebræorum plerique, ac in eis quidem R. Eliezer in suis Pirké, in ea versantur opinione. Quin etiam ad ipsos R. David Kimhi accedens in commentariis secretioribus in Quadrigâ Ezechielis ita scribit, הכסא לא יהיה דבר הויך מעצמו כי אין למעלה מן הרקיע נפרד אחר אלא היושב והכסא מורה כמותו עצמותו ונדולתו | *(ita autem sedem, in qua Deus se copiosè communicat, appellant Hebræi non est aliquid extra Deum, cum supra cælum nihil sit separatum, per seque constans præter Deum, qui sedet, solium autem declarat quantitatem ipsius, substantiam atque magnitudinem. Quemadmodum enim (ut ille subiicit) rex interno scitur, qui fortassis alioqui multis ignotus esset, dum sedet in throno regio supra principes suos, sic natura sapientiæque Dei sedentis ipsum ostendit esse rem nobilissimam, causamque omnium. R. Mose Maïmonis filius nono capite partis primæ libri, qui inscribitur Moré Nebū-*

chim,

chīm, eadem docet. Sedes, inquit, Dei aliud non est, quam ipsius essentia, nec est aliqua creatura, ut sic creator inuentus in sede & sine sede, quia istud esset blasphemia, & scriptura dicit, Tu Deus in æternum permanes, sedes tua in sæculum sæculi. Hinc enim demonstratur nihil esse separatum ab ipso. Ideoque sedes hoc loco & in aliis pluribus est gloria sua & fortitudo, quæ non est aliud ab essentia sua. At qui ipse potius audiendus erat, cum hanc sententiam infirmeret lib. 2. eiusdem operis cap. 27 & 28. doceretque cum nostro D. Thoma hanc beatorum sedem fuisse creatam siue cum materia informi, quam chaos nominamus, siue potius incertis antè sæculis. Nam Hebræi qui Dei thronum creatum contra R. Eliezerem defendunt, in eam inclinant sententiam. Auctor R. David Kimhi in 21. Esaiæ, ubi septem esse asserit, quæ veteres Patres tradiderint à Deo fuisse procreata, antequam mundus conderetur. In quibus hæc regionem, de qua agimus reponit, sequutus opinionem Abben Ezra, qui in commentariis in Decalogum docet mundū *עליון* conditum Dei potestate ac numine.

40 Seder ad dexteram Dei. Hic articulorum omnium solus metaphoricè exponendus est. Nam Deus dum res sit spiritalis & planè incorporea neque stat, neque sedet, nihil habet dextrum, nihil lævū, ut per sessionem ad dexteram locus quidam corporeus significari valeat. sed non satis claret, quò referri debeat tropus, ac primum quid demonstrat, deinde utrum ad diuinam Christi naturam, an ad hu-

Ioan. 4.

Opinio græcorū de sessione ad dexteram.

ut Deus & Patris ὁμοῖος, semper extitit. Itaque Se-
 dere ad Dexteram Patris nihil esse aliud sentiunt,
 quàm simul cum patre obtinere θείας gloriam, bea-
 titudinem, potestatem Regum more, qui filios ad suos
 thronos euehunt, suæque gloriæ & maiestatis con-
 sortes faciunt. Vnde Basilius cap. 6. libri de s. Spiritu
 ad Amphilochium, ἡ δεξιά τοῦ πατρὸς ἀξία ὁ-
 μῶν ἡμῶν. *Dextra est dignitatis honorisque equalitas.*
 Et Athanasias oratione 2. contra Arianos pag. operū
 163. Christus ad dexteram sedens, non ad sinistram
 sedentem habet Patrem, sed ideò hoc dictum est, quia
 quod dextrum & magnificum est ac Patri ascribitur,
 hoc ipsum quoque Filius habeat. Atque inde est quod
 dicit, omnia quæ habet Pater, mea sunt. Et ad Antio-
 chum principem quæstione 78. de gloria Christi tra-
 ctans, Dexteram quando audieris maiestatem &
 gloriam Dei intellige. Damascenus idem sentit libro
 quarto de Orthodoxa fide cap. 2. δεξιά τοῦ πατρὸς ἀξία
 ὁμῶν ἡμῶν. *Dextram autem Patris dicimus gloriam & honorem diuinitatis.*
 Nostri bisariam interpretantur. Qui sequuntur Au-
 gustinum confessum huiusmodi iudiciariam potesta-
 tem vniuersorum ipsi à patre collatam exponunt,
 metaphora à præsidibus sumpta, qui pro tribunali
 ad ius dicendum sedere consueverunt. Sic enim
 habet Aug. in sermone de symbolo. Sedere ad dexte-
 ram Patris nihil est aliud, quàm simul cum Patre glo-
 riam deitatis & iudiciariam potestatem habere im-
 mutabilem. Quod videtur significare Paulus I. Cor.
 15, dum illud Psalmi 109. sede à dextris meis, circun-
 scribēs, Oportet, ait, illum regnare, donec ponat omnes
 inimicos sub pedibus eius. Et ipse dominus Matthæi

Aug. sen-
 tentia.

26. cùm iudicij sui metū scelestis & impij iniicit, ve-
 rum tamen, inquit, dico vobis à modo videbitis Fi-
 lium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei &
 venientem in nubibus cæli. Quemadmodum enim
 eum more Patronorum statem legimus, cùm interpel-
 laturus pro nobis ex suo Mediatoris, Redemptoris, sa-
 cerdotis officio intelligitur, sic videtur induci in solio
 sedens, dum iudicis munia in eo attenduntur. Accedit
 formulâ Hebraicâ sedere idem esse ac præsidere, re-
 gnare, dominari. Es. 28. in die illa erit dominus Spi-
 ritus iudicij sedenti super iudicium, de Ezechia, qui a-
 pud Iudæos regnabat. Paulus I. Thes. 2. de Antichristo
 in templo Dei sedet, id est, præsidet atque regnat. sic
 Christus, cui Pater dedit omne iudicium, in dextera
 Patris sedere dici potest, hoc est, regnare, imperare,
 præsidere, utpote omnium dominus ac hæres constitutus.
 Recentiores in quibus D. Thomas, sedere ad dex-
 teram Dei Trinitati esse proximum, potioribusque frui
 bonis siue gloria post Deū maxima interpretantur, &
 dextera pars sit corporis potior, melior, nobilior, & hu-
 mano more nequeat alter alterū sibi charissimū maiori
 honore afficere, aut euidentius aliis omnibus antepo-
 nere, quàm si ipsum ad dexteram suam asciscat & sibi
 à latere faciat, ut olim Iosephum Pharao. Hanc igitur
 ob causam Christus sedet ad dexteram, quoniam ex
 donorum communicatione, quàm potuit fieri copio-
 sissima, cuncta bona, quibus illius humanitas inter
 omnes res conditas excellit, possidet. Vnde quæ etiam
 homo angelis dignior est, autoritate maior, felicitior,
 beator, omnibus virtutibus, perfectionibus & donis
 cumulator, ut proinde nulli angelorum dictū sit ali-
 quando, sede à dextris meis, quemadmodum differit

Act. 7.

Recentioris
 enarratio.

ad Hebræos Apostolus. Et certè in sacris literis dexteræ est Symbolū authoritatis, dignitatis, felicitatis, omnis generis præstatiæ, quæadmodū cōtrariorū sinistra pro- uerbiorū Salomonis tertio. Huic enarrationi scripturæ multa fæcere videtur, quippè quæ sēsioni huius ma- ximè meminere, eum de glorificatione Christi igno- minia & dedecore crucis iam affecti sermo est, quasi propterea Pater ipsum ad dexterā suam exaltauerit. Marci ultimo capit. Dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, ascēdit in cælum & sedet à dextris Dei. Ad Ephesios primo, Cū suscitaret eum ex mortuis, hunc sedere fecit ad dexteram suam in cælestibus, su- pra omnem potestatem & principatum & virtutem & dominationem & omne nomen, quod nominatur nō solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam. Ad Hebræos duodecimo, Qui pro- posito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contemp- ta, atque in dextera sedis Dei sedet. Apocalypsis 3. Ego vici, & cōsedī cum Patre meo in throno eius, 1. Petri 3. Per Resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei deglutiens mortem, ut vitæ æternæ hæ- redes efficeremur. Ex his non est difficile iudicare ad- vtram naturam hæc sēsio referenda sit. Si Græcorum enarrationem sequimur Christus Deus ad dexteram Dei sedet, id est, in Dei aequalitate. Nam absurdum est credere, quod Breniani magno obnixu lacertorum disputant Christum qua homo est, obtinuisse ea omnia quæ propria sunt Dei, eoque respectu esse omnipotentem, omnipresentem, & c. ut mox differam. Hinc ergo fit, ut Athanasius, cuius sententiam de sēsione ad Dex- teram duobus ex locis attulimus, putet consequēs spū-

ritum sanctum sedere quoque ad dexteram quod sit etiam Patri æqualis atque ὁμοῦστος. Nam ubi ad de- clarandum personarum ordinem in libro de communi essentia, capite, Quod spiritus sedeat, scripsisset, Tri- bus, inquit, apud Abrahamū sedētibz, ad sinistra spi- ritus S. sedebat. Ille enim illi attributus est locus, qua- tenus ad Filium dixit, sede à dextris meis. Ex eo au- tem quod Filius sedet ad dexteram, intelligere licebit quod per consequentiam dixerit spiritui suo, sede à sinistris. Paulò post propter aequalitatem subnectit. Ex Psalmo etiam centesimo nono, ubi sedentibus illis ait scriptura ad Christum, Iuravi Dominus & non pœ- nitēbit eum, Tu es sacerdos in æternum secundum or- dinem Melchisedech, & Dominus à dextris tuis, li- quet spiritum sanctum ad dexteram esse. Quod si Iuxta Lati- nos huma- nitas sedet & quo sensu.

Augustinum & recentiores audimus, Christum Homo sedet ad dexteram Dei, id est, potestate iudiciaria, & bonis secundum Deum maximis perfruitur. Hoc enim nihil significat aliud nisi summam maiestatis & donorum communicationē, qua omnes res procreatas antecellit, Christo homini fuisse attributā, nō quod a- lioqui loci sublimitate quadā cæteros omnes superet. Athanasius sui velut oblitus hæc sententiā munit in o- ratione de fide: verba eius sic extant apud Theodoritū dialogo 2. Polymorphi, παρεγμένα αὐτῷ ἐ καὶ ἐν ἐκείνῳ μου, ὃ π εἰς τὸ κωλακὸν σὺ μα λέλειπαι εἰ γὰρ πῖν ἔρατον ἐγὼ πληρῶν, λέγῃ κώλοισι, ὡς φησὶ Ἰβημίαι. πάντα ἢ χαρῆ ὁ θεός ὕ- στ' ἔθενός ἢ χαρῆται, εἰς πῶτον κατ' ἐξ ἠρόνον. τὸ σῶμα τῶν ὄσιν ὡ λέγῃ, καὶ τοῦ ἐκ δέξιν μου. Proposuimus de eo, sede à dextris meis, docere, quod in dominicum corpus di- ctum sit. Si enim cælum ego implco, dicit dominus, vi- sit Hieremias, Omnia autem capit Deus, à nullo autē

Sessionē ad dexteram
 aīuat esse
 Dei omni-
 potentiam,
 quorum participatione humanitas Christi verē sit om-
 nipotens, plenam obtineat in omnia potestatem, omni-
 bus in locis præsto præsensque consistat, cætera deni-
 que possideat, quæ diuinitati naturaliter conueniunt,
 non quidem natura (lepide sic distinguere sibi videntur)
 sed communicatione. Postremò communicationem
 idiomatum cuius causâ Catholici fitemur de Christo
 homine omnia enuntiari posse quæ de Deo dicuntur,
 ne duas in ipso personas constituere cogamur, nūquam
 verbalem (smidelini in libro contra Bezam inuētum)
 censerī patiuntur. Atqui hæc cuncta noua, insolentia,
 falsa, hæretica esse recognoscet, qui meminerit quæ de
 duabus Christi naturis & earum differentibus pro-
 prietatibus supra explicata sunt. Dextera Dei in pri-
 mis, si ad humanā Christi naturam restringitur, infert
 non omnium bonorum, quæ in Deo insunt, sed eorum,
 quæ cum creatura communicari possunt, participati-
 onem. Ergo quoniam æternitas quæ principium non ha-
 buit, immensitas, omnipotētia, omnipræsentia & quæ
 sunt huiusmodi, eiiciunt è creaturæ limitibus & metis
 eum in quo inesse dicuntur, quid est dicere Christi car-
 nem esse omni in loco præsentem, quàm non esse crea-
 tam, quàm esse Deum? Rursum Christi humanitatem
 sedisse ad dexteram Dei probauimus tum cum glorifi-
 cato corpore ascendit in cælum, quo tempore plenam
 possessionem omnium eorum, quæ ad extremam cor-
 poris beatitudinem conferrebant, iniiit. Si dextera Dei
 extra cælos fuisset, cur non statim post beatâ illustrém-
 que resurrectionem consedisse ad dexteram Dei cre-
 deretur? Cur eâ Apostoli in cælis reponerent? Quæ sur-
 sum sunt, ait Paulus, querite, vbi Christus est ad dex-
 teram Dei sedens. Et ad Eph. constituit eum ad dexte-

Dexteram
 Dei nõ esse
 extra cæ-
 los.

Colos. 3.

ram suam in caelestibus. Ad Hebræos, portans omnia
 verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens,
 sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. In canonica
 Petri, qui est in dextera Dei profectus in cælum. Præ-
 terea, quod ad communicationem idiomatum attinet,
 quàm sunt inepti, quàm imperiti, quàm stolidi, dum
 eam putant realem, verbalem non credunt? Sic enim
 melius suam infantiam prodere non poterant, ac mun-
 do testatum facere se nescire, quid patres per commu-
 nicationem idiomatum intellexerint. Communicatio
 tum vsurpauerūt, cum alteri nature
 aliquid conuenire negarent propriè, per se, & reipsa
 per accidens autem negare non possent, propter vnio-
 nem personalem. Hæc propositiones, hic homo cælos crea-
 uit, æternus, omnipotens est, demonstrato Christo, veræ
 sunt per communicationem idiomatum, id est, per ac-
 cidens, quod accidat (sic mihi loqui liceat in hac in-
 effabili vnione, quæ propriè nec essentialis nec acci-
 dentaria censerī debet, vt Catholicam sententiam effi-
 ciam planiorem) accidat, inquam, vt hic homo diuini-
 tatem sibi copulatâ in vnitatem personæ habeat. Qua
 ratione Aristoteles de eo, qui faber simul ac medicus sit,
 fabrum curare & medicum fabricare nõ inuitus con-
 fitetur. Atque hinc fit vt cõmunicatio hæc naturas non
 in abstractis sed in concretis demonstret, quod ne per
 accidens quidem proprietates naturarum secum com-
 municent, vt de se inuicem in abstractis enuntiari que-
 ant. Nam hæc pronuntiata, Hæc humanitas crea-
 uit cælos, diuinitas est, æterna est, quonam sensu
 concedi possint? Sed falsi sunt, quod sine iudicio pu-
 tarent idiomata hoc loco idiomata proprietatēque sim-
 pliciter designare, cum tamen Scholastici primi huius

1. Pet. 3.

Quid com-
 municatio
 idiomati.

Aristot. 2.
 Phys. 1. ca.

Communi-
 catio idio-
 matum nõ
 denominat
 naturam,
 sed suppo-
 situm &
 per personam.

do Christus non sit ubique, & rursus sit ubique, in medio totius epistolæ, secundum, inquit, carnis formam non est putandus ubique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus, hominis ut veritatem corporis destruiamus. Non est autem consequens, ut quod in Deo est, ita sit ubique ut Deus. Nam in Deo sumus, & tamen ubique non sumus. Et sub finem epistolæ dum in epilogū contrahit totā disputationē. Christus autē ubiq; totū presentē esse ne dubites, tanq̄ Deū & in loco aliquo celi propter verū corporis modum.

Vigilius Episcopus & Martyr lib. 4. contra Eutychem, Si Verbi & carnis vna est natura, quo modo cum verbum ubique sit, non ubique inueniatur & caro? Nanque quando in terra fuit, non erat utique in celo, & nunc quia in celo est, non est utique in terra, & in tantum non est, ut secundum ipsam, Christum spectemus venturum de celo, quem secundum verbū nobiscum credimus esse in terra. Igitur secundum vos, aut verbum cum carne sua loco continetur, aut caro cum verbo ubique est, quando vna natura contrariū quid & diuersum non recipit in seipsa. Diuersum autem est & longe dissimile circumscribi loco & ubique esse. Et quia Verbum ubique est, caro autem eius ubique non est, apparet vnum eundemque Christum vtriusque esse nature, & esse quidem ubique secundum naturam diuinitatis suæ, & loco contineri secundum naturam humanitatis suæ. Et paulò post. Igitur vnus Dei Filius, idēque hominis factus Filius circumscribitur loco per naturam carnis suæ & loco non capitur per naturam diuinitatis suæ, &c. Hæc est fides & confessio Catholica, quam Apostoli tradiderunt, martyres roborauerunt, & fideles nunc vsque

custodiunt, &c. Fulgentius Episcopus ad Trasimundum regem lib. 2. Qui ut localem ostendere humanitatem suam dixit apostolis suis, Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum. De Lazaro quoque cum dixisset Lazarus mortuus est, adiunxit dicens, Gaudio propter vos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immensitatem verò suæ diuinitatis ostendit dicens, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus. Quo modo ascendit in celum, nisi quia localis & verus est Homo? Aut quomodo adest fidelibus, nisi quia idem immensus & verus est Deus? Hoc verò Matronis, quæ visebant monumentum Christi, angelus disertè ostendit, Iesum queritis, surrexit, non est hic. Quod certe de ipsius diuinitate accipi non potest, quippe quæ sit non tantum in omnibus mundi locis & partibus, sed etiam extra mundum vniuersum. Quod sentire de humana eius substantia quid ineptius. quidque magis castigandū verberibus? Nam Christi corpus quod nunquam peruenit ad Gigantum magnitudinem, ut oculi apostolorum viderunt, digiti contrectauerunt, reliqui sensus deprehenderunt, qui parere possit in tantam tamque vastam & diffusam orbis amplitudinē?

Huc faciunt vniuersa testimonia scripturarum, quibus innotescit Christum à nobis recessisse, abuisse, profectū esse, mundum hunc reliquisse, sublatum esse in altum, assumptum esse à nobis in ipsum celum, inque sanctu non manufacta, atque ibi consedisse ad dexteram patris, ut iam deinceps semper appareat vultui Dei pro nobis. Huiusmodi enim planè ac dilucidè ostendunt, quod ad loci capacitatem suæ amplitudinē attinet, id inter humanam Christi naturam & diuinam interesse, quod hæc ubique sit, illa minime, sed

Luc. 24.

Ioan. 14.

1. Pet. 3.

Ioan. 16.

Act. 1.

Eph. 4.

Mat. 16.

Heb. 9.
Heb. 8.
Act. 3.
Nota.

vel in ipso cælo, vel & alibi, prout domino placuerit, qui corpus suum nunc in vno cæli loco, nunc in pluribus, multis puta altaribus, constituit. Nam vt humanæ nature in omnibus locis esse repugnat, ita ab ea alienum non est per multiplicationem non quidem sui, sed locorum in pluribus locis, & quidem Dei vi atque opere, reperiri. Quemadmodum Nostri euidenter demonstrent, dum luce clarius euincunt corpus Christi reapse, verè & substantialiter inesse sacramentis Panis & vini in Eucharistiæ singulis mysteriis. Nam id etiam vmbra[m] quandam in his rebus oculo patentibus habet, in quibus cernimus sine multiplicatione vultus per solam multiplicationem specillorum, speculum fractum toties hominis faciem representare, quot eius fragmenta extiterint. Atque hæc quidem nunc aduersum Brentianos Christianæ reipub. genus perniciosissimum sufficiant. Nam hæc quoque evertunt impiam Langi cuiusdam opinionem, qua sentit, docerèque conatur aduersus Fredericum Staphylum carnem domini Deum esse effectam. In quo mireris hominem studiosum antiquitatis, vt ipse quidem videri vult, sua opinione adeo fuisse cæcatum, vt non eam perspexerit sempiterna execratione concilii œcumenicis tribus Calcedonensi, & duobus Constantinopolitanis in Eutyche & illius astipulatoribus damnatâ.

41 Inde venturus iudicare viuos & mortuos.
22 Aug. de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 8. Quod autem dicimus in Symbolo, in aduentu domini viuos & mortuos iudicandos, non iustos tantum ac peccatores significari, sicut Diodorus putat, sed & viuos eos, qui in carne inueniendi sunt, credimus. Qui ad hoc morituri creduntur vel immutandi, sicut alij volunt, vt susci-

Ioan. I. an-
gi impium
dogma.

tati continuè, vel reformati à mortuis iudicentur. significat autè quæstionem, An aliqui futuri sint viui in cõsummatione sæculi, ita vt sine morte à domini iudicio intercipientur, habere hîc locum, fuisseque tractatam à symbolorum enarratoribus. Græci affirmantè partem tutantur, & ad id duo Pauli loca producant. Vnum ex cap. 4. primæ ad Thessalonicenses. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini, 22 quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum 23 domini, non præueniemus eos qui dormierunt. & mox, 23 Mortui, qui Christo sunt resurgent primi. Deinde nos 23 qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum 23 illis in nubibus obuiam domino in aëra & sic semper 23 cum domino erimus. Alterum ex decimo quinto capite 23 primæ ad Corinthios, Ecce mysteriũ vobis dico, Omnes 23 quidem non dormiemus, omnes tamen immutabimur, 23 in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. sic enim legunt, cum cõtra in nostris exemplaribus habeamus, Omnes quidẽ resurgemus, sed non oēs immutabimur. Tertium ex Danièle proferre poterat. Et multi (inquit) de his qui dormiunt in puluere terre euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium. Non omnes dixit sed multos propter illorum prærogatiuam, qui sine mortis gustu per solum demutationem à mortalitate in immortalitatem viui in occursum Christi rapiuntur. Græcos sequuntur ex Nostri Tertull. & Hieronymus ad Marcellam. Gemimus, inquit, Tert. lib. de Resurrectione carnis. domicilium nostrum, quod de cælo, superindui cupientes, siquidem excuti non nudi inueniamur, id est, antè volumus superinduere virtutem celestem æternitatis, quam carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu

Græci putant non omnes morituros.

Dan. 12.

2. Cor. 4.

1. Theſ. 4.

Domini deprehendentur in carne. Horum demutationem ad Corinthios reddit, dicens, omnes quidem resurgemus, non autem omnes demutabimur: sed illi scilicet, qui inueniuntur in carne. Et mortui, inquit, resurgent primi & nos immutabimur. Immutari autem est deuari mortale à vita, nondum autem mortuum. Idem in lib. de Anima cap. de inferis. Augustinus & Latini fere omnes contrariam opinionem defendunt seseque his & similibus locis muniunt, Statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium, 2. Regum 14. Omnes morimur & quasi aquæ in terram dilabimur, 3. Reg. 2. Ecce ego ingredior viam vniuersæ carnis. Addunt ex Tertull. libr. de anima cap. de Menandro, Menadrum notatum fuisse heresi, quod mortem ad aliquos, nempe suos, non pertinere diceret. Putant etiam absurdum alicuius conditionem ipsius Christi, qui mortem gustauit, statim potiore existimare. Denique priuari aliquos beneficio resurrectionis auiunt, quod resurrectio sit eius quod cecidit iterata resurrectio, adeo ut ipsa mortem supponat, id est, separationem animæ à corpore. Hanc controuersiam sic explicat August. Omnium hominum erit resurrectio, si omnium erit, ergo omnes moriuntur, ut mors ab Adam ducta omnibus eius filiis dominetur, & maneat illud sibi. cap. 7. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hanc rationem maxima Patrum turba tradente suscepimus. Verum quia sunt & alij æquè Catholici & eruditi viri, qui credunt anima in corpore manente immutandos ad incorruptionem & immortalitatem, eos, qui in aduentu domini viui inueniendi sunt, & hoc ei repositum

Dam. lib. 4. cap. vlt.

August. de Ecclesiasticis dogmatibus. cap. 7. Ps. 15.

uari pro resurrectione ex mortuis, quod mortalitatem immutatione deponant, non morte, quolibet quis acquiescat modo non est hæreticus, nisi ex contentione fiat hæreticus. sufficit enim in Ecclesiæ lege carnis resurrectionem credere futuram de morte.

42 Homines omnes resurgere habent. Impiorum enim corpora etiam ad æternitatem resurgent, ut debitas in æternum luant pœnas. Hebræi maiore ex parte aliter sentiunt ac putant, impiorum, nisi admodum paucorum, qui ob insignia scelera perpetuò in flammis vltimicibus flagrant, animas vnà cum corporibus extingui citra vllam resurrectionis spem. Id sed perperam colligunt ex Psal. 1. Impij non consistent in iudicio & via peccatorum peribit. Atque ex Danielis duodecimo, Multi in puluere terre euigilabunt, multos dixit, inquit, quasi non id ad omnes nempe impios, qui æternum pereunt, referatur. Verum loci huius genuinam interpretationem superiore articulo protulimus. Cum autem asserimus resurrectionem corporum, non commouemur stultis rationibus, quas contra obiciunt impij apud Athenagoram Christianum philosophum. Nam ut ille enertantur, satis est dicere, quod ipse demonstrat, quicquid est de veritate humani corporis rediturum ad suum locum. Modo enim que pertinent ad corporis perfectionem & integritatem resurgant, non laboramus quid fiat de superfluis, impuris, fluentibusque partibus. Nō nos etiā mouet R. ben Maimonis opinatio, qui existimauit membra carnis nō resurrectura, & nullū in altero seculo habere possint usum, adeo ut putet solas animas æternitatis fore participes. Nam huic satis factum est à Tertulliano, dum Marcioni sic disputanti, cum nullus membro-

R. Dauid Kimhi in primū 104. Psal. R. Abraham & R. Saadiah in 12. Dan.

Athenag. lib. de Resurrectione. R. Isaac in 2. Leuit.

» rum vsus illic futurus sit, quorum erit corporis resur-
 » rectio. Quò enim spelunca hæc oris, & dentium statio,
 » & gulæ lapsus & compitum stomachi & c. respōdet,
 » licet officiis liberentur, sed iudiciis retinentur, vt quis
 » que referat per corpus prout gessit. Cætera per te le-
 Auerrois gere possis pagina eiusdem 87. & 88. Porro non solùm
 Arabs in idem homo redit ad numerum, quòd eadem numero
 primum de anima redeat, vt Platonici & Auerroi, videtur apud
 ortu Arist. quos animus intelligens est ipse homo, corpus verò in-
 strumentum, sed & quoniam materia vera ac pro-
 radicalis. pria, quam contrahimus à generationis principis Dei
 omnipotentia conseruatur. Sic enim vbi tandem in
 resurrectione ab animo resumpta fuerit, idem nume-
 ro indiuiduum renascetur, quippe cum ad eandem
 radicalem & originariam materiam informandam
 forma, id est, anima eadem accedat.

43 Redditiuri sunt de factis propriis ratio-
 nem. Anima enim, quæ peccauerit ipsa morietur, &
 qui iustus est vita viuet. Ezech. 18. Quæ seminauerit
 homo, hæc & metet Gal. 2. ad Colof. 3. Quodcunque
 facitis ex animo operamini, sicut domino non homini-
 bus placentes, scientes quòd à domino accipietis retri-
 butionem (quæ vox extat Psalm. 118. & Heb. 11)
 hereditatis. Reddet vnicuique prout gessit siue bonũ
 siue malum. 2. Cor. 5. Reddet vnicuique secundum
 opera sua, Rom. 2: Opera enim illorum sequuntur
 illos, Apoc. 3. & 20. Tibi domine misericordia, quia tu
 reddes vnicuique secundum opus suum Ps. 61. vbi
 particula Secundum non refertur ad quantitatem, sed
 ad qualitatem, nã maior erit remuneratio quã opus,
 Ro. 8. & 2. Co. 4. id quod in presenti est momenta-
 neum, & c. sed qualitas erit eadem bonum enim bono

retribuet & malum malo. Ad id communiendum
 proferrì possent innumerabiles aliæ Scripturæ, valdè
 vt mirũ sit contra tam expressum Dei Verbum, contra
 tam aperta Scripturarum testimonia nostræ tempesti-
 tis sectarios contendere bona opera nullum tenere lo-
 cum efficiētia, nullum gradum causæ, ne quidem sine
 qua non, respectu vitæ æternæ. Si vrget, quàm verum
 igitur sit vnicuique reddendum secundum ope-
 ra sua, ridiculè respondent huiusmodi fidei Articuli
 impios tantum inuoluere, quibus Deus iuxta ipsorum
 improbitatem æternos inferat cruciatus, nec verò dici
 de Piis, vt pote qui nullum fructum ex suis fidei ope-
 ribus percipiant. Nam etsi hîc sudent seque serpen-
 tium more in multas ambages sinuent, ne tam ludi-
 cram interpretationem videantur Articulo affingere,
 huc tamen delabuntur. Audi Cythreum, qui candidè
 & sine tergiversatione suæ Ecclesiæ sensum patefa-
 cere ausus est. Is in 20. cap. Apocalypsis pag. 377. vbi
 docuisset nos gratia saluari. Cum huic, inquit, prin-
 cipius fidei non pugnat quod hoc loco, & Ro.
 2. dicitur Deum in iudicio redditurum secun-
 dum opera sua. Nam impios & damnandos
 manifestum est suis operibus & factis pœnas
 æternas commeruisse & referre. De piis verò
 & iustis ex Euangelio discimus, eos gratuita
 Dei Misericordia propter solum Christum salu-
 tatem consequi. Atqui Paulum de solis impiis non
 pronunciaffe, Reddet vnicuique secundum ope-
 ra sua, testatur locus 2. Cor. 5. Reddet vnicuiq; prout
 gessit siue bonum siue malum. Nec secum interea
 pugnat, cum aliis in locis vitam æternam soli gratia
 tribuit. Ad Romanos, Gratia vitæ æternæ. Et reliquit

per electionem gratiæ, id est, gratuitam saluæ facti sunt. Ad Ephesios, Gratiæ salui facti sumus per fidem id que non ex nobis, Et, non ex operibus, ne forte quis gloriatur. Nam bona opera, quæ merita prisco Ecclesiæ vocabulo nominamus, non opponimus gratiæ Dei, sed ei tanquam effectum causæ, consequens antecedenti, fructum arbori subiucimus, Apostolum secuti, qui tradit fructus Spiritus esse charitatem, gaudiū, pacem, patientiam, longanimitatem, bonitatem, mansuetudinem, fidem, continentiam, castitatem, quod ea in nobis spiritus sanctus gratiæ, beneuolentiæ, fauore creet atque efficiat. Cur igitur hæc, Gratiæ vita æterna, & reddet piis iuxta ipsorum opera, tanquam inter se pugnantia committunt? Quando rectius

Galat. 5.

Eph. 5.

Dū saluamur ex operibus saluamur gratis, quia Christiana opera sunt gratiæ fructus, neque ei opponuntur

Esaias, cap. 26. Domine dabis pacem nobis, Omnia enim opera nostra operatus est in nobis. Et certe August. in libro de gratiæ & libero Arbitrio cap. 8. hunc nodum sic diluit, aitque vitam æternam ita reddi operibus bonis, vt tamen ex mera Dei gratiæ seruemur, quod sancta vita sit gratiæ, ac à Deo gratis nobis cōcedatur. Ita enim vtrunque, locū habere posse. Et cap. 9, in Euāgelio, inquit, Ioannis scriptum est nos omnes de plenitudine eius accepisse, gratiā pro gratiā. Vnde cum redditur vita æterna, redditur gratiā pro gratiā. Quoniā is est, qui operatur in nobis velle & perficere. Et in Epistola ad sextum presbyterum 105. Cū coronat merita nostra, nihil aliud coronat quā munera sua. Vnde vita æterna, quæ meritis redditur, gratiā vocatur, quia gratis datur, nec ideo gratis, quia meritis nō datur, sed quia per gratiā datur & ipsa merita, quibus datur. Hæc sententiā expressit Nicolaus Lyranus scripturarum interpres candidissimus

in superiore Esaiæ locum, Opera nostra, ait, non sunt meritoria nisi ex acceptione diuina & quia gratiæ, per quam sunt acceptabilia, à solo Deo in nobis efficitur. Propterea opera illa nostra etiam si per gratiā Dei perpetrata sint, nedum quidem ad perpetuam salutem sufficiunt, quoniam aliquid vitiositatis adiunctū semper habent, ac raro fit, quin in ipsis aliqua recti, perfecti ve circumstantia desideretur. Quidni tamen ad eam pertineat, cum ipsis nunquam desit Dei fauor & gratiæ, quæ absentes circumstantias, quod veniales & ex insita nature infirmitate atque corruptela profectæ sint, non modò non imputet, sed & reuera remittat? Hæc enim est altera ratio, cur Scriptura soli gratiæ salutis causam interdum ascribat, vt D. Thomas annotat in hæc B. Petri verba, Sperate in eam quæ offertur vobis gratiā. Gratiā, inquit, vocat gloriam ex misericordia dandam. Rom. 6. Gratiā Dei vita æterna. Offertur autem gratis quia propria merita non sufficiunt. Hæc ille, cui vt consentiant scholastici reliquæ axiomate iactant nos non expectare vitam æternam ex meritis tantum. i. operibus ex gratiā & voluntate factis, sed etiam ex gratiā. Spem enim definiunt certa expectatione future beatitudinis ex gratiā & meritis. Quod certè non facerent, nisi cum operibus sanctis & bonis præter gratiā siue operantem, siue cooperantem, qui habitus sunt infusi, peculiarem aliquam gratiā, cui fauoris & Dei erga nos beneuolentiæ nomen des licet, concurrere intelligerent. Nam gratiā vna est qualitas, per quam reipsa, & verè Gratiā multis modis iusti sumus iustique operamur, vt quæ in animis nostris accidentum more inhærescat, eosque tales denominet. Accipitur. Altera, quæ Dei est erga nos beneuolentiā super-

Altera causa cur gratia tribuenda nostra salus, deifactorum virtutes obliterans. Meriti nomen separata opera Christianorum ab infidelium. Amb. lib. 1. de vocat. gentium cap. 1. Heb. 15.

rerioris velut efficiens, ut tertiam speciem omittat, qua Christi meritum significatur. Porro hic remouendus scrupus ex eorum animis, qui nomen Meriti paulò durius existimant. Cum Deus sua dona in nobis propriè coronet, ac nostra bona opera ex sua liberalitate atq; ex pacto, quod nobiscum iniit, remuneret, cur Meriti nomen hic usurpamus & non potius gratia solius meminimus? Respondeo & facile, meriti vocem, usurpari ad distinguendum inter Christianorum & incredulorum opera. Istorum actiones sunt virtutes sint, Deo tamen gratia & accepta non sunt ad vitam eternam consequendam, quae non datur bonis operibus, nisi ut dixi, quatenus illorum Deus effector, causa, acceptatorque est. Nostrae autem, Deo quia ipso non dico comite sed duce fiunt, gratia sunt & placent, dicente Apostolo, Beneficentiae & communicationis nolite oblitisci, quia talibus hostiis *ὁ θεὸς*, sibi placet Deus. Huius differentiae rationem merendi vocabulum & eleganter & dilucidè explicat complectiturque. Nam quid est aliud mereri nisi ad gratiam Dei aliquid agere? Quid Latine, demereri aliquem, mereri alicuius gratiam, nisi eius fauorem re aliqua gerenda consequi? Id quia increduli non possunt, demereri Deum Latine dici nequeunt, è contrario p̄i, quia hoc quod agant, ipsis fauorem Dei conciliat quidni dicantur promereri Deum, mereri Dei gratiam, eius fauorem demereri? Ob eam enim causam mihi non videntur omnino aliene sentire qui notant vitam eternam mereri apud vetustos theologos, esse vitam eternam consequi, maxime si addat id bonorum & Christianorum operum interuentu existere. Nam hanc vocem nihil duri alere praeter superiorem Latini sermo-

nis elegantiam, testantur quoque scholasticorum expositiones. Holcoium & Gulielmum OKkam qui tibi nunc sint instar omnium, citabo. Hic quaestione prima in quartum sententiarum, quaerens quia sacramenta sint causa gratiae, causam, inquit, esse illud, ad cuius esse sequitur aliud dupliciter potest accipi. Vno modo, quando ex natura rei ad praesentiam & esse vnius, sequitur naturaliter esse alterius. Quo modo dico sacramenta non esse causam gratiae. Alio modo, quando ad esse & praesentiam vnius, non ex natura rei sequitur aliud, sed ex sola voluntate diuina aliquid instituentis & isto modo dicimus, quòd actus meritorius dicitur causa praemij ex sola diuina voluntate & causa sine qua non dicitur isto secundo modo causa. Ille verò sub finem quaestionis primae in quantum sententiarum, Causa, ait, effectiua dicitur dupliciter, propriè & metaphoricè. Sacramenta enim non sunt causae efficientes gratiae sed solus Deus. Metaphoricè autem dicuntur merita nostra causa tam gratiae, quam augmenti gratiae, & similiter sacramenta, quia ad susceptionem sacramentorum Deus confert & causat gratiam. Mihi etiam non displicet, quod Hebraei scribunt beneficia Dei, antequam nobiscum paciscatur, esse miserationes siue *חסדים*, postquam verò fœdus nobiscum iniit esse *זכויות* merita, ut pote quia se suis pollicitationibus veluti obligauit. Audi R. Ioseph Albonem sub extremum cap. 15 lib. 2. Hikkarim, exponentem illud Psalmi, Trahe misericordiam tuam scientibus te, & iniustitiam tuam rectis corde. Prius, ait, ut declaret par esse, ut misericordia ademptionum illarum trahatur potius ad scientes dominum, quam ad alios. Posterius verò, quia par est, ut rectis corde, id est, credentibus

Opinio
Hebr. de
meritis.

Psal. 36.

tribuatur merces constituta à lege, per modum iustitiæ. Id nimirum est, Et iustitia in tuam reusis corde. Iustitia enim diuina decernit, vt credentes consequantur gradum vite æternæ constitutæ ex parte legis, quod fuerint sperantes in domino, & credentes legi eius, quamuis non satis fuerit comprehendendo intelligentia ratiocinans, iuxta verba propheta, Et iustus fide sua viuet. Nempe quia pacta adoptionis vite æternæ sunt ex parte fidei. Non enim designat vitam corpoream, qua non fruuntur abundantius iusti credentes, quam impij increduli. Hactenus, vt potuimus, Latine expressimus Albonis Hebraica. R. verò Leui ben. Gersom huic astipulantem audi in illud Genes. 24. Benedictus Deus Abrahamæ, qui non deseruit gratiam & veritatem cum domino meo, Gratia, inquit, **יְדוּת**, siue misericordia est cum homini bene sit gratuito. Veritas autem, **אֱמוּנָה**, cum homini tribuitur ius, quod in illam rem habet. Propterea autem, vocatur exhibitio gratiæ, quam pactus est alicui dominus, Veritas, quia post promissionem debet illam dominus prestare. Vnde scribitur, Dabis veritatem Iacobo, misericordiam seu gratiam Abrahamo. Id enim quod erat gratia Abrahamo, factum est veritas siue fides, **אֱמוּנָה**, Iacobo. Proferrem cõmentaria R. David Kimhi in Psalmum 108, ni hæc sufficerent. Conuenire autem Nostrorum scitis apparet ex his Bandini primo sententiarum dist. 43. verbulis. Debet, inciuiliter de Deo dicitur, quia nihil omnino nobis debet, nisi ex promisso. Quod autem promissit, omnino non fuit necessitatis, sed gratiæ. Assentitur Durandus inter Scholasticos nominatissimus dist. 35. lib. 3. sent. 9. 3. Meritum, inquit, propriè dictum non est inter hominem & Deum, sicut

An Deus
debeat ali-
quid.

nec iustū propriè acceptum. Deus tamē ex liberalitate sua remunerat nostra bona operatā interiora, q̄ exteriora. Quod repetit lib. eodem 3. dist. 20. q. 2. & lib. 2. dist. 27. q. 1. & 2. & dist. 42. q. 2. Et reuera Dei iustitiā respicere promissiones, liquet ex his scripturæ locis, Impleuisti verba tua, quoniam iustus es. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis, Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri boni. Excitavi eum in iustitia, id est, Cyrum, vel potius Christum iustè suscitavi ad implendas meas promissiones. Exiuit de ore meo iustitiæ verbum, & non reuocabitur. Quo loco Esaias loquitur de promissionibus Christi implendis, quasi Verbum iustitiæ sit verbum, quod iustum est, vt impleatur atque perficiatur ob factas pollicitationes. Alioqui latū discrimen inter merita erga Deum & erga homines. De hominibus bene meremur, quia nostra actione afficimus illos aliquo commodo, nihil autem tale Deo præstamus. Merito nostro propriè homines nobis obstringimus, proprièque reddimus debitores. Deus autem à nobis debitor propriè nequit constitui, sed à se solū, vel quia sponte, cum nihil nobis deberet, sese obligauit daturum vitam, &c. vel quia sup-peditat nobis auxilium quod est necessarium, vt quod iubet, perficiamus. In his nihil esse duri, qui sunt animo perturbationibus vacuo, intelligunt.

44 In vitam æternam. Vita æterna hominis post mortem posita est in Dei splendido claroque conspectu, deinde voluptate inexplebili, quam de eo percipiemus, quàmque fruitionem appellamus. His accedet rentio perpetuæque de ea retinenda securitas. Ad extremum gloria huiuscemodi redundabit in corpus, vt non tantum beemur animo, sed & corpore. Decipi-

Neh. 9.

Pf. 51.

Heb. 6.

Es. 44.

Es. 45.

tur enim Auincenna Arabs in libro de Almaad. i. loco animæ post mortem, cum fingit Christianos felicitatem hominis in alia vita tantum spiritualem ponere, quæ videlicet consistat in Dei perspicua contemplatione, eiusque fruitione: ad eò ut nihil inde in corpus manet. Præterea enim docemus, ut constat ex omnibus Scholasticis, qui scripserunt in quartum sententiarum, corpus ipsum, quod constat elementorum mixtione, ac informatur animo intelligente, quatuor dotibus beandum esse post resurrectionem. Impatibilitate quidem, quòd corpus beati nulla neque alteratione neque partium distractione affici poterit. Claritate, quia tanta fulgebit luce, ut vel superaturum sit splendorem solis, vel certè æquaturum. subtilitate, id est, penetrandi facultate, quoniam facile permeare valebit in quodcunque aliud corpus. Agilitate autem, dum pro libito breuissimo tempore, id est, vel momento, vel, ut scoto placet successione non percepta de loco in locum demigrabit. Itaque potius Maometanus iste carpendus à nobis fuerit, qui voluptatem spiritualem, præter corpoream, quam solam certè in suis libris impius Maometes pollicetur, suis ausus est promittere. Nam si quis attendat ad doctrinam Alcoranicam, perspicuè intelliget Maometem suam felicitatem confluxisse ex fabulis Iudeorum de paradiso voluptatis siue hortu Eden, ac tantum hoc interesse inter ipsorum Rabbinos & Maometanos, quòd illi in aduentu sui Messie sibi promittant temporariam & carneam felicitatem per mille & amplius annos, ut imperium, ut diuitias, ut rerum omnium affluentiam, omnis generis siue venerea siue voluptaria, quousque Deus progrediatur ad iudicium viuorum & mortuorum atque Iudeos excitet, ut iam

Discrimen
Iudeorum
& Maometanorum in
felicitate
constituenda.

fruantur solida & verè spiritali beatitudine, quemadmodum aperte tradit Abben Ezra in 12. Danielis. Maometani autem ut omnium mortalium sunt brutissimi, ita nihil aliud sperant, quàm perpetuitatem venereorum, esculentorum, poculentorum, somniat hortum elegantissimū, in quorumi sint lactei, fructus suauissimi, mella roscida, mulieres pulcherrimæ, omnis nique generis voluptates, quas solæ animantes brutæ sibi expetere queant. Atqui miseri effectum consequentis articuli haud dubiè nanciscentur. Certum enim est incredulos, etiam si ciuilibus virtutibus eminent, inter eos comprehendi, quibus ira Dei in perpetuum denunciata est, dicente domino, quem Pater iudicem & niuersorum constituit, Qui non crediderit, iam iudicatus est. Et Baptista prædicante, Qui incredulus est Filio non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

45 In ignem æternum. Sic ignis gehennæ appellatur à domino, quòd in perpetuum in impios exarsurus sit. Mat. 25. Nempe is est, quem eius Baptista & præcursor inextinguibilem dixerat, & de quo Esaias 30. Instructa est ab hesternio Tophet, & cap. 66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni. Et Daniel 12. Alij euigilabunt in vitam æternam, alij ut opprobrium videant semper. Et Iob 20. Deorabit eum ignis qui non succenditur. Origenes tamen inani quadam misericordiæ domini præsumptione, etiam dæmones, nedum reprobos homines, delirabat, inquit August. de Eccl. dog. cap. 9. post tormenta expurgatos restitutum iri. Eo quòd hæc diuinæ conueniant pietati, ne quid ex rationalibus pereat creaturis. Sed nos credamus iudici omnium & iusto retributori,

Matt. ult.
Ioan. 3.

! Opinio
Hebræor.
de futuro
impiorum
statu.

qui dixit, *Ite in ignem æternum, & ibunt hi in supplicium æternum quod paratum est diabolo. Nec verò quicquam faciamus eos, qui Gregorij magni tempore, vt liquet è lib. 4. dialog. cap. 44. asserēbant, Deum idcirco peccātibz æternam vitam esse minatum, vt eos à peccando deterreret. Nam illa est vetus satanæ cantilena, qui per Euripidem & similes Atheos supremi Numinis & pœnarum à supremo Numine, imò verò conscientia dictatarum metum ex animis pridem voluit abstergere, quo & peccatum securè regnaret, & virtus pedibus calcaretur. Quanto tolerabiliores existimas Rabbinos Hebræorum, qui ne discendant ab oraculis diuini planè denuntiantibus æternam miseriam his, qui impiè vixerint, & vt intereà suæ cogitationi indulgeāt, quæ sibi non facile persuadet Deum tanta esse austeritate, vt res à se procreatas cruciet in perpetuum, ita apud R. Dauid Kimhi in primum Psal. distingunt, vt dominus Deus fascinorosos quidem insignes pœnis æternis reseruet, ceterorum verò, quorum improbitas aliquantò fuerit moderatior, animas sempiterna oblivione deleat, neque eas ad vitam & sensum, qui perpetuis miseris obnoxius sit, superesse faciat. sic enim in aliquibus, vt in Herode, vt in Antiocho, vt in Nerone & similibus humani generis monstris veritatem verbi Dei saltem apparere. Nunc verò istos, cum omnes improbos eodem loco habeant, cum non distinguāt inter scelerum gradus, quàm putas rectè sentire de Dei iustitia, de Dei providentia, de Dei erga suos, quos improbi opprimunt, benevolentia. Videant, Videant, ne de iis sint, quibus sequens coronis perditionem sempiternam denuntiat.*

46 Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque

firmiter crediderit saluus esse non poterit. Conclusio est vniuersi Symboli per Epiphonema. Sumpta autem est à B. Ignatio, qui in Epistola ad Philippenses, pag. 48. vbi quæ pertinebant ad fidem s. Trinitatis & incarnationis articulātè exposuisset, subiicit, ὁ Θεὸς πατὴρ πνεύματος, ὡς ἔστι, ὡς καὶ ἦν πατὴρ, μακαρίων. ὁ Θεὸς πατὴρ μὴ πνεύμα ἐστίν, ἀλλ' ἦν πρὸ πάντων αἰώνων αἰώνων. Qui crediderit, vti sese habent, vt quæ facta sunt, felix est. Qui hæc non credit, execratus est, non minus certè, quàm qui dominum cruci affixerunt. Quamobrem, lector Christiane, cum cernas quæ impiis hominibus imminēant, quanta piis viris promittantur, quanta reddantur, cum intelligas quàm magni sint fructus fidei, quàm copiosa sit messis eorum, quæ per pietatem seminantur, stultas & expertes disciplinæ quæstiones, quibus satanas in nostro orbe vniuersa miscere vult, 2. Tim. 2. sciens, quia generant lites, & conscientias turbant, deuita, fuge, transgredere. Sectare verò iustitiam, fidem, spem & charitatem ac pacem cum iis, qui dominum corde puro inuocant, supplēxque Deum obsecra, vt conerit sub pedibus nostris Draconem, qui cauda sua de cælo detrahēte stellas etiā nunc nititur, ne magno Apoc. 12. animarum nostrarum incommodo gloria ipsius, qui est Pater & Filius & Spiritus s. ternus scilicet personis, vnus autem essentia, tenebris nunquam fortasse à domino gloriæ discutiendis, apud nos obruatur. Quod procul auertat benedictionis omnis fons atq; largitor spiritus sanctus, vt ipse cum Patre & Filio nostris in sedibus in perpetua regnet secula. Amen.

Finis trium librorum de s. Trinitate.

Deo honor & gloria.

RERVM PRAECIPVA-
RVM INDEX.

A

Abrabæ sinus,	284
Actiones propriè sunt suppositorum,	54
Adiectiuorum significatio,	132
Alius & aliud differunt,	219
Angeli sunt sapientia creata,	63
Angeli quomodo immortales,	65. 194
Anima mundi,	70
Anima an sit persona,	93
Andreae Fricij impietas,	109
Antitrinitarij qui,	10
Alexander Aphrodisicus,	157
Argumentum à coniunctis ad diuisa in Trinitate,	154
Ariani quatuor in rebus peccabant,	91
Ariani errabant circa incarnationem,	255
Ariani expungebāt articulū, deſcēdit ad inferos,	279
Apollinarij error,	255
Augustini locus de sapientia creata explicatus,	67
Autotheanorum auctor Calvinus,	43
Autotheani Sabelliani, 48. Eunomiani, 49. 55	
Maometani, & Pagani, 50. quis αὐτῶνος, 238. & seq.	
Autotheanorum tria argumenta,	54. & seqq.
Auicenna,	50. 314
Auerrois de communi intellectu, 86. 157. Trinitatem ridet, 20 in resurrectionem errat	306
Authoritas principij,	166
Anastasius,	182
Athanasius credidit spiritum sanctū esse à Filio,	185

INDEX.

Aeternitas, 223. quid, 224. Auum, 124	
Assumendi vocabulum proprium in incarnatione verbi,	272
Assumptio rei duplex,	273

B

Beza ignarus antiquitatis,	205
Beza errorem Magistri de autotheo defendit,	86
Beza Nestorianus,	254
Beza quaternitatem constituit in Deo,	86
Beza caro Christi fuit aliquādo sine Verbo Dei,	260
Brentius Eutyrianus,	254
Brentianis sedere ad dexterā Dei est esse vbique,	295
Brent. aiunt humanitatem Christi esse vbique,	296

C

Calvinus auctor Autotheanorum,	43
Calvinus residentiam quandam in Deo constituit,	65
Calvinus de precibus ad Trinitatem malè sentit,	72
Cal. Niceno Symbolo detrahit,	43
Calvinus impropriā locutionē dicit, Deum de Deo,	51
Calunitate definiūt vnigenitū in essentia Dei genitū,	50
Catholicum quid	206. & seq.
Catholicum opponitur dispersioni gentium & singu- laritati Iudæorum,	207
Catholica Ecclesia quænam,	209
Catholicæ tres notæ,	208
Cerdo duos Deos posuit,	2
Christus intelligitur Dei absoluta mentione,	30. 31
Christus à se non habet essentiam,	47. & seqq.
Christum esse Deum ex script.	125. & seqq.
Christus Filij Dei nomine à rebus factitiis distingui- tur,	128
Christi diuinitatem in Euangelis multa declarat,	130

I N D E X.

Christus quo sensu minor Patre,	263. 249
Christus vnus numero & specie,	271
Cur in Christo vnica persona,	273
Christus nō assumpsit hominē sed humanitatem,	274
Christus an descenderit in Gehennam,	283
Christus in triduo tribus in locis erat,	284
Christi humanitatem non esse vbique,	298
Carnem Christi nunquam fuisse absque verbo,	267
Conceptus Christi momentaneus,	261
Ciceronis librorum de Nat. deorum institutum,	152
Cic. libros de Nat. deor. comburendos censuerunt pagani, ibid. Circunincepsio vide <i>ὀρθόπεδος</i> ,	
Ca Zanouij impudentia, 187. Cytbreus,	307
Consubstantialia, 6. & seq. Duobus modis accipitur, 8	
Contradictoria admiserunt Heraclitus & Epicurus, 156. Communicatio idiomatum, 271. 277. 297. & seqq. Cælum empyreum,	286
Cælum empyreum non est increatum,	288
Cælum empyreū ab Heb. appellatur solium Dei, ibid.	
Creatio vna à tribus personis,	168
D	
De Deo tria nosse sat est populo,	2
Dei definitio vera, 177. Mosaica,	156
Dei sapientia & virtus quid,	144
Dei spir. quid, ib. 60. 61. De Dei noie ineffabili,	57. 59
Dei nomina duo semper sunt sing. numer.	115
Deus vnus ex scripturis,	147. & seq.
Deum vnicum esse probatur rationibus,	150
Deus non solitarius vel singularis,	114. 237
Deus non triceps, neque triplus,	2
Deus non triformis, 9. Non tres dij, 227. & seq.	
Deus nulli est debitor,	312
	Dij

I N D E X.

Dij tres aliquo sensu,	155. 134. 125
in Deo duæ tantum categoriæ,	28
Dei absoluta mentione in veteri Testamento comprehendendi etiam Christum, 30. 31. Item Spiritum sanctum,	31. 32
Deus de Deo proprie contra Galuinum,	52. 53
Deus proprie non est anima mundi,	70
Deus & habens deitatem prorsus idem re,	154
Deus & deitas sepius idem,	155
nominis Dei acceptiones, ibid. & 234. Deus est Trinitas quid, 217. Dei immensitas, 221. & c. Attributa, ibid. & seq. Deipara virgo,	259
Dextera Dei non est vbique,	296
Damasceni locus obscurus explicatur,	98
Differre numero quid,	85
Distinctio realis & essentialis non eadem apud Christianos, 17. Dotes quatuor corporis gloriosi,	314
E	
Ecclesia quænam Catholica, 209. & seq. extra eam non est salus,	313
Essentia quid,	83
Essentia Dei insecabilis siue indiuisibilis, 17. & 18.	
Essentiæ <i>ἀνεργα</i> ,	161
Essentia an generet,	55
Essentiatus Christus,	56
Essentia diuina neque genus neque species,	84
Essentia rectè de Deo dicitur,	87
Essentiæ diuinæ synonyma,	88
de Essentia diuina quid credendum,	89
Essentias tres pares non consitendum cū Trinitariis, 92	
Esse & subsistere differunt,	86
Essentia diuina vna & multa,	220. 259

I N D E X.

Ess. vna numero,	219
Esse de nihilo & esse de esētia Patris opponuntur,	241
Esse è Patris substantia quid,	258
Esse è nihilo quid, ibid. Eutychie error,	253
F	
Factum quid,	240
Filius Dei naturalis Christi vbi appellat ^o , 128 & seq.	
à Filio procedere Christum quando Symbolo Niceno addiderunt Latini, 205. Ex Filio cur potius dicitur quam per Filium,	242
Filius non est αὐτὸ θεός,	239. 46. & seq.
Filius non natus de sua substantia,	259
Fides habitus,	212
Fides res quæ creditur, 213. Hoc fieri illud trifariam dicitur,	272
G	
Gallorum veterum dij,	208
Galli Episcopi damnarunt Eliphandū Toletanū,	84
Casspar Suencfeldius Eutychieanus,	254
Geniū & gignentis nomen Patri & Filio tribuitur,	130. 241. Generatio quid,
	131. 243
Generatio Dei in quo ab humana differat,	132. & seq.
Generatio aterna verbi qualis,	26. 132 & seq.
Generatio Dei est intraposta,	135
Generationis causa propria & continens,	145
Generatio non est metaphoricè in Deo,	145
Gratia tribus modis sumitur.	309
Gratia & meritū non opponuntur,	308
Gratis simul & ex operibus saluamur,	ibid.
H	
Hæna non est nata, sed procedens,	144
Homiston quid,	6. 7. 219
Hypostasis quid,	95. vide Persona.

I N D E X.

Hypostatica proprietates assistentēsne diuinæ essentiæ an insistentes,	65
Hypostasis dicitur de brutis & inanimis,	94
Hypostatica vno quid,	257. 277. & seqq.
Hæresis Catholicæ opponitur,	211
in Hæresi nulla salus,	213
ab Hæreticorum locutione abstinendum,	236
ex Hæresibus boni aliquid Deus elicit,	132
I	
Ignatius hymnos responsorios ad Triadē instituit,	76
Iehue nomen tetragrammaton,	57. 59
Iao nomen Dei confictum à Paganis,	62
Iouis summus deorum à Pag.	62
Inexistentiæ tria genera,	104
In, præpo. duobus modis sumitur,	116
In, negat in comp.	221
Iosephus historicus libros quatuor scripsit de Dei essentia, 88 Iosippus	115
Ioseph Albo contra Trinitatem,	4
Ioachim abbatis error,	14
Iudæi primi oppugnant Trinitatem,	3
Apud Iudæos non diuersæ opinionones de Deo,	82.
vide titulum Rabbini.	
Increatum quid,	221
Immensum quid,	221
Incomprehensibile, 222 Infernus,	279
Inferorum locus circa centrum terre	282
Ioannis Langi hæresis,	302
Ignis Gehennæ æternus,	315
K	
Kimhi Rabbini arg. contra Trinitatem,	3
Kimhi non agnoscit Filium Dei naturalem,	131

INDEX.

L

Lactantij error, 238 Lucianus ridet Triadem, 20.85
 Lutherus deleuit è Litaniis orationē ad Trinitatē, 72
 Liturgia Æthiopum, 70 Lulli 500 errores, 29

M

Manuelis Imper. decretum, 264. & seqq.
 Manuel temerè accusatus à Niceta, Ibid.
 Maometes nos appellat impios, 20.314
 Maometis & Trinitariorum arg. affinia, 41
 Maometes rationem impiam affert, cur de Deo plura
 liter loquuntur scripture, 112
 Maometani & Iudei filios Dei adoptiuos tantum ag-
 noscunt, 131 Missa Æthiopum, 70
 Mennon Eutychnam hæresim suscitauit, 254
 Mixtio quid, 273
 Moriturine sint omnes, 302. & seqq.
 Meritū, 310. & seqq. Meritū & gratia nō opponuntur,
 308. Merita nō sufficiunt ad salutem, 309

N

Natura & essentia idem, 84. & 88.
 Natura aptius Deo tribuitur, quàm vel essentia vel
 substantia, 84 Nestorius, 253

O

Omnipotencia Dei non est de intraposis neque essen-
 tialibus, 225
 Omnipotentia non est definienda Dei voluntate, 194
 Opera bona, 306
 Oratio s. Trinitas vnus Deus, recta cōtra Calvin. 72
 Orandam esse Trinitatem contra eundem. 73. & seqq.

P

Paulianiste, 6 Patropasiani, 10
 Pater cur Dei nomine sæpius intelligatur, 34

INDEX.

Pater non spirat s. spiritum, vt pater, 146
 Ad Deum Patrem, veteres duntaxat preces dirigebāt
 & quare, 25
 Pater proprie αὐτὸθεός,
 an à seipso, 238. ibid.
 Pater an prior Filio, 247
 an Maior Filio, 249. & seqq.
 Peccatum in spiritum S. quid, 246
 Persona quid, 83.93.153.95.97.218
 an Persona idem quod hypostasis, 98
 Personam impie interpretati sunt Valla & Budæus, 98
 Persona pro humano indiuiduo apud classicos aucto-
 res contra Vallam, &c. 99
 Personarum inseparabilitas, 163
 Relatio mutua, 165
 Personas diuinas non separari substantia quid, 165
 Περὶ τῆς οὐσίας quid, 101.103.108.162.163
 Platonici de diuinis personis, 18.19
 De Dei verbo, 122
 Porretani error, 65.
 Principia duo Quo & Quod, 56
 Precario Deus, 63
 Processio quid, 145
 Processio spiritus sancti, 142. eius causa, 145. Vide
 titulum spiritus S.
 Prius & posterius quod modis, 247
 Pythagoricus mos, 2
 Pythagorici de diuinis personis, 18

R

Raimondi Lulli quingenti errores, 20
 R. Kimhi contra Trinit., 3
 R. Eliézer, 288

I N D E X.

R. Salomon,	115
R. Iaphet,	ibid.
R. Ioseph Albo contra Trinitatem,	4
Rabbini dicunt septem creati ante mundum,	71
Rabbini ponunt tres Middoth siue proprietates,	13. 114
Rabbini de folio glorie,	288
Rabbini de Dei sapientia,	120
de Dei Verbo,	112
de spiritu sancto,	138
de Messie nomine,	123
de Resurrectione,	305
de meritis, 311. 312. De futuro impiorum statu,	316
in Resurrectione materia tantum radicalis,	306

S

Sabellianorum error, 10. Quatuor in rebus à nobis differunt,	97
Samosatenus querebatur hymnos Christo dictos esse novos,	25
Sadducei spiritum S. negarunt,	138. 139
Sapientia creata quorundam refutatur,	65
septem crata ante mundum conditum iuxta Heb.	71. 289
Septuaginta interpretes duo loca de Trinitate transmutarunt,	116
Seruetus,	6
Similitudo de incarnatione multa habet dissimilia,	278
ScheKius sabellianus,	11. 97. 176
Stephanus episcopus Parisiensis damnat quendam errorem de Trinitate	21
Substantia quatenus Deo conueniat,	84
substantiarum genus ignotum philosophis,	17
Substantiuorum significatio,	132
Spiritus S. diuina est hypostasis ex scriptura veteri,	

I N D E X.

136. noua, 139	
spiritus principalis quid,	137
de spiritu sancto quid philosophi & Hebraei,	138
symbolum Graecum è codice manuscripto,	189
Aliud allatum Constantino poli,	198
Symboli significatio triplex,	202
Symbola multa,	203. & seq.
Symbolum Apostolorum contra Caluinum,	204
Symboli Athanasiani argumentum,	205
Symboli altera pars,	253
Scol. apud Heb. proprie gehennam signat, 279. interdiu sepulchrum,	ibid.

T

Tres cur vnus Deus, 3. 21. 155. & seq. 159. propria causa,	26. 184
Tres Deos non simpliciter confitendum, 156. an rectè id neget Athanasius,	227
Tres dii aliquo sensu,	155. 135
Tria vnū sine contradictione,	4. 153
Trinitatem qui inuocauerint,	75. & seq.
Inter eos Aethiopes & Assyrii,	79
de Trinitate sententia Ecclesiae,	3
Trinitas quid, 101. 15. perperam definitur à Caluin. 102 à Gentili & Valla,	101
ad S. Trinitatem orationes veterum,	76. & seq.
ad Trinitatem vtrunque intelligendam quatuor rerum cognitio necessaria,	83
Trinitatis vocabulum Apostolicum,	102. & seq.
Trinitas in Trinitate quid,	215
Trinitarum in quo dicant se differre ab Arianis,	91
Trinitariorum auctor Philoponus,	15
Trinitarum fuerunt pythagorici, Platonici, perati, & c.	

INDEX.

18. & seq.	
Trinitariorum regula falsa,	29
Trinit. argumenta solvuntur,	ibid. & seqq.
Tritheita vetus vocabulum,	21
Trinitarij rodunt aliqua in symbolo Athanasij,	184.
& seq.	
Trinitarij aiunt Symbolum aliud haberi sub nomine Athanasij apud Græcos,	187
V	
Vnum quid in Trinitate,	6. 115
Vnigenitus quid,	50
Impiè definitur à Calvinitis,	ibid.
Vnio trium personarum an maior quàm naturarum Christi,	104
Vnionis tria genera intima,	104
Vnio hypostatica,	257. 277.
Vnionis hypostaticæ vocabula varia,	257
Valentinus gentilis circumscriptum Dei verbum ca- nit,	91
prauè definit Vocabulum Trinitatis,	108
Valla personam sabellianè est interpretatus,	96
de Verbo Dei Platon. sententia, 122. Hebræorum,	122
Verbum caro factum tribus modis hæretici exposue- runt;	256
Virgo Maria propriè deipara,	259
Vita animi æterna posita in tribus,	313
Vita corporis æterna quatuor habet dotes;	314

FINIS.

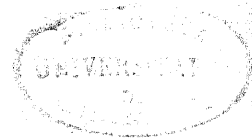

CANTICVM
CANTICORVM
SALOMONIS VER-
SIBVS ET COMEN-
tariis illustratum.

Gillb. Genebrardo Theologo Parisiensi,
Professore Regio Auctore.

Aduersus Trochaicam Theodori
Bezæ Paraphrasim.

Subiuncti sunt trium Rabbiorum, Salomonis
Iarhij, Abrahami Abben Ezra, & in-
nominati cuiusdam Commentarij,
eodem Interprete.

PARISIIS,
Apud Ægidium Gorbinum, sub signo Spei,
è regione Collegij Cameracensis.

1585.